

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03787

MENAHM-MENDEL

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ה' תרמ"ב

לום הלא יבין מכלל שנים .
פך אנחנו שבת יצאנו .
סך שם היום .

מקומו

Pharmacopoeia. Par.

יובילעאום-אויסגאבע.

שלום-עליכם.

מנחם-מענדל על

חופט פערקויף

אין פערלאג „פראגרעס“ ווארשא.

צווייטע אויפלאגע

אלע ווערק
שלום-עליכם
פערטער באנד.

Copyright 1909 by J. Lidski Waschington U. S. A

РАСЪАЗЫ ШАЛЕМЪ-АЛЕЙХЕМЪ

МОНАХИМЪ МОНДОЛЬ

Типографія Левинъ-Эпштейна
ул. Павлинная № 38.
ВАРШАВА 1910.

(I) לאנדאן

(ארעסער בערווע).

(II) פאפיערלעך

(יערוואפעצער בערווע).

(III) מיריאנען

(פותרים, פעקלעך און שפעגעלאנטען)

(IV) א בובודע פרנסה

(מנחם-סענדעל - א שרעבער).

(V) עם פיעדעלמ נישט

(מנחם-סענדעל - א שרבן).

(VI) שלים-שלים-מול

(מנחם-סענדעל - אראגענט).

צו דער צווייטער אויפֿלאָגע .

מנחם מענדיל איז נישט קיין העלד פון אראמאן און איבערהויפט נישט קיין אויסגעקלעהרטע פיגור. דאס איז נעפאך א יוד פון א גאנץ יאהר, מיט וועלכען דער פערפאסער איז פערזענליך און נאהינט בעקענט. ער איז דורכגעגאנגען מיט איהם א שטיק לעבען פון כמעט 20 יאהר. בעגעגענט זיך אינ'ם 1892 יאהר אויף דער אדעסער קליינער בערווע, האבען מיר נאכדעם דורכגעמאכט האנד ביי האנד אלע שבעה מדורי גיהנם, אין יעהופעץ אויף דער בערווע, געגאנגען מיט איהם קיין פעטערבורג און קיין ווארשא, אויסגעשטאנען א סוף קריזיסען, זיך געווארפען מיט איהם פון איין פרנסה אויף דער אנדערער און—אזי וועהן— נישט געפונען קיין גליק אין ערניץ, געמוזט סוף פל סוף טהון דאס וואס אלע יודען טהוען— עמיני רירען קיין אמעריקא, דארט, זאגט מען, מאכען יודען ניט שלעכט ... דאס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפעטעריגע בריעה פון אמעריקא .

דערווייל, ביז עפּים וואס, האב איך צענויפגעזאמעלט אלע זיינע בריעה, וואס ער האט אין פערלויף פון די אכצעהן יאהר געשריבען אין פערשיעדענע ציימען און געדרוקט אין פערשיעדענע ערטער, צו זיין ווייב שיינע שיינדעל, ווי אויף די בריעה פון זיין ווייב צו איהם, און געמאכט פון זיי א בוך, מע קאן זאגען, כמעט א בריעפענשמעלער.

טאקי א בריעפענשמעלער, איינגעטיילט אין 6 בעזונדערע אפטיילונגען, און דערביי געהאט א מיין: א יוד א סוחר, אז ער וועט וועלען שרייבען א בריעה צו זיין ווייב, למשל, פון אדעס— זאל ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך, לאנדאן, א שפעקולאנט אויף דער בערווע פון יקנה"ז, פון אקציעס, וכדומה אזעלכע סחורות— וועט געפינען א מוססער אינ'ם צווייטען בוך, פאפיערלעך, אדער אינ'ם דריטען בוך

מיליאנען. א יוד א מעקלער, א שדכן, אדער אנאגענט — לאז זוכען ווייטער. מיט איינעם ווארט — יעדער וועט זיך געפינען זיינס. און אזוי ווי יודישע געשעפטען זענען, ברוך השם, אומעדום אלץ איינס, דאס הייסט, הויבען הויבען זיי זיך אן, דאכט זיך, גאנץ נישקשה'דיג, מיט אזוי פיעל בטחון און גלענצענדע האפענונגען, און אויסלאזען לאזען זיי זיך אויס צומיינסמען מיט שלים-שלים-מזל, ווי ביי מיין מנחם מענדלען; לכן בעדארף מען לאנג ניט הארעווען ביים צענויפשטעלען א בריעף. מע קאן איהם נעמען גלייך, ווי ער שטעהט און געהט. און מאמער וועט זיך געפינען איינער פון טויזענד, וואס די געשעפטען זיינע געהען איהם דערווייל נישט, קאן ער זיכער זיין, אז ס'איז ניט אויף לאנג. אלץ, וואס איז געבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף כל סוף פאלען. שטארק אנגעלייגט איז דאס ניט. דער-פאר איז דאס אבער אמת. און דעם אמת האבען דאך אלע מענשען ליעב ...

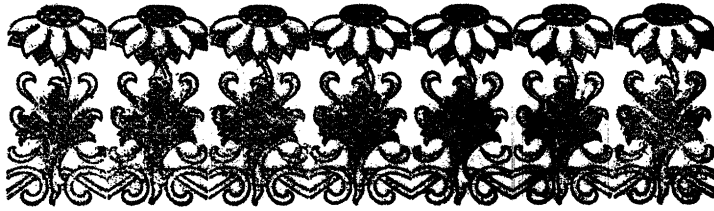
ביים צענויפשטעלען די בריעף צו דער צווייטער אויפלאגע, האב איך א סך בריוולעך שטארק פערקירצט און א סך בריוולעך נאר ארויסגעווארפען. אנגעווארען דערביי האבען נור די זעצערס, ווייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך געהט מיט דעם גאנג, אז אוועק, וואס ס'איז קירצער, איז דאס אלץ בעסער. די וואס וועלען געפינען, אז ס'איז נאך א ביסעל צו לאנג, קאנען זיכער זיין, אז איהם ביי די ווייטערניע אויפלאגען זאל דאס ווערען אלע מאל קירצער און קירצער, ביז עס וועט קומען צום רעכטען אידעאל: "צו ניט זאגען קומט דאס ניט" ...

שְׁלוֹם-עֲלֵיכֶם.

I.

לְאֵלֵינוּ אֵן.

פּאָעסיער בּערווע.

ל' אנד' אן".

(אד' עסער פֿערזע.)

I.

(מנחם-מענדל פון אדעס צו זיין וועב שיינה-שיינדיל אין פתריצ'ווקע.)

לוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדיל שתחי'.
ר' אשית באתי להודיעך אז איה בן ב"ה בקו החיים והשלום, השם
יתברך ואל העלפֿען מע זאל תמיד האַרבען איינס פונם אנדערן נור גוטס
מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זי וויסען אז איה בן נאָר ניט אומשטאנד דיר צו בעשרייבען
די שטאָרט אדעס ווי גרויס און שען זי איז, און די מענשען די היגע מיט
ווערע גוטע באראקטערען, און די גאלדענע געשעפטען, וואָס מע קאָן דאָ
מאכען. שטעל דיר פאַר, איה געה מיר אַרויס מיטן שמעקעל אין גרעצק
אַרין, אזוי תיסט דאָ אין אדעס די גאָס וואו יודען האַנדלען, האָב
איה צוואַנציג טויזענד געשעפטלעך: וויל איה ווייץ — איז ווייץ, קליינען — איז
קליינען, וואָל — איז וואָל, מעהל, זאלק, פערערן, ראַוינקעס, זעק,
הערינג — הכלל, וואָס אַ מויל קאָן אויסרערען, געפונסט דו דאָ אין
דעם אדעס, איה האָב לכתחלה אפילו אַנגעשמעקט אַ צוויי דריי גוטע
געשעפטלעך, נאָר עס איז מיר אלץ ניט געווען צום האַרצען, האָב איה
מיה אזוי לאַנג אַרומגערעהט אין „גרעצק" בן איה האָב מיה פאַרט
צוגעשלאָגען צו עפּים רעכטס, היינט, איה האַנדעל מיט „לאַנדאָן" און
פערדיען דערפֿי נאָר נישטקשה'דיג! מע האַפט אַ מאָל אַ קה'הייער, אַ מאָל
אַ פופציגער, און אַ מאָל אַז עס געראַטה, אַ הונדערטער איה, הכלל,
דאָס „לאַנדאָן" איז אזא מין מסחר, וואָס מע קאָן דערפֿי גליקליך ווערען
אין איין טאָג. אַט איז ניט לאַנג אַרויסגעקומען אהער איינער, עפּים אַ
שמש, און האָט געהאָפט אין איין, שמע ישראל! דרייסיג טויזענד און

הָאֲרַכְתָּ זֶה הַיָּמִים אֲלַעֲמֶנּוּ מִיָּמִין קְאָטְעֵר. אִיךָ זָאָג דִּיר, וּזְנִתִי הַיְקָרָה, מִמַּשׁ עִם וּוְאֲלַגְעֵרְתָּ זִיקָה דָּא גַאָלֵר אִין דִּי גַאֲסֶען! אִיךָ הָאָב בְּרוּךְ הַשֵּׁם קִיָּין חֲרֻטָּה נִיט, וּוְאָם אִיךָ בִּין אַרְאָפֶנְפֶּאָהֲרֵעֵן אַהֲעֵר קִיָּין אַדֶּעס. וּוְעַסְט דוּ דָאָךְ פֶּרֶעֲנֵעֵן, וּוְיִי קוּם אִיךָ קִיָּין אַדֶּעס, אִז גַּעֲפֶאָהֲרֵעֵן בִּין אִיךָ גַאָר קִיָּין קַעֲשֶׁנְעוּי? אַפְנִים אִז סִיאִז מִיר בַּאֲשֶׁרְתָּ פֿון גַאָט אִיךָ זָאָל פֶּעֲרִיעֵנְעֵן גַאָרְאָבֶע עֲטְלִיכֶע קַעֲרְבֶלֶעךָ! אָט וּוְעַסְט דוּ הַעֲרֵעֵן, וּוְיִי אַוְיִי דֶעֶר אִויבֶּעֲרִישְׂמֶעֶר פִּיהֲרֵט מִיט אַ מַעֲנִשֶׁעֵן.

אִז אִיךָ בִּין גַּעֲקוּמֶען קִיָּין קַעֲשֶׁנְעוּי צוּם פֶּעֲטֶעֶר מִנְשָׁה אָפֶנְעֶמֶן דָּאָם נָדָן, פֶּרֶעֲנֵט עֵר מִיךָ וּוְאָם בַּעֲרֶאֲרֵף אִיךָ דָּאָם נָדָן? זָאָג אִיךָ: מִסְתַּמָּא דֶּאֱרֵף אִיךָ; אִיךָ זָאָל נִיט דֶּאֲרַפֶּען, וּוְאָלֵט אִיךָ נִיט קוּמֶען. זָאָגְט עֵר, אִז קִיָּין מוּזְמֵן גַּעֲלֵד הָאָט עֵר אִיצֵט נִיט, עֵר קָאָן מִיר, זָאָגְט עֵר, גַּעֲבֵעֵן אִיין אָנוּוִיזוּנג צוּ בֶּרֶאָצְקֵן קִיָּין יַעֲהוּפֶעֶץ. זָאָג אִיךָ: לָאָז וְיִין קִיָּין יַעֲהוּפֶעֶץ אַבִּי גַעֲלֵד. זָאָגְט עֵר, עֵר וּוְיִיסֵט נִיט, צִי אִין יַעֲהוּפֶעֶץ אִיז אִיצֵטְעֵר דָּאָ גַעֲלֵד. עֵר קָאָן מִיר גַּעֲבֵעֵן, זָאָגְט עֵר, אִיין אָנוּוִיזוּנג צוּ בַּאֲכֶרֶאָכֵען קִיָּין וּוְאֶרֶשָׁא. זָאָג אִיךָ: לָאָז וְיִין קִיָּין וּוְאֶרֶשָׁא, אַבִּי גַעֲלֵד. זָאָגְט עֵר, וּוְאָם טוּיג דִּיר וּוְאֶרֶשָׁא? וּוְאֶרֶשָׁא אִיז וּוְיִיט. אִויבֶּע אִיךָ וּוְיִיל, קָאָן עֵר מִיר גַּעֲבֵעֵן, זָאָגְט עֵר, אִיין אָנוּוִיזוּנג צוּ בַּאֲרַבֶּאֲשֶׁען קִיָּין אַדֶּעס. זָאָג אִיךָ: לָאָז וְיִין אַדֶּעס, אַבִּי גַעֲלֵד. זָאָגְט עֵר מִיר גַאָךְ אַ מַאָל: אִיךָ וּוְאָם דֶּאֲדַפֶּסֵט דוּ אַוְיִי גַעֲלֵד? זָאָג אִיךָ אִיהֶם: מִסְתַּמָּא דֶּאֱרֵף אִיךָ; אִיךָ זָאָל נִיט דֶּאֲרַפֶּען, וּוְאָלֵט אִיךָ נִיט קוּמֶען. בַּקְצוּר, עֵר דֶּרַעֲהֵט זִיקָה אַהֲעֵר־אַהֲיִן, עִם הָאָט אִיהֶם אָבֶעֶר גַּעֲהֶאָלְפֶען וּוְיִי אַ מוּיִדֶטֶען בַּאֲנַקֶּעס; אִיךָ אִז אִיךָ זָאָג גַעֲלֵד אִיז גַעֲלֵד! גַּעֲהֵט עֵר אִון גַּעֲמֵט אַרִיִים צוּוִי וּוְעַכְסֶעֶלֶךָ צוּ תִּקַּ קַעֲרְבֶלֶעךָ אִיךָ סָךְ הַכַּל פִּינֵף חֲרֻשִׁים, אִון אִיךָ שִׁיָּין קַעֲרְבֶלֶעךָ נִיט עֵר מִיר אִיין אָנוּוִיזוּנג צוּ בַּאֲרַבֶּאֲשֶׁען קִיָּין אַדֶּעס, אִון דָּאָם אִיבֶּעֲרִיגֶע נִיט עֵר מִיר מוּזְמֵן, וּוְעַט מִיר וְיִין, זָאָגְט עֵר, צוּ שְׂמִיעֵר אִיךָ דֶּעֶר הוּצָאָה. אִון מַחֲמַת אִיךָ הָאָב קִיָּין צִיטֵט נִיט מַאָךְ אִיךָ דָּאָם בַּקְצוּר. אִיִּיה אִינִים אַנְדֶּרֶען בְּרִיעֶף וּוְעָל אִיךָ דִיר אַרִיִים־שְׂרִיבֶען אַלְסֶדִינג בַּאֲרִיכּוֹת. זִי גַעֲוִנֵד אִון לָאָז גִּרִיסֶען שׁוּעֵר אִון שׁוּיגֶעֶר אִון דִּי קִיָּין־עֲרֶלֶעךָ זָאָלֶען לַעֲבֵעֵן אִיטְלִיכֶען בַּעֲוִנְדֶּעֶר גַאָר פֶּרִיגֶדֶלֶךָ.

מַמְנִי בַעֲלֵךְ מִנַּחֵם מַעֲנֵדִיל.

עִיקֵר שְׂכַחְתִּי. אִז אִיךָ בִּין גַּעֲקוּמֶען מִיָּמִין אָנוּוִיזוּנג צוּ בַּאֲרַבֶּאֲשֶׁען, זָאָגְט מֶעֶן מִיר, אִז דָּאָם אָנוּוִיזוּנג אִיז גַאָרִיט קִיָּין אָנוּוִיזוּנג. וּוְאָם דֶּען אִיז דָּאָם? סִיאִז אַ סוּכַּה־שֶׁעֶר! לָאָז פִּרְיֶהֲעֵר אָקוּמֶען, זָאָגְען זִי, פֿון אִייעֵר פֶּעֲטֶעֶר מִנְשָׁה דֶּעֶר וּוְאָגָאָן וּוְיִיץ, אִון לָאָז מַעֵן אַקְאָרִישְׂט דִּי

ווייזן פֿערקויפֿען, וועט מען אייף דעמאלט געגען געלד. א שענע מעשה נאָר א קורצע! האָב איך פֿאלד אוועקגעשריבען קיין קעשענעוו „אנאָמקריסקע“ און האָב איהם געשריבען, אז טאָמער שיקט ער ניט אַרויס תּיפֿף ומיד די ווייז, וועל איך איהם קלאַפֿען אַ דעפֿעש. בקצור אַ שרייב אַהער, אַ שרייב אַהין — איך בין אַרומגעגאַנגען אין איינע יסורים, און ערשט נעכטען איז מיר אָנגעקומען פֿון קעשענעוו אַ מוזינגער הונדערטער און אויף דיִש קערבלעך אַ וועכסעלע. אַצינד פֿערשמעהסט די שוין, פֿאַר וואָס איך האָב דיר די גאַנצע צייט ניט געשריבען? איך האָב גערעכענט, אז די שײַן קערבלעך זענען לעוואָל. דערפֿון זעהט מען אַרויס, אז אַ מענטש טאָר ניט איבערטראַכטען אויפֿן ערנסטען, ס׳איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט, וואָס פֿוהרט אויס. איך האָב דאָס גאַנצע ביסעל מוזינגס אַרונגעבראַקט אין „לאַגראָן“ אַרײַן, איינגעהאַנדעלט אַ רעמעל חזרה, „דאָסלעך“ און „בעסלעך“, און דאַנקען השׁם יתּברך, מע זאָגט אז ס׳איז שוין דאָ כּנח!

ה.נ. 9.

II.

ושנונה שיינדיל פון פתולעווקע צו איהר מאן מנחם מענדל'ען אין ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מודר'ר
מנחם מענדיל נ"י.

ער שט עננס קום איה דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע
נאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב נאט דאס נעמליכע פון דיר
צו הערען אויף ווייטער נישט ערגער.

צווייטע עננס שרייב איה דיר. אז עס האט זיך מיר ווידער
אנגערופען די אמאליגע ספאזמע, אויף דיין פעמער מנטה געזאגט
געווארען, וואס האט דיר געמאכט אזא שענעם מהק פון די פופצענהונדערט
קרעפלעך נרן, אזא יאהר, אזא מול! ווי זאגט די מאמע מינע זאל
לעבען: געשיקט דורך דער קאץ שלח-מנות. וועכעלעך וואלט איה
בני איהם געמען! קרייניק וואלט איה בני איהם געמען! קדחת אויף
פינגר חדשים! הערסט דו, הלואי איה זאל ליגען זאגען, נאך כהאב
מזרא דו וועסט די איבעריגע קערבלעך נישט אָנקוקען ווי דו קוקסט
נישט אן די אויערן דינע, וואס דו האסט זיי פארטראגען אזש אהין
קמן ארעם. דיין גלוק וואס די מאמע ווייסט נישט פון קמן וועכעלעך;
עס וואלט זיך געטהאן חשף! און דאס, מענדיל, וואס דו שרייבסט,
אז דו פארדענסט דאנקען נאט געלד, איז בני אונז אלעמען אוראי
זעהר אָנגעלעגט. נאך וואס דען, האב דיר אכציג שווארצע יאהר,
מינע שונאים, אז דו שרייבסט שוין יא, שרייב זשע ווי א מענש!
פאר וואס זאלסטו נישט ארויסשרייבען אקוראט, וואס איז דאס פאר א
מין סחורה אט דאס וואס דו האנדעלסט מיט דעם? ווי טייער ליזט
מען דאס איין ארשין? צי אפשר פערקויפט זיך עס אויף דער וואג?
פרעג מיך בחרם וואס דאס איז, און מיט וואס מען עסט דאס! היינט
פערשטעה איה נישט, דו זאגסט אז אט האסט דו איינגעקויפט סחורה

און אַט איז שוין דאָ רוח, וואָס איז דאָס פאר אַ מין סחורה, וואָס
 וואַכט בײַ דיר אזוי געשמעיה/דיג? פעטשערײַצעס, זאָגט די מאַמע,
 בעדארפֿען אויף אַרעגען! און אז ס׳איז דאָ רוח, פאר וואָס פֿערקויפסט
 דו נישט! אויף וואָס וואַרטסט דו? אויף אַ יקרות? און פאר וואָס
 שרײַכסט דו נישט, וואו דו שטעהסט איין און וואָס עסט דו, עפֿים
 גלייך ווי אויף וואַלט דיר זײַן אַ פֿרעמדע, נישט קײן ווייב בײַ הונדערט
 צוואַנציג יאהר, נאָר עפֿים אַ פּאָליבאָוויניצע להבדיל, ווי זאָגט די מאַמע
 זאָל לעבען: „אז אַ קינד געהט אונזעק אין טשערערע פּאָרגעסט זײַ דעם
 זײַ געזונד“. מיר דאַכט, דו זאָלסט טיף וועלען פּאָלגען, וואַלסט דו
 געזעהן אויסהאַנדלען זיך וואָס גיכער און קומען בעסער אהיים סיטן
 בײַסעל מוזמ׳נס, וועסט דו דיר געפֿיגען שענקערע געשעפטען, ווי אַט
 דאָס דאָזיגע... אויף זאָל אזוי וויסען פֿון קדחת, ווי אויף ווייס ווי טע
 דופט עס, און זײַ געזונד, ווי עס ווינשט דיר פֿון טיעפען האַרציגען
 דײַן באַמת געטרייע פֿרוי שײַנה שײַנדיג!

III.

מנחם-מענדל פון אדעס צו זמן ווייב שיינע-שיינדל אין פתולקווקע.

לונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ב"ה בקו החיים והשלוש, השירה וזך העלפן מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערן נאך נומס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות אמן.

זה שנית זי וויסען, אז עס איז מיר קיין חדוש ניט וואס די ופערשטעהסט ניט דעם שכל פון לאנדאן, ווארום אז ווי בארד יודען סוחרים, יודען מיט בערד וויסען ניט ווער עס האט זי געשלימערט, הינט לא בל-שבן א יודענען על פן וועל איך דך קלאהר מאכען, זאלסט פערשטעהן דאס געשעפט אקוראט. הגה זי וויסען, אז דאס לאנדאן נופא איז איין איידעלע מאטעריע. פערקויפען פערקויפט זך עס אויפן ווארט און זעהן זעהט מען דאס ניט. אלע מינוט ביט זך עס: אט איז דאס טהייער, אט איז דאס וואלוועל, אט איז האס, אט איז בעס, דאס הייסט דאס קערבעל דארט אין בערלין אדער עס הייבט זיך, אדער עס פאלט, עס ווענדט זיך אין בערלין; ווי אזוי בערלין זאגט, אזוי איז דאס. עס לויפען די קורסען אויף און אפ משונגענערווייז, עס פליהען דעפעשען אהין און צוריק, און יודען לויפען ארום ווי אויף א יריד, מאכען געשעפטען און ווערען גליקליך און איך ברוכס. עס איז א טומעל, א בהלה, מע קאן דא פערדולט ווערען. אט למשל האב זיך נעכטען געמאכט א סטאלאזש, מיר געקאסט א פופציגער, איז ער היינט אין דערפריה פונקט וויינער 12, אויסגערוינען געווארען. נאך די ווייסט דאך ניט מסתמא וואס הייסט, מאכען א סטאלאזש, בעדארף מען דיר געבען צו פערשטעהן. למשל מען ניט אוועק א פופציגער פאר א מאג און יענער, שטעלט א קארס, קאנסט די דיר מאכען פונ'ם סטאלאזש

צוויי זימטען, היינו 2 בעסען, אדער 2 האסען, אדער נאך בליבען שטעהן און פערקויפען יענעם א בלינדערעכט" בין נאך, שלום" (שלום" היסט ביי אונז אין אדעס פאר נאכט, ווי ביי אייך בין מנחה למעריב). איז ווי באלד דער קורס, שטעהט אפ, איז כפרה דער נאנגער פופציגער — היסט דאס געמאכט א סטאלאזש". זאלסט אבער נאך קיין יסורים ניט האבען, זוגתי היקרה, דערלעגען א פופציגער איז דא פון די קליינגקייטען. השם יתברך וועט העלפען, עס וועט, אוועקגעהן די רעכטע זיט" וועל איך אם ירצה השם פארדיענען געלר און א סוף! און וואס דו זאגסט מכה דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, האסט דו א גרויסען טעות. דער גוטער יאהר האט איהם ניט גענומען, ער איז נאך א שענער בטוח! לאס איך נאך וועלען אראפגעבען א סקורקעלע, קאן איך זיי פארצוקערן. נאך איך וויל נישט. איך זאל דארפען געלד, האב איך גענוג: איך קאן פעהאנדלען א פאר, האסלעך, אדער א פאר, בעסלעך. נאך איך בין קיין בעלן ניט דערויף. איך קאן בעשטעהן בעסער צו קויפען נאך א סטאלאזש". וואס מעהר סטאלאזשען איז אלץ בעסער. אז מע לעגט זיך שלאפען מיט א סטאלאזש" שלאפט זיך נאך אנדערש! און מחמת איך האב קיין צייט ניט מאך איך דאס בקצור. אם ירצה השם אינ'ם אנדערען בריעה וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה לאו נאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלה מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי וואס דו פרעגסט מיר, וואו איך שטעה איין און וואס איך עס, שרייב איך דיר, זוגתי היקרה, איך ווייס אלען ניט אייך וואס פאר א וועלט איך בין. די שטאדט אדעס איז אונגעהייער גרויס און אלסדינג קאסט דא טייער, און די הייזער זענען דא הויך ביזן הימעל, מען מארף קלעטערן אייף אייזערנע טרעפ א האלבע שעה בין מען קומט א היים אזש אונטערן הימעל, און א פענסטערל א קליינס ווי אין א טורמע. איך בין זיך מוהיה, אז ס'ווערט מאג און איך קאן מיר ארויס-האפען פון דער טורמע אהן אין גרעצק" אריין, און דארטען מאקן עס איך שטעהענדיג, דאס היסט מען חאפט איבער וואס גאט ניט, ווארום ווער האט צייט זיך אוועקזעצן עסען, אז מען דארף אלע מיניט געוואהר ווערען די קורסען פון בערלין? רערפאר איז דא פרוכטען בויל

הזל. ווינטרויבען עסט מען דאָ נישט ווי בײַ אײך אין פּתּרילעווקע
ראש השנה אײף שהחיינו, — דאָ עסט מען ווינטרויבען אלע מאָג און
אין מיטען נאָס, מען שעמט זיך גאָר נישט.

הנ"ל.

IV.

(שיינה שינדיל פון פתרילעווקע צו איהר סאן מנחם מענדיל אין אדעס).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדיל נ"י.

ערשט ענם קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט
צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס געמליכע פון דיר צו
הערען אויף ווייטער נישט ערגער.

צווייט ענם שרייב איך דיר, אז איך האב דיר אָנגעקוקט מאַקן
נאָר ווי אַ משונגענעם! לאָס איך אזוי וויסען, אויף אַ פּולער וואָך נישט
אויסגעקערט זאל זיין, פון דער שטאָרט אדעס, ווי איך הויב אפילו אָן
צו וויסען, וואָס דו פלאַפּעלט מיר אין דעם ברייך, העם און, באַס! און
„דעלעזשאַנס“, דער שוואַרצער יאָהר ווייסט איך דאָרטען! עס פליהען ביי
דיר פּופּציגערס ווי האַלעשקעס, עפּיס איז ביי דיר דאָרטען געלט-שמעלט,
הפּקר ציבעלעס! אודאי קאָן מען געהן אין גאָלד ביי אַ זעלכע פרנסות!
איך פּערשטעה נישט, האַטש געם מיר אַראָפּ דעם קאַפּ, וואָס איז דאָס
פאַר אַ מין סחורה וואָס מען זעהט זי נישט? אַ קאַץ אין אַ זאַק! ..
הערסט דו מענדיל? מיר געפּעלט דאָס נישט. איך בין ביי מיין מאַמען
נישט געפרובט געוואָרען צו אַזעלכע לופּטיגע פרנסות, לאַז מיר גאָט
דינטן אויף ווייטער אויך, ווי זאָגט דו מאַמע זאָל לעבען! פון לופּט
האַפט מען אַ פּערקיהלונג. „אז מיר לעגט זיך שלאָפּען מיט
אַ דעלעזשאַנס, שלאָפט זיך גאָר בעסער“... ווער לעגט זיך עס שלאָפּען
מיט אַ דעלעזשאַנס? עפּיס מאַדנע דבורים, מערקיש לשון! און וואָס דו
שרייבסט מיר אז דו קאָנסט פאַרצוקערן דעם פּעטער מנשה'ס וועפּעסעלעך,
איז טאָמער וועל איך אין דעם נישט גלויבען, וועל איך אויך נישט זיין
קאָן ציבור'ס טע, ווי דו מאַמע זאָגט: „גלויב נישט בין דו צעהלסט
נישט איבער“, ווייסט דו וואָס, מענדיל? פּאַלג מיר, אַ ווייב, טהו אַ שפּיי
אויף דעם אדעס און קום בעסער צו פאַהרען אַ היים, קיין פּתרילעווקע.
פּונפּצעהנהונדערט קערבלעך האָסט דו, אַ דירה נישט אונז דער טאַטע
זאָל לעבען, קלייטען פּערדינגען זיך, היינט וואָס פּעהלט דיר נאָך? — צו
וואָס בעדאַרף איך ליגען ביי יענעם אין מויל און שוואַנים זאָלען מוילען.

אז דו האָסט זיך אדעקגעלאָזט קיין אדעם און מיך האָסט דו אוועק-
 געוואָרפֿען, ניט דערלעבען זאָלסט דו דאָס! דערווייל מעג נאָך דיין
 אדעם זיין די כפרה פאר אינווער כתרילעווקע מיט אלע דינע הויכע
 מויערן מיט די אייווערנע מרעפּ, וואָס מע דארף זיך דראַפֿען אויף זיי
 משוגענערדיג, טאָקן כדאי צולעב דעם זיך קאל! מאַכען דעם מאַגען,
 וואָס איז? ס'איז אַ זיל אויף וויינמרויבען! וויינמרויבען דארף מען פרעכען,
 פלוימען איז ביטער? ס'איז ביי אונז היינט אַ גערעט אויף פלוימען,
 אַ גילדען איין עמער! נאָר עס געהט דיר שטארק אָן וואָס ביי אונז אין
 דערהיים טהוט זיך. דו פרענסט אפילו ניט אויף די קינדער וואָס זיי
 מאַכען, האָסט שוין נאָר פאַרגעסען אז דו ביזט אַ טאָטע פון דריי
 קינדערלעך זאָלען געוונד זיין, ווי זאָגט די מאמע: „דאל! אָטשע דאל!
 סעךרדצע“ אזא מכה זאָל זיך דיר זעצען, ווי זי איז גערעכט! דערוויילע
 בלייב געוונד און פיעל גליקליך ווי עס ווינשט דיר דיין באמת גערעטע פרוי

שיינה שייגדיל.

V.

(מנחם-טענדל פון אדעם צו זיין ווייב שיינע-שיינדל אין כתרילקווען).

לונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינע שיינדל שתחי' .
השם יתברך ואל העלפען מע ואל תמיד האַרבען איינס פונם אנדערן נאָר
נוטם מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן .
והשג'רת זיי וויסען אז עס געהט אצינד א מורא'דיגער , בעס' ,
האָב איך מיר אַנגעקויפט מיט , לאַנדאָן ווי א פויק , און איך האָב מיר בע-
וואַרענט מיט 17 , בעסען און מיט אכט , סטאלאזשען . היינט בעדארף איך
אַפגעמען , דיפערענצען עטליכע הונדערט קערבלעך , וועל איך אם ירצה
השם ווייטער מאַכען , בעסען . וואָלט אַנקוקען , זונתי היקרה , ווי אזוי עס
ווערען דאָ געמאכט געשעפטען אויפ'ן וואַרט , וואָלסט דו פערשטאנען , וואָס
הייסט אדעם ; א שאַקעל מיט'ן קאָפּ איז דאָ פונקט ווי געמאכט א קאָנטראַקט .
איך געה מיר ארויס אין , גרעצק' , קום ארביין אין א , קאפּ' , זען מיר
אנדער ביי א טישעל און שאַף מיר א גלעזעל טי , צי קאווע , צי עפעס
אנדערש , קומט צו געהן זיין מעקלער , דער אנדערער , דער דריטער ; מע
דארף נישט האָבען נישט קיין קאָנטראַקט , נישט קיין קוויטעל , קיין אייג-
געטונקענע פען אפילו ! יעדער מעקלער האָט ביי זיך א ביכעלע מיט א שטיק-
טעל , נעמט ער ארויס דאָס ביכעלע , און פערשרייבט אז איך האָב ביי איהם
צוויי , בעסען , און איך נעם ארויס און צאָהל איהם אָפּ די עטליכע קערב-
לעך — מחיה ! און שפעטער מיט א פאָר שעה אז נאָט הייסט , מע ווערד
געוואָהר דאָס , מאַקסירעכין פון בערלין , קומט צו לויפען מאַקו דער אייגע-
נער מעקלער און גיט שוין א פינפאונצוואַנציג פון אויבען , און נאָך שפעטער ,
אז מע ווייסט שוין , אַנפאנג אויך , שטופט ער א פופציגער , און אז נאָט
ווייל צו , שלום , וואַכסט אָן א גאנצער הונדערטער , און אמאָל קאָן געמאָלט
זיין אז טאָקו צוויי הונדערט , און אמאָל דריי הונדערט אויך , פאר וואָס גיט ?
דערויף איז דאָך עס א בערווע ! א בערווע איז א שפּיעל , א גליק-זאָך . און
וואָס דו שרייבסט מיר , אז דו גלויבסט נישט אינ'ם פעטער מנשה'ס וועב-
סעלעך , קאָן איך דיר אַנזאָגען א בשורה , אז איך האָב זיי שוין , פאר-
צוקערט . א סימן האָסט דו : וואו האָב איך גענומען געלד אויף אזוי פיעל
, בעסען מיט אזוי פיעל , סטאלאזשען ? , סטאלאזשען איז נישט , ווי דו רופסט
עס אָן , דעלעזשאַנסען . דעלעזשאַנסען איז דאָס , וואָס מע פאָהרט אויף
דעם קיין ראַדאָמיל ! און קיין זשיטאָמיר , און , סטאלאזש' איז א שטיקעל

פאפיער, וואָס יענער שרייבט אָן און חתמ'ט זיך אונטער, אז מ'וועט קומען
 „אולטימאט“, דאָס הייסט סוף הודש, איז ער מחויב אזוי פיעל און אזוי
 פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר געבען און ביי דיר געמען. די
 ברירה, הייסט עס, איז ביי דיר, וואָס די ווילסט דאָס טהוטסט די: ווילסט
 די גיטט די, ווילסט די נעמסט די. היינט פערשטעהסט די שוין דעם
 שכל פון „סטאלאזש“? ווען נאָט העלפט רעכמען, וואַריאציעס“ אויף לאַנדאָן
 און מע טהוט למשל אַ שמועס אויף די בלעטער מכח מלחמה, פאלט דאָס
 רוסישע קערבעל אַראָפּ אין דערערד אַרין און דאָס „לאַנדאָן“ טהוט זיך
 מיט אמאָל אַ רוק, אז מע דערקענט נישט דאָס פלאַץ. אַט האָט מען גע-
 שמועסט יענע וואָך פון דער איינגעלשער מלכה, אז זי איז עפעס נישט אין
 בעסטען געזונד, איז באלד געפאלען דאָס רוסישע קערבעל און „סטא-
 לאזשען“ האָבען זיך געגעבען אַ הויב אויף העכער הייער! איצט שרייבען
 די גאָעטען אז ס'איז איהר בעסער, האָט זיך דאָס רוסישע קערבעל אויפ-
 געהויבען און מע קאָן שוין קויפען „סטאלאזשען“ וויפיל מע וויל. הכלל זאָלסט
 גאָר ניט זאָרגען, זוגתי דיקרה, עס וועט אַם ירצה השם זיין אלסדינג, ווי
 מע זאָגט ביי אונז אין אַדעס, „אין בעסטען אָרדענונג!“ אונ מחמת
 אויף האָב קיין צייט ניט מאַך אויף דאָס בקצור. אַם ירצה השם אין די
 שפעטעריגע בריעה וועל אויף דיר אַרויסשרייבען אלסדינג פאַריכות. לעת
 עתה זאָל נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און לאַז גריסען די
 קינדערלעך זאָלען לעבען און אלעמען גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר לשכתתי: ביי אונז אין אַדעס זענען די היצען אזוי
 גרויס, אז מע ווערד פארברענט, און ביי נאכט ווערד מען צעגאנגען
 אזוי ווי וואַכס. דערזיבער אז מע קומט פאַר נאכט, ווערד די שטאָדט
 פוסט. דער עולם צעפאָהרט זיך אויף די פאַנטאזיען, אויפן גרויסען
 פאַנטאזיען, אַדער אויפן קליינעם פאַנטאזיען, אַדער גאָר אויפן „לאַנד-
 זשערען“. דאָרטען קריגסט די וואָס די ווילסט, וואָס דיין האַרץ געלויבט,
 און קאָנסט זיך באַדען אין ים, און קאָנסט הערען מוזיק, און
 דוקא אובזוכט אַהן אַ גראַשען געלד!

ה'ג"ה

VI.

גשייטה-שניידר פון כתר-לעוועקע צו איהר מאן מנחם-מענדיל אין ארעם .
 לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
 מנחם-מענדיל נ"י .
 ער שטענען קום איה דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע
 גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר
 צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער .

צווייטענע שרייב איה דיר, אז איה האב שוין ווידער צו טהון
 מיט די ציידן, אויף דינע אדעסער, דראגנשיקעס" געזאגט געווארען .
 איה דארף זיך רייסען דא אויף די ציידן און מוטשען מיט די קינדער
 זינע, און ער גארניט, לעבט זיך אפ, ווי גאט אין אדעס, פארהיט
 ארום רייטענדיג אויף, דראגנשיקעס", בארט זיך אין, קארמקני וויק" און
 בלי-זמר שפיעלען איהם צו, וואס פעהלט איהם א שטייגער ? ווי זאגט
 די מאמע: רייטענדיג וואלט ער געפארהרען ביי מיר אויף א בעזעס,
 ניט אויף קיין, דראגנשיקעס! ממה נפשך, ביזט דו א מוחר און האנדעלסט
 מיט דער שענער סחורה דארטען, וואס מע רופט זי, לאנדאן", מא
 האב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האב בעסער אין זינען
 דיין ווייב, האסט א ווייב ביי הונדערט צוואנציג יאהר מיט קינדערלעך
 דריי, זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: האב אין זינען זיך,
 וועסט דו פארגעסען אין יענעם". און וואס דו שרייבסט מיר פון
 דינע גליקען, זאג איה דיר דעם אמת, עס דרעהט זיך מיר אויך דער
 קאפ! עס גלויבט זיך מיר עפויס ניט, האטש קילע מין, אז אט אזוי
 פליהען דאס הונדערטערס גלייך אין די הענד אריין? וואס איז דאס
 פאר א מין כשוף דארטען, פערבלענדעניש, צו וואס? זעה נאר, אז
 פון די אלע גדולות זאלסט דו הלילה דאס גויג-עלד נישט אנהויבען,
 וויארום טאמער ווערד געמינערט א גראשען פונם גוין וועט דיר דעמאלט
 מעהר נישט אפגעהן פון דער מאמע זאל לעבען!... ער זאל זיך עס
 אפילו דערמאדען, מיר דאכט, דו ווייסט גאנץ ניט, אז איה בידארף

האָבען אַ זינדען מענטשעלע ווי אין לעבען אַרײַן, און וואָלענס אויף אַ
קליד, און אַ צוויי שטיקלעך מאַראַזעווס זאָנע. אַ מינדסטע גאַרזשקײַט
בעדאַרף אײַה אײַהם אָנזאָגען, אַלמױן ווימסט ער נעבאַה נױט, דער כּח אין
אײַהם אויסגעדאַרט געוואָרען, ווי דױ מאַמע זאָגט: װער סײַ שטױסט
זײַה נױט אַלײן, דעם נױט מען אין זײַט אַרײַן, ווי עס ווױנשט דױר פּון
טױעפּען האַרצען

דיין באַמת געשרײַע פּרוי שײַנה שײַנ די ל.

VII.

(מנחם-מטנדל פון ארעם צו זיין ווייב שיינה-שטונדל אין פתרי-קווקא).

לזגתי דיקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שטונדל שתחי'.
 ר א י ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ב"ה בקו החיים והשלום,
 השם יתברך ואל העלפן מע ואל תמיד הארכען איינס פונם אנדערן
 נאך גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.
 ו ה ש נ י ת זיי וויסען אז איך האלט שוין ווייט, הינט איך האב
 מ'ך גוט אריינגעזאפט אין „בעס" אריין און געה שוין אזינד מיט
 „פעסט-לאנדאן", דאס הייסט איך מהו שוין א געב אדער אייז מיט א
 מאל צעהנטוויינד פונט, צוואנציג טויווענד פונט, נאנטליך מיט א
 „רעפא". איך האב שוין גרויס קענטשאפט אין די קאנטארען, און עס
 קאמפענדירט מיר שוין ויצען ביי פ א נ ק א נ י ' ן אין דער קאפף
 גלייך מיט אלע גרויסע „שפעגלאנטען" ביי וויסע טישעלעך פון מירמעל-
 שטיין, און הייס זיך געבען א פארציע מאראזשענע, מחמת ביי אונז אין
 ארעם איז א מנהג, ווי באלד מע וצעט זיך נאך אנדער, אזוי קומט
 צו א מענש מיט א פראק און ה י י ס ט מע ואל ה י י ס ע ן געבען
 מאראזשענע, קאן מען ניט זיין קיין דבר-אחר און מען מוז הייסען
 געבען; און אז מען עסט אייך די פארציע מאראזשענע, ה י י ס ט
 ער מע ואל ה י י ס ע ן געבען נאך א פארציע, און אז ניט מאך מען
 ניט ויצען און מען בעדארף זיך ארומדרעהען אייך דער גאס, איז עפ"ס
 ניט שען פאר א שפעגלאנט, און אנב שמעהט דארט א גארדאוויאי
 אין לאקערט מע ואל זיך ניט ארומדרעהען אייך דער גאס... יודען בעדארפען
 דאך אבער זיך יא ארומדרעהען, קליגען זיי זיך מיט איהם, נארען
 איהם אפ, אנטלויפען, בעהאלטען זיך אויס ווי ווייט מעגליך, און אז
 ער האפט איינעם, טראגט ער איהם אפ ווי איין אבן טוב גלייך אין
 אויטשאסטאק אריין, ווי איינער רעדט: אט האב איך אייך געבראכט א
 יודען... און וואס דו שרייבסט מיר אז דו גלויבסט ניט אין גרויסע, וואר-
 יאציעס" מיט „רעפערענצען" איז א סימן אז דו ביזט שוואך אין פאליטיקע.
 אט למשל זיצט איינער ביי אונז אין קאפף; ביי פאנקאניץ, רופט מען איהם
 „נאמבעמע", מאג ווי נאכט רעדט ער פון פאליטיקע און נאך פון פאליטיקע!
 ער בעווייזט אויס מיט טויווענד ראיות, אז סע'שמעקט מיט מלחמה. ער
 הערט, זאגט ער, אלע נאכט הארמאטען שייסען, ניט דא, דארטען ביי
 די פראנצויזען. די פראנצויזען, זאגט ער, וועלען נישט פארגעסען אט דעם

ביסמארקען וויל זיי וועלען לעבען! עס מוז, עס מוז, זאגט ער, ארויס-
שפרינגען אין גיכען א מלחמה, עס קאן נאר אנדערש ניט זיין! הארכען
נאמבעמען דרשנין, בעדארף מען פערקויפען וואס מען האט, די קאפאמע
אויסטהון און קויפען „סטאלאזשען“ און „בעסקן“, „בעסקן“ און א שטוד
„בעסקן“! און וואס די שרייבסט מיר מכה א מענטשלעך אז איך זאל דיר
קויפען, האב איך פון דינעטוועגען, זונתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט
א שטענערע זאך, דהיינו: א זויגערל א גילדענס מיט א „מענדעליאן“ און מיט
א גילדען קריסטל מיט א בראש, און „בראנועליעמען“ האב איך געזעהן אין
פענסטער, טאקי ניט ווייט פון פאנקאנין — זאג איך דיר פרוימא שכפרימא!
און מחמת איך האב קיין צייט ניט מאך איך דאס בקצור. איז'ש איינס אן-
דערן בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה
לאז נאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: די שפע איז דא קיין עין הרע גרויס און
יודען זענען דא אזוי פארטהאן אין פרנסה, אז מען פארגעסט פון שבת
און פון יום טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת — שבת. עס
מעגען פאלען שטייגער פונ'ם הימל, מוז איך מיר שבת דורכגען אין
שול אריין. די אדעסער שוהל מעג מען געהן אַנקוקען. ערשטענס רופט
מען דאס „כאָהר-שוהל“, מחמת אויבען געהט זי מיט א קאלפּעק און קיין
מורח איז נישט. אלע זיצען מיטן פנים א ה' זיין. און דער חזן (פּיני)
הייסט ער, שוין איין מאָל א חזן! געהט דוקא גענאָלט די באָרד, נאָר
עברי קען ער א ביסל בעסער פון אייער אלטען דראַנג משה דוד!
זאָלסט זעהן, אז ס'ע קומט צו „בריה שמייה דמרא עלמא“, נעמט ער
זיין א מיתה משונה! זיין „מוזר שיר ליום השבת“ מעג מען האַרכען
אויף בילעטען. אלע זינגערלעך שמעהען אויסגעשטעלט ארום איהם
אַנגעהראָן אין קליינע מליתים'לעך — מחיה! ס'זאל זיין צוויי מאָל אין וואָך
שבת וואָלט איך צוויי מאָל אין וואָך געגאנגען הערען פיניץ דאוונען. איך
פערשטעה ניט די היגע יודען, פאר וואָס זיי געהען ניט דאוונען. און
אפילו די וואָס געהען דאוונען, דאוונען אויך ניט, זיי זיצען ווי די מאַקען
אין די צילינדערס, מיט די פעמע אויסגעפאשעמע פנימער, מיט די קליינע
מליתים'לעך און — שא! מאַמער וויל א יוד א דאוונען טהון א ביסל העכער,
קומט צו צו איהם דער שמש מיט די קנעפ, און זאָגט ס'זאל זיין שטיל. —
מאָרען יודען אין דעם אַרעם!

הנ"ל.

VIII.

(שיינדל-שניידל פון פתולעזשקע צו איהר מאן מנחם-מענדל אין אדעס).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ד
מנחם-מענדל נ"י.

ער שמוענס קום איה דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט
צו דאנקען אין בעסטען געזונד. געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען
אויף ווייטער גיט ערגער.

צווייטענס שרייב איה דיר, בעלי היקר, אז איה פארשטעה
גיט, וואס איז די גדולה, וואס מע דארף זיצען ביי פראנקאנין, ברענען
זאל וי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון אין דערפריה ביי
אויף דער נאכט דער רוח ווייסט וואס? אבי אויסבריינגען געלד? און וואס
איז דאס פאר א משוגענער דארטען ביי אייה אין אדעס, וואס
מע חלומט זיך איהם אז מע שייסט, געשאסען זאל ער ווערען פון גאט?
מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאגט די מאמע: „יענעם בלוט איז ביי
איה וואסער“. גילדענע זיינערלעך מיט בראמוליעטען האסט די דערוועהן
אין די פענסטער אין אדעס? א גדולה אויף דער באבע! וואס טויגען מיר
דינע מתנות, מענדל, וואס די זעהסט ווי דורכין פענסטער? ווי זאגט די
מאמע זאל לעבען: „קרעפלעך אין חלום איז גיט קיין קרעפלעך נאך
א חלום“. די חאפ זיך אריין בעסער אין א קלייט אריין אין קיף מיר
א שטיקעל וועבעל אויף וועש און מאדעפאלאן אויף ציכלעך, און א פאך
בינעק קאלדרעס, און א בוסעל זילבער אין שטוב אריין און עפוס נאך.
מאהל דיר, אז בלוימע-זולמע בעדארף זיך שוין א קעגען מיר בלאזען
(אויפבלאזען זאל עס זי ווי א פאחר!) וואס איז? זי טראגט א האלו פעריל,
זאל נס איהר טאקי גור פערשטעהרט ווערען! זי האט דאס א דאלי ביי
איהר מאן! לייט האבען גליק צו אלסדינג; נאך איה איינע בון עפוס אין
אזא פינסטערע, וויסמע שעה געבארען געווארען, אז א מינדסטע זאך
בעדארף איה איהם דערמאהנען! לאז זיך דיר דאכטען, עלעהיי דו האסט
געקויפט נאך א „העם“ מיט נאך א „באס“ מיט נאך אדער שווארץ יאהר
ווייסט אייך דארט, ווי דו רופסט עס אן. איה זאג איהם: פארקויף דאס
וואס דו האסט און צעהל געלד, געהט ער און קויפט נאך! וואס האסט דו

מורא? וועסט ניט קריגען די סתורה נאכדעם? איך זעה שוין ארויס, וואָס דאָס איז פאר מסחרים און וואָס דאָס איז פאר אַ שטאַרט אַרעס, אַז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער הון איז מיט אַ געגאָלמע מאַרדע, מיניע ווייטאַגען אויף זיין קאַפּ! מיר דאַכט אַז פון אזאַ שטאַרט און פון אַ זעלבע מענשען דאַרף מען לויפֿען ווי פון איין עפּוש, צום סוף ליגט ער דאָרט און וויל ניט אַרויסקריכען, ווי זאָגט די מאמע: „דער וואָרעם ליגט אין חרין, און מינט אַז ס'איז גאָר קיין זיסערס נישטאָ.“ לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך ניט באַרעכענען וואָס די טהומט און אויפהערען הוילען אין דעם זיסען אַרעס, ס'זאָל אויף דעם קומען אַ שרפה ווי עס ווילשט דיר דיין פּאמט געטרעיע פרוי

שיינה שוינדיל.

יא, זאָג נאָר, מענדיל, ווער איז אָט די „פּראַנקאַני“, וואָס דו שרייבסט מיר אַלץ אַז איהר זיצט דאָרטען טאָג ווי נאכט? ס'איז איין „ער“ צי א „ו“? ...

IX.

(מתחם-טעגרייל פון אדעס צו זיין וועג שיינה-שיינדיל אין פתולעווקע)

לונתי היקרה הצנוקה החכמה מרת שייגה שיינדיל שתחי'.

דא שירת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום.
השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד האַרבן איינס פונ'ם אנדערן נאָר
נטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן.

והשירת זי וויסען, אז עס שמעקט שוין מיט גראַבע שווערער
אז גאָט וועט העלפען און דאָס „אולט־מא“ וועט אַפּלויפען גלאַט, וועל איך
מאכען אַ הויפט-מרעפער. איך וועל „איינקאָסירען“ מיניע אלע „דעפּערענצען“
און וועל זיך דורכפֿאהרען אהיים און וועל זיך אַם ירצה השם אַרויסנעמען
אהער, קיין אדעס. אַ דירה וועלען מיר דינגען זויף דער „רישעלי“, איינ-
קויפען שען מעבעל און וועלען לעבען זיי מע לעבט דאָ פּי אונז אין אדעס.
דערווייל האָב איך צו טהון ניט פאר דיר געדאכט מיט'ן מאַגען; אַ פנים,
דאָס מאַראַזשענע האָט מיר פּערשאַדט... אז איך קום צו „פּאָנקאָגין“ עס
איך שוין ניט קיין מאַראַזשענע, וואָס דען? איך הייס מיר געבען אזא גע-
טרינג, וואָס מע ציהט דאָס דורך אַ שמרוי; ס'איז אי זיס אי ביטערליך,
אזוי ווי אַ מין סאלץ מיט לאַקרויז, און מע קאָן דאָס מעהר ניט פּאָרדייען
זוי צוויי, העכסטענס דריי גלעזער; מוז מען זיך די איבעריגע צייט אַרוב-
דריעהן איף דער גאָס און האַבען צו טהון מיט'ן גאַראַדאָווי, און דאָס
איז זעהר נישט אנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון אַ צייט, נאָר מיט
חסד, גאָט האָט מיר ביי אהער אויסגעפֿאהרט, איך אנטלויף פון איהם
אלע מאָל אונ בעהאלט זיך אויס, וואָס טהוט דען ניט אַ יוד צוליעב
פּרנסה? דער אויבערשטער זאל העלפען אז די „ראַלזאָציע“ זאל אַפּלויפען
בשלום וועל איך דיר אַי"ה אלסדינג איינקויפען בפּל בפּלים, אַסך
מעהר ווי די קאָנסט זיך גאָר פּאַרשמעלען. און וואָס די זאָנסט, אז דער
גאַמבעמע איז אַ שוועגענער, האָסט די אַ מעות; ער איז נאָר אַ ביסעל
אַ „פּוילשעווער“. גאָט זאל היטען, עמוצער זאל איהם אַ זאָג טהון
אין פּאָליטיקע ניט אזוי ווי ער וויל; ער איז דעמאלט קאפּאל יענעם

צערניסען אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אז היינט-מארגען מוז עפנים ארויסשפרינגען, און דאָס, זאָגט ער, וואָס ס'איז איצטער מיט אַ מאָל שטיל געוואָרען, איז ערשט אַ בעווויז, זאָגט ער, אויף מלחמה; פאַר אַ בערען איז תמיד, זאָגט ער, "שטיל"... איך האָב געכמען געקאָנט פערקויפֿען עטליכע, בעסלעך" מיט אַ צוויי דריי, סטאלאזשען" און פערדרינגען שען געלד, האָט מיר גאָמבעטע נישט דערלאָזט. איך וועל אייך, זאָגט ער, דעם קאָפּ צעשלאָגען, מאַמעד לאָזט איהר ארויס אין אזא צייט אַ שטיקעל סחורה פון דער האַנט! עס געהט, זאָגט ער, אַ צייט, וואָס אַ סטאלאזש" פון אַ פופציגער וועט ווערטה זיין רייש קארבען, און שוין, און ת"ק, און טויענד, און פאַר וואָס ניט קיין צוויי-טויענד? ... עס זאל זיין ווי גאָמבעטע זאָגט, האַמטש האַלב ווי ער זאָגט —, ווער איך נתעשר! איך האָפּ, אז איך וועל אים ירצה השם תיכף נאָך דער, ראלוזאָציע" זיך געבען אַ קעהר איבער צוריק אויפן, האָס" און וועל אָנהויבען קויפֿען קערבלעך און געבען, לאַנדאָן" אויף וואָס די וועלט שטעהט! איך וועל אַ בעווויזען, וואָס הייסט, לאַנדאָן" און וואָס הייסט קערבלעך! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט מאַך איך דאָס בקצור, אים ירצה השם אינ'ם אנדערן בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באַריכות, לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געוונד און מיט הצלחה.

ממני בעלה מנחם מענדל ר.

ע י ק ר ש כ ח ת י : וואָס די פרענסט זיך נאָך אויף פאַנקאָנין (ניט ווי די רופסט דאָס אָן, פראַנקאָני) איז דאָס ניט קיין, ער" און ניט קיין, זי". ס'איז אזא קאפּי, וואָס מע טרינקט דאָרט קאווע און מע עסט מאַראָזשענע און מע מאַכט געשעפּטען אויף, לאַנדאָן". לאָס איך דאָס פערמאָגען האַמטש האַלב, וואָס דאָרט ווערד געמאַכט אין איין טאָג!

הנ"ל.

X.

(שניגה-שניגול פון כתר-דעווקע צו איהר מאן מנהס-מענדל אין אדעם).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ד
מנחם מענדל נ"י.

ער נישט ענם קום איה דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָס
צו דאָנק אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען
אויף אייטער נישט ערדער.

צווייט ענם שרייב איה דיר, אז די קנעדער מאָלען אלע דריי
און איה שלאָף נישט קיין נעכט, און ער מרינקט דאָרטען קובעבע מיט
לאַקרויץ. וואָס געהט איהם אָפּ איה בעט איה, קאָפוועדהטאָג? ער האָט
זיך געט אַ ביסעל צעהעצקעט! קיין אדעם וויל ער מיר אַרויסנעמען! ער
מיינט אז ער וועט מיר זאָגען אַדעם, פליה איה באלד! הערסט דו,
מענדל, זאלסט דו עס אַרויסשלאָגען פון קאָפּ, מענדל, וועסט מיר
אָהינצו נישט פארנארען. זיי רעהיג! מיין באַבעס באַבע איז דאָרטען קיין
מאָל נישט געווען און האָט זיך בענאנגען אָהן דעם, וועל איה זיך מסתמא
אויף אָהן דעם באַנעהן. דו וועסט מיר נישט אייגרעדען, מענדל, אז איה
זאל דיר אַוועקוואַרפען מיין טאַטע-מאַמע מיט אלע ליבעע פריינד און זיך
אַוועקלאָוען אין דעם וויסטען אַדעם, ברענען זאל עס דיר אויפן פייער!
מעגסט זיך זאָגען, מענדל, וואָס דו ווילסט, ד"ר אַדעם" הויבט מיר
נישט אָן צו געפֿעלען. איה האָב עס פֿינט, איה ווייס נישט פאר וואָס.
נאָך טיין שכל נאָך קומט אויס, אז דו בעדאַרפסט די סחורה דינע
ביסלעכווייז אויספֿעקויפען און מאַכען דערפון געלד, ווי זאָגט די מאַמע
זאל רעכען: פּאָן אלע מילכיגע מאכלים איז דאָס בעסטע — אַ שטיקע
פּליש" אי וואָס? טאַמער האָסט דו זיך גענאָרט? פאר יענעם דאָס גליק!
און וואָס דיין מושגענער גאַמבעט (איה זאָג דיר פֿאַרט, אז ער איז
אַ מושגענער) קאָמט דו עס נישט פֿעקויפען, פֿערשטעה איה נישט, וואָס געהיט

איהם אָן? וואָס איז זיין באַבעס דאָנא? שפּץ איהם אָן אַ פּוֹלען פּנים,
וואָס ער וועט דיר דערצעהלען מלחמות! פּאַלנ מיה, מענדיל, שניד אָפּ,
פּערקויף אויס ווי גאָט איז דיר ליעב! האָסט פּערדווענט עטליכע קערבלעך?
גענוג! ביז וואַנעט איז דער שיעור צו האַליען דאָרטען? נאָר נאָרניש,
משטיינסגעזאָגט, איה האָב דען עפּים אויף אַ ווערט? איה בין דאָך
שױנה־שױנדיג, גיט בליומ־ע־זולאַטע; בליומ־ע־זולאַטע,
אז זי טהוט נאָר אַ פּפּס דעם מאַן איהרען, וואַרפט דאָס מיט איהם דאָס
ניין־איהריגע קדחת! למען השם, מענדיל סערדצע, פּערקויף און פּאָק
זיך אין וועג ארײַן. פּערגעס נאָר נישט אַ טויז געשמוקסע העמדער פּון
מינעטווענען, סאַמעט אויף אַ מלבוש פּון דער מאַמענטווענען, לאָז זי
אויף געדענקען, ווען דער איידעם איהרער איז געווען אין אַדעם און
געזאָגט מיט משוגעים; ציץ אַ שטיקעל פּון היינטיגע מוסטערן, און,
אז עס וועט קריכען אין טשעמאַדאַן ארײַן, אַ ביסעל גלאַזוואַרג, און דאָס
איבעריגע דאָרטען ווי דו פּערשטעהסט, און קום צו פּאַהרען אַ היים, לאָז
אויפהערען די וועלט סיר שטעכען די אויגען און שוואַרצען דאָס פּנים, און
לאָס איה זעהן, אז דו זאָלסט מיה גיט פּאַלגען, אזא סכה מינע שונאים
ווי דו וועסט מיה פּאַלגען, ווי עס ווינשט דיר פּון טעפען האַרצען
דיין באַמת געטרייע פּרוי

שױנה שױנדיג.

XI.

(פנחם-מענדיל פון אדעס צו זיין ווייב שיינא שיינדיל אין פתריל-קוקא)

לונגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינא שיינדיל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ב'ה בקו החיים והשלום,
השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערן
נאך גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אמן.

והשנית זיי וויסען, אז דאס „אולטימא“ איז אנגעקומען און
ס'איז געווארען איין איבערקעהרעניש, זאל נאָט שומר ומציל זיין! פון
דער גרויסער „וואריאציע“, וואָס איך האָב אויף איהר אַרױסגעקוקט ווי
אויף משיח'ן, האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בוידעם. ב'סמארק, שמועסט מען,
האָט זיך צוגעקוהלט, בעקומען דעם קאטער, איז אין דער פּאַליטיקע
געוואָרען אַ מהומה, מע ווייסט ניט וואָס סע טהוט זיך. לאַנדאָן איז
טאקן געוואָרען מיט גאלד גלייך און דאָס קערבעל איז טאקן געפאלען אין
שאול תחתיה אַרײַן, און ס'איז אוועק אַ מורא'דיגער „בעס“! וועסט דו
דאָך פרעגען: וואו זענען מיניע בעסען מיט מיניע סטאלאזשען? איז
דער תירוץ: די בעסען זענען ניט קיין בעסען, די סטאלאזשען זענען
ניט קיין סטאלאזשען, קיינער וויל ניט געמען, קיינער וויל ניט
געבען און רוף מיך קנאקניסעל! און ווי אויף צורלהכעיס האָב איך
געשמעקט מיט מיין סחורה אלץ ביי אַ זעלבע מעגשלעך, וואָס מיט איין
קוועטש זענען זיי דערשטיקט געוואָרען. הכלל, עס איז אַ שרפה,
אַ מנפה, נאָר נישט צו דערקענען דעם פלאץ! אוי, ווען איך קעהר
זיך איבער מיט איין טאָג פריהער? נו געה, זיי אַ נביא! אלע לויפען
אַרום ווי די פער'ס/טשע מיין; עפּיס אַ מהומה אויף איטליכען בעזונדער;
אלע שרייען „לאַנדאָן!“ וואו איז מיין „לאַנדאָן“? געב מיר דאָס „לאַנדאָן“!
„לאַנדאָן“, „לאַנדאָן“! נאָר ווער מיר לאַנדאָן? וואָס מיר לאַנדאָן? עס
פליהען פעטש, פינגען, אין טאטענס טאטען, און איך איך ב'תרכם...

דער שפיץ — ס'איז א פנים גאר נישטא קיין, לאַנדאָן אין ערניץ
 ניט. — הכלל, זונתי היקרה, ס'איז בױטער און בױטמער, איה האָב
 אוועקגעגעבן דאָס גאנצע פּערדיענסט, מיטן קרן, מיטן ציערונג,
 וואָס איה האָב דיר איינגעקויפט, אפילו די קאפּאַטע די שבת'דיגע אויס-
 געטהאָן און פּאַרזעצט — און דאָס איז אלסרינג אריין אהין... און איה
 געפין זיך איצט אין אזא טרויעריגע לאַגע, וואָס איז אין לשער, און
 אהנים בײַנק איה אזוי, אז ממש עס געהט מיר אויס דאָס חיות! איה
 פּערשעלט מיר דאָס געבײן הונדערט מאָל אַ טאָג. בעסער וואָלט איה
 זיך אויסגעבראַכען אַ פּוס, איידער איה בין געקומען אהער אין אדעס,
 וואו אַ מענטש האָט קיין שום, ווערען נישט; אַ מענטש קאָן דאָ געהערניג
 שטארבען אין מיטען גאס און קיינער וועט זיך אפילו ניט אָפּשטעלען אַ
 קוק טהון. וויפּעל מעקלערס האָבען געלעבט ארום מיר, אָפּגעקעט אַ
 בײַנדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין גאר ניט! פריהער האָב
 איה דאָ געהאט אַ גאָמען, דער בּתּרױלעוּקער בּלײַכער דער,
 און היינט מאַכען זיי פון מיר חוזק טאקי, די מעקלערס אליין. זיי
 זאָגען, באשר איה פּערשטעה ניט דאָס געשעפט; לאַנדאָן, זאָגען זיי,
 בעדארף מען פּערשטעהן. וואו זענען זיי געווען פריהער די הכּמים? — מע
 רעדט שוין גאר קיינער ניט פון מיר, גלייך ווי איה וואָלט גאר געווען
 אַ געשטאַרבענער, הלואי וואָלט איה טאקי געשטאַרבען, איידער אַזעלכעס
 דערלעבען! און ווי אויף צו להכּעים, זיצט אָט דער גאַמבעמטע ימח שמו
 זאָל ער ווערען און הערט ניט אויף צו גרינגערן אין די אויערן מיט
 זיין פּאַליטיקע: האַ? זאָגט ער, האָב איה אייך געזאָגט אַ בעס? — וואָס
 קומט מיר ארויס, זאָג איה, פון אייער בעס, אז מען גיט מיר ניט,
 זאָג איה, קיין לאַנדאָן? לאַכט ער און זאָגט מיר: ווער איז אייך
 שולדיג; די בערווע, זאָגט ער, דארף מען פּערשטעהן, און אז מען קאָן ניט
 האַנדלען מיט, לאַנדאָן דארף מען, זאָגט ער, האַנדלען מיט אַתּרוגים...
 איה זאָג דיר, זונתי היקרה, ס'איז מיר אזוי נמאס אָט דאָס אדעס, מיט
 דער היגער בערווע, מיט דעם פּאַנקאַני, מיט די אלע מענשלעך! איה
 וואָלט געלאָפען אין דער וועלט אריין! און מחמת איה האָב קיין צייט
 ניט מאַך איה דאָס בקצור. אט ידעה השם אין די ווייטערע פריעה וועל
 איה דיר ארויסשרייבען אלסרינג באריכות. לעת עתה לאַן גאָט געבען
 מיט געזונד און מיט הצלחה. און גרויס די קיינדערלעך אלע און שווער
 און שוויגער גאר פריינדליך.

ממני בעלה מנחם מענדיל.

ע י ק ר ש כ ח ת י : דאָ אין דעם אַדעס איז אַ מנהג, אַז עמיצער
 דאַרף אַ גמילות חסד, געהט ער נישט צו אַ שכן, צו אַ קרוב אָדער צו
 אַ בעקאנטען, ווי למשל ביי אונז אין כתרילעווקע; נישט מהמת מע
 פּוילט זיך געהן, נאָר פשוט מע ווייסט פּרוּהער, אַז יענער וועט ניט
 שטעקען; מע גיבט ניט און שוין! וואָס זשע טהוט מען פאַרט, אַז
 מע דאַרף? איז געמאכט געוואָרען אַ „לאַמבאַרד“, וואָס גיט אַרויס
 געלד וויפּועל דו ווילסט, אַפּו נאָר דו ברענגסט אַ רעכטען משכּוּן: גאָלד
 איז גאָלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און אַ מלבוש, און
 אַ סאַטאַוואַר, און אַ ביינקעל, און אַפּילו די בהמה אַז דו ברענגסט צו
 פּיהרען ניט מען דיר אַיף אַרויס אַיף איהר, געלד. דער חסרון איז
 נאָר וואָס זיי שאַצען אַלסדונג זעהר וואָלוועל, בחצי חנם! דערפאַר האָבען
 זיי אַ מעלה: פּריצענט געמען זיי געשמאַקע, בייסענדיגע, אַזוי אַז דאָס
 פּריצענט עסט אַיף דאָס קרן, מוז מען אלע צוויי וואַכען מאַכען דאָרט
 אַ „לעסיטאַציע“, דאָס הייסט, מע פּערקויפט אױס די איבערגעבליבענע
 משכּנות און מענשען האַנדלען מציאות, מאַכען דערפון אַ שען קערבעל.
 ווען אַיף בין איצמער ביי געלד, וואָלט אַיף געקאָנט אַ האַנדעל טהון
 אױפן לאַמבאַרד און אומקעהרען מיין הױז אָפּשר נאָך מיט אַ סמיטשױק...
 נאָר געה מאַך! אָהן געלד זאָל מען גאַרניט געבאַרען ווערען אַיף דער-
 וועלט, און טאַמער איז מען געבאַרען געוואָרען, זאָל מען בעסער
 שטאַרבען... אַיף קאָן מעהר ניט שרײַבען. שרײַב מיר פון דיין געזונד
 און וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען און גרויס שווער און
 שוויגער און אלעמען בעזונדער נאָר פּריינדליך

ה נ ל :

XII.

לשׁוּנה-שׁוּנה! פון פתול־עווקע צו איהר מאַן מנחם-מענדל אין אדעם.

לכבוד בעלי היקר הגניד המפורסם החכם מופלג מוהר־
מנחם מענדל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קוּם אײך דײַר צו מעלדען, אַז מײַר ווענען אַלע
נאָט צו דאַנקען אײַן בעסטען געוונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דײַר
צו הערען אײַף ווייטער נײַט ערנער.

צווייטענס שרייב אײך דײַר, נאָרײַשער לעקיש, זעה וואָס
דו האָסט געמאָהן! וועלכער רוח האָט דײַך גאָר געטראָגען קײַן אדעם?
וואָס האָסט דו דאַרטען אָנגעשמעקט אַזעלכעס? געבראַמענע פּױגעלעך
האָט זײַך אײַהם פּערגלוסט! לאַנדאָן! מאַראָזשנעווע! קעבעכע מיט לאַקרויץ!
האָסט דערהערט, אַז מע זעצט דײַר אָן אײַנ'ם "לאַנדאָן" אַרײַן, פאַר
וואָס זשע האָסט דו נײַט געוועהן בעצײטענע אָפּצוּעקען אײַף פּראָצענטען,
דו בהמח, ווי עס פּיהרט זײַך צווישען סוחרים? וואו אײַז מענשען?
וואו אײַז אַרב? אײַן נאָמעס ווילען, וואָס אײַז דאָס פאַר אַ תּירוץ
אולטימא-שמולטימא? האָסט געקויפט סחורה, וואו אײַז דײַ סחורה? אײַ
אַזאַר-אומגליק! דאָס האַרץ האָט מײַר אָבער געוואָנט, אַז פּונ'ם אדעם,
ברענען זאָל דאָס, וועט קײַן גוטס נײַט אַרײַם! אײך שרייב אײַהם:
פּאָהר אַוועק, מענדל, טהו אַ שפּײַ אײַף זײַ מיט זײַער, לאַנדאָן, עס
זאָל אײַף דעם קומען אַ חלײַרע, רבּונו של עולם! אַנטלױף, זאָג אײך
אײַהם, אַנטלױף מענדל, ווי זאָגט דײַ מאמע: "אַרעמער דאָך, וואָס
קנאַקסט דו?" — נײַן, הערט ער מײַך נײַט, וואָרום אײך בײַן דאָך שײַנה
שײַנה דײַל, אַז אָך און וועה אײַז מײַר, נײַט בײַל יו מע זל אַט ע.
אײַ, דײַ מאמע מײַנע אײַז טאַקי אַ חכמה, זי טענה'ט מיט מײַר פּסדר, אַז
אַ מאַן טאַר מען נײַטמ נאָכגעבען דײַ שמד, אַז מע בעדאַרף אַ מאַן
האַלטען אײַן דײַ הענד אײַז אַז ער זאָל פּײַה לען, אַז ער האָט אַ

וויב! נאָר געה, או ס'איז ביי מיר אזא טבע, איך קאָן ניט זיין אזוי גראָב, ווי בליומע-זלאַטע; איך קאָן זיך נישט שעלמען, אריינלעגען א מאַן אין דער ערד אריין אזוי ווי זי, איך קאָן ניט! זאלסט האָבען בליומע-זלאַטען, ניט דערהארען זאל זי, פאר א וויב, וואָלסט דו שוין געוואוסט וואָס פאר אַ גאָט מיר האָבען! און וואָס דו זאָגסט מכה שטארבען, חכם איינער, ביזט דו א גרויסער גארר: א מענש נעמט זיך ניט אלזין דאָס לעבען, א מענש נעמט זיך ניט אלזין דעם טיידט. און אז מע ווערט אַן דאָס נדן, בעדארף מען זיך שוין טאקן א מעשה אַנטהון? דו נאר איינער, וואו שטעהט דאָס דען אַנגעצייכענט, אז מנחם-מענדיל בעדארף האָבען געלד? און מיט געלד איז מנחם-מענדיל דען ניט דער אייגענער מנחם-מענדיל וואָס אָהן געלד! שוטה! דו ווילסט געהן קעגען גאָט? זעהסט דאָך, אז ער הייסט ניט, היינט וואָס פילדערסט דו? א שענע ריינע כפרה! לאז זיך דיר דאכטען, עלעהיי גולנים האָבען דיך בעפאלען אין מיטען וואַלד, אָדער ביזט קראַנק געליגען און חלילה פערקריינקט דאָס נדן צו אַלדע שוואַרצע יאָהר! דער עיקר זאלסט ניט זיין קיין יודענע מענדיל! פערלאָז דיך אויף דעם וואָס לעבט אייביג, ער איז א זן ומפרנס. קום צו פאָהרען אַהיים, וועסט דו זיין אי"ה אַ גאסט ביי די קינדער... איך זיך דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדיל, זאלסט נישט געהן אויף קיין לעסטאציעס און נישט האַנדלען מיט קיין אלטע שמאטעס, נאָך דאָס געהט דיר אָפ! למען השם, באלד ווי דו וועסט בעקומען מיין ברועף מיטן געלד, זאלסט דו זיך אויפזעצן און אָפגעזעגען זיך מיט אַדעס, און ווי באלד דו וועסט נאָר אַרויספאָהרען פון שטאָרט, אזוי זאל עס זיך אַנצוגען פון אלע פיער זייטען און עס זאל ברענען און פלאַקערן, שרפה'נען און פערשרפהט ווערען, ס'זאל פון דעם ניט בלייבען קיין שריר ופליט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען האַרצען דיין באמת געטרייע פרוי שיינה שיינדיל.

ענדע פונ'ם ערשטען בוך.

II.

פּאָפּיַעַר לְעַד.

(נערוּפּעַעַר בְּעַרְוֶע.)

פאפיערלעך .

יע הוּפּע צער פּע רָוּע).

I.

(מנחם-מגדל פון יע הוּפּע צו זיין ווייב שיינה-שיינדל אין פתולעווקא).

לונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה שיינדל שתחי'.

ראשית בין איה דיר מודיע, אז איה בין ברוך השם בכו החיים והשלום. השם יתברך ואל העלפּען מע ואל תמיד האַרבען איינס פונ'ם אנדערן נאָר גומס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זי וויסען אז איה בין שוין ניט אין ארעס, איה בין אין יע הוּפּע (איה אַשענע שטאַרט, לאָס איה האַבען אזא יאָהר ו) און האנדעל שוין מעהר גישט מיט קיין ווינט, מיט קיין לופט, מיט קיין לאַנדאָן — איה האַב שוין היינט, ברוך השם, אַבוסעל אַ לייטשער געשעפט אין האַנד, אַ קאראנטנע געשעפט, אַ פאפיער-געשעפט, דאָס הייסט איה האנדעל מיט פאפיערלעך. האנדעל איה. וועסט דו דאָס מיט פּרענען, ווי קום איה קיין יע הוּפּע? דארף איה דיר דערצעהלען, זונתי היקרה, אַנאנצע מעשה, און בעטען דיר, זאָלסט קיין פאראַבעל ניט האַבען, וואָס איה האַב דיר אזא צייט קיין בריעה ניט געשריבען, ס'איז פשוט ניט געווען וואָס צו שרייבען, און הויך לזה האַב איה גערעכענט אָס — אָס פאָהר איה אַהיים, און גאָס איז יודע דעם אָמת, ווי ווייט עס האָט מיט געצויגען אַהיים, נאָר ס'איז אַפנים מן השמים מיר אַנגעצויבענט געוואָרען, אז איה ואל מגולגל ווערען קיין יע הוּפּע און ואל האַנדלען מיט פאפיערלעך. איה שווער דיר, זונתי היקרה,

ביי מיין לעבען, אז איך בין שוין געוועסען אין וואגאן צו פאָהרען קיין
 כתרילעווקע, בעדארף איך מױך באַגעגענען מיט איינעם איין אַדעסער
 שפּעגעלאַנט, וואָס פּאָהרט קיין יעדופּעץ. וואָס טהוט ער, פרעג איך איהם,
 אין יעדופּעץ? זאָגט ער מיר: ער האַנדעלט מיט פּאַפּיערלעך. וואָס הייסט
 דאָס פּאַפּיערלעך? גיט ער מיר צו פּערשטעהן, אז פּאַפּיערלעך איז
 גיט קיין „לאַנדאָן“, וואָס הענגט אָפּ פּון בערלין און פּון בייסמאַרקען און
 פּון דער איינגעלשער מלכה. פּאַפּיערלעך — דאָס איז אזא מין געשעפט,
 וואָס ווענדט זיך נאָר אין פּריטערבורג און אין וואַרשאָ. היינט האָט דאָס
 נאָך אַ מעלה: ס'איז אַ זאָך וואָס מע קאָן דאָס זעהן, אָנטאָפּען מיט די
 הענד, נישט אזוי ווי „לאַנדאָן“, וואָס ס'איז נאָר אַ דמיון, אַ מין הלום.
 היינט האָט ער מיר גענומען אַפּלויבען די שטאָרט יעדופּעץ מיט די יעדופּעצער
 שפּעגעלאַנטען אין טאָג אַרױן: ס'איז נאָר לאַ זו הדרה, זאָגט ער,
 איידעלע מענטשען, ער וועט גיט אוועקגעבען, זאָגט ער, קיין צעהן
 אויסגעשאַטעט אַדעסמיטן פּאַר איין יעדופּעצער שפּעגעלאַנט! הקצור,
 דער פּאַרשוין האָט מױך אזוי צענומען, אז איך בין אַ בעל געווען, איך
 פּאָהר דאָך במילא פּאַרבױ פּאַסטאָוו, וועל איך מױך אַראָפּאַפּען שוין
 קיין יעדופּעץ איך אַ שטיקאוועסט אַנקוקען די היגע בערוע מיט די היגע
 שפּעגעלאַנטען און, ווי נאָט פּיהרט, בעדארף איך אָנטרעפּען אַ קוראַט
 איך אזא צײַט, וואָס עס געהט אַ מורא־דיגער בעס איך פּאַפּיערלעך,
 און „פּרעמיעס“ פּאַרקויפּען זיך בחצי חנם, קיין סך געלד אַרױנלעגען
 דארף מען נישט, האָב איך מױך מישב געווען, איך וועל מױך אַ שפּיעל
 טהון, אולי ירחם, אַ קשיא איך אַ מעשה, טאָמער וועל איך האַפּען
 פּון אויבען, וועל איך האָבען צושטייער איך הוצאות. און דער
 אויבערשטער האָט רחמנות געהאט, „פּאַפּיערלעך“ האָבען זיך אַ הויב גע-
 טהאָן, און איך האָב מיין פּרעמיע פּאַרקויפּט מיט װױס און געקויפּט אַ
 פּאַר פּרױשע פּרעמיעס, און האָב ווידער געחאָפּט פּון אויבען און האָב
 מױך אַרױפּגעשלאָגען איך שענע עטליכע הונדערט קערבלעך און דוקא
 מוזמע. האָב איך מױך מישב געווען, דארף איך צאָהלען יענעס, פּרעמיעס,
 אַ מעהר איך וועל מיר אַליין, איינגאַושרען מוזמע, פּאַפּיערלעך, און
 בין אוועק דורך אַ קאַנטאַר קיין פּריטערבורג און האָב מיר צענויפּגעשטעלט
 אַ „פּאַרטעפּעל“ פּון כל מאמינים שהוא: „פּוטיוויל“ מיט „טראַנספּאַרט“,
 מיט „וואַלגע“ מיט „מאַלצעווער“, וכדומה אַזעלכע אַקציעס, וואָס הויבען
 זיך, און דאַנקען השם יתברך איך וואָס! און מחמת איך האָב קיין צײַט
 גיט טאָך איך דאָס בקצור. אם ירצה השם אײַגס אַנדערן פּרױעך וועל

איך דיר: ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה לאן נאָט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה. לאן גרויסען די קינדערלעך אלע און שווער און שוויגער גאָר פריינדליך.

ממני בעלף מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: אז דו וועסט מיר שרייבען, זאלסט דו מיר שרייבען אויף מיין נאָמען קיין בויבעריק, מחמת אין יעדופעץ טאָר איך ניט זיין... דרעה איך מיך ארום דעם גאנצען מאָג אויף „קרעשטשאַטעק“ ביי דער בערווע און קומט ביי נאכט, האפ איך מיך אראָפ קיין בויבעריק, דאָרט וועט די גאנצע חברה „שפענעלאנטען“ אויף די דאָממעס און מע שפיעלט אַ גאנצע נאכט אין קאָרטען נוכרים מיט נקבות אינאיינעם — אזוי איז דאָ דער מנהג... און גאנץ פרייה לויבען אלע קיין יעדופעץ און איך אויף בתוכם.

הנ"ל.

II.

(שונת-שונדיל פון פתולעווקע צו איהר מאנן מנחם-מענדיל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הגניד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדיל נ"י.

ער ש מע נ ס קום איה דיר צו מעלדען, אז מיר וענען אלע
נאָט צו דאנקען אין בעסטען געוונד, געב נאָט דאָס געמליכע פון דיר
צו הערען אויף ווייטער נישט ערנער.

צווייט ענס שרייב איה דיר, בעלי היקר, מינע שונאים זאלען
אזוי פח האַבען צו לעבען, רבונג של עולם, ווי איה האָב פח שוין צו
שרייבען דיר אפילו א בריוועל, אז קוים קוים וואָס איה פלאַנטע מיט די
פוס; ס'איז נאָר א סברא, אז איה וועל דארפען א רעפערעציע, אזוי
זאָגט דער נייער דאָקטאָר, געזאָגט זאָל איהם ווערען צרות מיט פרעה'ס
שלעק! ער מינט, ער וועט ביי מיר צאפען קערבלעך! און פון וואָס,
מינסט דו, איז דאָס מיר געקומען? נאָר פון גרוואַטע, נאָר פון א
הארצוועהמאָג. סטייטש איה שיק דיר ארויס אויף הוצאות און זאָג דיר
אן, זאָלט קומען א הויס, נעמסט דו און פאָהרסט אראָפ קיין יעהופעץ—
בזשט דו נישט ווערטה, מע זאָל דיר באַגראַבען א לעבעדיגען? הינט דער
בויון! די הרפה פאר דער וועלט! ווי זאָגט די מאמע: שנייץ די נאָז, שמיר
דאָס פנים... מסחרים! געשעפטען! איה האָב אלץ געמינט, אז דאָס
שענע, לאַנדאָן האָט שוין יאָ איינגענומען א ביתה משונה, וועל איה
איה שוין אויפגערעכט ווערען, און ער וועט קומען אהיים האַמטש מיטן
לעבען, דער זיסער ברויטגעבער מינער, וואָס לאַזט זיך אויס דער סוף?
א נייער הלום, א וויסער, א פינסטערער, יעהופעץ! פאפיערלעך!
נאָ דיר אזא מלא ומתן! יודען זאלען נאָר האַנדלען דער שוואַרץ יאהר
וויסט מיט וואָס, מיט שטיקלעך פאפיער!... איה ליינען דיין בריוועל,
בעלי היקר, און קלעהר מיר בשעת מעשה: ליעבער פאָטער האַרציגער

געטרייער! צי דו ביזט חלילה משוגע, צי איך בין ניט בין אלע געדאנקען?
 עפּים רעדסט דו מיט מיר טאָטערש: „פּאַפּיערלעך“... „פּוּטערבאַרנ“...
 „קרעשטשאַמעק“... „פּאַרטעפּעל“... עפּים אַ קליפּה, אַ ניש-גוטער האַט
 זיך אין איהם אריינגעהאַפּט, ביי טאָג איז ער אין יעדוועען און ביי נאַכט
 איז ער אין בויבערדיק מיט די מאַנסבלען און מיט די ווייבער אינאיינעם...
 וואָס טהוּסט דו ביי נאַכט אין בויבערדיק? וואָס טראַכסט דו זיך? ממה
 נפּש, ווילסט מירך ניט, קום צו פּאַהרען און גט מיר אַפּ; אלא ניט,
 פּאַהר שוין בעסער אוועק צו אַרדע שוואַרצע יאָהר קיין אמעריקע, ווי
 יוסיל לייב-אַהרנ'ס, און לאָס איך האַטש ניט וויסען וואו דיין געבן
 איז אהינגעקומען, אויב ס'איז מיר שוין יאָ באַשערט צו בלייבען איין
 אייביגע ענונה מיט קלוינע קינדער פּיסקליאַטעס! נאָר אזוי לאַנג קריינקען
 מיינע שונאים, דיין טרעהענע הצלחה וואָס איך קאָן אַצינד צו דיר ניט
 פּאַהרען; איך בין משטוינסגעוואָנט אזוי געשמראָפּט, אז איך מוז נאָר
 ליענען צום בעט, ווי זאָגט די מאמע מיינע זאָל געזונד זיין: „אז מע האַט
 ניט קיין פּונגער קאָן מען קיין פּינג ניט שמעלען“ אַניט וואָלט איך באַלד
 גיך דיין שענעם ברויער אַראָבגעפּאַהרען צו דיר קיין יעדוועען און וואָלט
 דיר שוין אַראָפּגעבראַכט אַ היים; איך וואָלט דיר געוויזען, אז אַ ווייב איז
 אַ ווייב. אַי וואָס, איך האָפּ זיך אַרויס אַ מאָל מיט אַ האַרב וואָרט? איז
 דאָס נאָר מחמת גרוואַטע און ניט אויף לאַנג. ווי זאָגט די מאמע: „אַ
 שוועפעלע צינדט זיך גיך אָן און ווערט באַלד פּעראַלשאַען“, ווי עס ווינטשט
 דיר דיין באַמט געטרייע פּרוי

שיינה שיינדיל.

III.

(מתחם-מענדל פון יעהופעץ צו זען וועב שיינה-שיינדיל אין כהרילעווקען).

לונגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה שיינדיל שתדו.

ר א ש י ת ב נ א י ה ד י ר מ ד י ע א ו א י ה ב נ ב ׳ ה ב ק ו ה ח י י ם ו ח ש ל ו ם
ה ש י ת ז א ר ה ע ל פ ע ן מ ע ז א ל ת מ י ר ה א ר כ ע ן א י י נ ם פ ו נ ם א נ ר ע ר ן נ א ר
ג ו ט ם מ י ם ב ש ו ר ו ת ט ו ב ו ת י ש א ע ו ת ו נ ח מ ו ת א מ ן .

ו ה ש נ י ת ז י ו ו י ס ע ן א ו ד ע ר ע נ י ן פ ו ן פ א פ י ע ר ל ע ך א י ז נ י ם ו ז
ד ו מ י נ ם ט מ א ק ן פ א פ י ע ר מ מ ש . ע ם ר ע ד ט ז ה נ א ר א ז ו י פ א פ י ע ר , מ ח נ ע ן
מ י נ ט מ ע ן נ א ר א ק צ י ע ם , פ י י ט ע ר ב א ר נ ע ר א ק צ י ע ם , ל מ ש ל : , פ ו ט ו ו י ל ,
„ ט ר א נ ס פ א ר מ “ , ו ו א ל ג ע “ , מ א ל צ י ו ו ע ר “ ו כ ר ו מ ה ; ד א ם א י ז א ו ע ל כ ע פ א כ ר ו -
ק ע ם , ו ו א ם ע ם א ר ב י י ט ז ה ד א ר ט ע ן א י י ז ע נ ב א ה נ ע ן א י ו ה א ק צ י ע ם , ד א ם
ה י י ס ט , מ ע ל א ז ט א ר ו י ם א ק צ י ע ם א י ו ה א ה ו נ ד ע ר ט ע ר א ו ן מ ע צ א ה ל ט פ א ר
ז י ר ד י י , ו ו א ר ו ם מ ע ג י ן , ד ע ו ו ע נ ד ע נ ט “ ; ו ו א ם מ ע ה ר , ד ע ו ו ע נ ד ע נ ט “ א י ז
א ר ל ן ב ע ס ע ר ; נ א ר כ פ ו א ז ו י ו ז ע ם ו ו י י ס ט ק י י נ ע ר ג י ו ש ט פ א ו ן י א ה ר ,
ו ו א ם פ א ר א , ד ע ו ו ע נ ד ע נ ט “ מ ע ו ו ע ט א ר ו י ם ג ע ב ע ן , ל כ ן ג ע ה ט מ ע ן ב ר י נ ד
א ו ן מ ע ק י ו פ ט א ו ן מ ע ק י ו פ ט ; א ו ן ד ע ר פ ו ן ו ו ע ר ד א , ה א ם “ , ד א ם ה י י ס ט
פ א פ י ע ר ש ט י ג ט א ו ן י ו ר ע ן פ ע ר ד י ע נ ע ן ג ע ל ד א ו ג א י ה א י ה ב ת ו כ ם . ז א ל ס ט
א נ ק ו ק ע ן , י י ג ת י ה י ק ר ה , ו ז א ז ו י ק ל י י נ ע מ ע נ ש ע ר ע ק , מ ע ק ל ע ר ם , א ר ע ם ע
ל י י ט ז ע נ ע ן פ ל ו צ י ם מ י ט א מ א ל א י ן ג ע ו ו א פ ס ע ן , ג ע ו ו א ר ע ן ג ב י ר י ם א ד י ר י ם !
מ ע ז י צ ט ש ו י ן א י ו ה , ד א ט ש ע ם “ א י ן ב ו י ב ע ר י ק , מ ע פ א א ה ר ז ה ב א ד ע ן
ק י י ן „ א י ן ס ל א מ ד “ , ו ז ע ר ע ד א מ ע ם ג ע ה ע ן א י י נ ג ע ט ו נ ק ע ן א י ן ג א ל ד א ו ן א י ן
ס א מ ע ט , ד י ק י נ ד ע ר פ א א ה ר ע ן א ר ו ם א י ו ה „ ל ע ס ע פ ע ר ע ן “ , א י ן ש ט ו ב ה א ל ט
מ ע ן „ ג ו ב ע ר נ א נ ט ק ע ם “ , מ ע ר ע ד ט , א י ו ה פ ר א נ צ ו י ו י ש “ א ו ן מ ע ש פ י ע ל ט
„ פ י א נ ע “ , מ ע ע ס ט „ א י י נ ג ע ט א כ ט ם “ א ו ן מ ע ט ר י נ ק ט „ ו ו י ש נ י ק “ , א ק ע ר ב ע ל
א י ז א מ מ ו ר , ס ׳ א י ז ח י ג ע ל ע ב ט א ו ן א נ ע ק , א ו ן א ר ל ן פ ו ן ד י „ פ א פ י ע ר ל ע ק “ !
א ו ע ם ק י ו מ ט ד ע ר ט א ג , ז א ל ס ט ד ו ז ע ה ן ו ו א ם ע ם ט ה ו ט ז י ק א י ו ה
ק ר ע ש ט ש א ט ע ק “ ; פ ו ל א ו ן פ ו ל מ י ט י ו ר ע ן ! נ א ר ו ו א ם א י ז ד א ם ח ר ו ש ?
א ו פ ו ן ד י ק א נ ט א ר ע ן ט ר י י ב ט מ ע ן , א ו ן א י ו ה ד ע ר ג א ם ל א ז ט מ ע ן נ י ט
ש ט ע ה ן , ו ו י ל ט ז ה א י ט ל י כ ע ן ו ו י ס ע ן ו ו א ם פ ר י ה ע ר — א י ז ח ש ה ! ח ש ק ! א ן
א י ז ה י נ ט א נ ג ע ק ו מ ע ן פ ו ן פ י י ט ע ר ב ו ר ג , פ ו ט ו ו י ל “ ה ו נ ד ע ר ט א כ ט א י ן ז י ב ע י

ציג; נו, ווי אזוי קויפט מען נישט קיין פוטיוויל? צי למשל „מאדציווער“, זאגט מען, זענען אָננעקומען שוין דרייצעהנהונדערט פופציג; זאל מען נישט קויפען קיין מאלציווער? אז אלע מאָג, אלע מאָג שפרינגט עס ארויף! אויף מיין „פוטיוויל“, ברוך השם, שמעחת מיר איצטער צו פער-דיענען שענע עטליכע הונדערטער! נאָר אזוי לאנג שמיסט מען זי ווי לאנג איה וועל זיי פערקויפען! אדרבה, איה רעכען נאָך צוקויפען א קין שטיקלעך „פוטיוויל“ מיט א פינף „מאלציווער“ מיט נאָך אַביסעל „וואַלגע“, און אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען—צו קויפען אַביסעל „טראנספארט“, מחמת מע שרייבט פון פייטערבורג, מע זאל למען השם קויפען „טראנספארט“! אלע האַבען דאָ טראנספארט: יודען, ווייבער, דאָקטוירים, מלמדים, משרתים, דינענסמען, בעלי מלאכות — ווער האָט נישט קיין „טראנספארט“? דאָ, אז א יוד בעגעגענט זיך מיט א יודען, איז דער ערשטער ברוך הבא: „ווי אזוי איז היינט „טראנספארט“? קומסט אריין אין אַרעסטאָראַציע. בעגעגענט דו בעל הביתע: „ווי טייער איז היינט „טראנספארט“? געהסט דו קויפען א פּעקעל שוועבעלעך, פּרעגט דו דער קרעמער: „ווי טהייער איז היינט „טראנספארט“? הכלל, יעהופּען איז מאַקו אַ מקום פרנסה. אלע „שפּעגעלירען“, אלע וואַכסען, אלע פּערדיענען גערד און איה אויך בתוכם; נאָר מחמת איה האָב קיין צייט נישט מאַך איה דאָס פּקצור. איה אינ'ם אנדערן ברויך וועל איה דיר ארויס-שרייבען אלסדינג באַריכות, לעת עתה לאַז גאָט געבען מיט געוונד און מיט הצלחה, גרים אַלעמען בעזונדער גאָר פּריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדל י. ל.

עיקר שכחתי: וואָס דו פּרעגסט, וואָס טהו איה ביי נאכט אין בויבעריק, האָב איך דאָך דיר שוין געזאָגט, אז יעהופּען איז אַ שמאָרט, וואָס א יוד טאָר דאָרט נישט זיין, סידען אַ „פּערדיענעלדיק“. אז איה וועל זיך אָפּ-וויקלען מיט מיין „פּאַרטעפּעל“ און וועל זעהן דו אונטערשמע שורה, וועל איה אַריינטראַגען „געלדיק“ וועל איה מעגען זיין אין יעהופּען גלייך מיט אלע. לעת עתה מוז מען זיך אויסבעהאלטען, און קיין בעסערע באַהעל-מעניש ווי בויבעריק איז נישט, ס'איז איין ערטעל פון דאממעס, פארהאן א סך דאמשינקעס, דו דאמשינקעס לויפען, לויף איך איה — היינט פאַרשטעהסט דו שוין?

הנ"ל.

IV.

(שנינה שניגדיל פון כתיב־עווקע צו איהר מאן מנחם מענדיל אין יעדוועקען.)

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדיל נ"י.

ערשט ענס קום איה דיר צו מעלרען, אז מיר זענען אלע
גאט צו דאנקען אין בעסטיגן געזונד, געב גאט דאס געכליכע פון דיר
צו הערען אויף ווייטער גיט ערגער

צווייט ענס שרייב איה דיר. בעלי היקר, אז ביי אונז האט
זיך געטראפען איין אומגליק מיט א גליק אינאיינעם, אונזער משה הערשעלי
האט איינגעשלונגען א קאפיקע! איה בון געקומען פונ'ם מארק, פרייטאג
איז דאס געווען, געקויפט פיש, פרישע, צאפעלדיגע, זיך נאך געווארפען,
און דאס קינד שרייט, ווערד צערניסען! איה שלאג דאס, איה הרגע
דיס— עס האלט אין איין שרייען! וואס ווילסט דו? שלים מול!
באשעפעניש! נא דיר צרות מינע! נא דיר א קאפיקע! נא דיר בויכווייטאג!
קיום מיט צרות אנשוויגען געווארען. אין עטליכע מינוט ארום, איה
טהו מוך א חאפ: משה הערשעלי! וואו איז די קאפיקע? גיטא
טאפעטע— מאכט ער צו מיר און ווייט מיטן הענטעל אין מייל אריין.
איינגעשלונגען? א צרה איז מיר! א שלאק איז מיר! איה נעם דאס
קינד, איה קוק דעם אין מייל אריין, וועה און ווינד איז מיר! משה
הערשעניו! נשמה מינע! מיר זאל זיין פאר דיניע ביינדעלעך! זאג וואו
האסט דו אהינגעטהון די קאפיקע? איה טרייסעל איהם, איה שלאג איהם,
קנייפ איהם, מאך איהם ברזין און בלוי— ער שרייט אין איין קול: גיטא,
האט טאפעטע, האט! בקצור איה האב איהם געבראכט צום דאקטאר,
האט ער געהימען, מע זאל איהם געבען קארטאפלעס. צוויי מאג האט
מען דאס קינד געבאך געמוטשעט, געשטאפט מיט גוואלד, גישט קיין
מילך, גישט קיין טרוינק וואסער, נאך קארטאפלעס, נאך קארטאפלעס—
איה האב געמינט, ס'איז איין עק פון מיין קינד! ערשט אויפן דריטען

מאן, איך נעם אויפראמען די שטוב, איך טהו א קוק אין בעט אונטערן קישען — ליגט ניט די קאפליקע? דאקטוירים זאלען אזוי וויסען פון זייער געזונד ווי זיי וויסען, ווער עס האט זיי געשלאגען! נא דיר נאך, מאמע איז קארן, ווי זאגט די מאמע: „ארעשטעל צו די צרות“.

איך דארף האבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאקטוירים, מיט רוחות און מיט שדים, און ער, דער גאלדשפינער, גארנישט, פליהט ארום פון אדעס קיין יעדופעץ, פון יעדופעץ קיין בויבעריק; וואס איז? א גדולה אויף איהם, א היטץ: „פאפיערלעך!“ „טראנספארטען וי“, פארטע-פעלען! האט זיך איינגערעדט, אז מע קען ווערען אין איין שמע ישראל א גנדי! „איין איינרעדעניש, זאגט די מאמע, איז ערגער פון א קריינק“. נארעלע, וואס וועסט דו מיר דערצעהלען גליקען, פומז'ס: „אקציעס, שמאקציעס, דעווענרענט, מעדעווענט“ — ס'איז ווערטה איין אויסגעבלאזען איי; מיט פניף פינגער ווערד מען ניט ריין, אז מע לעגט אריין, זאגט די מאמע, קדחת, נעמט מען ארויס א קריינק. פערשרייב דיר, מענדיל, וואס איך זאג דיר, אז אלע דינע יעדופעצער ליגט, וואס דו שרייבסט, אז זיי זענען מיט אמאל בעגלוקט געווארען, וועלען אים ירצה השם אין גוכען ווערען צוריק די אייגענע קבצנים וואס פרוהער, נאך מיט מעהר פרושקייט, ווארום איך גלויב אזוי אין דינע „טראנספארטען“ מיט דינע „שמאלצעווער“ ווי אין דעם אדעסער „לאנדאן“; אין כשוף און אין שרעטעלעך גלויב איך שוין א סך מעהר ווי אין אלע דינע יעדופעצער „פארטעפעלען“. אוי, א הונד זאל אויפעסען מיין הארץ, וואלט ער משוגע געווארען, אז איך זעה ביי ליטען וויכער האבען אויף א שטיקעל דעה ביי זייערע מאנען, מיטען זיך אריין אמאל מיט א ווארט, טהוען א געשרי, א הוק, אז עס ווארפט מיט'ן מאנן דאס נייניעהריגע, נישט אזוי ווי איך דארף מיט איהם געהן מיט וויכע רעדעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה א קרום ווארט, צי אויסשעלטען אמאל פאר די בייזנות וואס איך מראג דא איבער פאר דיר, אז איך דארף נאך פאר איטליכען בעזונדער מיטען א פרעהלעך פנים, ווי זאגט די מאמע: „א קניפ אין באק, די פארט זאל שמעחן“. נאך גוואלד, מה אנו מה חיינו? איך וועל אזוי לאנג צאנקען און צאנקען שטילערהייד, ביי איך וועל, שונאי איין, אויסגעדין ווי א ליכט סיניע שונאים, אדער אזוי חלילה צעוועצט ווערען פון גרוואמע, צעוועצט און צעשפרונגען זאלען ווערען אלע דינע יעדופעצער קנאקערס ווי עס וויגלט דיר הינט און אלע מאל פונם מעפען הצריען דין באמת געטרייע פרוי שיינה שיינדיג.

שא, בעריל דעם פעמער מנשה'ס האָט שוין אויף זיך אַ נייעם
 אומגליק: ער איז יענע וואָך אָפגעברענגט געוואָרען, אַרזים ווי ד? מאמע
 האָט איהם געהאַט. און איצט האָט ער נאָך דאָס לויפעניש: שונאים
 האָבען איהם גע'מסרט, אזוי ווי ס'איז ביי איהם געווען, געסטרעכעוועט'
 אלסדינג דרײַ מאל אזוי פועל, האָט ער דאָך מסתמא אַליין געמאַכט
 „בורא מאורי האש“, האָט מען איהם גערופען צום סליעדאָוואטעל. בעריל
 איז אָבער אויך ניט פון ד? וואָס צעהן אַ דרײַער; שטעלט ער עדות,
 וואָס געהען שווערען, אז ער איז יענע נאכט גאָר ניט געווען היע; דער-
 וויל האָט מען איהם איינגעוועצט, און ולאמקע איז פאר שרעק געלעגען
 געוואָרען און געהאַט אַ זיעבעלע. מול טוב!

V.

(מנחם-מענדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינא שווינדל אין פתולקווקא).

לונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינא שווינדל שתחי'.

ראשית בין איה דיר מודיע, אז איה בין ב'ה בקו החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד האַרבען איינס פונם אנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זי וויסען, אז איה געה שוין קיין ווארשאָ. וועסט דאָך מיר וועלען פרעגן מסתמא, אז ווי באלד אז איה זיין אין יעהופעץ און האנדעל מיט פייטערבורג, היינט ווי קום איה קיין ווארשאָ? זאלסט דו נאָר קיין יסורים ניט האָבען: ווארשאָ איז אויף אַ שטאָרט! ווארשאָ האָט אויף פאפיערלעך, און נאָך וואַסערע פאפיערלעך! אויף ווארשאָ זענען שפעגעלאַנטען גליקליך געוואָרען! ווארשאָ איז ניט פייטערבורג; ווארשאָ שמיסט מיט הונדערטערס! ווארשאָ איז זיך מיט ערשט יענע וואָך און הייבט אויף „לילעפוטען“ פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו, פרעג איה דו, געה זען זיך אנדער און קיף ניט אזא פאפיערל! צי למשל „וועגעלעך“, געשטאנען אַט ערשט, פרייער מיט אַ וואָך דריי, פערצעהן הונדערט. וויפיעל, מינסט דו, שטעהען זי היינט? צוויי טויזענד. און דוקא אָהן דעם קאפאָן!! מע דארף דאָך זיין, דאכט מיר, אַ רוצח, מע זאל ניט אוועקגעהן קיפּען קיין „וועגעלעך“! היינט האָט דיר ווארשאָ גלאט אַ מעלה: זי פאָדערט נישט קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „דעפאָ“; דו ווילסט האָבען „לילעפוטען“, „וועגעלעך“? צאָהל איבער אַ פאָר הונדערט רובעל אויפן קורס און מאַך דיר אַ „פרעמיע“ אויף „אולטומאָ“: אויף אינזער לשון הייסט דאָס בון ראש הודש; עס וועט קומען ראש הודש, וועסט דו דעמאָלט האָבען די ברירה: צי געבן דו פאפיערלעך, צי ניין. נאָר ווער וועט דו לאָזן ווארמען אויף ראש הודש? דערזיף האָט דאָך גאָט בעשאפען מעקלערס אויף דער וועלט, זי זאלען נישט לאָזן דורכגעהן די גאָס: „אָפּשר האָט איהר „לילעפוטען“? אָפּשר האָט איהר „וועגעלעך“? אזוי לאַנג אזוי ברייט ביי זי געבן דיר עפּים, פון אויבען“ און נאָרען אויס ביי דיר דינע פאפיערלעך. אַט

האָבען זיך ערשט נעכטען צוגעמשעפעט צו מיר צוויי אדעסער מעקלערס, איין מאל פאר אלע מאל זיי האָבען זיך נאָסאָדעט איה זאל זיי אָפגעבען מינע, לילעפוטען מיט מינע, וועגעלעך. געפונען דעם אָרט, וואו אויסצוגארען סחורה! ברודערלעך, — מענה איה צו זיי — איה האָב ניט, איה זאל אזוי ריין זיין פון שלעכטס! הקצור איה האָב מיה מיט זיי אזוי לאנג געראנגעלט, ביז זיי האָבען פאָרט אויסגענארט ביי מיר מינע פונף, לילעפוטלעך מיט די פונף, וועגעלעך, נאָר וואָס דענן? איה דייב זיי אָבער אויף גוט אָפגעטהאָן. איה האָב מיה באלד, אָפגעדעקט, איה האָב, אַרביכער געשמיסען, און צו גאָט אַ האָפנונג, איה וועל, אם ירצה השם, האַפען אַ פון אויבען, וואָרום עס געהט מיר, קיין עין הרע, די לעצטע צייט אזוי, אז וואָס איה קויף היינט, ווערד מאַרגען טהייערער; אלע זאָגען, אז איה בין אַ מוצלח; לאָז גאָט געבען דאָס, אולטימאָ אין וואַרשאַ זאל אָפלויפען גלאַט, ווערד ביי מיר פריי דער גאנצער, פאָרטעפעל, דעמאלט טראָג איה מיה איבער אין איין אנדער קאנטאָר, דען אין דעם קאנטאָר וואָס איה אַרבייט אַצינד איז פאַרהאָן קיין עין הרע, אזוי פילע יודען, אז מע ווייסט ניט וואו מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער אַרויס אַ גאנצער שקאנדאַל: עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי פעטש, דאָס הייסט איינער פון אונז האָט געחאַפט אַ פאַטש... נאָר כחמת איה האָב קיין צייט ניט מאַך איה דאָס בקצור. איה אינ'ס אנדערן ברויך וועל איה דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת עתה זאל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרויס אלעמען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלף מנחם מענדיל.

ע י ק ר ש כ ח ת י: וואָס די שרייבסט מיר מכה בעריל דעם פעטער מנשה'ס, איז ביי מיר זעהר צו גלויבען: ביי אייערע פּתרילעווקער פרנסות קאָן זיך קיין סוחר אנדערש נישט אויסהאַנדלען. זעהסט דו, ביי אונז אין יעדוועץ קאָן זיך שוין אזא מעשה נישט טרעפּען. ראשית איז דאָ איטליכען בעזונדער, קיין עין הרע, זעהר גוט; והשנית, אז עס מאַכט זיך דאָ הלילה אַ שרפה, לעשט מען דאָ נאָר אנדערש, היינט: נאָך אייער עס הויבט אָן צו, נעצען, לויפט שוין די קאָמאָדע מיט די מעשענע קווערס, שפּרינגען אין פייער אַריין און שפּריצען מיט דער קישקע. דו וואָסט געמעגט זיך פּערגינגען אַנקוקען אין יעדוועץ אַ שרפה!

ה' 9.

VI.

(שיינהר-שיינדל פון פהרליך-עווקע צו איהר מאן מנחם-מענדל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדל נ"י.

ער שט ענם קום איך דיר צו מעלדען, או מיר זענען אלע גאט
צו דאנק אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס געמליכע פון דיר צו הערען
איך וויטער נישט ערגער.

צווייט ענם שרייב איך דיר, בעלי היקר, או איך האלט,
אז דו ביזט שוין חלילה פארמאלגע משוגע, מעגסט שוין באלד אנהויבען
לויפען אין די גאסען. קארג פאר איהם וואס מע קען איהם אין אדעס,
אין יעהופעץ, אין בויבעריק, בעדארף ער נאך האבען, אז אין ווארשא
זאל מען אויך וויסען, אז ס'איז דא אויך דער וועלט א מנחם מענדל,
וואס פארזעמט זיך מיט הענדל; אמאל האט ער געהאנדעלט מיט
"לאנדאן", און היינט האנדעלט ער מיט אלטע פודקאוועס. אפגעשלאגענע
הושענות, עפויס, פאפיערלעך, פארטעפעלען, וועגעלעך, פיפערנאטערס,
וואס מע דארף נאך געהן זוכען עס אזש אין ווארשא, און זיך נאך
שלאגען איבער דעם. הלואי, רבנו של עולם, זאל זיך געפינען א חכם,
וואס זאל דיר ארויסשלאגען דעם נאר דינעם, זאלסט נישט אין זינען האבען
דארטען דער שווארץ-יאהר וויסט וואס, בעת דא אין דערהיים האסט
דו א ווייב ב"ו הונדערט און צוואנציג יאהר, וואס האט צו טהון מיט
די קינדער זינע טאג ווי נאכט, מא דאס, מא דאס! ערשט געכמען
שיער אפגעקאכט א קינד מיט זודיג וואסער פון א דורכשלאג. א גליק
וואס נישט אויפן גאנצען קעפעל, ווי זאגט די מאמע: צו שלום-מול דארף
מען אויך האבען מול ו! און ער, גארנישט, שפאצירט דארט ארום
אויף שרפות, א גרולה אויף איהם: יעהופעץ ברענט, פערברענט און
פערשרפהט זאל דאס דיר ווערען מיט ווארשא און מיט פיטערבארן

אינאיינעם, ליבעער נאָט! ווער עס האָט נאָר נאָט אין האַרצען, דער באַרט זיך אין מיין בלוט. איך קאָן דען דורכגעהן די גאָס אפילו? יעדער טײַט אויף מיר מיט די פינגער: „אַט געהט זי מנחם מענדל'ס פּלונות'טע פון יעהופּעץ!" אַ שענער נאָמען, אַ אָך און וועה איז מיר; לעבען זאָל טאָן די מאַמע מינע: זי טענה'ט אײַנס: „אַ מאַן — זאָגט זי — טאָר מען ניט אָפּלאָזען אויף קיין מינוט, דען — זאָגט זי — אַז דער טעסער זיצט אויף די שפּענער, זענען די שפּענער — שפּענער... איך האָב — זאָגט זי — פּריהער געוואוסט, אַז קיין גוטער סוף וועט דערפון נישט אַרויס; אַ געלד-שרוף — זאָגט זי — האָב זיך מיר פּערגלוסט, ווי זאָגט מען: חוור, האָסט געלד? זי מיין מחותן! אַ שמאלץ-גרוב — זאָגט זי — די שמאלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער. ברויולעך — זאָגט זי — וואָלט איך איהם געשריבען? פון קרחת וואָלט איך איהם געשריבען, ווער עס פּערשטעהט ניט אויפן וואונק — זאָגט זי — דעם ניט מען מיטן שטעקען. איך וואָלט איהם — זאָגט זי — אויף אַ בעזעס אַראָפּגעבראכט אַהיים! אויף אַ קאָטשערע!"... זאָג אָפּשר אַז זי איז אומגעקעכט? נאָר וואָס זאָל איך טהון, אַז איך בין, משטײַנסגעזאָגט, אַזאַ ציעג, אַז וואָס מען זאָגט מיר איז רעכט און וואָס מען וויל פּועלט מען ביי מיר! אַנ' אַנדערע אויף מיין אָרט, למשל בלייב מען לאַטע, וואָלט שוין לאַנג געווען אין יעהופּעץ ביי אַלע רבנים און דינים, דוּך אָנגעפּאלען אין גאָס און געגעבען דיר אַ וויסמען, אַ פינסטערן סוף, אַז דו וואָלסט פּערגעסען אפילו, צי דו הייסט מנחם מענדל! און צי דו האַנדעלסט מיט פיפּערנאָמערס... מאַהל דיר, דיניע גילדענע געשעפטען מיט די גליקען וואָס דו האַפּסט דאָרטען זעהט מען שוין אַרויס פון די מתנות, וואָס דו שיקסט מיר איבער פון יעהופּעץ; די דימענטען מיט די באַרליאָנטען מיט די געשטיקטע העמער, מיט די געשטעמטע קאָלדעס, אַ קלוינגקייט? איך זאָג דיר מיט גוטען בעלי היקר, איך קאָן דאָס שוין מעהר ניט אויסהאַלטען; אײַנס פון די בידע: אָדער קום צו פּאַהרען וואָס גיכער אַהיים און זיי אַ מענטש גלייך מיט אַלעמען, אָדער לאָן קומען אַ ביהמה משונה אויף מינע שונאים, און לאָן דאָס האָבען אײַן עק, ווי עס ווײַנט דיר היינט און אַלע מאָל —

דיין באַמת געטרייע פּרוי שײַנה שײַנדיל.

VII.

(מנחם-מענדל פון יעהופעץ צו זמן וועב שיינה-שיינדל אין פתודעווקע).

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה שיינדל שתחי'.

דא שירת בין איה דיר מוריע, אז איה בין ב"ה בקו החיים והשלום.
השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד האַרבען איינס פונ'ם אנדערן
נאָר נוסם מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אַמן.

דע שניט זיי וויסען, אז איה קנאק און פליה, איה ברען, איה
שפרינג אין פייער, איה וואכס, איה וואכס! א סך זענען מיר מקנא,
וואָרום וואָס איה קיף היינט, ווערד מאַרגען טהייער. „וועגעלעך“ האַבען
זיך א רוק געטאָן נאָך אויף צוויי הונדערט רובעל, און מינע „לילעפומטען“
שטעהען שוין ברוב השם אויף יענער זייט דריטהאלבענטוויזענד; נאָר מיר
לוינט נאָך נישט צו פערקויפען, ווייל אלע זאָגען, אז עס וועט נאָך
געהן און געהן. ס'איז נאָר אַ סברא, אז „אויסלאַנד“ האָט זיך אַ וואָרף
געמאָהן אויף אונזערע פאפיערלעך, מע מאכט אַ „סענדעקאט“. דאָס
דאָס יד אחת, מע וויל זיי אויסקויפען עד לפ"ק, נישט איבערלאָזען
אפילו אויף אַ רפואה! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען, פאר וואָס?
נאָגן פשוט: געלד, פערשטעהסט דו מיר, איז היינט פארהאן ביי דער
וועלט אַהן אַ שער; עס וואלגערט זיך אין דו גאסען; פראַצענט—איז
ביזל הוול, — פיער פינף לשנה איז פאר אונז איבערגענוג; היינט אז עס
מראַגט נאָר צעהן—פופצען, איז דאָך דאָס טאקי אַ גליק! און וואָס
דו זאָסט „לילעפומטען“, (נישט ווי דו רופסט עס אַן „פּיפּערנאָטערס“)
האָב איה דיר שוין געשריבען, אז דאָס איז אזא מין פאפיערל פון אַ
פאבריקע, וואָס מע אַרבייט דאָרטען אייגענבאהנען און מע גיט דערזיף
„דעווענדענט“. די אייגענבאהנען זענען אין „סימביר“, די פאפיערלעך
זענען אין וואַרשאַ און די קניגס זענען אין יעהופעץ, — היינט פערשטעהסט
דו שוין? דאָס אייגענע איז מיט די „וועגעלעך“, מיט „פּוטייוויל“ און
מיט „טראַנספּאָרט“. נאָר דו קעהרסט מינען, אז מע קויפט פאפיערלעך,
קוקט זיי עמוצער אָן אין די אויגען? האָסט דו וויעדער אַ טעות. מע
מוז דיר קלאָהר מאַכען אקוראט, זאלסט פערשטעהן דאָס געשעפט. למשל,
עס פּערגלומט זיך דיר קויפען „טראַנספּאָרט“; געהסט דו אַרײַן אין אַ

קאנטאר, טראַנסט אַרײַן אין קאסע עטליכע קערבלעך א „דעפּאַ“, און דו
 הייסט דיר פּערשײַבען אַביסעל סחורה, און מע גיט דיר אַרױס אַ
 ברוועל, אַז מע האָט אײַנגעקויפט פון דינעטוועגען אַזוי פּועל און אַזוי
 פּועל „טראַנספּאָרט“, אױף אַזאַ און אַזאַ מקח מיט אַזאַ און אַזאַ „דעפּאַ“,
 און באַם הלילה עס פּאַלט אַראָפּ, ביזט דו מחויב צוטראַגען נאָך געלד.
 נאָר ס׳איז בלאַמע, גיט אַזוי גיך פּאַלט דאָס אַראָפּ, און מע בעדאַרף
 גיט צוטראַגען קײַן געלד; אַדרבה, עס הױבט זיך גאָר אױף! אָט אַזוי
 אַרבייט אױך פּסדר און מאַך, ברוך השם, הלואי ווייטער, גיט ערגער, גאָט
 זאָל העלפען, אױך זאָל מױך קאָגען אַפּרײַסען אױף אַ פּאַר טאַג, וואָלט
 אױך זיך אַראָפּגעחאַפט קײַן וואַסלעך און וואָלט אַרײַנגעטראַגען „געלדיע“;
 דעמאָלט וואָלט אױך פּערשפּאָרט זײַן נע ונד, בײַ טאַג אַ יעדופּעצער
 און בײַ נאַכט אַ בױבערײַקער. אַלע מעקלעך זענען היינט געוואָרען „קופּצײס“.
 זאָלסט זעהן ווי מע לעבט, ווי מע עסט! — היינט די דאַמעס ווערען
 מיט די דימענטען און בריליאַנטען — אױך האָב מױך צעפרעגט, וואו קײַפט
 מען דאָ בריליאַנטען און האָב בעטראַכט פון דינעטוועגען דאַרטען אַ
 פּאַר זאַכען, זאָג אױך דיר, אַז גיט נאָר בײַ אױף אין פּתּרילעוועקע,
 אפילו בײַ אונז אין יעדופּעץ וועט דאָס אױף אַנמאַכען אַ רעש! און מחמת
 אױך האָב קײַן צײַט גיט טאַך אױך דאָס בקצור. אױה אינם אַנדערן
 ברויעך וועל אױך דיר אַרױסשײַבען אַלסדינג באַריכות, לעת עתה
 זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרויס אימליכען בעזונדער
 נאָר פּרײַנדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

ע י ק ר ש כ ח ת י : דו מײַנסט, אַפּנים, וונתי היקרה, אַז אױך
 בון אײַנער אױפֿן ירוד, וואָס אױך האַנדעל מיט פּאַפּיערלעך? בראַצקן
 האַנדעלט אױך דערמיט. דער חלוק איז: אױך, אַז אױך געה קױפּען
 פּאַפּיערלעך, בעדאַרף אױך פּרײַהער אױסרעכענען וויפּועל מײַן מאַגען קאָן
 פּערדייען, און בראַצקן, אַז ער טהוט אַ קױף פּאַפּיערלעך, קױפט ער מיט
 אַמאָל טױזענד שטיק, פינף טױזענד שטיק, צעהן טױזענד שטיק. דו
 שפּיעלסט זיך מיט בראַצקן? יענער, אַז ער פּאַהרט דורך אין דער
 קאַרעטע, צימערט דער „קרעטשטשאַטעק“ און אַלע יודען נעמען אַראָפּ די
 היטלען און אױך אױך בחובם. שען וואָלט זײַן, ווען אױך ווער אַמאָל אַ
 בראַצקי!... אַז גאָט וויל, נאַרעלע...
 ה"נ"ל.

VIII.

שוויגה-שוויגל פון פתילעווקע צו איהר מנן מנחם-מענדל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהרר
מנחם מענדל נ"י.

ערשטענס קום איה דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע
גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר
צו הערען אויף ווייטער נישט ערגער.

צווייטענס שרייב איה דיר, בעלי היקר, אז פון א חויר'שען
עק, זאגט די מאמע, קאן מען קיין שטרימעל נישט מאכען. איה שמועס
עס קענען דיין שענער שוועגערין. קענען דיין יענטלען כאקי, ברענען
זאל זי דיר אויפן פייער! זי איז זיך מיט יענע וואך און לאזט ארויס
א קלאנג איבער דער גאנצער שטאדט, אז די בוזט אוועק קיין אמעריקא
און מיר האסט דו, נישט דערלעבען וועט זי דאס, אוועקגעווארפען
אנ'אלמנה חיה. פון וואנען, זאגט זי, האט זי דאס גענומען? שרה נחמה
האט געהערט פון ליידי-הערשקע-אברהם'ס כויל, אז ברוך-בן-ציון'ס האט
אלען געזעהן בני משה-שמואל'ן א ברויזעל, וואס מאיר-מאטיל שרייבט
איהם פון אמעריקא. לויף איה דאך אוועק צו משה-שמואל'ן: וואו איז
דאס ברויזעל? פרעגט ער מיר: וואסער ברויזעל? זאג איה: וואס מאיר
מאטיל שרייבט איה פון אמעריקא. זאגט ער: ווער האט איה געזאגט?
זאג איה: ברוך בן ציון. זאגט ער: ווי האט איה געקאנט זאגען אט
דער שרין, אט דער כובן אזא מעשה, אז איה רעד נישט מיט איהם
שוין העכער א יאהר? לויף איה דאך אוועק פון דארטען צו ברוך בן ציון
מיט א צעיושעמען קאפ, לאזט זיך אויס א מעשה, אז ער איז גאר
נישטא אין פתילעווקע שוין די דריטע וואך. פלוי איה דאך פון דארטען
אוועק מסתמא צו ליידי-הערשקע-אברהם'ס און געב איהם אוועק א פארציע
ווי עס געהער צו זיין, למאי האט ער דערצעהלט שרה נחמה'ן אזא

פומון מיט א ברווועל, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלוניגען? קוקט ער
 מ'ה אָן ווי אַ משוגענע: וואָסערע פּלוימען? לאָזט זיך אויס אַ מעשה,
 אז דאָס האָט זי טאָקי אלץ, דיין יענטל הייסט עס, די כּפרה זאָל
 זי זיין פּאַר אונז ביי דען, אויסגעטראַכט פּונ'ם קאַפּ. אַ הולטייקע קאָן!
 נאָר עס קריכט דיך שטאַרק אין קאַפּ אַרײַן אודאי וואָס אײַה שרײַב דיך,
 אז דיך ליגען נאָר אין זינען מסתמא דינע יעהופּעצער דאַמעס, צערד'ט
 און צעבלוטניגט זאָלען זיי דיך ווערען מיט זייערע באַרליאָנטען! הערסט דו
 מענדיל! אײַה קאָן ניט הערען זייער נאָמען אפילו, אזוי פּינד האָב אײַה
 זיי! עס איז מיר שוין נמאס אפילו די מהנה דינע, וואָס דו ווילסט
 מיר דאָרטען קויפּען; אײַה זאָג דיך פּריהער, בעלי היקר, אויב דו ווילסט
 מיר עפּים קויפּען, זאָלסט דו מיר קויפּען אַזעלכס, וואָס מע טראַגט דאָרט
 ניט, אײַה דאַרף ניט דו זאָלסט מ'ה פּערגליכען צו עמיצען, לאָזען זיי
 דיך זיין מיין כּפרה היינטיגען טאַג! נאָר לאָמ'ה שוין דערלעכען זעהן
 טאָקי עפּים פּון דיך אײַה דער רעכטער אַמת, ניט אײַה פּאַפּיער, ווי
 זאָגט דו מאַמע: „ווינציגער מיט אַ וואָרט מעהר מיט אַ בייסעך... וואָס
 טייג דיך אָפלעגען אײַה מאַרגען, נארעלע, ביי אזא געשעפט אז מע
 רייסט נישט אָפּ מיט גוואַלד האָט מען ניט! נאָר מענסט דיך זאָגען וואָס
 דו ווילסט, ביי אײַה וועל נישט זעהן אלץ מיט מינע אויגען, וועל אײַה
 דיך נישט גלויבען; נישט מחמת אײַה האַלט דיך חלילה פּאַר אַ ליגער,
 נאָר דערפּאַר וויל אלסדינג, וואָס די יעהופּעצער פּינע מענשלעך
 דערצעהלען דיך, מיינסט דו אז ס'איז תּורת לאָקש. וואָס גלייכסט דו זיך
 צו בראַצקין? האָסט מיט זיי אינאויגעם חזרים געפּאַשעט? מען גיט דיך
 פּאַר דינע פּאַפּיערלעך עפּים געלד — נעם! וואָס מאַכסט דו אַנשמעלען? די
 אַרעסער שאַרלאַטאַנעס האָבען געטראָפּען צו דיך קיין בויבעריק אַזש, געוואָלט
 אויסנאַרען ביי דיך דעם מיינען אַנטיק? — מיט מול ברכה? פּאַר זיי
 די מציאה! ווי זאָגט די מאַמע מיינע: „חאַפּ אויס די יארטעלעך מיט
 גיב און אַבטלייף“. נאָר געה רעד מיט אַ משוגענעם! אַט האָט זיך איהם
 פּלוצים פּערוואַלט ווערן נאָר אַ קופּעץ און נאָך אַ וואַסילקאָווער דערצו.
 ער ווייסט שוין נאָר נישט, וואָס אויסצוטראַכטען פּאַר גרויס ראַסקאַש!
 וואָס איז דיך עפּים געפּעלען געוואָרען וואַסילקאָו? נאָר וואָס איז דאָס
 חדוש: אז ביי מאַג איז מען אַ יעהופּעצער, ביי נאַכט אַ בויבעריקער און
 געהן געהט מען קיין פּיטערבאַרג און קיין וואַרשאַ, מעג מען שוין זיין
 נישט נאָר אַ וואַסילקאָווער נכתב, אפילו פּון האַצעפּלאַץ. מענדיל! זעה
 נאָר אז פּון אלע גליקען זאָל אײַה דיך נישט דאַרפּען חלילה אַרויסשקען

פון דאנען נאך אמאל אויף דער הוצאה, ווי עס ווײַנשט דיר הינט און
ארע מאַל

דין באמת געטרייע פרוי שיינה שיינדיל.

אויף דארף דיר, בעלי היקר, אַנזאָגען אַ בשורה און נישט קיין
פרעהליכע: דין ברודער בעריל-בנימין איז געבליבען אַנאלמן... שוין אז
דער בריעף איז געווען פער'חתמט איז מען געקומען און מע האָט אונז
געזאָגט, אז זלאַסקע איז געשטאַרבען. פון אַ קומפּעט איז דאָס איהר
געקומען, זי האָט געהאַט אַ צווילינג. דאָס צווילינג לעבט און זי איז
געשטאַרבען. דאָכט מיר, עס וואָלט געמעגט זיין דאָס אייגענע קאפּיר?
ווי זאָגט די מאַמע: „נאָט איז אַ גרויסער צולהכעיס'ניק“, לאַז זי זיין
ווייט אָפּגעשנידט פון מיר, דיין שוועגערין איז תמיד געווען מיט מיר
קירער-ווידער, לאַז זי מיר מוחל זיין, נאָר אויף מיין ערד איז זי דאָך
ניט געגאַנגען. וואָס וואָלט מיר אַרען אז זי זאל לעבען נאָך הונדערט יאָהר
און נישט איבערלאָזען קיין זיעבען יתומים'לעך איינס קלענער פונ'ם
אַנדערן? ביי דער לוייה בין אויף דוקא געווען און האָב מיר דוקא אוי
אַנגעוויינט אז אויף בין קיים געקומען אַ לעבעדיגע אַהיים, ווי זאָגט די
מאַמע: „אז מען דערמאָהנט זיך אינ'ם טיידט, איז מען ניט זיכער
מוטן לעבען“...

IX.

בנהם-מענדל פון יעהופען צו זמן וועב שוונה-שוונדל אין בתרולעווקע.

לונגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שוונה שוונדל שתחי'.

ראשית בין איה דיר מדיע, אז איה בין ברוך השם בקו החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונם אנדערן נאך גומס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זי וויסען, אז איה בין א גאנצע וואך געליגען אין בויבעריק, דאס הייסט חליה נישט מסיכן, נאך א פאסקורנע שלאפקייט: איה בין געפאלען אויפ'ן רוקען, קאן זיך נישט איבערקעהרען אויף דער אנדערער זייט; איצט איז מיר שוין אביסעל גרינגער. איך האב געמיינט די גאנצע וואך, אז איה וועל אראב פון זינען: א קליינגקייט, אכט טאג כסדר זיין אפגעריסען פון דער בערווע, נישט וויסען פון קיין קירסען? עס האט זיך מיר נאך אויסגעוויזען, אז דארט קעהרט זיך איבער די וועלט! איה'ס מארגען—איבערמארגען פאָהר איך שוין געוויס אין שטאָרט אריין. דערוועיל שרייב איה דיר א בריוועל, עס ווילט זיך מיר אביסעל דורכשמועסען מיט דיר און אגב דיר געבען א ריכטיגען חשבון, וויאזוי איך האלט, זאָסט נישט מיינען אז איה, פלוצעווע, אז איך בין חליה פער-דעהט אָדער איה בין גענאָרט. מיין פאָרטעפּעל בעשטעהט אצינד סך הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך, פוטיוויל, הונדערט שטיקלעך, טראַנספּאָרט, פינג, מאַלצעווער, פינג, לילעפּוטלעך, און פינג, וועגע-לעך, אחוץ, פּרעמיעס. מילא, פוטיוויל, און, טראַנספּאָרט, איז ביי מיר פּערקויפט אויף שפּעטער (מיט א דרייערל האַנדלעך), ווי באַרד מע קויפט זי ביי מיר אויס צום זמן — און אויסקויפען וועט מען זי דאָך געוויס — בלייבט מיר איבער אויף זי ריין פּערדינעסט נאָך אלע הוצאות א רובעל פּיער פינג טווענד. חוץ לזה האָב איה א פּאָר צעהנדלינג, האַסלעך, אויף, פוטיוויל, און אויף, מאַלצעווער, פּרימאָ בריוועלעך.

רעכען איה האפען אויף זיי אויף א רובעל וועבעצעהן-אכטצעהונדערט; האסט דו שוין כמעט גומע וועבענטויענד רובעל, אויף די פינג, מאל-צעווער" מוזמן רעכען איה אויף טרפה'ס פיער טויווענד רובעל, וואָרום עס וועט דאָה זיין אַ חרפה, אַ בזיון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין נאָכען צום וועינגסטען צווייטויענד רובעל אַ שטיק, האָטש אפירד זיי האָבען זיך די לעצטע טעג אַ קאָפּלע אַראָפּגערוקט; נאָר דאָס איז נישט מעהר ווי אַ מאַנאָפּאָרגלעך פון די פּייטערבורגער, בלאַנקיסטען, בכרי זיי וואָלען זיך קאָנען, אַפּדעקען! בלייבט איבער דער רעכטער שפּיענעל: איך מוין די דיִלעפּוטלעך" מיט די, וועגעלעך"; דאָ איז אַ ריינער חשבון ווי נאָלד: ביי אולטימאָ האָבען מיר נאָך אזוי גרויס ווי אכטצעהן מאָג, און אזוי ווי די דיִלעפּוטלעך" הויבען זיך אויף הונדערט רובעל אַ מאָג, האָסט דו אַ קימאָלן פון אכטצעהן מאָל הונדערט גע'כפּל'ט אויף פינג, בעטרעפט דאָס פונקט נין טויווענד רובעל, און די, וועגעלעך" ? זיי שפרוינגען דאָה אויף קין רובעל אַ מאָג, האָסט דו אכטצעהן מאָל קין גע'כפּל'ט אויף פינג, בעטרעפט דאָס ניט קיין דרייצעהן טויווענד פינג הונדערט רובעל ? היינט וואו איז עפּים, וואָלגע" ? ,דניעפר" ? ,דאָן" ? און שאר ירקות ? הכלל, נאָר קיין גרויסען בייטעל נעה איה מיר נישט, נאָר איה רעכען אלסדינג, שוין נאָך אלע הוצאות: "קארטאָזש", "גנבה'זש" ארום און ארום, — קרוב צו פּערציג פּופציג טויווענד! השם יתברך זאָר העלפען, דאָס אולטימאָ זאָל נאָר אַפּלויפען גלאַט, ווער איה איה'ש, "ראַליזירען" אלע מיניע פּאפּיערלעך און וועל מיך, איבערקעהרען אויף דער אנדערער זייט", דאָס הייסט איה וועל געהן, אַ לאַ בעס", ווערען אַ מוכר אויף אלסדינג און וועל פּערדויענען געלד אויף דער לינקער זייט"; נאָך דעם ווער איה מוה אַ וואָרף טהון צוריק, אַ לאַ האָס" און ווידער אַ מאָל האַפען אַ גראָבס. אזוי אַ דער אזוי-בערשטער זאָל נאָר וועלען, קאָן פון די פּופציג טויווענד ווערען מאה אַלף, פון די מאה אַלף רי"ש אלפים, פון די רי"ש אלפים—ת"ק, און אזוי ווייטער ביי אַ מיליאָן. ווי אזוי זשע דען, נארעלע, ווערד מען אַ מיל-יאָגשטשיק, אַ בראַצקי ? און וואָס מיינסט דו איז בראַצקי ? אַ בשר ודם וואָס עסט און טרינקט און שלאָפט. איה האָב איהם אללין געזעהן, איה זאָר אזוי זעהן אלדעם גומס!... הכלל, זאָלסט נאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי הוקרה, איה האָב מיך גוט צוגעקוקט צו דער, שפּעגעלאַציע" און בין געוואָרען אויף דער בערוע אַזאַ חרף, אַז מע קומט שוין אַ מאָל צו מיר, נישט קשה, מיט איין עצה; מיט גאָטס הילף איה פּערשטעה דאָס שפּעל! און וואָס דו בלויבסט נישט און הייסט מיר אַפּשנידען, איז ביי

מיר קיין חדוש נ'ט. למאי ח'נקום? פארהאן ב'י אויג א שפענגעלאגט, ח'נקום רופט מען איהם, זעהר א הייסער שפענגעלאגט און א מוראדיגער קארטענשפיעלער, ב'י טאג שפיעלט ער אויף דער בערוע און ב'י נאכט שפיעלט ער אין קארטען. האט זיך געטראפען מיט איהם א מעשה ערשט יענע וואך. עס האט זיך איהם ב'י נאכט געחלומט א שלעכטע קארט, — א סימן אויף א בעם — איז ער אוועק קיין פייטערבורג און קיין ווארשא און האט אָבגעשנימען אין איין טאג דעם גאנצען פארטעפעל; אודאי ריכט ער איצט געבאָה אויף זיך די האָר! א מצוה אויף איהם! לאָז ער נישט גלויבען אין חלומות! איה קוק שוין ארויס אויף מאָרגענדיגען טאָג. געוואָהר ווערען די קורסען; איה האָב מיר געשלאָסען תיכף ווי באַלד איה קום אין שטאָרט ארײַן, זיין בײַם יובעלירער נאָך דיין בראַשׁ מיט די באַרליאָנטענע אוירינגלעך, און אז איה וועל גאָר האָבען צײַט, האָט איה מיר אַראָב אויף, פאראַלײ אײַנקויפֿען דיר אַבסעל וועש, טישטובער, האַנדטובער און די קינדער אויף העמדלעך און נאָך עפעס אין בעל־הבתיש-קיט ארײַן, נישט ווי דו זאָגסט, אז איה האָב דיך חלילה פֿערגעסען. און מחמת איה האָב קיין צײַט נישט מאַך איה דאָס בקצור. איה״ש אײַנ'ס אַנדערן בריעף וועל איה דיר ארויסשרײַבען אַלסדינג באַריכות. לעת עתה זאָל נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה, קוש די קינדער און גרויס שווער און שוויגער און אַלעמען בעזונדער גאָר פריינדליך. און בערלין בנימינען זאָלסט דו זאָגען פון מינגעטוועגען, אז ער זאָל זיך אזוי נישט געמען צום האַרצען, אַוויב איז אַ גאָט'ס זאָך: — ה' נתן וה' לקח. ממני בעלה מנחם מענדיל.

עיקר שכתתי: וואָס דו שרײַבסט מיר מכח וואַסילקאָוו, האָסט דו אַ פנים גאַרנישט פֿערשטאַנען, וואָס איך מײַן. אזוי ווי מחמת איך טאָר דאָ נישט זײַן, וויל איה ווערען אַ היגער קופֿעץ, קאָן מען אַנדערש נישט אויספיהרען, סײַדען מען איז פרייהער האָטש אַ האַלב יאָהר אַ וואַסילקאָווער נכתב. און קיים ווער איה אַ היגער, דינג איה איה״ש אַ דירה אויף פאראַל און נעם דיך ארויס אהערצוצו מיט די קינדערלעך אין אַ גוטער שעה. און וואָס דו בײַזט אזוי אויפגעטראָגען אויף יעהופֿעץ, איז גאָר דערפאַר, וויל דו קענסט גאָך נישט די שטאָרט מיט די היגע מענ-שען; מילא די שטאָרט אַרײַן שמועסט מען נישט, ס'איז אַ צאצקעלע, און די מענשען די היגע זענען ממש גאָלד און זילבער; ווייס איה ווי קומט דאָס צו אַרעם? די היגע מענשען זענען אַלע אזוי טילד, אזוי צו-

געלאזט, סאי די מאנכבולען, סאי די נקבות... איין שטיקעל חסרון האבען זיי דא, וואס זיי האבען ליעב א קערטעל; קומט די נאכט — נעמט מען אן צו דער ארבעט אין מע זיצט אוועק ביו מאג אין מע שרייט: „פאס!“ די גרויסע שפיעלען אין אזא שפיעל וואס הייסט „פרעפראנץ“, אין די קליינע שפיעלען אין „סטוקעיקע“, אין אקע, אדער נאך אין „טערטעל-זערטעל“.

ה'נ'ל.

X.

(שׁוֹנֵה-שׁוֹנֵדֵל פֿון כּתּוּלֶעוּקע צו אײַר מאַן מנחם-מענדל אין יעדוּפּעצן).

לכּוּד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם-מענדל נ"י.

ער שט עננס קום אײַך דיר צו מעלרען, אז מיר זענען אלע גאָט
צו דאנקען אין בעסטען געזונד. געב גאָט דאָס נעמליכע פֿון דיר צו הערען
אויף וויטער נישט ערגער.

צווייט עננס שרײַב אײַך דיר, בעלי היקר, זאָלסט נאָר נישט
איבערטראַכטען הלילה קיין שלעכטס, עס קומט דיר מול טוב: דער
בראשיתשעק דינער, דין בעריל בנימין, האָט שוין חתונה געהאט, אין
א גוטער שעה, א מולדיגער! ער האָט קיין צייט נישט געהאט צו וואַרטען
אפילו גאנצע צוויי חדשים: ער איז אוועקגעפֿאהרען קיין באַרדויטשעוו,
פֿון וואַנען מע בעציהט אויף דער גאנצער וועלט שטיפּמאַמעס, און
האָט אַראָפּגעבראַכט פֿאַר זײַנע קינדער א מאמע און דוקא א מידעל פֿון
א יאָהר נינצעהן! אזא יאָהר, אזא מול אויף אלע מאַנסבילען, וואָס
פֿאַר אַ פנים דאָס האָט! ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: בעסער זאָלען
מיר בלייבען נאָך אײַך אלמנות אידער זאָלט מאַכען אונזערע קינדער
פֿאַר יתומים! אײַך שטעל מיר פֿאַר דינע טרערען, מענדל, ווען די
זאָלסט מיר א שטייגער הלילה איבערלעבען, נישט דערלעבען זאָלען דאָס
די יעדוּפּעצער דאַמעס! זיי וואַלטען דײַך בעפֿאלען ווי די בענען, אין
אויסחאַפּעניש וואַלט אויף דיר געקומען נאָך פֿאַר שלשים! עס וואַלט
געווען בײַ דיר, ווי די מאמע זאָגט: א בשר'ער מאַם מיט א כשר'ען
לעפֿעל. וואַלסט שוין דעמאָלט געקאָנט בלייבען א יעדוּפּעצער אויף
אייביג! די קנאַקסט זאָגסט די, מענדל? קנאַק! פֿליה! שפּרינג אין פֿיער!
אײַך וועל צו דיר נישט פֿאַהרען, אײַך זאָל וויסען, אז די ליגסט דאָרט
אויפֿן טירדען בעט! און דינע פּופּציג טײַזענד שרעקען מיר אויף קאַרנ

וואָס. ערשטענס, בױט דו מינער מיט די פופציג טויזענד, אזוי ווי אַהן די פופציג טויזענד, און צווייטענס האָבען בױ מיר דינע פופציג טויזענד אַ ממש, פונקט ווי אַ שמעק טאָבעקע, ווי זאָגט די מאַמע: „בל זמן דאָס געלד איז אויפן פאפער, איז דאָס פאפער“. אײַך וועל דיר זאָגען דעם אָמת, בעלי הוקר, אז דו האָסט איצט ביר איבערצוצעהלען עטליכע קערבלעך און ווילסט וואַרטען ביז עס וועט ווערען דוקא פופציג טויזענד, בױט דו אָדער אַ משוגענער, אָדער אַ גולן, אַ רוצח, האָסט קיין רחמנות נישט אויף דיין ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר און אויף דינע קינדער. עס געפֿעלט מיר, ווי ער האָדעוועט מיך מיט „זאוטרקלעך“: מאַרגען וועט ער זיין ביים גאַלדוואַרגער, מאַרגען וועט ער מיר קויפֿען וועש — אלץ אויף מאַרגען, נאר איינער! פאַר מאַרגען לאָז זיך גאָט זאָרגען! דו קױף בעסער היינט. רײַס אָפּ, האַפּ אַרײַן, עס וועט זײַן גלײַך ווי נעפֿונגען! די מאַמע מינע זאָל לעבען און געזונד זײַן, זאָגט גאַנץ קלוג, זי זאָגט: „וואָס טױג דיר, מאַכטער, מתנות, מיטטובער, האַנדטובער? געלד, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער מלאַך המות, זאָגט זי, פרעגט נישט צי דער מות האָט תּכריכים“. — אײַך וועל וואַרטען נאָך אַ פאַר וואָכען, ביז אײַך וועל מיך פּיהלען אין גאַנצען געזונד, דעמאָלט זען אײַך מיך אויף, און פֿאַהר, אים ירצה השם, אַראָפּ צו דיר אַהונצו, און דעמאָלט ביז אײַך דיר נישט מקבא. אײַך וועל דיר דאָרטען נאַכגען פּיס-טריט, אײַך וועל דאָרטען זײַן אומערום. אײַך ביז דיר ערבּ אז דו וועסט אַנטלױפֿען פֿון דאָרטען אין מיטען האַלבע נאַכט, ווי עס זײַנשט דיר פֿון טױפֿען האַרצען

דין באמת געטרייע פרוי שיינה שיינדיל

XI.

(מכתב-מסגנדיל פון יעהופען צו זיין ווייב שיינה-שיינדיל אין כתריל-קווקא).

לונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדיל שתחי'.

רא'שית בין איה דיר מודיע אז איה בין ברוך השם בקו החיים והשלום השם יתברך זאל העלפען מע זאל המיד האַרבען איינס פונם אנדערן גאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זי וויסן אז עס מהוט זיך חשך! היינו עס איז אָנ-געקומען פון פֿיטערבורג אוועלכע קורסען, אז ס'איז אויב אלעמען פֿונסטער געוואָרען אין די אויגען; ווי אַ דונער האָט דאָס איינז דערשלאָגען, ווי אַ באַמבע! עס איז געוואָרען פֿונסטער אין אלע קאנטארען, ערד-צימערניש אויף קרעשמשאַפֿעק! און תיבה נאָך פֿיטערבורג האָט איה וואַרשאַ געגעבען אַ וועץ איהרע קורסען! ס'איז געוואָרען אַ לויפער, אַ בהלה, אַ פחד, אַ מהומה! די שפּעגעלאַנטען זענען זיך צעלאָפֿען, אויסגעטריקענט געוואָרען, און איה איה בתוכם. אויס בערזע! די קאנטארען זענען גע-בלען פֿוסט, די באַנקירען פֿערזאָרגט, — ס'איז הורבן בית המקדש! שמעל דיר פֿאַר, וונתי היקרה, אז די מאַלצעווער, וואָס איה האָב זי גערעכענט איה מרפּה'ס צוויי טויענד קערבלעך, האָבען זיך מיישב גע-ווען אין האָבען זיך אַראָפּגערוקט פֿון געהונדערט פּופּציג! צו למשל פּוטיוויל: גיכער וואָלט איה זיך גערעכט איה זי אַ מפּלה אַידער זי זאָלען ווערען פֿון הונדערט אַכציג צוריק זעבען אין זעכציג! פֿון מראַנס-פֿאַרט שמועסט מען נישט; מראַנספֿאַרט איז גאָר אין דער ערד, קיינער נעמט דאָס נישט אין די הענד אַרײַן! — דאָס אַייגענע איז מיט, וואָלנע, מיט, דאָן און מיט אלע אנדערע פּאָפּיערלעך. גאָר דאָס אַלכרינג איז נאָך גאָר קענען וואַרשאַ. אין וואַרשאַ איז גאָר אַנאָמליק! זינט די וועלט שטעהט איז נאָך אזאַ שחיטה נישט געשעהן ווי אין וואַרשאַ. וואַרשאַ איז זיך מיישב און מהוט אַ שמוץ די לילעפּוסען פֿון צוויי טוי-זענד פּיערהונדערט פּופּציג גאָר איה זעכס הונדערט צוואַנציג! היינט וועגעלעך! זענען שוין געשטאנען אזוי שיען, אזוי פּיין, מיר האָבען געממט, אָט-אַט זענען זי דריי טויענד קארבען! וויפּעל. מיינסט די, שטעהען זי היינט! וועסט גאָר נישט טרעפּען: פּיערהונדערט שמאַר-

דאווענצעס! ווי געפעלט דיר א קורס? ס'איז עק ווערט! אז אָה און וועה
 איז ווארשאָ, זיך שטן אויסגעפינט: געטריבען, געטריבען און פלוצנים אין
 מיטן דרינגן — נא דיר א חתונה! פון וואנען געהט זיך דאס איבער-
 קעהרעניש — וויסט קומער נישט: דער זאגט דאס, דער זאגט דאס.
 עס וואכסט פון געלט, דאס הייסט, פון דעם וואס עס איז נישט דא קיין
 געלט. אויף דייטש רופען זיי דאס אָן: „געלט מאנגעל“ און אויף אינווער
 לשון הייסט דאס פשוט: „נישטאָ א פרוטה“. וועסט דו דאָה מסתמא
 פרענען: ס'מיינט, עס האָט זיך דאָך ערשט געטען געוואלגערט אין אלע
 גאסען? תיקו, בלייבט א קשיא! נאָר ווי אזוי די מעשה איז, שפעגעלאנטען
 זענען געווארען אָפגעקאכט און אויף אויף בתוכם. אויף וועל דיר זאָגען
 דעם אָמת, אויף פֿיטערבורג פֿערדריסט מיר נישט אזוי ווי אויף ווארשאָ.
 מילא פֿיטערבורג נאָר נישט, געהט זיך פֿאוואַלינקע, אלע טאָג פֿאלט דארטען
 צוואנציג-דרייסיג רובעל און גענוג; ס'איז האָטש, ווי זאָגט ער, מעשה סוחר.
 ווארשאָ — קיין יוד זאָל דאָס נישט קענען! — דאָס איז עפּים א מין סדום,
 רחמנא לצלן: נישטאָ דער טאָג ווארשאָ זאָל נישט געבען א רים מיט קיין.
 מיט רי"ש מיט שי"ן קערבלעך נידריגער, א פאטש נאָה א פאטש, אזוי
 אז מיר זענען דאָ אלע געבליבען פרילישעט, נאָר קיין צייט נישט געהאט
 אפילו זיך ארוםצוקוקען! מיליאָנען קאָסט אונז אָפּ אָט דאָס ווארשאָ, מיל-
 יאָנען! גוואלד, וואו איז געווען אינווער שכר? הלואי וואָלט אויך דיר גע-
 פֿאָלגט, זונתי היקרה, וואָלט אויך איצט ארויסגעשטעלט דער וועלט דריי
 פינגען; ברעצקו וואָלט צו מיר נישט געווען גלייך! נאָר מסתמא הייסט
 גאָט אזוי; ס'איז א פנים נאָה נישט געקומען די רעכטע צייט... א שטיקעל
 גליק, וואָס מײַן באַנקיר, לאַנג לעבען זאָל ער, מאָהנט מיר האָטש נישט
 די עטליכע קערבלעך, וואָס אויך בין איהם געבליבען שטעהן אין קאנטאר;
 ארבע, ער האָט אויך מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו אז עס וועט זיך
 אפּיסעל פֿערבעסערען די צייט וועט ער אפשר זעהן מיר „צושארען“,
 אויך זאָל ארום איהם קאָנען א מאָל פֿערדיגען א קערבעל... נאָר דערוויילע
 איז נישטאָ וואָס צו טהון. עס געהען ארום אויף דער בערווע מתים,
 נישט קיין שפעגעלאנטען; מעקלערס דרעהען זיך ארום פוסט און פאס;
 ס'איז ביטער און פּינסמער ארום און ארום; די „שפעגעלאַזיע“, זאָגט
 מען, איז אָפגעשטארבען, קאָן שוין תחית המתים נישט אויפשמעהן;
 נישטאָ צו וואָס זיך צו געהען, אויך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט אויך מיר
 נאָה פֿאַרט יאקאָש דורכגעלאָנען. איבערגעווארט די שלעכטע צייט; דער
 הנסעל, ווי זאָגט ער, אָי נאָה צו דער ערד נישט געפאלען; נאָרישקייטען!

דאָס האַרץ זאָגט מיר, אז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, נאָט לעבט און יערוּפּען איז אַ שטאַדט; אז נישט דאָס איז דאָס... נאָך וואו נעמט מען קלינגערס? ווי זאָגט די מאַמע דינע: „אז מע האָט נישט קיין פינגער קאָן מען נישט שמעלען קיין פינג...“ איך האָב מיר געפרובט אָנמומען אַ פאַר מעגשעלעך טכח אַגמילות-חסד'ל אויף אַ קליינער צייט, האָבען זיי מיר געשוואַרען, אז אין שטאַדט איז איצט ענג אין געלד, אפילו נאָך ביי די גרויסע, איז ענג, ממש מע פּאַלט מיט'ן פנים צו דער ערד, מע ציהט זיך אויס פאַר אַ גראַשען... השם יתברך זאָל עפנים אַ נס טהון מיט מיר: נולנים זאָלען אויף מיר אָנפאלען און מיר הרגינען, אָדער איך זאָל אזוי שטאַרבען געהענדיג אין נאָס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קען דאָס שוין מער נישט איבערטראַגען! סטייטש, סטייטש! אזוי פּיין, אזוי שען געשטאַנען אויפ'ן פּלאַץ! געהאַט ווי מע זאָגט אַ פּולע הימער — און פּרוּצנים נאָ דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען טאָך איך דאָס בקצור. איה'ש אינים אַנדערען בריינעך ווער איך דיר אַרויסשריבען אַלסדינג באַריכות, לעת עתה זאָל נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאַכען די קינדערעך זאָלען לעבען זון ווי געהט דיר אין געזונד, און גרויס שווער און שוויגער און איטליכען בעזונדער נאָך פּריינדליך.

טמני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכתתי: די וועלט זאָגט אַ ווערטעל, אז נאָך אַ שרפה ווערד מען ריין. איך מוין, אז נאָך אזאַ מפלה, ווי מיר האָבען דאָ אַזונד, קאָן מען ערשט מאַכען נאָלדענע געשעפּמען. וואָרום ס'איז אלס-דינג געוואָרען בחצי חנם. מע קאָן היינט מאַכען, האַסלעך" מיט „פרעמיעס" אויף די בעסטע, פּאַפּירעלעך" כמעט אָדן געלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר געהן שווערען, אז ווער עס וועט איצט אוועקגעהן קיין פּייטערבורג אָדער קיין וואַרשאַ עפּיג קויפּען, וועט ער גליקליך ווערען? וואָרום נאָך אלע מעשות קאָן איך מיר בעריהמען, אז איך פּערשטעה דאָס שפּיער אין הויך אַרעין: צו דער „שפּעגל-אזיע" בעדערף מען האָבען נאָך דריי זאכען: שכל, מול און געלד. שכל, איז ברוך השם פּאַרהאַן ביי מיר אזוי פּועל וויפּועל ביי אַזע הויגע שפּעגל-אָנמען. מול איז ביי נאָט, און געלד — געלד איז ביי די בראַצקעס.

ה'נ"ה

XII.

(שייכות שיינדיל פון פתולאָשוקע צו איהר מן פנחכ מענדיל אין יעהופען).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מודר'ד
מנחם מענדיל רי.

ער ש'מ ע'נ'ס ק'ם א'י'ך ד'ר' צו מ'ע'ל'ד'ע'ן, א'ז מ'י'ר ו'ע'נ'ע'ן א'ל'ע ג'א'ט
צו ד'א'נ'ק'ע'ן א'י'ן ב'ע'ס'ט'ע'ן ג'ע'ז'ונ'ד, ג'ע'ב ג'א'ט ד'א'ס נ'ע'מ'ל'י'כ'ע פ'ון ד'ר' צו
ה'ע'ר'ע'ן א'י'י'ך ו'ו'י'ט'ע'ר נ'י'ט ע'ר'נ'ע'ר.

צווייטענס שרייב איה דיר, בעלי היקר, אז אייגענטליך וואלט
איה דיר בעדארפט שרייבען נאר א סך, נאר איה האב דיר נישט וואס צו
שרייבען, עס האט זיך שוין אויסגעלאזט ביי מיר שטאף, ווארום וואס
וועט מיר ארויסקומען, אז איה וועל זיך שוין אריינלעגען אין דער ערד
ארטן חלילה לעבעדיגערהייד, עס וועט מיר דען עפיס העלפען? איה בין
דאך נישט בליומער-זאטע וואס האט לייעב, עסען מאן? איה
וועל זיך נישט עסען, איה וועל דיר נישט זאגען קיין קרום ווארט, נישט
איבערקערען די צונג אפילו, נאר איין זאך וועל איה ביי דיר פרעגען,
א שלאק ואל ארמן אין טינע שונאים'ם בינער ארמן: זאג, צי האב איה
דיר נישט געזאגט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין דער סוף? זאג, צי האב
איה דיר נישט געשריבען די גאנצע צייט: „אנטלויף, זאג איה, מענדיל,
ווי פאר פירער! וואס טויג דיר, זאג איה, שמאמעס, פאפיערלעך? ווי
די מאמע זאגט: „ווי אין דערהיים, וועסט דו נישט רייסען קיין שטיוועל“.
פאלט ער מיר נישט! עס האט איהם צוגעקאוועט צו יעהופען! ער איז
נאר די כפרה נאך די דארטיגע פינע מענשליך, די כפרה מעגען זי
שוין זיין פאר דיר און פאר מיר און פאר אונז אלע און פאר כל ישראל,
נישט איה זאל מיר פאר זי אויסציהען א גמילות חסד, געבען זאל זי גאט
גרינגע קרייזק מיט סאראווע קרחת איה א גאנץ יאהר! ווי זאג די מאמע
זאל לעבען: „בעסער אנקומען צו עלינו אידער צום בעסטען מענשען“...
איה דיר איז מיר א חרוש, מענדיל, דו וויסט דאך יא, וואס אין די
חיליגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואלד טהוט לעבען דער מענש
און מיט גוואלד טהוט ער שטארבען“, היינט וואס רעדסט דו נארשקייטען?
ס'איז אלסדינג פון גאט, דו זעהסט דאך ווי דער רבונז של עולם

פיהרט מיט דיר. עס זאל זיך דיר נישט גלוסטען קיין גרינגע פויגעלעך אין יעהופעץ! א יוד בעדארף האָרעווען, פאַרשוואַרצט ווערען און געבען א ווייב ברויט! אָט איז נחמיה אויף א לייטשער יונגערמאַן, א יודעספּר — לאָס איה האָבען אזא יאָהר! פון דעסטוועגען טהו א קוק, ווי אזוי ער ווערד אויסגעריסען, פאַהרט אויף אלע יודים, געהט צו פוס, קריכט אין דער ערד אַרײַן, האָרעוועט ווי אַנאָיוועל. עס קאָן זיין, ער וואָלט אָפּשער אויף געוואָלט, אזוי ווי דו, אַרומגעהן מיטן שמעקעלע איבער יעהופעץ, אויף נישט טהון קיין האַנד אין קאלטע וואַסער, אויף האַנדלען מיט שמוּת, אויף שלוטלען זיך קיין בויבעריק און אויף קוקען ווי די יעהופעצער דאָמקס שפּיעלען דאָרטען אין דער גומער שפּיעל, פּעַרדל-מַעַרדל. האָט ער אָבער זיין אייגענס א ווייב וואָס זי הייסט בליומע-זלעטע. בליומע-זלעטע אז זי טהוט נאָר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אָפּ דאָס לשון: ער פּערשטעהט זי שוין אויפן וואַנק. אַזוי לאָז איהם גאָט געבען אזא זין, ער זאל קומען למשל פון יארמעלינען און נישט ברענגען איהר קיין מענטעלע, קיין הימעלע, קיין זאַנטיקעל, מיט צרות, מיט שלעק איהר אין האַרצען! וואָס זשע? אזוי ווי איה קום אָפּ נאָר דערמיט וואָס די שרייבסט מיך אלע מאָל: אָט קויפסט דו מיר דאָס, אָט קויפסט דו מיר דאָס — און ביז עפּים וואָס — לאָזט זיך אויס א בוידעם! נאָר דו מיינסט אודאי, אז איה געה אויס נאָך דינע מתנות? איה דארף זי אויף כפרות, דינע בראָשען מיט דינע באַרליאַנטען! אַזוי לאָס איה דערלעבען זעהן די געוונדטערהינד! עס גלויבט זיך מיר נאָר נישט, אז דו לעבסט! היינטגע נאכט האָט זיך מיר גע'חלומט די באַבע צייטל עליה השלום, פונקט אזוי ווי זי איז געווען, נישט געמינערט, דריבער וואָלט איה שוין געוואָלט דערלעבען זעהן זיך געוונדטערהייט און וואָס פריהער, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס היינט און אלע מאָל דיין באמת געטרייע פרוי שיינה שיינדיג.

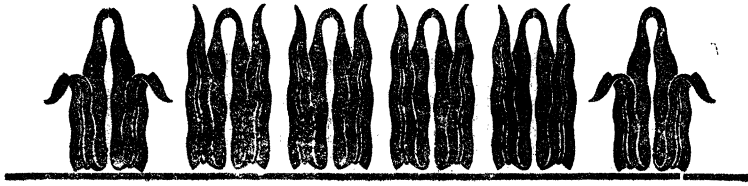
ענדע פונ'ם צווייטען בוך.

III.

מִי לֵאמֹר עֵן.

(סוֹתְרִים, מַעֲקָלָעֵרס און שְׂפָעֵנְעֵלֶאנְטֶען.)

”מִי לִי אֶנְעוֹן”

(מוֹחָרִים, מְעַקְלָעִים, אִין, שְׁפֻעַנְעֵלְאַנְטֵעֵן)

I.

(מנהג-מענדל פון יעהופען צו זיין וועב שוונה-שוונדל אין כתריל-עווקע)

לונגתי הוקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שמונדל עתהוי עכב"ב.

רזא שית בן איה דיר מודיע אז איה בן ב"ה בקו החיים והשלום,
השית זאך העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערן נאָר
גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איה בן שוין אויס, שפענעלאנט, כ'האָב
א שפיי געטהון אויף דער, "שפענעלאציע", קיין יוד זאך זי נישט קענען!
זי האָט מיך אויסגעמוטשעט ווי א קדחת, מיך געטאכט גרוי און אַלס!
א ווערמעל! אויסצורעדן, וואָס מיר האָבען דאָ איבערגעטרעגען! עס איז
געוואָרען אַ תל פון יעהופען, איין איבערקעהרעניש אויף דער בערזע,
חשה אין אלע ווינקעלעך, ווי נאָך אַ מלחמה, נאָך ערגער ווי נישט היינט
נעדאכט אין אַדעס! עס איז געקומען אויף אלעמען אַ מפלה, אַ בהלה.
דער עולם האָט אָנגעהויבען שטארק צו באַנקראַטירען און איה אויף בתוכם.
אלע מאָג האָט זיך געלאָזט הערען אַ נייער אָנוועזן. אָנוועזן—איז נאָר
אריין אין דער מאַרע! וואָס דארפסט דו מעהר, גרויסע באַנקרען, בערען,
האָבען אָנגעהויבען צו מאַכען פליטה. דעם ערשטען פעטשאַמעק האָט
געמאכט יענער באַנקר, וואָס דורך איהם פלעגען מיר אַלע געהן מיט
אינווערע, פאַפערלעך" קיין פּייטערבורג און קיין וואַרשאָ. אין אַ שענעם

המארגען קים איך אריין אין קאנטאר, איך האָב געהאט ביי איהם צו שטעקען מיט א פּאַר „מאַלציווער“ און מיט עטליכע „פּוטווילעווער“ אַקציעס וואָס איז איהם ארויסגעקומען פון מיר אַ קליינער דעפּערענץ. איך הויב מיר אָן נאָכצופּרעגן וואו איז ער ערגיץ דער פּריץ? זאָגט מען מיר: הילף לערמו — ער איז שוין לאַנג אין אמעריקא! הקצור ס'איז געוואָרען אַ געוואַלד, מע האָט זיך באַלד אַנעס געטהון צו דער אַי-וערנער קאַסע און מע האָט געפונען דאָרט אַ פּלעשעל מינט מיט איין אלטען אָפּגעריבענעם גילדען און נאָך מיט אַ רעכעל דערצו. דער אנדערער האָט איבערגעלאָזט אין דער אייווערנע שאַפּע אַ גאַנצען פּאַק מיט אלטע לוחות מיט עברי-טייטש פון שנת תרל"ג ביו היינטיגעס יאָהר, און איז אוועק קמן ארץ ישראל. דער דריטער, נאָר אַ גרויסער באַנקיר, האָט נישט באַנקראַטירט, נאָר גלאַט נוזק ונהרג געוואָרען מיט עטליכע מיליאָן אין איין וואָך און איז געבליבען ביים נאָמען. נאָר די בראַצקעס זענען עפּים מיט נסים ארויסגעפּרוּנגען גליקליך. איין מאָל פאַר אלע מאָל, איך האָב ארויסגעזעהן, אז ס'איז ניט באַשערט, העלפט נישט קיין חכמות! אַ שטיקעל גליק וואָס איך האָב מיר בעצייטענס אַרומגעקוקט און האָב מיר אַ וואָרף געטהון אויף איין אנדער פּרנסה, אַ פּבלידע פּרנסה, היינט איך בין אַינע געוואָרען אַ מעקלער, פּשוט אַ מעקלער. טאַקי דאָ אין יעדעפּעץ אויף דער בערזע. פאַרהאַן אין יעדעפּעץ מעקלערס קיין ענדערע אזוי פּיעל ווי שטערען אין הימעל, מיט וואָס בין איך ערגער פון זיי? דאַכט זיך איך האָב אויך הענד און פּיס און אַנאָ מיט אויגען גלייך מיט אלע יודען, און אַזעלכע מיוחסים ווי איך איז דאָ אַסך, פון דעסמיווענען שטעהט זיי אָן נעמען דאָס שטעקעל און געהן מעקלערן. די גרויסע תורה, וואָס מע בעדראַף דאָ האָבען? אפּו מע קאָן זאָגען אַ לינגען, און דערצו אז מע איז נאָך אַ שטיקעל עזות פנים אויך, קאָן מען שוין זיך אַ מעקלער, און אַרבעט וואָס מעהר לינגער און וואָס מעהר עזות פנים איז אַרץ מעהר מעקלער: מעגסט מיר גלויבען, פאַרהאַן דאָ אין יעדעפּעץ מעקלערס, וואָס קאָמאָרי ביי איה איז כּתרילעווקע וואָרט זיי אָנגעשטאַנען זיין בעהעלפּערס אָדער בעל-עגלות, זיי קאָנען זיך קוים חתמ'נען, און פון דעסמיווענען זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאַמע דינע: „אז גאָטט וויל יוסט אַ בעועס“. מע בעדראַף נור אָנטהון אַ ווייס העמר מיט אַ שענגעס קאַפּעלש, קריכען, שטעקען, האַפען אַ וואָרט, אַלויף אַהער אַ שפּרונג אַהין — „פּאַזשאַרעט! קאַרטאָזש!“ „קאַרטאָזש“ הייסט מעקלערן, „שחיטאָ געלד“. איז איז דאָס אַ וויסער גראַשען אַמ דאָס „קאַרטאָזש!“ אַהן קאַפּע

דרעהענדיג, און בויכוועהמאָג! אָט האָב איך געחאָפּט ערשט נעכטען אַ פּופּ-צינגער, קאַרטאָזש", זאָל מיך אזוי וויסען אַ בייזע וועטשערע מיט דיר אינאיינעם ווי איך ווייס פאַר וואָס! איך האָב געמאַכט צעהנמיווענד פּוד צוקער גרינג, נאָך גרינגער ווי אויסרויכערן אַ פּאַפּיראַס, דאָס הייסט נע-מאַכט האָבען אַנדערע, נאָר איך בין אַרײַנגעשפּרונגען אין מיטען. הקצור, איך האָב מיט גאָטס הילף געחאָפּט אַ פּופּצינגער! אז נאָט העלפט, עס געהט אוועק אזוי איין האַלב יאָהר, שטעל איך מיך צוריק אויף די פּיס און ווער דער אײַגענער ווי פּריהער, וואָרום ביי אונז אין יעדעפּען שפּיעלט דאָס געלד די גרעסטע ראָלע; דער מענש אַליין איז בלאָטע, יחוס וויל מען דאָ נישט וויסען. מעגסט זיך זיין ווער דו ווילסט און וואָס אין דער קאַרט — אבן געלד! און מחמת איך בין פּערנומען און האָב קיין צייט ניט מאַך איך דאָס בקצור, אײַה אינ'ם אַנדערן ברויער וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרויס די קינדער זאָען לעבען און שווער און שוויגער און אימליכען בעזונדער גאָר פּריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיץ.

עיקר שכתתי: שרייב מיר, איך בעט דך, וואָס האַרמט זיך עפּים ביי אײַך, צו געהען רעגענס, אין וואָס מאַכען די בערעקעס און צו ס'איז פאַרהאָן עפּים אַ סך זשוקלעך? איך בעדאַרף דאָס זעהר גויטיג חיסען אין וואָס גיכער!

הנ"ל.

II.

(שיינה שיינדיל פון כתרילעווקע צו איהר מאן מנחם מענדל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהרר
מנחם מענדיל נ"י.

ער ש מענס קום איה דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע
נאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב נאט דאס נעמליכע פון דיר
צו הערען אויף וויטער ניט ערגער.

צוויי מענס שרייב איה דיר, מיין זיס לעבען, א מיתה-משונה,
א חלדע, אויף מינע שונאים! דו רוצה, דו מיטום, דו גולן איינער, דו
וויסט אז דוין ווייב איז געלענען מוידט-קראנק, נאך דער רעפערעציע
וואס דער שענער דאקטאר האט מיר געמאכט, אויף דינע יעהופעצער
בעלי-בית'טעם געזאגט געווארען, אז קוים וואס איה פלאגמע מיט די פיס,
און די קנעדער דינע, האב איה צו מהון מיט זיי, צוהנדלעך, העלולעך,
ביכלעך, — דיכטער'ט מיט שלעק מיט צרות אויף מינע שונאים'ס קעפ!
ווי אזוי שווינגט מען אפ אזא צייט און מע שרייבט נישט אריין קיין ברויוועל?
ממה נפשך: ביזט דו געשטארבען — שרייב, אלא דו לעכסט נאך, בע-
דארפסט דו דאך אוודאי שרייבען! נאך געה מענה זיך אויס מיט א חושים,
ווי זאגט די מאמע מינע זאל טאק? לעבען און געזונד זיין: גיכער וועט
זיך א שפור אויסניכטערן, איידער א נאר וועט קליינער ווערען. מאל
דיר, אז אך און וועה, אז שיינה-שיינדיל-ברוה-הערש-לאה-דוואס'ס בעדארף
האבען א מאן א מעקלער! נאך ס'איז אבער אלץ פדאי: זיין א מעקלער,
א בינעל-טרענער, א הונט-שלענער — אבי אין יעהופעץ, איינגעוונקען זאל
דאס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר אז דו האסט געחאפט א פופציגער
פיי דער איצטיגער שענער פרנסה דינער און דו האפסט, אז דאס חאפט
דו אלע טאג א פופציגער. נישט אלע מאנטאג איז פורים. דו מינסט,
ס'איז דיר דאס אמאליגע אדעסער, לאנדאן, מיט די פאפיערלעך, מיט
די פופערנאטערס' מיט די אלע איבעריגע גליקען דינע, וואס ליגען
מיר נאך ער היום אין מעס? נאר איינער, עס וועט דיר פופציג מאל
ארויס די אויגען פונ'ס קאפ איידער דו וועסט דערלעבען זעהן דעם אנ-
דערן פופציגער! און אויסערדעם גלויב איה עפ'ס גלאט ניט אן די יע-
הופעצער פערדענסטען, וואס הייבען זיך אן תמיד מיט א גליק און לאזען

זיך אויס מיט א בוידעם. און וואָס די שרייבסט מיר, אז די ביזנעס גלוקליך וואָס די ביזנעס ניט אראָב פונ'ם זינגען, זאָג איך דיר אז פון דינינג דבורים זעה איך דאָס ניט ארויס; עפּים רעדסט די מיר ניט צו דער זאָך. די פרעגסט זיך נאָך אויף בערעקעס און צי עס געהען ביי אונז רעגנעם? וואָס דען האָסט די געוואָלט, — עס זאָל זומער לעבען שימען א שניי? און וואָס געהער זיך אן מיט א מאַנסביל בערעקעס? און וואו האָסט די היינט בערעקעס? ביי אונז קאָכט מען א באַרשט פון ראָסעל, אָדער פון שמשאוועל, בערעקעס איז ערשט העמ-העמ ארום סיבות! היינט פרעגסט די זיך עפּים נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאר זשוקלעך אויף דיר? נא דיר נאָר זשוקלעך! קאָרנ האָט מען פון די וואַצען, דארפֿען מיר נאָך זשוקלעך! נו פרעג איך דיר אַלעין, אין יעדעפֿען ויצסט די, צוקער מאַכסט די, פופציגערס האַפסט די, — פעהל דיר נור בערעקעס, רעגנען און זשוקלעך! ביזנעס עפּים אַ מבין דערויף? נאָר די מאַמע זאָל טאָקן לעבען און געוונד זיין זאָגט זעהר גלייך: „א משוגענער שלאָגט פרעמדע פענסטער, נישט קיין אייגענע...“ לכן פאַרג מיר, מענדיל, וואָרף אוועק די נארשע וועלט, און אויב די האָסט נאָך עפּים פונ'ם פופציגער נעם און קום צו-פאָהרען אַ הויז, און אויב ניט וועל איך דיר ארויסשיקען אויף דער הוצאה. דערמאָהן דיר, אז די האָסט אַ ווייב ביז 120 יאָהר און קלענע קינדער, וואָס קוקען ארויס אויף דיר אלע מאָג, און לאָז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר, און לאָז מיר אויפהערען ברענען מיין פנים, ווי עס וויגשט דיר פֿינעל גומס און אימער גלוק דיין באַמת געטרייע פרוי

שיינע שיינדיג

יאַ פאר וואָס פרעגסט די ניט. וואָס הערט זיך עפּים אין דערהיים? אַ פנים עס ארט דיר ווינציג וואָס, וואָס די מאַמע מינע האָט אָבגעלאָזט דעם שרוף מיט מיין שוועסטער? די מיינסט, איבער געלד האָט זיך דאָס צעגאַנגען? געלד איז אַ הויז אַ מעשה, נאָר גענומען האָט זיך דאָס דערפון, וואָס דער מוחותן איז דאָ געווען אויף שבת, האָט זיך מיט איהם די מאַמע צעווערמעלט, איהם געגעבען אַנצוהערעניש, אז ער שטאַמט פון קצבים, געזאָגט אַ ווערטעל, אז פון איין אָקס קאָן מען מעהר ווי אַקס-סענפֿליש ניט פערלאַנגען וכדומה אַזעלכע שמשעכווערטלעך, איז ער גע-קומען אַהיים, אַ מכה איהם, און האָט אָבגעשיקט די תנאים, און דערוויילע איז געבען נחמה-ברינדל דאָס דריטע מאָל, אויס פֿלה און ווידער אַ מוידר“.

III.

(מנחם-מענדל פון יעהופעץ צו זמן זונט שנינה-שנינדל אין פתולעווקען).

לוונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שנינה שנינדל שתחי'.

ראשית בן איה דיר מזיע, אז איה בן ברוך השם בכו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען מע זאל המיד הארבען איינס פונ'ם אנדערן גאר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זי וויסען, אז דו האסט ניט רעכט צעקמעט וואס איה האב דיר געשריבען. זאלסט גאר קיין יסורים ניט האבען וואס איה בן גע-ווארען פון א שפעגעלאנט א מעקלער, ס'איז גם וו למנוחה. איה בן נישט איינער אין יעהופעץ. פארהאן ביי אונז קיין עין-הרע א סך מעקלערס, מעקלערס לערס פון צוקער, מעקלערס פון אקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון געלד, פון הייזער, פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאשינעס, פון בערלינגעס, פון קלעצער, פון פאבריקעס, פון זאוווארען, פון באהענען, און וואס א מויל קאן אויסרערען און וואס דאס הארץ פארגלויסט — איז דע-רויף דא א מעקלער... עס ווערד דא נישט געמאכט קיין שום געשעפט אהן א מעקלער. און יעדער מעקלער קומט אן צום אנדערן מעקלער, ווארום דער מעקלער האט א קונה און יעדער מעקלער האט א מוכר, קומט דאס אויס אינאיינעם א ווינג; היינט מאכט זיך אפט, אז צו אימליכען מעקלער טשעפען זיך צו נאך צוויי דריי מעקלערס, טהמלען זיי זיך אלע מיט'ן קארטאזש" חלק בחלק, און אז מע קאן זיך ניט איינטהמלען מיט די חלקים, איז אדער מע פערלאזט זיך אויף מענשען, אדער מע טהוט ווי מע פלעגט מהון אין אדעס. דאס הייסט מע, קאמפעזירט" מיט פעטש... היינט פער-שטעהט דו שוין דעם ענין המעקלעריי? נאר די גרעסטע מעקלערס פון אלע זענען די צוקער-מעקלערס, ווארום אלע צוקערן געהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאספ ממון, פארהרען מיט אייגענע קארעמעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאטשעס, שפיעלען אין קארטען און האבען, סאדערזאנקעס מיט שאנשענעמקעס"... הכלל איה האב ארויסגעזעהן, אז מעקלעריי איז דאס בעסטע געשעפט, ווארום וואס האט א מעקלער איינצושמעלען? ממה נפשך האב איה גערמאפען, וועט יעדער פערדענען געלד, אלא ניט, ווע-לען מיר במדע ליגען אין דער ערד! אמת דו ביזט גערעכט, נישט אלע

מאָג האַפּט מיַן פּיפּציגערס, אײַך האָב פּון דעם ערשטען געשעפט אַן לעת
 עתה מעדער נישט געמאַכט נאָר נישט, און דער פּופּציגער איז צעקראַכען
 געוואָרען אין אײן כּהרף עין, וואָרום אַ בעל־חובּ בין אײַך געווען אז
 די האָר ווען נישט מיַנע, און אַ פּאַר קערבלעך האָט אײַך צעטהײלט
 גמילות חסדים, און אײַך ויַן שוין ווידער אָהן אַ גראַשען. נאָר וואָס דען?
 אײַך האָף אז אײַך וועל אַסירצה־השם מיַן אויבערשטענס הילף מאַכען
 אַ געשעפט אין גובען און דעמאָלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך
 דורך אײן אַנווייזונג. און וואָס אײַך פרעג דײַך מײַן רעגנעס איז אַ פּשוטער
 שכל: ווײל צוקער, פּערשטעקסט דו, מאַכט מיַן דאָך פּון בערעקעס,
 און בערעקעס בעראַרפּען האָבען רעגען, אַנדערש קאָנען זײַ נישט וואַכען.
 לכן פרעג אײַך דײַך, צו עס געהען בײַ אײַך אַפּטער רעגענס. נאָר הלוואַ
 זאָל נאָט געבען, אז קײן רעגען זאָל בעסער נישט געהן, און די זשוקלעך
 זאָלען עסען די בערעקעס אויף וואָס די וועלט שמעהט, וואָרום ווײַ באלד
 אז עס וועט נישט זײַן קײן בערעקעס, וועט דאָך נישט זײַן קײן צוקער, און
 אז עס וועט נישט זײַן קײן צוקער, וועט צוקער זײַן מיט גאָלד גליַך, וועל־
 רען די „שפּעגל־אַנטען“ מאַכען געשעפטען, די מעקלערס וועלען פּערדיענען
 געלד און אײַך אײַך בתּוכם. און מחמת אײַך בין פּאַרנומען און אײַך האָב
 קײן צײַט נישט, מאַך אײַך דאָס בקצור. לעת עתה זאָל גאָט געבען מיט געוונד
 און מיט הצלחה. גײַס די קינדערלעך און אימליכען בעזונדער נאָר
 פּריַנדלעך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

ע י ק ר ש כ ח ת י : וואָס די שרייבסט מײַן שוועסטער,
 איז אויב זײַ איז נאָך נישט קײן פּלה האָט אײַך פּון איהרעטוועגען אַ חתן
 אײן אַנטויקעל, מאַקן פּון היע און דוקא אַ בחור, האַטש אפּילו נישט קײן
 יונגער, מאַקן רעכט אין די יאָהרען, שוין מיט אַ גרוידיקע בערדעל. קײן
 גבײַר איז ער נישט. נאָר אַ מלאכה אין דער האַנד האָט ער, הייַנט ער איז
 אַ מעקלער און רײַכט זײַך אַרום צוקער. אָט דער שרײַב איז פּאַר איהר
 אַנגעמאָסטען, ווײל דער בחור איז זעהר אַ שטילער בחור. אויב עס קענט
 זײַך דיר אויפן מח, קלאַפּ מיר אַ דעפּעש, אָדער שרייב מיר אַרײַן אַ
 אַקטריטקע, וועל אײַך מאַכען מע זאָל זײַך צענויפּפּאַרען.

ה'נ"ט.

IV.

ושיינה-שונדל פון פתולקעווקע צו איהר מאן מנחם-מענדל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ד
מנחם מענדל נ"י.

ער ש ט ע נ ס קום איה דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע
גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר
צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איה דיר, וואס עס האט זיך מיר געחלומט יענע
נאכט און היינטיגע נאכט און אנאנץ יאהר זאל אויסגעהן צו מייע
שונאים'ס קעפ! א גדולה אויף דער באבע — אז עס וועט ניט געהן קיין
רעגען. וועט ניט זיין קיין בערעקעס, און אז עס וועט ניט זיין קיין בערע-
קעס וועט ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער,
וועט ער דאמאלס פערדיענען געלד; פונקט די מעשה מיט'ן ציגיינער און
מיט'ן בער! און וואס וועט זיין, מענדל, אז איה וועל דיר אָנאָגען א
בשורה, אז ביי אונז גיסען אלע טאג שלאקס רעגענס, און די בערעקעס
וואקסען מיט רוחות און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטא, חוץ וואנצען
מיט טאראקאנעס — וועט דיר שוין זיין גרינגער? גאט זאג מיר טאק אזוי
העלפען ווי איה האב דאס געוואוסט פרוהער, אז פונם פופציגער האסט
דו שוין א נוט-אויג נישט קיין געלד. איה האב געוואוסט פרוהער, אז דו
וועסט גיכער צעטרענצען די עטליכע קערבלעך אויף גמילות חסדים,
אירדער נעמען אויפ'ן קאפ אז דו האסט א ווייב ביי 120 יאהר. גמילות
חסדים? קרענק וואלט איה זיי געגעבען מיט צרות מייע, ווארום אז דו
וועסט בעדארפען צו זיי אָנקומען מיט א גמילות חסד, וועסט דו זעהן,
אז קיינער וועט ניט זיין אין דערהיים, ווי זאגט די מאמע: א, נעמער אוועק
איז ניט קיין געבעראווער און א גוטער ברודער איז נאך ביי צו דער קעשע-
נע" . . . נאך ווער איז שולדיג ווען ניט איה אליין א קליינגקייט, מע ניט
אזוי נאך א מאן! ער ווייסט דען וואס צו טהון פאר גרויס ראסקאש? ער
דערהט זיך דאָרט ארום אין יעהופעץ ווי א גראף, עס פעהלט איהם נור
רעגענס מיט זשוקלעך, און איה ליג דא ווי א אונד בעגראבען, שלים-
שלימסל אויף יעדען טריט! געהט א קינד, משה הערשעלי! ברענגען זאל

ער, פאלט דאָס און האַקט זיך איבער אַ ליפּ; האָב איך אַ פינגערעל מיט שפּרִיצלעך, ננכה'ט דאָס אוועק ביי מיר די דיענסט — עס געהט קיין עין-הרע פון אלע זימען, ווי זאָגט די מאמע: „קומט אָן דאָס גליק, גיט אויס די פּאָמעניצע“... נו בין איך נישט גערעכט געווען וואָס איך האָב דיר געזאָגט, אַז נישט אלע מאַנטאָג איז פורים און אַז קיין פּופציגערס וואַלגערן זיך נישט? און מכה דעם שענעם שרוף, וואָס דו לעגסט פיר פאר מיין נחמה בריינדלן, מעג ער זייען דאָרטען אין געהאקטע וואונדערן, דער אלטער בחור דינער מיט דער גרויער באָרד; נישט דערלעבען וועט יעהו-פעץ, אַז מיר זאלען פון דאָרטען אַ שרוף טהון! מערעדט איהר ווייסט דו וועמען? טאקי דעם ערשטען חתן איהרען; ער האָט זיך מיט'ן ערשטען ווייב געזגט און איצט שדכנט ער זיך ווידער אַ מאָל צו מיין שוועסטער-ל. זי איז איהם אַ פנים שטארק געפעלען, דעם שאַרלאַטאַן! נאָר ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען; גלייכער מיט אַ היימישען גנב איידער מיט אַ פרעם-דען רב"... און ווי באַלד דער שרוף וועט ווערען, אזוי שמעלט מען באַלד אַ חופּה, און לאָס איך זעהען, אַז דו וועסט נישט קומען צו נחמה בריינדלן אויף דער חתונה, ווי עס ווילנשט דיר פיער גוטס און אימער גליק דיין באַמת געטרייע פרוי

שׁוׁינׁה שׁׁינׁדׁיל

אינוער קאָפּיל, האָט זיך ווידער אַ מאָל געזאָגט דעם פּסוק, אַנגע-זעצט אָפּשר דריי הונדערט קערבלעך און איז שוין ווידער אַ פּשוט אין שטעטעל. און בערגל דעם פעטער מנשה'ס האָט ווידער אַ מאָל געטראָ-פען אין אויטגליק, ער איז אָפּגעברענגט געוואָרען אָפּשר אויף אַ הונדערטער אין נעמט עס דריטהאלבען הונדערט קארבען; נאָר מיר דאכט, אַז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס'איז אַסכּרה, אַז די חכרה „יאַקער“ האָט שוין אויפּגעהערט סטריכירען יודישע הייזער מיט יודישע קליימען אין פּתרילעווקע. און מרים בילה האָט זיך מיט געווען וואָס טויט איהר אַ פּאָרוק, אַ מעהר וועט זי געהן פּאַרמאלנע מיט די האָר; גלייכט זיך צו אונזער גביר'ס שנור, אַ מכה זי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע ליט אין קאָרטען, נאָר איך האָב פינד יענעם צו בערעדען ווי זאָגט די מאמע: „האָב אין זינען זיך, וועסטו פּערגעסען אין יענעם"... און שרייב מיר למען השם וואָס הייסט דאָס „שאַרעוואַנקעס“ מיט „שענוע-שעטקעס“, וואָס איז דאָס און אויף וואָס דארף מען דאָס?

V.

(מנחם-מגדול פון יעהופעץ צו זיין וועב שיינה שיינדיל אין פתול'עווקע).

לוונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה שיינדיל שתחי' עכב"ב .

ר א ש י ת ב ין א י ק ה ד י ר מ ו ד י ע , א ו א י ק ה ב ין ב ״ ה ב ק ו ה ח י י ם
והשלום, השם יתברך ואל העלפען מע זאל תמיד האַרבען איינס פונם
אנדערן נאָר גוטס מיט פשוטות טובות ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת ז י ו ו י ס ע ן , א ו ד ו ה א ס ט ג ע מ ר א פ ע ן , ד א ס צ ו ק ע ר - ג ע ש ע פ ט
א י ז פ א ר מ י ר ט א ק י ק ין ג ע ש ע פ ט נ י ש ט : ע ר ש מ ע נ ס , א י ז פ ון ד י ג ר ו י ס ע ן
צ ו ק ע ר מ ע ק ל ע ר ס נ י ש ט א ו י ס צ ו ש מ ע ה ן ; א י ד ע ר מ ע ט ה ו ט ז י ק א ר י ה ר ,
פ ל י ה ט א ו נ מ ע ר ד ע ר ג ר ע ס מ ע ר פ ון א ל ע צ ו ק ע ר מ ע ק ל ע ר ס א ון ח א פ ט א ו י ס
פ ון א ו נ מ ע ר ד י ה ע נ ד , ח א מ ש ע ר א י ז א ג ר ו י ס ע ר ג ב י ר , א ון ג ע ה ל אָד א י ה ם
צ י ם „נ ת נ ה ה ו ק פ ״ . ו ו ע ס ט ד ו ד אָה פ ר ע נ ע ן : ה י ת כ ן ? ו ז א א י ז י ו ש ר ?
ז א ל ס ט ד ו ו ו י ס ע ן , א ו א ו ע ל כ ע ק ש י ו ת א ין י ע ה ו פ ע ן פ ר ע נ ט מ ע ן נ י ש ט ;
י ו ש ר א י ז ד אָ נ י ש ט ק ין מ ט ב ע ; ק ין „צ ו י ע ב ״ מ י ט ק ין „ר ח מ נ ו ת ״ א י ז ד אָ
נ י ש ט אָ ; ד אָס א י ז א י ין מ אָל א ו י ע ק . צ ו י ו י ט ע נ ס , פ ר ע נ א י ק ד י ק , ו ו אָס א י ז
ד אָס פ א ר א י ין ע ס ק אָ מ ר ד אָס צ ו ק ע ר - ג ע ש ע פ ט , א ו ט אָג ו ו י נ א כ ט כ ע ר א ר פ ס ט
ד ו ק ו ק ע ן א ו י פ ן ה י מ ע ל א ון ב ע ט ע ן ג אָט , א ו א ט אָג ז אָר ג ע ה ן א ר ע נ ע ן
א ון א ט אָג ז אָר נ י ט ג ע ה ן ק ין ר ע נ ע ן ? ה ב ל ל , א י ק ה אָב א ר ו י ס ג ע ו י ע ה ן .
א ו ד ע ר ע ס ק א י ז נ י ט פ א ר מ י ר ; מ ע כ ע ר א ר פ ז י ין א ג ר ו י ס ע ר ע ו ו ת - פ נ י ם ,
ד ע ם ל ו ח מ א כ ע ן מ י ט ד ע ר ב ל אָט ע , א ון ד ע ם ש פ ע : ע ל א נ ט א י נ ד ר י נ ג ע ן , א ו
ע ר פ ע ר ש מ ע ה ט נ י ט פ ון ד א נ ע ן א ה ין , א ון א ו ז י ל א נ ג ר ע ד ע ן , ב י ז ע ם ז אָר
א י ה ם נ ט א ם ו ו ע ר ע ן ה ע ר ע נ ד י ג א ין ע ם ז אָל א י ה ם ב ע ש ר אָנ ע ן א ק א ל ט ע ר
ש ו י י ם . . . א י ין ג אָט א י ז אָב ע ר י ד ע ד ע ם א מ ת , א ו א י ק ק אָן ד אָס נ י ש ט ,
א י ק ה אָב ל י ע ב צ ו פ ע ר ד י ע נ ע ן א ק ע ר ב ע ל ב כ ב ו ד . מ י ט ג אָט ס ה י ל פ , א י ק ה אָב
א י צ ט א ג ע ש ע פ ט א ין ד י ה ע נ ד , ו ו י ם א י ק א ו ס א י ז א ג ע ש ע פ ט ; ה י י נ ו א י ק
ג ע ה א ר ו ם ג ע ל ר , א י ק מ אָה ה ל ו ו א ו ת , ש ק אָנ ט ע , ד אָס ה י י ס ט , א י ק ל י י ה א ון
פ א ר ל י י ה ג ע ל ר א ו י פ ו ו ע פ ס ע ל עָה , ד אָס ה י י ס ט א י ק ש ק אָנ ט י ר ד ע ר ו ו ע ל ט ס
ו ו ע כ מ ל ע ן , א ון ד ו י ק א א ו י פ ב ע ל י - ב ת י ש ע פ ר אָצ ע נ ט ע ן , ו ו י ז אָג ט ע ר ,
ו ו י נ י ג י ג ע ר פ ע ר ו י ע נ ט א ב י ג ע ש - אָפ ע ן ר ו ה י ג . ד אָס א י ז א ו ז מ ין ע ס ק . ו ו אָס
מ ע נ י ט ד י ר אָפ כ ב ו ד פ ון א ל ע ז י י ט ע ן , ו ו אָרו ם א ו מ ע כ ע ר א ר פ ה אָב ע ן ד י

קלינגערס, ווערד מען ווייך ווי טייג, מע קריכט אין דער ערד אריין אין מע זאגט צו דעם מעקלער גילדענע בערג... אט האט מיר נאט צוגע- שיקט איינעם אגעווענטשניטער פון בארדיטשעוו, איך האב מיך מיט איהם באקענט אויף דער אכסניא וואו איך שטעה — א זעלמענער יונגער- מאן מיט א גילדענעם כאראקטער. ער זאגט מיר צו, אז אויב איך מאך איהם היע א קרעדיט פון א צעהן-פינפצעהן טויזענד קערבלעך, וועט ער מיך אזוי שען בעפריידיגען, אז איך וועל פערשפארען זיין א מעקלער... און הנם איך האב איהם ביז אהער קיין געלד נאך נישט געקריגען, נאך צו נאט א האפנונג, אז איך וועל אס-ירצה השם מיט נאט'ס הילף געוים קריגען... אלע מעקלערס וואס דרעהען זיך דא ארום געלד, ווערען גליקליך, פארהען ארום מיט אייגענע פערדלעך. איין אייגען פערד-און-וועגעלע, זאלסט דו וויסען, איז א סגולה צו פרנסה, ווארום דא, אין יעדופעץ, האט מען פאר א שען פערד-און-וועגעלע אסך מעהר דרף אָרץ ווי פאר א מעשען... און חמת איך בין פארנומען און האב קיין צייט נישט, מאך איך דאס בקיצור. אס-ירצה השם אינעם אנדערן ברויך וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה לאז נאט געבען מיט געוונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און שויער און שוויגער און אימלעכען בעזונדער נאך פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: וואס דו שרייבסט מנחם קאפיל'ס אָנוועץ האט דאס ביי מיר א שענעם פנים קעגען די היגע אָנוועצען! א סוחר, וואס האט נאך נישט אָגעוועצט קיין דריי מאָל, הייסט דא נאך קיין סוחר נישט. א מאָל פלעגט דא זיין א מאָדע, אז איין אָנוועצער האט געמוזט מאכען איין אָפּטריט; הינט איז שוין געוואָרען אויס מאָדע אנטלויפען. דא הייסט דאס גארניש „אָנוועץ“; דא הייסט דאס „ער צאָהל'ט נישט“, דאס הייסט ער וויל נישט צאָהלען און דרף מנה קנאקניסעל! — און וואס דו פרענסט זיך נאך וואס בארייט, זאָדערזאנקעס מיט שאנשענעטקעס? אויף לשון-קודש הייסט דאס „פּלגשים“ און ברשון אשכנז רופט מען דאס „קעפּטווייבער“. נאך מענסט מיר גלויבען בנאמנות, אז עס קריכט מיר אין דער לינקער פאה...

הנ"ל

VI.

(שײַנדה-שײַנדיל פון כתר-דעקווקע צו איהר מאן מנחם-מענדיל אין יעדוועקע).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדיל נ"י.

ערשט עננס קום איה דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט
צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען
אויף ווייטער גוט ערגער.

צווייטעננס שרייב איה דיר, אז פון דיניע זיסע ברויולעך
האב איה שוין, כלעבען, א געשוואלען הארץ, געשוואלען זאלען ווערען,
די שונאים ווי א בארג. אט ערשט ביזט דו, דאכט זיך, געווען א צוקערמאכער,
פלוצים גאר א בעל הלוואה, — וואו האסט דו גענומען געלד? און אז
גאט האט דיר שוין יא אמאל געהאלפען עטליכע קערבלעך, בעדארפסט
דו זיי טאקו צעפלעכטען אין דער ניק? האסט דאך מיר אליין ערשט גוט
לאנג געשריבען, אז ווי באלד עס פאלט דיר אריין א ביסעל געלד, אזוי
חאפטט דו און שיקסט מיר ארויס דורך איין אנווייזונג. וואו זענען דיניע
ווערטער? גאר די מאמע זאל לעבען און געזונד זיין איז טאקו גערעכט;
זי זאגט מיר: „טאכטער מיניע, פון דארט קיין געלד זאלסט דו גאר נישט
ווארטען, ווארום פונ'ם בית-עולם צוריק טראגט מען נישט, ובפרט, זאגט
זי, פון דער שענער לייטשער שטאדט יעדוועקע, ברענגען זאל זי! איה
האב דיר שוין, זאגט זי, לאנג געזאגט דאס ווערטעל: „היט מיר גאט פון
בארדיטשעווער נגידים, פון אומגעניער חסידים, פון קאנסטאנטינער משרתים,
פון מאהליווער אפיקורסים, פון קאמעניצער האדאטאיעס, פון יעדוועקער
הולטייעס...“ זאג אפער, אז זי איז אומגערעכט? גאר וואס געהט איהם
אן א ווייב, וואס געהט איהם אן קינדער? טאג ווי נאכט, טאג דאס,
טאג דאס! קארג האט מען געהאט צו טהון פאר א יאהרען גוט היינט
געדאכט מיט דער קאפיקע, וואס מיר האבען געמינט, אז משה הערשעלי

האָט איינגעשלונגען, איז ער זיך מיטש יענע וואָך (גור א רוח ניט קיין קינד!) און טראַגט זיך שיער נישט אָפּ אויף יענער וועלט. געווען געווענד און שטארק. פּלוצים—אויף זעה מיין קינד איז אויס קינד; האַלט דאָס קעפּעל אויף א זייט און שרייט נישט מיט זיין קול. וואָס איז דיר, זעהנדיג, גאַלד מינער, זאָג וואָס טהוט דיר וועה? ווייזט ער מיטן הענדטעל אויפ'ן לינקען אויער און שרייט; אויף שטוק איהם, אויף קוש איהם, אויף קניפּ איהם, אויף האַלז איהם—ער האַלט אין איין שרייטען. ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָב אויף געבראַכט דעם דאָקטאָר, פרעגט ער מיך, דער חכם, צי האָב אויף געקוקט דעם קינד אין אויער ארײַן? זאָג אויף: נישט נור געקוקט, אויך האָב שוין אפילו גערילעוועט מיט אַ שפּיזעל און מע זעהט נישט נאָר נישט! פרעגט ער מיך: וואָס האָבען מיר געגעסען היינטגען שבת? זאָג אויף: וואָס עסט מען בײַ יודען שבת—רעטיף, ציבעלקעס, פעטשאַי, קוגעל—וואָס ווילט איהר נאָך? זאָגט ער צו מיר: אָפּשר האָט איהר געקאכט פּאַסאַליעס, אָדער אַרבעס, אָדער איין אַנדער מיין אויבסט? זאָג אויף: ס'איז אַ משל! אַז מיר האָבען געגעסען אַרבעס, דעריבער בעדאַרף דאָס קינד האַלטען דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייט? מאַכט ער צו מיר: ווי באלד איהר האָט געהאַט אין שטוב אַרבעס, האָט זיך אייער קינד מסתמא געשפּילט מיטן אַרבעס רוייערהייט אזוי לאַנג, ביז ער האָט אויף קאַטאָוועס אַרײַנגעלעגט זיך איין אַרבעסעל אין אויער ארײַן, האָט דאָס אַרבעסעל אָנגעהויבען בײַם קינד אין אויער צו שפּראַצען און צו וואַכען... בקצור ער האָט געבראַכט צו טראַגען אַ גאַנצע מאַשין, אָפּגעמוטשעט דאָס קינד נעבאַך אַ האַלבע שעה און האָט אַרויסגענומען פּונ'ם אויער אַ גאַנצע זשמעני מיט אַרבעס! נאָ דיר נאָך, טאַמער איז קאַרג! די גאַנצע וועלט פרעסט אַרבעס צענעצטערהייט און גאָר ניט, און בײַ מיר בעדאַרף זיין מיט נסים, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבען: „אַ שלים-מול פּאַלט אויף גראָו און צעשלאָגט זיך די גאָו“. לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר הלוואות, האָבען צו טהון מיט באַרדיטשעווער שווינדלעך, אָנוועצערס, נעם צונויף בעסער די עטליכע קערבלעך און קום צו פּאַהרען אַ הײם, וועסט געפּינען דאָ אויף אַ געשעפט, ווי זאָגט די מאַמע: „פאַר געלד קריגט מען אַללעס חוץ קדחת“. ווי עס ווינשט דיר פּועל גוט און אימער גליק דיין באַמת געטרייע פּרוי.

שיינה שיינדיל.

וויסט דו, וואָס אויף וועל דיר בעמען, מעגנול? שרייב מיר נישט

פון דינע יעדופעצער שארלאטאנעם מיט זייערע קעפסווייבער — איך וויל
 נישט האַרבען זייער טרפהניעם נאָמען אפילו. לאָזען זיי דיר דאַרטען
 ברענגען אויפ'ן פייער! הער בעסער, וואָס ביי אונז האָט זיך פּערלאָפּען
 פאַר אַ מעשה: לוי משה מענדיגס זעהנדעלע, „באַריש“ רופט מען איהם,
 נאָכ'ן זייערן רב בערישעל עליו השאָלעכץ, אַ טהייערער שייגעץ, ער מעג זיין
 די כפרה פאַר אונזער משה הערשעליין אלע מינוט, איז זיך מיטש יענע
 וואָך און קומט אריין מיט צוויי שמישים צו ליבע משה מרדכי'ס אין קלייט
 אריין און רופט זיך אָן צו ליבעס טעכטערל פּייגעלען „פּאַניטשקע“ האָט
 זי זיך גאָר אַ נאָמען געגעבען: „פּאַניטשקע, נשמה מינע, ווייז נאָר אהער
 אַ פינגער!“ געהט פּאַניטשקע און ווייזט אַ פינגער, נעמט ער און טהוט איהר
 אָן אַ פינגערעל און רופט זיך אָן צו די שמישים: „זייט עדות, רבותים,
 אז איך האָב זי מקדש געווען כדת משה וישראל!“ איז געוואָרען אַ
 גוואַלד, אַ ליארעם, אַ געפילדער. ליבע איז געפאלען חלשות, די גאַנצע
 שטאָרט איז זיך צונויפגעלאָפּען אויף זייער בניו וואונדער, עס האָבען זיך
 אריינגעמישט מענשען, מע איז געלאָפּען צום רב, זאָגט דער רב, ער
 מוז איהר געבען גט: זאָגט אָבער פּאַניטשקע, אז זי וויל נישט קיין גט, זי
 איז אין איהם פּאַרקאָעט שוין פון לאַנג, אַ בניו פּאַרליאָמעניש ביי זי,
 זיין אָפּגעטרטע זאָך נאָך פון אמאָל — וואָס זאָגסט דו אויף איהר טאַטען?
 זאָר נישט זיין מינע צרות אויף זייער קאָפּ?

VII.

(מנחם-מענדל פון יעדוועץ צו זיין וועב שיינה-שיינדל אין פתרילעוועק).

לונגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איה דיר מודיע, אז איה בין ברוך השם פקו החיים
השלום. השם יתברך זאל העלפען מע זאל הארכען איינס פונ'ם אנדערן
נאך גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונדבות—אמן.

והשנית זי וויסען, אז דאס געלד-געשעפט איז א קבצנישער עסק.
הלואה איז אפילו נישקשה, נאך וואס דען? אז נאָט העלפט מיט אייגען
געלד נישט מיט פרעמדס; מע לויפט און מע לויפט און ס'איז ארויס-
געוואָרפען! אז אָה און וועה איז שוין דעם, וואָס באַדאַרף אַנקומען צו
דער לאַסקע פון די הונגע בעלי-הלואות, די אלע באַרדיטשעווער, די
ווינצער און די שפּאַלער פּראַצענטניקעס, וואָס וואַכסען אָהן רענגען, ווי
קראַפּווע... און אפילו די גרויסע שוין, בלומר'שט די באַנקרעט, אידער
אַנקומען צו זי איז איה גלייכער שוין ויצען אין דערהיים און שניידען
קאָמפּאַגעס... הכלל איה האָב א שפּי געטהאָן איה דעם געלד-געשעפט
און האָב מיה גענומען צו הייזער. וואָס עפּים צו הייזער? ווייל דאָ, אין
יעדוועץ, איז הינט געוואָרען אַ נייע, שפּענעלאַציע—הייזער. די קעדרסט
אודאי מיינען, אז אין יעדוועץ קויפט מען א שטוב אזוי ווי ביי איה
אין פתרילעוועק? האָסט די א טעות. דאָ אין יעדוועץ אז מע קויפט א
שטוב טראַגט מען זי באלד אוועק אין באַנק און מע נעמט איה איהר
געלד, נאָכדעם פּערזעצט מען זי און מע נעמט נאָך אַ מאָל געלד; נאָכדעם
פּאַרדינגט מען די דירות און מע נעמט ווידער אַ מאָל געלד. הכלל, מע
קויפט א שטוב אָהן אַ גראַשען געלד און מע ווערט למול א בעל-הבית.
וועסט די דאָך פּרענגען, ווי באלד אזוי, קאָן דאָך אימליכער האָבען א
שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען איין אַרערויף? .. אודאי ווען
נאָט העלפט מיר, איה פיהר אויס דאָס געשעפט, וואָס איה דרעה

מִיָּה אֲצוּנָד, (אִיָּה הָאָלֶט אִיצֵט בֵּי מַאָכֶען אַ פֿאָר הַיִּזְלֶעקֶה) קִיף אִיָּה מִיָּר
דַּעמָאָלֶט אַלִּיָּן אַ הַיִּזְעֶל (אִוִּיף דִּיָּן נֶאָמֶען) פֿאַר אַ קַעֲרֶבֶעל צוּאָנצִיג
טוֹיזֶענֶד, און וועל נישט אַרײַנלֶענען קײַן דרײַ צעבראַכענע גראַשענס,
וואַרום אָט הָאָסֶט דו דעם חשבון אױבען אױף: 15,000 גײַט מײַר אַרויס דײַ
באַנק. 6,000 נעם אױף אַרויס פֿון דער צווייטער זאַקלאַדנע, בלײַבט מײַר
נישט אױבער קײַן טוֹיזֶענֶד קַעֲרֶבֶלֶעקֶה אײַן קעשענײַ? הָאָב אױף שױן צו
שטײַער אױף הוצאות אױף; הײַנט וואו אײַז דירה געלד און שאר
ירקות? פֿון וואַנען דען מײַנסט דו וואַכסט מען אױס אַ גביר אין יעהופּעץ?
און מחמת אױף בײַן פֿאַרנומען און אױף הָאָב קײַן צײַט נישט מאַך אױף
דאָס בקצור; אַם ירצה השם אײַנ'ם אַנדערן ברױעף וועל אױף דײַר
אַרויסשרײַבען אַלסרײַנג פֿאַריכות. לעת עתה לאַז נאָט נעבען מיט געוונד
און מיט הצלחה; גרײַס דײַ קוגערלעך און אײַטליכען באַזונדער גאָר פֿרײַנדליך
ממני בעלך מנחם מענדל.

ע י ק ר ש כ ה ת י: וואָס דו בעשרײַכסט מײַר דײַ מעשה מיט לוי
משה מענדיס וזהנעל, וואָס ער הָאָט מקדש געווען ליבעס מאַכטער,
אײַז דאָס בײַ מײַר פֿון דײַ קלײַנע חרושים. דאָ אײַן יעהופּעץ אײַז מען
זײַך נוהג נור מיט פֿאַרליבענײַש, חתן בלה מווען פֿיהרען פֿריהער אַ פֿאַר-
ליבענײַש, אַנדערש אײַז דער שדוף קײַן שדוף נישט. דאָ טרעפט זײַך אָפּט-
מאַל, אַז אַ מאַן וואַרפט אַוועק אַ ווייב און פֿאַרליבט זײַך אָן יענעם ווייב,
אָדער אַ ווייב וואַרפט אַוועק אײַהר מײַן און פֿאַרליבט זײַך אָן יענערס מאַן,
און דאָס ווייב פֿון יענעם מאַן פֿאַרליבט זײַך אָן יענערס ווייבס מאַנס ווייב,
אױף מײַן אָן יענעם ווייבס מאַן — מע פֿערבײַט זײַך מיט דײַ יוצרות, שלי
שלה ושלך שלי... ס'אײַז נישט כתרלעווקע, ס'אײַז יעהופּעץ...

הנ"ל.

VIII.

(שיינע-שווינדל פון פתולעקווע צו איהר מאן מנחם-מענדל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם-מענדל נ"י.

ערשטענס קום איה דיר מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט
צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו
הערען אויף וויטער גוט ערגער.

צווייטענס שרייב איה דיר, וואו איז דאס געהערט געווארען
אויף דער וועלט, אז אינגערמאן זאל נעמען און אוועקווארפען ווייב און
קינדער, שווער און שוויגער, און אוועקלאזען זיך אין א פרעמדער שטאדט
אין פארנעמען זיך אלע מאל מיט איין אנדער געשעפט: אט איז ער א
צוקער-מאכער, אט איז ער א בעל הלוואה און אט ווערד ער גאר א בעל-
הבית פון איין אייגענעם מויער אין יעהופעץ און א גראשען געלד. ס'איז
מאקן פראי כ'לעבען! איידער צו האבען א שטוב און זיין אויף איהר
שוויגער מעהר וויפיעל זי איז ווערטה, איז גרייכער זי זאל פרוהער פאר-
ברענגט און פארשרפה'ט ווערען אינאיינעם מיט אלע הויער אין יעהופעץ.
א גליק וועט מיר טרעפען, אז ער וועט מאכען א געשעפט און וועט פאר-
דיענען געלד, וועט ער מיר קויפען א הויעל אויף מיין גאמען. וואס מיינט
מיר הויעל? דו שיק מיר בעסער געלד, וועל איה מיר שוין געפינען
וואס צו קויפען, ווי זאגט דו מאמע זאל געזונד זיין: „געב מיר נור אהער
דאס ברויט, א מעסער וועל איך מיר אליין געפינען“... עס איז נור
זיין אַנשיקעניש, א גוט אויב אויף מיר און גענוג! דאכט זיך, איה ווייס,
איה בין איה אזא יודישע מאכטער ווי ברומע-זלאמע, און אזוי שען אויך
ווי זי, און אזוי קלוג און ציקאווע ווי זי א וודאי, פאר וואס זשע, גוואלד.
פאר וואס קומט דאס מיר, אז איה זאל האבען אזא וויסט פונסטער מזל
און ברומע-זלאמע זאל ווערען וואס א טאג גרעבער ווי לענגער, איינגע-

דארט און אויסגעדיוערט זאך זי ווערען, לייעבער גאט! נאך צוריק שמוע-
 סענדיג, וואס האָב איך איינגעמליך, צו בלומע-ולאטען? אויף מיין ערד
 געהט זי נישט ארום? לאָז זי זיין געוונד און שטארק און זיך עלטערן
 מיט איהר נחמיה'ן און מיר לאָז גאט העלפען אין מיין שטייגער. ווי
 זאָגט די מאמע: „בעסער זיך געוואונשען אידער יענעם געשאַלטען...“
 נישמעהר, ס'איז מיר נור א וועהטאָג צו זעהן ביי ליטען, ווי מע לעבט
 און ווי מע טהוט זיך אָן, און איך בעדארף זיצען איין אלמנה חיה און
 ארויסקוקען אויף מיין שענעם ברויטגעבער, מאַמע וועט איהם דארט
 טרעפען דאָס גליק! א גלח וועט פארלירען און ער וועט געפינגען, וועט
 ער מיר מויערן א מויער אין יעהופּעץ! נישט דערהארען וועט דאָס
 נאָך יעהופּעץ, איך זאָל מיר צוליבע דינען שענע ליט, וואָס בייטען זיך
 מיט די ווייבער, מפקיר זיין און אוועקלאָזען זיך צו דיר אהינצוצו, אראַפּוואַרפען
 פון זיך דעם פּאָרוק און ווערען ביי דיר א קעפּטווייב, — דעם קאַפּ זאָלען
 זי ברעכען, רבונז של עולם אויפ'ן גלייכען וועג, ווי עס ווינשט דיר פּיעל
 נומס און אימער גליק דין באמת געטרייע פרוי
 ש י י נ ה ש י י נ ד י ל .

מע בעדארף ניט זיין שען, זאָגט די מאמע, מע בעדארף ניט זיין
 קרוג, מע בעדארף נור האָבען מול. נעם א שטייגער, מיין בריינה-ביילה'ן
 און נעם רחל דער מומע דבורה'ס. די איז שען ווי די זון אום תמוז און
 יענע איז וויער ווי עסיג. זיצט בריינה ביילה נעבן א מיידעל און רחל
 האָט חתונה און נעמט א חתן, עפּים א שלים-מול פון יאמפעלע און
 דוקא א פּינגעם, איין עהרליכען, א שטייגען, דאָס הייסט נארעשעוואַמע,
 נאָר פון א גרויסען יחוס. ער האָט, זאָגט מען, א שוועסטער א משומדת.
 דער חסרון וואָס ער איז א ביסעל נישט קיין געוונדטער, האָט ער אָבער
 קיין מורא ניט פאר'ן פּרויוו. א פּאָרגעניגען אַנצוקוקען אָט דאָס פּאָרעל!
 זי מיינט ס'איז נישטאָ קיין קלינגערס, אין ער מיינט אז ס'איז נישטאָ קיין
 שענערס, ווי זאָגט די מאמע: „נישט דאָס איז לייעב וואָס ס'איז שען.
 נאָר דאָס איז שען וואָס ס'איז לייעב.“

IX.

(מנהג-בענדל פון יעהופען צו זיין ווייב שיינה-שונדל אין פתולקווקע).

לוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדל שתחי' עכב'ב

ר אשית בין איה דיר מודיע, אז איה בין ב'ה בקו החיים והשלום,
השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונם אנדערן נור
נוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז דאָס געשעפט פון היינער איז בלאָטע.
איה האָב מיך בעצייטענס אַנעם געטהאָן צו אנדערע מסחרים, צו אַי-
מעניעס" (ניטער). אימעניעס — דאָס איז גאָר איין אנדער מין מסחר!
ראשית, בעדארף מען דערצו נישט רייסען קיין שטייוועל; מען שרייבט
ארבין אַ ברויעל, מען שיקט אוועק איין „אַפּיס", יענער פּאָהרט זיך דורך,
קוקט אָן די ערד און עס ווערד מיט גאָטס הילף אַ געשעפט. און והשנית
האנדעלט מען ניט מיט קיין ולידניס, מיט קיין קבצנים; מען האָט צו טהון
מיט פּריצים, פּאַמעשטישקעס, פּירשמען, גראַפּען. וועסט דו דאָך מוּך
פרעגען: ווי קום איה צו גראַפּען? איז דרינגען אַ גאַנצע מעשה! אזוי ווי
דו ווייסט דאָך אז איה טאָר ניט זיין הייע... און עס טרעפט זיך אז פּאַליציע
קומט אַמאָל ביי נאכט אויף דער אכסניא בודק המץ זיין, גיט אונז דו
בער הבית'מע פּריהער אַ ידיעה, בכדי מיר זאָלען זיך באַצייטענס צע-
געהן ווי זאלץ אין וואַסער, דער קיין בויבעריק, דער אויף דער דעמעיווקע
און דער אויף דער כּראָבאָדקע... נאָר אַ מאָר טרעפט זיך, אז דו בעל
הבית'מע אליין ווייסט אויך גיט ווען עס וועט זיין דו בהרה, איז דעמאָלט
זעהר גוט גוט! יענע וואָך ליגען מיר אזוי אלע אורחים און שראַפען,
דערווייל האַרכען מיר מען קלאַפּט. שפּרינגט אַראָפּ דו בער הבית'מע
אין איין ציטערניש און רופּט זיך אָן צו אונז: „יהודים בלא, קריכט אין
שטרוי!" — איז געוואָרען אַ שפּרינגער מיט אַ בעהאלטער: ווער אין
קעלער. און איה — אויף מיין אַרט, אויפ'ן בוידעם — און באלד

נאָה מיר נאָה איינער, א יודעל פון קאמעניץ. לינגערדיג אזוי אין געהאקטע וואונדען אויפ'ן בוידעם, הער איך ווי דאָס יודעל נעבאָה קרעכט. — וואָס קרעכט איהר? פרעג איך איהם שטילערהינד. „אז אָה און וועה איז צו מיר, זאָגט ער, מינע פאפיערען האָב איך געלאָזט צוקאָפענס! איך האָב מורא פאר מינע פאפיערען!“ — וואָס פאר פאפיערען? מאַה איך צו איהם. — „אוי, מאכט ער, זעהר נויטניגע פאפיערען! טרעפן אן בלי גוזמא אפשר א האַלבן מיליאָן.“ איך האָב דערהערט א האַלבן מיליאָן, האָב איך מנה שטילערהינד צוגערוקט צו מיין יודעל און פרעג איהם: — ווי קומט צו אייך אזוי פיעל פאפיערען און וואָס איז דאָס פאר א מין פאפיערען? „ס'איז אימעניעס, מאכט ער צו מיר, איך האָב אי-מעניעס אין וואָהלינגער גובערניע, גרויסע אימעניעס, מיט די בעסטע רעמאנענטען, פערד און אַקסען און שאַף אָהן א שיעור, מיט וואַסערמיהלען, מיט גוראלניעס, מיט היפּען שאַרפע, אויסגעצייכענטע גערמנער מיט אלדעם גוטס! דערהערט אזעלכע דבורים, רוק איך מנה צו מיין יודעל נאָה געהנטער: — ווי קומט צו אייך אזוי פיעל אימעניעס מיט אזא גוטס? „די אימעניעס, מאכט ער צו מיר, זענען נישט אויף מיין מיסט געוואַקסען געוואַרען, די אימעניעס זענען פרייזשע אימעניעס, נאָר איך האָב זיי אויף דער האַנד, דאָס הייסט, איך בין פון זיי דער פארקויפער, דארויף מאַכן בין איך געקומען אהער צו פאָהרען, געבראכט מיט זיך אלע פאפיערען, די אָפּסען פון זיי. — ווי מינט איהר, איך וועל חלילה נישט האַבען קיין שאַדען?“ — חס ושלום, זאָג איך, ווער דארף דאָס פרעטנס? דער אויבערשטער זאָל העלפּיין מע זאָל חלילה נישט פערקריכען, זאָג איך, אהער צו אונז אויפ'ן בוידעם, און דערווייל טהו איך איהם א טאפּ פון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּים געמאכט הווע מיט אייערע אימעניעס? „גיין, מאכט ער, לעת עתה נאָה נאָר נישט, איך האָב מורא פאר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאָגט מען, גרויסע לינגערס, האַבען נישט אין זיך קיין וואָהר וואַרט! אפשר ווייסט איהר א מעקלער פון אימעניעס, נאָר א רעכטער מעקלער זאָל זיין, דער עיקר איין עהרליכער, נישט קיין לינגער?“ — אָה, זאָג איך, מיט'ן גרעס-מען כבוד! איך אלזין, זאָג איך, בין א מעקלער פון אימעניעס, דאָס הייסט זאָג איך, קיין אימעניעס האָב איך נאָה אויף מיין רעכען נישט אויס-געמעקלט, נאָר נאָר נישט זאָג איך, הלואי זאָל גאָט צושיקען א קונה, איז קיין מלאכה נישט צו מאכען א אימעניע אויך. „איך זעה: מאכט ער צו מיר, אז איך האָב צו טהון מיט איין אַמת'ן מענשען און מיט איין עהרליכען מאַן, נישט זשע מיר די האַנד תקיעת כף, אז צווישען אונז וועט דאָס

בלויבן, וועל איך אייב אײבער געבען אלסדינג, וואו די אימעניעס מינע ליגען, און וואס ביי מיר געפינט זיך. הקצור מיר האבען מיט גאטס הילף געמאכט א געשעפט, דאס הייסט מיר האבען געשלאסען שותפות אויף אלע געשעפטען, ער לעגט אריין אין שותפות אלע זינע אימעניעס און איך לעג אריין מינע קונים, נאר מחמת איך בין פערנומען און האב קיין צייט נישט, מאך איך דאס בקצור; אם ירצה השם אינע אנדערן בריעה וועל איך דיר שרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה דאס גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרויס די קינדער זאלען לעבען און אימלעכען בעזונדער נאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכתתי: די בהלה וואס ס'איז געווען אויף דער אכסניא
 איז געווען איין אומזיסטע בהלה. דאס האט איינער עפוס א שכן על פי מעות געקלאפט צו אונז אין פענסטער און מיר זענען זיך אומזיסט צעלאפען. נאר דא זעהט מען ארויס, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט אזוי איז נישט למשל, ווען דער שכן זאל נישט געווען קלאפען אין פענסטער, וואלט נישט געווען קיין בהלה, און איך וואלט נישט געווען אויפן בוידעם, און וואלט מיך נישט בעקענט מיט דעם קאמעניצער יוד, און וואלט נישט געוואוסט פון קיין אימעניעס און פון קיין גראפען. עס פעהלט איצט נור אין שטוקעלע הצלחה!

X.

שׁוֹנֵה שׁוֹבֵדֵל פֿון כּתּוּרִלְעוּוּקֶע צו אײהר מאָן מַנְחֵם מַעַנְדִיל אײן יֵהוּפֶעָץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדיל נ"י.

עֲרֵשׁ מַעַנֵם קוֹם אײך דײר צו מַעֲלֵדֶען, און מײר זענען אַלע גאָט
צו דאַנקען אײן בעסטען געוונד, געב גאָט דאָס געמלײכע פֿון דײר צו
הערען אײף ווייטער נײט ערגער.

צווייטע ענע שרייב אײך דײר, און אײך האָב בעקומען אַ הוֹסֵט,
אײף דינע יֵהוּפֶעָצער, מאַדאַמען געוואָנט געוואָרען, אײך טריגן שוין צײגען-
מײל, אײך בײן שוין געווען בײם דאַקטאָר אײך. אײן די פֿאַר יאָהר האָבען
די דאַקטוירים בײ מײר אויסגעצאָפט געלד, זײ מעגען דאָס אויסקרענקען
מײט דער אַפּטֵהיק אינאַיינעם! אַ שטיקעל גלײק וואָס עס האָט זײך געעפֿענט
בײ אונז נאָך אײן אַפּטֵהיק און מע קען זײך דינגען! מײל טוב דײר מײט
דײן נײעס מסחר, מײט די אימעניעס און מײט די גראַפֿען! בראַש וואַרפט
ער זײך מײט געשעפֿטען, אַלע טאָג אַ נײעס. גענוג וואָס ער אײז אַזאַ בריה
און אַזאַ גרויסר מוצלח, פֿערעבענדיגעט ער נאָך און זוכט חסרונות, ווײן
זאָגט די סאַמע: „אַז דאָס מײדעל קאָן נײט טאַנצען, זאָגט זײ די בלי זמר
קאַנען נײט שפּײלען“. אײך האָב מורא, מענדיל, די וועסט אײזי לאַנג
פרובען מײט געשעפֿטען, בײז די וועסט אָנהויבען אַרומטראַגען שוועבעלעך
צו פֿערקויפֿען, אײזי ווײן געציל דער מומע סאַמיס, וואָס האָט זײך אוועקגע-
לאָזט קײן אַמעריקאַ; געמײנט אַז דאָרט האַפט מען דעם קאַטער, צײם
סוף שרייבט ער היינט אַזעלכע ברויולעך, אַז אפילו אַ שטיין קאָן דאָס
דיהרען. ער שרייבט, אַז דאָרט, אײן אַמעריקאַ, מײז יעדער אײנציגער
אַרבעטען מײט דער נשמה, אַלאַ נײט מעג ער געשוואַלען ווערען פֿאַר
הונגער, וועט אײהם קײנער נײט געבען קײן שטיקעל ברויז; אַ שען
לאַנד, ברענגען זאָל דאָס מײט דײן יֵהוּפֶעָץ אײף אײן פֿײער! אַ מצוה

אויף צײַך אַ גרויסע, ווי זאָגט די מאמע: „אַז מע האָט ברויט
זאָר זיך נישט גלומטען קיין צוקערלעקן“. הלוואי זאָר נאָט אַנס טהון אײַך
זאָל האָטש נישט הערען פון דיר אין נײַכען, וואָס מע הערט פון געצילד דער
מומע סאָסױס און נאָך מיט מער פרישקײט, ווי עס ווײַנט דיר פּיעל
גומס און אימער גליק דיין באמת געטרייע פרוי

שײַנה שײַנדיג.

„הימעל און ערד, זאָגט די מאמע, האָבען געשוואָרען, אַז קיין
פערפאלענע זאָך זאָר נישט מער זײַן אויף דער וועלט!“ ס'איז אַראָפּגעקומען
צו אונז אַ טשינגאָוויק פון דער גופערניע און זוכט און נישטערט,
ער וויל זיך דערגרונטעווען. וואו איז אהין געקומען דאָס געלד, וואָס
משה מרדכי האָט אָפּגעזאָגט אויף עולמות? שקצים האָבען געמסרט, אַז
דאָס געלד איז געבליבען ביים גביר און דער גביר ווײַזט אַ השבון, אַז
ס'איז אוועק! וואוהין איז דאָס אוועק? מיט'ן ווײַנט און מיט'ן רײַך...
הלוואי ער זאָל האָטש האָבען אויף זיך רײַטאָנסקי ראָטע. פּיעבער
נאָט! ...

XI.

(מנחם-מענדל פון יעזופעץ צו זיין ווייב שיינה-שניידל אין פתרידעווקע).

לונגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שניידל שתחיי עכב"ב.

ראשית בין איה דיר מודיע אז איה בין ב"ה בקו החיים והשלום,
השית זאך העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערן נאך
גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איה האב שוין אימעניעס אויף אריבער
א מיליאן, איך האב אזעלכע אימעניעס, וואס זענען א חריפות, מע זעהט
דאס גארניט! וועסט דו דאך מנה פרעגען: ווי קומט צו מיר אזא גוטס?
וועסט דו הערען: אז איה בין ארויסגעקומען אויף דער בערזע מיט מין
שוהף פון קאמעניץ און האב אויסגעפויקט, אז איה האב צו פארקויפען
אימעניעס, האבען זיך א שאט געטהון מעקלערס, וואס האבען אויך אימענ-
יעס צו פארקויפען, און מיר האבען געמאכט אנעשעפט, היינו, מיר
האבען געבויטען אימעניעס אויף אימעניעס, דאס הייסט, מיר האבען זיי
געגעבען „אפיסען“ פון אונזערע אימעניעס, און זיי האבען אונז געגע-
בען „אפיסען“ פון זייערע אימעניעס, איז דאך ממה נפשך: וועלען
מיר מאכען זייערע אימעניעס, וועלען מיר דאך און דא אי פארדיענען
געלד, וועלען זיי מאכען אונזערע אימעניעס, וועלען מיר ווידער
פארדיענען געלד, — סאי וסאי דערלעגען וועלען מיר שוין נומ! הכלל
איה האב מנה אריינגעחאפט אין דער חברה מעקלערס און בין געווארען
מיט גאטס הילף א מעקלער צווישען די גרויסע, און איה זיך שוין אינוועניג
ביי „סעמדעניץ“, ווי אלע, ארום די ווייטע מורמעלשמיינערנע טישלעך,
ווי אין ארעס, און איה מדינק קאווע מיט פומערגעבעקס, אזוי איז דא
דער מנהג, אלא ניש, געהט צו א מענש און מדייבט ארויס. דא ביי
„סעמדעניץ“ איז די רעכטע בערזע. עס קומען זיך צענויף אהער די
גאנצע וועלט מיט מעקלערס, עס איז דא שמענדיג א געשרי, א טומער,

א הו-הא, ווי להבדיל אין שול: אלע רעדען, לאכען, מאכען מיט די הענר. אמאל קריענט מען זיך, מע אמפערט זיך און נאכדעם לארט מען זיך, מחמת ביים טהיילען זיך מיט'ן קארטאוש' איו תמיד פארהאן מענות מיט פרעטענציעס, מיט פארלאזענישען, מיט קלות, מיט פייגען, מיט פעטש, און איה בין איה בתוכם, און מחמת איה בין פערגומען און האב קיין צייט ניט מאך איה דאס בקצור; אם ירצה השם אינם אנדערן ברויף וועל איה דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות; לעת עתה לאז גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרויס די קינדער זאלען געזונד זיין און שווער און שוועגער, אימליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלה מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: איין אימעניע האב איה אין וואהלינגער גובערניע מיט א פאלאץ. איו דארטען פארהאן זעכס און זעכציג חדרים, וואס די ווענט מיט דער סטעל? מיט די ברוקען זענען בסך הכל דורכאויס פון שפיעגעל-גלאז, מיט אנארטען, וואט ווערד אָנגערופען, האנדזשירי" און וואס זומער און ווינטער וואסען דארטען לימענעס מיט פאמערענצען. הינט די פערד מיט די קארעמעס, וואס דארט געפינט זיך, נעמט אפ איין אויג, — און דאס אלסדינג פארקויפט זיך בחצי חנם! ווען גאט ברוך הוא שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, ווער וואלט צו מיר דעמאלט געווען גלייך? ס'איז נור איין שטיקעל חסרון, וואס די מעקלערס פון אימעניעס זענען צום מיינסטען געחאפט אויף דער צונג, דאס הייסט, זיי האבען ליעב אמאל מגום זיין דעם עסק, נאר וואס זאל מען טהון? פון פרנסה וועגען מוז מען אמאל זאגען א ליגען אויף! ...

XII.

(שׁוּנְהָ-שׁוּנְדִיל פֿון כּתּוּלֶעוּקֶע צו אײהר מאַן מנחם-מענדל אין יעִהוּפֿען).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם-מענדל נ"י.

ער שטענעט קום אײך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט
צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פֿון דיר צו הערען
אײך ווייטער נישט ערגער.

צווייטענס שרייב אײך דיר, אז אײך שפּײַ שוין מיט בלוט פֿון
דיינע שענע בריוולעך! ס'איז מיר אַ חרפה אַ בושה צו ווייזען אפילו עמיצען,
וואָס דו שרייבסט מיר, ווי זאָגט די מאמע זאל לעבען: "דער גרעסטער
וועהטאָג איז דער, וואָס מע קאָן אײהם נישט ארויסרעדען". . . וואָס איז
דאָס פאר אײן עובדא, פרעג אײך דײַך, זיצען גאנצע מעג בײַ סימע דינה'ן
(ווער איז זי אָט די סימע דינה, צו אלדע שווארצע יאָהר? בײַ אונז איז
געווען אַ מאָל סימע דינה די רופא'טע, איז זי שוין לאַנג אויף דער אָמת'ער
וועלט!) און טרינקען קאווע מיט פּוּטער־געבעקסלעך, אין מיטען מיטוואָך
שבת צו נאכטס? אַ גדולה אויף אײהם, ער האָט "זשעמעניעס" אויף צו
פאַרקויפֿען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מפות זאל זײַ
זעצען מינע שונאים אויף דער צונג, וואָרום וואָס געהט אײהם אָן, אַ שטייג-
נער, דאַרמען אין יעִהוּפֿען, וואָס אײך האָב דאָ צו טהון מאָג ווי נאכט
מיט זײַנע קינדער? אָט האָט זײַך ערשט נעכמען לאה'ניו, מיר זאל זײַן
פאר אײהר, צעשלאָגען מיט משה הערשעלען, לעבען זאל ער, האָט זי
אײהם דערלאנגט מיט אַ גאָפּעל אין פנים ארײַן, אַ גליק וואָס נישט אין אויג!
נאָר וואָס העלפט מיר דאָס רעדען מינעס, אז ס'איז אין אײן אויער ארײַן
פנים אַנדערן ארײַם. אזא רציחה, אײך שרייב און שרייב, אײך ווער
צעזעצט שרייבענדיג, און ער ויצט זײַך אין געהאקטע וואונדען אין יעִהוּפֿען
און טרינקט קאווע, און קוקט ווי מעקלערס פּאַסטען זײַך אויף דער בערזע

הלוואי ואל מאכן עמיצען גאט געבען א זינגען ער זאל זיך מיט דיר אפ-
 רעכנען ווי דו ביזט ווערטה, וואלסט דו אפשר קלינגער געווארען, ווי עס
 ווינשט דיר פיעל גוטס און איבער גליק דין באמת געטרייע פרוי
שיינה שיינדיל.

מענסט זיך איבערנעמען, מענדיל, מיט דיניע, סטעקראמען, אזא
 יאהר אויף זיי! וואלסט הערען, וואס טהוט זיך ביי אונז אין שטאדט מיט
 אונזערע צוויי יונגע דאקטוירים/לעה, דאקטאר קובעבע און דאקטאר
 לאקרויז; זיי רייסען זיך ווי די קעץ. דער דאקטאר קובעבע האט זיך
 מיט געווען און האט איינגעגעבען אויפ'ן דאקטאר לאקרויז, אז דער
 דאקטאר לאקרויז האט געסמ'ט א קינד... איז געגאנגען דער דאקטאר
 לאקרויז און האט איינגעגעבען אויפ'ן דאקטאר קובעבע, אז דער דאקטאר
 קובעבע האט אינאיינעם מיט פיוויל דעם אנענט פארסטרעכירט א מזידמען
 אין דער חברה "יאקער"... איז געגאנגען דער דאקטאר קובעבע און האט
 איינגעגעבען אויפ'ן דאקטאר לאקרויז, אז דער דאקטאר לאקרויז — — —
 נאר לאזען זיי דיר זיין ביידע די כפרה פאר מיר און פאר מיין משפחה
 און פאר אלע מיניע לעבע און פאר כל ישראל!

XIII.

(מנחם-מגנדל פון יעדופעץ צו זיין ווייב שיינע-שיינדיל אין כתרילעווקע).

לוגתרי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינע-שיינדיל שתחי'.

ראשית בין איה דיר מודיע אז איה בין ברוך השם בקו החיים והשלום,
השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד האַרכען איינס פונם אנדערן נאָר
גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איה האנדעל שוין אצינד נור מיט וואלד
וואָרום אַ אימעניע אליין אָהן אַ וואלד איז ווי אַ שטוב אָהן אַ קוימען. דער
גאנצער אנטיק פון יעדער אימעניע איז דער וואלד. פון וועלדער זענען
יודען גליקליך געוואָרען, געמאכט מיליאָנען! וועסט דו דאָך מיה געוויס
פרענען, ווי קום איה צו וואלד? הער ווי גאָט פיהרט: אז איה בין דאָ
געוואָרען אַ מעקלער פון אימעניעס און האָב מיה אָנגעהויבען רייכען
ארום מעקלערס האָב איה אָנגעטראָפען גראדע צו איינעם פון די גרויסע
מעקלערס, פרענט ער מיה: „וואָס האָט איהר פאָר סחורה, אַ נז ווייזט?“
געה איך און נעם ארויס מיין פעקל מיט „אָפּיסען“ פון אימעניעס אויף
אַ מיליאָן מיט זיבענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אָן צו מיר: „האָט קיין
פאָראַיבעל נישט, וואָס איה וועל אייך זאָגען, אלע אייערע אימעניעס זענען
ניט ווערטה קיין דריי שמעקטאָבעקע“. פרעג איה איהם מסתמא — פאָר
וואָס? מאכט ער צו מיר: „דערפאָר, ווייל ביי אייך זענען אלע אימעניעס
גאָקטע אימעניעס, ערד און הימעל, און ווירער אַמאָל ערד און הימעל,
און אַבער אַמאָל ערד און הימעל! וואו איז עפּים וואלד? וואָס טויג מיר
אַ אימעניע אז זי האָט נישט קיין וואלד? וואָס שווייגט איהר? וואלד גיט
מיר אַהער, וואלד!“ בקצור איה האָב געמאכט אַ שווייג, וואָרום ס'איז מיר
געווען אַ חרפה אַ בושא פאָר זיך אליין, וואָס איה טראָג מיה ארום מיט אַזאַ
מין סחורה, וואָס איז גאָר קיין סחורה נישט! — אז ס'איז יאָ אַזוי, רוף
איה מיה אָן צו איהם, נישט זשע מיר עפּים אַ רעכטע אימעניע מיט אַ וואלד

איך האָב קונים . אָךְ, מאַכט ער צו מיר, מיט'ן גרעסטען כבוד ! איך האָב, זאָגט ער, פון אייערשוועגן א וואַלד, קיין בן אדם, זאָגט ער, איז דאָרט נאָך נישט געוועזן ; ס'איז דאָרטען, זאָגט ער, פארהאן בוימער מששת ימי בראשית, פון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעס הויכע ביז דער חמארע, ארזי לבנון, פון איין זייט א באהן, פון דער אנדערער זייט א טיף. נאָר ווי אזוי מינט איהר, זאָגט ער, א טיף ? אָט איז דער וואַלד און אָט איז דער טיף. א האק א בוים, א פליוף אין וואַסער ! — — — דערהערט אַזעלכע דבורים, בון איך באַלד אוועק נאָכשטעקען א קונה אויף דעם דאָזיגען וואַלד, און גאָט האָט מיר געהאָלפֿען איך האָב געפּאָקט א קונה. אַנגעשטעקט האָב איך איהם געוויינטליך דורך אַ מעקלער, און דער מעקלער דורך נאָך אַ מעקלער ; נאָר עס מאַכט נישט אויס, לאָז גאָט געבען דאָס געשעפט זאָל זיין אַ געשעפט. וועט זיין גענוג פאַר אַרעמען. אז איך בין געקומען צום קונה און האָב איהם פאַרגעלעגט, אז איך האָב אזא און אזא וואַלד מששת ימי בראשית, פון איין זייט א באהן, פון דער אנדערער זייט א טיף, א האק א בוים אַפּלינד אין וואַסער, איז איהם דאָס געשעפט באַלד געפּעלען געוואָרען, האָט ער מיך באַלד אַ געם געטהון אויפ'ן צימ-בעל און האָט מיר אַנגעהויבען צו פאַרהערען אין הלכות וואַרד : ווי אזוי הייסט דער וואַלד, און וואו שטעהט ער, און וואָסערע בוימער וואַכסען דאָרט, וויפּעל אַרשין זענען זיי פון דער ערד, וויפּעל האַלטען זיי די הויך און וויפּעל די ברייט, פון וואַנען הויבען זיך אָן די צווייגען, וואָס פאַר אַ קאָרע איז אויף זיי, און ווי אזוי געהען די סלאַיעס אינווענני, און ווי אזוי פּאָהרט מען אַהין, און ווי אזוי איז דער וועג, און צי ס'איז דאָרטען ווינטער שנייען ? ... הכלל ער האָט מיר באַשאַטען מיט רעד און מיר נישט געלאָזט אויסרעדען א וואָרט. ערשט אויפ'ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר : וואָס טויג אונז פּוסטע דבורים. איהר בריינגט מיר בעסער איין אָפּים פּונ'ם וואַלד, וועלען מיר נאָכרעם רעדען, — צו וואָס טויג אייך, זאָג איך אָפּיסען ? אַ מערהר, אָט טהו איך אַ שפּרונג אויף איין פּוס און בריינג אייך אַ הער צו פּיהרען דעם מוכר אללין. דעם בעל הבית פּונ'ם וואַלד, איז דאָך בעסער פון טויענד אָפּיסען ! הכלל איך לויף אוועק צו מיין מוכר און חאַפּ איהם און בריינג איהם אַרפּן גלייך צום קונה אין נומער אַרפּן. מיין קונה מיט'ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זיי אַנגעפּאלען אַ געלעכטער, איך האָב געמיינט זיי וועלען במדע דעם שלאַק באַקומען. אָט דאָס איז אייער בעל הבית פּונ'ם וואַלד ? מאַכט צו מיר דער קונה. אָט דאָס איז אייער קונה אויפ'ן וואַלד ? מאַכט צו מיר דער

מוכר, אין דעם עפענטש זיך די מהיר און עס קומען אריין נאך צוויי יודען, במדע פון שרה לבן, און מע מאכט נישט קיין לאנגע דבורים, מע צע- לענט דאס טישער, מע נעמט ארויס די קארטען און מע זעצט זיך אוועק אלע פוער מאכען איין מאקע" און דאס געשעפט האט מען געלאזט אויף אס ירצה השם מארגען, און מחמת איך בין פארנומען און האב קיין צייט נישט מאך איך דאס בקצור; אס ירצה השם אינ'ם אנדערן בריעף ווער איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרויס שווער און שוויגער און די קינדער זאלען לעבען און אימליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדל ר.

XIV.

(שיינה שיינדל פון ברויטעווקע צו איהר מאן מנחם מענדל אין יעהוה'סין).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדל נ"י.

ערשטענס קום איה דיר צו מעלרען, אז מיר זענען אלע
גאט צו דאנקען אין בעסטען געוונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר
צו הערען אויף וויטער גיט ערגער.

צווייטענס שרייב איה דיר, אז מיין לעבען איז קיין לעבען
ניט, ווי זאגט די מאמע מינע: „אידער אזוי צו פארהען, איז שוין
גלייכער געהן צו פוס“. איה קאן מיר פארשטעלען. אז אה און אז וועה,
ווער דינע סוחרים זענען, אז מע קומט זיך צונויף רעדען פון אוואלד,
וואס טרעפט אן, מילילי מיליאסען, ווארפט מען אוועק האק און פאק
און מע זעצט זיך אנדער אויף אנאנצער נאכט שפיעלען אין „אקע“, עס
זאל אויך אזוי אקען אין קאפ ווי עס אקעט מיר אין הארצען, בשעת דער
וויסטער פינסטערער הוסט קומט מיר אן! וועה איז מיר, ווינד איז מיר,
צו וואס איה האב מיר דערלעבט, אז מיין מאן, וואס האט קיין מאל גיט
געוואוסט קיין צורה פון קיין קארט, זאל ער אזינד רעדען פון קארטען!
עס געהט דיר מעהר גיט אפ, מענדל, צו דינע זידענע קליידער, אז די
אלטן זאלסט נאך ווערען א קארטיאזשניק אויף דער עלטער! נא דיר נאך
וועלדער! ווי קומסט דו צו וועלדער? האסט דען געזעהן א מאל ווי א
בוים וואקסט? ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „ווי קומט ארב האנדלען
מיט חורים? ...“ איה האב מורא, אז פון דינע וועלדער זאל זיך גיט
אויסלאזען א בודעם, גלייך ווי פון אלע דינע גילדענע געשעפטען, ווי
עס וויגשט דיר פיעל גוטס און איבער גליק דיין באמת געטרייע פרוי
שיינה שיינדל.

די נאנצע וועלט טראגט דיר אויפ'ן קאפ! יענע וואה איז זיך מילשב

דיין קרובה קריינדעל, די פפרה ואל זי דיר זיין פאר מיר, און באגעגענט
 זיך מיט דער מאמע מיידער אין מארק ביי די פלש און הייבט אן מיך צו
 באזייגען און צו באקלאגען, א מכה איהר א גרויסע! פאר וואס, זאגט זי,
 נעם איה ניט קיין גט ביי דיר און איין עק לאז דאס האבען? מאל דיר,
 זי האט זיך פון דער מאמע ניט גענארט; זי האט זיך חלילה מיט איהר
 ניט געקריגעט, ניט געזינדעלט, נאר גלאט אזוי דערלאנגט מיט ווערטער
 ווי זי קאן: דארטען וואו צוויי זענען אויף איין קישען, מאך זיך דער
 דריטער ניט מישען, און איידער א ניער שארבען, איז גלייכער איין א מער
 מאס... גומע פריינד זענען ווי קראפיווע, וואקסען אהן רעגען... פאר
 וואס קוקסט דו בעסער ניט אויף א געהינטערן? ... אימליכער דעהערט
 ווי יענער האט געגעסען קנאבעל... איין אקס האט א לאנגע צונג און
 קען קיין שופר ניט בלאזען... וכדומה אוועלכע ווערמלעך האט איהר
 די מאמע דערצעהלט אזוי לאנג, ביז קריינדעל איז אוועק, עס הייבט איהר
 אפגענומען דאס לשון.

XV.

(מנחם-מגדול פון יעהופעץ צו זיין וועב שונגה שונדל אין פתח-לצחוק).

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שנינה שונדל שתחי' עכב"ב .

ר א ש י ת ב ין א יף ד יר מו ד יע , א ז א יף ב ין ב"ה ב קו ה חו ים
והש לום , השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד האַרבען אַיינע פונם
אנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן .

ו ה ש נ י ת ז י וויסען , א ז פו ינ'ס וואלד האָט זיך אויסגעלאָזט אַ
סמעץ ; ס'איז לא דובים ולא יער , ניט קיין וואלד , ניט קיין בוימער , ניט
קיין טיך , א נעכטיגער טאָג ! אומזיסט געדולט אַ קאָפּ א יענעס א י זיך ;
אומזיסט געבראָכען פיס , געריסען שטיוועל . א יף האָב אַרויסגעזעהן ,
זוגתי היקרה , א ז וועלדער איז ניט פאר מיר און מיט אַועלכע לינגערס
האנדלען איז ניט פאר מיין קאָפּ . זיי קאָנען דיר אויסטראַכטען אויפ'ן הימעל
אַ יריד און מע קאָן דורך זיי אין דער שאל תחתיה אַרביין ! וואָס זשע
האָב א יף געטהאָן ? האָב א יף מיך בעצייטענס אַגעס געטהאָן צו אַיין
אנדער געשעפט , צו זאוואַרלעך (דאָס הייסט , פאַבריקען , וואָס מע מאַכט
צוקער) . דאָס איז היינט דאָס בעסטע פון אַלע געשעפטען ; יודען קויפען
זאוואַרען און די מעקלערס פערדענען געלד , זענען מאספּ ממון ! פאַרהאָן
דאָ אַ מעקלער פון שדה לבן , ער האָט זיך אַרביינגעחאָפט צו די ר א ד אַ-
מ'ש ל ע ר און מאַכט זיי אַלע וואָך אַ צוויי-דריי זאוואַרלעך , האַפט אַ צעהן-
פופּצעהן טויזענד און פאַהרט אוועק אויף שבת אַהיים ! וואָס דאַרפסט דו
מעהר , משרתים , פאַקטוירים זענען היינט געוואָרען מאַכערס פון זאוואַרען ,
טראַגען גילדענע זייגערס , רעדען דייטש , האָבען שוין נאָר „מאַגען-
קאַטאָר“ , שיקען זייערע ווייבער אין די בעדער אַרביין , געוואָרען
מוראדיגע , „סטיראמען“ ! הכלל ! אַיין געשעפט איז היינט געבליבען
אין יעהופעץ אויף דער בערוע — זאוואַרען ! אַינע מעקלערס מאַכען
זאוואַרען און א יף אויף בתוכם . וועסט דו דאָך מסתמא וועלען וויסען ,

ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אזא פונדאמענטאלנע געשעפט, וואָס איך ווייס גאָר נישט מיט וואָס מע עסט דאָס? וועסט דו האַרבען ווי אזוי גאָט פיהרט מיט אַ מענשען: שוין פון אַ צייט אז איך האָב אויפגעהערט געהן צו סעמעָרענין (נישט אזוי ווי דו רופסט איהם סיממע דינה; ס'איז גאָר אַ זכר נישט קיין נקבה, און גאָר אַ רשע הערצו!) און אויפגעהערט צו געהן האָב איך, נישט ווייל איך האָב מיך מיט איהם געקריגעט גאָר פשוט, ווייל ס'איז מיר נמאס געוואָרען די קאָווע מיט די בולקעלעך, און אנב האָב איך מאַקן נישט ביי זיך קיין קלער געלר, האָב איך מיך אָנגעהויבען אַרומדריעהן גלויב מיט אלע יודען אויף דער גאס, אזוי לאַנג און אזוי ברייט ביו איך האָב מיך באַקענט מיט איינעם אַ מעקלער פון זאוואָרען, ווייזט אויס אַ גאַנץ עהרליכער און האָט גרויס קענטשאַפט. ער קומט אַרײַן, זאָגט ער, צו אלע גרעסטע אפילו צו די בראַצקעס. „פון וואַנען, מאַכט ער צו מיר, איז אַ יוד?“ — פון בתרילעווקע. זאָג איך. אלײַן בין איך, הייסט דאָס, אַ יאָמפּערער, זאָג איך, אַ נכתב בין איך אין מאַזעפּעווקע: איין איידעם בין איך פון בתרילעווקע, און האַנדלען האַנדלע איך אין יעהופּעץ. וואָס איז אַזעלכעס, מאַכט ער צו מיר, אָט דאָס בתרילעווקע, אַ דאָרף צי אַ שטערטעל?“ — וואָס איז שייך, זאָג איך, אַ שטערטעל, אַ גאַנצע שטאָדט! „מעגען דאָרטען יודען וואָהנען?“ — גאָר אַ מין מעגען! „נו, און אַ מײַה, מאַכט ער, איז ביי אײַה פאַרהאַן?“ — גאָר אַ מין מײַה, זאָג איך, שטייג קײַל הייסט דער מײַה. „נו, און פון אַ באַהן, מאַכט ער איז עפּוים ווייט?“ — סוף הבל, זאָג איך, אַ ווערסט עטליכע און זיבעציג. וואָס איז, זאָג איך, אַקעגען וואָס פרעגט איהר דאָס? „נישט מיר, מאַכט ער צו מיר, די האַנד תקיעת־כּף אז צווישען אינו וועט דאָס בלייבען; איך קאָן אײַך אָנוואַנען אַ בשורה, רב מנחם מענדל, אז מיר וועלען אים ירצה השם אין גיכען בײַדע פאַרדיענען געלד און אַ סוף, אַ פּולע הימער! ס'איז מיר גור וואָס, זאָגט ער, אַרײַנגעפאַרען אַ מחשבה, וואָס מרעפט אײַן מאָל אין הונדערט יאָהר, היינט: פּפי אזוי ווי קונים אויף זאוואָרען איז היינט פאַרהאַן לרוב און קיין זאוואָרען איז נישטאָ; וויפּעל ס'איז געווען זאוואָרען האָבען די ראַדאָמישלער אויסגעקויפט און מעהר וויל מען נישט פאַרקויפּען; לכן האָט זיך דער עולם אַנעס געטהאָן צו בויען פּרישע צאָ-פעלדיגע זאוואָרען, און מחמת אין די דערפער מאָרען דאָך קיין יודען נישט אַרײַן, לכן זוכט מען ערמער אויף זאוואָרען גור אין די קליינע שטעטלעך, דאָרטען וואו יודען מעגען וואָהנען; היינט פאַרשטעהט איהר שוין אז אײַער בתרילעווקע איז בעשאַפּען געוואָרען מששת ימי בראשית, אז ס'זאָל דאָרט

זמן א זאוואַדעל? און אזוי ווי איהר זעהט מיך, האָב איך גראַדע א קונה אויף צו בויען א זאוואַדעל אויף א האַלבן מיליאָן קערבלעך, נאָר קיין אָרט איז נישט: מע האָט פּערזאָפּט אלע ערשטער! ווייסט איהר נישט, מאַכט ער צו מיר, מיט וועמען רעדט מען און צו קוינט מען דאָרט בוראָקעס און א פּלאַץ אויף צו בויען א זאוואַדעל? — אָה. מאָה איך, מיט'ן גרעסטען פּבליק; איהר האָב דאָרטען, זאָג איהר, א ווייב פון הונדערט צוואַנציג יאָהר מיט שווער און שוויגער מיט א גאַנצע משפּחה. איך קאָן באלד אַרעקשרייבען אַהינצו א בריוועל און איהר מענט, זאָג איהר, זיין זיכער אז מע וועט מיר היכף ומיד אָבענטפּערען מכלידבר-שורש! לכן, זוגתי היקרה, שרייב איהר דיר וועגען דעם און בעט דיר מאַקי זאָלסט זיך זעהן מיט עזריאל דעם סטאַרעסטע און מיט מאַשקע דעם רויטען, ער רייכט זיך צווישען פּריצים, לאָז ער אויסטאַפּען פּי זי צו קאָן מען האָבען א פּלאַץ און וויפּעל קאָן מען האָבען בוראָקעס און ווי טהייער, און מאַקי באלד מיר אָפּענטפּערן דורך א בריוועל, פּי נחוצ מאד, מע קאָן דאָ, פאַרשטעהסט דו מיר, חאַפּען א גראָבס, מאַקי א צעהרפּופּצעהן טווענער! און מחמת איהר פּון פאַרנומען און האָב קיין צייט נישט מאָה איהר דאָס בקצור; איהר אינ'ס אַנדערן בריוועך וועל איהר דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה, גרייס אימליכען בעזונדער נאָר פּרינדליך.

ממני בעלה מנחם מענדל

עיקר שכתתי: איהר האָב מיר צעפרעגט פּי מיין איצטיגען שותף, ווער איז דער קונה און פּון געוואָהר געוואָרען, אז דער קונה איז מאַקי איינער פּון די ראַאָמישלער, זעהר א הייסער קונה, מחמת די ראַאָמישלער זענען אלע זעהר הייסע קונים, ברענען צו זאוואַדלעך, עס מעג זיין א ווינד-מיהל, אבן ס'איז מיט א קוימען און ס'פּייפּט! לכן האָף איהר צו גאָט, אז דאָס געשעפט איז אַם ירצה השם געוויס אַ געשעפט און מיר וועלען מיט גאָטס הילף געוויס פאַררוענען געלד, האָטש אפילו מיר זענען דערפּי היבשע עטליכע שותפים. איהר האָב מורא אויב נישט אַ גאַנצער מנין; נאָר לאָז גאָט געבען דאָס געשעפט זאָל נור זיין אַ געשעפט, דו ווייסט דאָך, אז איהר פּון נישט קיין אַין להעשיר!

XVI.

(שׁוּבַת-שׁוֹנְדֵי פֶן כְּתוּלֵקוּקֶץ צו אִיהֶר מֵאֵן מִנְחַם-מַעֲנֵדֵי אִין יַעֲהוּפֶעץ).

לכבוד בעלי דיקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קוּם אִיךְ דִיר צוּ מַעֲלֵדֶען, אַז מִיר זענען אַלע
נאָט צו דאַנקען אִין בעִסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פֿון דִיר
צו הערען אִיךְ ווייטער נישט ערגער.

צווייטענס שרייב אִיךְ דִיר, אַז אִיךְ האָב דיין מנילה גע-
רענט און געלענט און האָב נישט פֿערשטאנען אִיין וואָרט וואָס דו
ווילט! דו פרענסט זיך נאָך, צו ס'איז דאָ פֿלאץ, שרייב אִיךְ דִיר.
אַז אִיךְ דעם נייעם בית עולם איז פֿאַרהאַן גענוג, עס וועט קלעקען
פֿאַר האַרץ יַעֲהוּפֶעץ! און וואָס פרענסט דו זיך אַלין נאָך אִיךְ בערעקעס?
פֿאַר וואָס פרענסט דו זיך שוין נישט אָן אִין אִיין וועגס אִיךְ קרויט, אִיךְ
חריין און אִיךְ פֿאַסטערנאָק? און דער טיף? אַזאַ מוז אִיךְ דינע שותפים,
וואָס פֿאַר אַ וואַסער ביי אונז איז! קומט ערב פֿסח טרינקט מען יאַשט-
שערקעס, און זומער ווערט דער טיף גרין ווי גראַז; אִיךְ וואָלט וועלען,
אַז דינע יַעֲהוּפֶעץ פֿינע בריה'ס וואָס האָבען צו טהון מיט די מאַגעס,
זאָלען פֿאַרזוכען אונזער וואַסער אַרום תּמוז... נין, מענדל, לאָזען זי
דִיר קרענקען דאַרטען אִין יַעֲהוּפֶעץ, מִיר וועלען זיך שוין באַגעהן אַזוי
אַז זייערע זאָרלעך, ווי זאָגט די טאַמע טינע: „ראש חדש אלול
געהט אַוועק און בעל־הבית בליבט בעל־הבית.“ שלאָג דִיר אַרויס פֿון
קאַפּ די דאָזיגע אַלע נאַרשקייטען, דו וועסט אַזוי מאַכען זאָרלעך,
פֿינקט אַזוי ווי דו האַסט געמאַכט וועלדער, אַימעניעס, הייער און
צוקער! אִיךְ בין דִיר ערב, אַז אַיידער דו וועסט זיך אַרומקוקען, וועלען
דיך דינע שותפים באַגעמען פֿון קאַפּ ביז פֿיס, וואָרום דו ביזט געווען

א שלים מזל אין וועסט בלעבען א שלים מזל, ווי עס ווינשט דיר פלעד
 גומס און אימער גליק דין באסט געטרעט פרוי
שײנװה שײנדיל.

יא, זאג נאך, מענדיג, וואס איז דאס פאר א נייעס וואס מען דער-
 צעהלט ביי אונז? מען זאגט, אז דארט אין יעהופען פערשרייבט מען זיך
 שוין קיין ארץ ישראל, ווער עס פערשרייבט זיך פערציג קאפיקעס, דער
 פאָהרט, וואס איז דאס פאר א מין? ביי אונז האט מען שטארק אָנגע-
 הויבען דערפון צו שמועסען; יונגע ליט קלויבען זיך צענויף אלע נאכט
 ביי יוסיל משה יאָסאָס און מען רעדט פון ארץ ישראל. — הכלל עפ מהומ
 זיך חשק, ווי זאגט דין מאמע: „שוין לאנג געווען!“...

XVII.

(מנחם-מגדל פון יעהופען צו זיין ווייב שײנה-שײנדל אין פתולעווקע).

לוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שײנה שײנדל שתחי'.

ראשית בין איה דיר מודיע, אז איה בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד האַרבען איינס פונם אנדערן נאָר נוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זי וויסען אז דער עסק פון זאוואָרען איז שטארק אָפגעקיהלט געוואָרען, עס איז געקומען אויף זי אַקריווס, ממש עס וואַרען זיך זאוואָרלעך אין גאָס, נישטאָ קיין קינד! דער עולם פאַר-שטעהט דו מיד, האָט זיך אָנגעגעסען מיט זאוואָרען, אַ ביסעל אַרביבער-געשאפט די מאָס, געלד איז טהייער און צוקער איז בויז הויך, וואָרום מע האָט אָנגעמאכט אזוי פיעל צוקער, אז ס'איז נישטאָ וואו זיך אַהינגצו-טהון מיט איהם, האָטש נעם וואָרף איהם אַרויס! ס'איז אין דער ערד דאָס געשעפט, די זאוואָרשיקעס שטארבען נאָך אַ גראָשען, די קאַפּיטאַליסטען האַלטען זיך איין און די מעקלערס געהען אַרום במל אַהן אַ שטאַף אַרבייט און איה אויך בתוכם. טייערסט דו דאָך אַוואַי, אז ס'איז עק וועלט אַ זאָלסט זיך גאָר נישט וואָרען, ווגתי היקרה, גאָט איז גאָט און יעהופען איז אַ שטאַרט, אַוועלכע מעגשלעך ווי איה ווערען חלילה נישט פאַרפאַלען; אדרבה איה האָב ערשט אַ האָפנונג, אז היינט אס ירצה השם בעדאָרף איה ערשט אויפקומען, וואָרום איך פיהר איצט אזא געשעפט וואָס איה בעדאָרף פאַרדינען אויף טיין חלק במעט ביז אַ מאה אלף! דאָס געשעפט וואָס איה פיהר טרעפט אָן אַ צעהן מיליאָן און אפשר נאָך מעהר פון צעהן מיליאָן, עס האָט גאָר ניט קיין שעור און קיין ערף. ס'איז אַ סברא, אז גאָר אַליין זאָל דאָרטען זיין אין די אלפים; היינט וואו איז זילבער, וואו איז אַווען, וואו איז קופער, וואו איז בליי, וואו איז קויעק-זילבער? פון ערדקילען און פון שטיינער רעד איה שוין ניט: היינט געפינען זיך דאָרטען וועלדער מיט פעלדער מיט פיל טוב — ס'איז, זאָגט מען, עפרי זיב, און ווילען וויל מען דערפאַר סך הכל דריטהאלבען מיליאָן, עס איז אַ מציאה פון אַ גנב! אַיין חסרון איז גור, וואָס ס'איז אַ ביסעל צו ווייטליך, היינט, סע שמעקט אַזש אין „סימביר“ איז פאַהרען פאַדאָרף מען אַהינגצו אָפּשר

דריי וואָבען כסדר, וואָרום אהין געהט נישט קיין באהן. וועמען לעגט מען פיר אזא גרויס געשעפט? געוויינטליך, בראַצקין! איז אָבער די צרה, ווי אזוי דערשלאַגט מען זיך צו בראַצקין אין דער קאנטאר? ראשית חכמה, שטעהט ביי דער מהיר א שווייצאר מיט קנעפּ און קוקט אויף דער קאפּאַטע; ווי באַרד איין אלטע קאפּאַטע, אזוי גיט מען איהר דעם וועג; און אז גאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצאר, שטעהט מען אָפּ א שעה ועפס אויף די טרעפּ און מע ווארט, טאָמער וועט גאָט רחמנות האַבען, מע וועט דערזעהן בראַצקין דורכגעהן, און אז מע דערלעבט איהם שוין יאָ צו זען געהן, פליהט ער פאַרביי פּיל אויסן בויגען און איידער מע קוקט זיך ארום זיצט ער שוין אין דער קארעטע און א גומען טאָג מיט דער קאפּאַטע! קאָן מען גיט זיין אזוי גראָב און מע מוז קומען מאַרנען נאָך אמאָל. אויף מאַרנען איז וויעדער די אייגענע געשויבטע; א קלייניגקייט, א מענטש האָט אזוי פיעל געשעפטען? מע קאָן גיט אזוי גיך זיך דער-שלאַגען צו בראַצקין! נאָר צו גאָט א האַפנונג, איך וועל מיר מסתמא א מאָל דערשלאַגען און דעמאָלט וועט שוין זיין גימל! און חמת איה בן פארנומען און האָב קיין צייט גיט מאָך איה דאָס פקצור; איה אינ'ס אנדערן בריעף וועל איה דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה לאָ גאָט געבען מיט געוונד און מיט הצלחה. גרויס די קינדער און אלעמען בעוונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שבחתי: וואָס די פּרעגסט זיך נאָך אויף אַרץ ישראל? קעהרסט די אורזא מינען „ציניזם?“ דאָס איז זעהר א הויכער ענין. האַטש אין יעהופּען אויף דער בערוע האַלט מען עפּוים נישט דערפון. איה בן געווען א פאָר מאָל ביי די היגע, „ציניזמען“ אויף די „זאסערדאניעס“ און האָב געוואַלט וויסען, וואָס דאָס איז, האָט מען אָבער אלץ גערעדט אויף רומיש — און דוקא א סך גערעדט. — דאכט זיך, וואָס וואַלט זיי געארט זיי זאָרען זיך דורכערען מיט יודען אויף יודיש? ... איה האָב אפילו א פאָר מאָל א רעד געטהון מיט מינע חברה לייט אויף דער בערוע וועגען דעם, האַבען זיי מיר אויסגעלאַבט: „ווייס איה וואָס? ציניזם! דאָך-מאָך הערצל! אויך מיר א געשעפט! ...“

XVIII.

(שׁוֹנְחֵי-שׁוֹנְדֵּל פֿון פֿתֿרִילִיִּקען צו איהר מאן מנחם-מענדיל אין יעהופּען).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם מענדיל נ"י.

ערשטענס קום איה דיר צו מעלרען, אז מיר זענען אלע גאט
צו דאנקען אין בעסטען געוונד, געב גאט דאס געמליכע פון דיר צו הערען
אויף וויטער גיט ערגער.

צווייטענס שרייב איה דיר, אז מיין גיטעל איז געברייבען
איין אלמנה מיט זיבען קינדער יתומים, איינס קלענער פונ'ם אנדערן!
געשטארבען איז דער שוואגער מינער, מיר צו לענגערע יאהר פון א צאהן,
דאס היסט, אז מע וויל, איז ער אפילו תמיד געווען נישט קיין געוונד-
טער, ער פלעגט, נישט פאר מיר געדאכט, גאנץ אפסלי'ה אונטערהוסמען
מיט בלוט, פון דעסמוועגען האבען מיר געמיינט, אז ער וועט זיך נאך
מוטשען. צום סוף געהט ער און געמט זיך ארויס א צאהן ביי שמעלקע
דעם רופא, לעגט זיך א נירער און שטארבט אוועק, ווי זאגט די מאמע,
איהר צו לענגערע יאהר: „קינדער ווייס נישט וועמענס מארגען עס איז...
און דערוויילע געבען גיטעל, לעגט אין די וועלט, ס'איז איהרע טרערען
גאר גיט צו פארשרייבען! אוודאי ווען חלילה פארקעהרט, מיין שוועסטער,
איהר צו לענגערע יאהר, זאל חס ושלום שטארבען און זלמן מאיר זאל
בלייבען אין אלמן, וואלט ער געוויס אזוי פיעל טרערען נישט פארגאסען
און וואלט מסתמא באלד נאך שלשים געבראכט צו פיהרען פון בארדיט-
שעו א שטיפסאמע פאר זיינע קינדער. איה זאג דאס טאק א קעגען אלע
מאנבלען, די כפרה מענט איהר זיין פאר אייערע וויבער, ווארום
וואו איז דאס געהערט געווארען, אז א טאמע פון קינדער זאל זיך ארייני-
געמען א משונעת אין קאפ אריין — מוליאנען! א גליק האט איהם געטרא-
פען: ער שטעהט ביי בראצקין ביי דער טהור! איה האב מורא, אז
וויטער פון דער טהור וועסט די נישט געהן. איין עכירה די שמויער,
כ'לעבען? אט באלד טאק! חאפט בראצקין ארויס די מוליאנען און פליהט
אוועק קיין סימביר, וואס איז? מנחם מענדיל אליין האט געהערט אז דא-
מען עריניץ אין ארע שווארצע יאהר וואלגערט זיך גאלד מיט קוועק-וילכער,

ווי זאגט דו מאמע מיניע: א שויבער האט געהערט, ווי א שטומער האט דערצעהרט, אז א בלינדער האט געזעהן ווי א קרומער איז געלאפען... נאר איה ווייס פרייהער, אז אינ'ס אנדערן ברייף וועסט דו מיר געוויס שרייבען, אז פונ'ס גאלדענעם געשעפט האט זיך אויסגעלאזט א בוידעם, עס וועט זיך אבער געפויגען א שלאק מיט א נייעם הלום און וועט דיר דערצעהרען, אז א קוה איז געפלויען איבער'ן דאך און געלענט אין איי, וועסט דו צעלאזען דו פאלעס און וועסט ווידער לויפען ווי א משוגענער, דו זאלסט אבער געמען אויפ'ן קאפ, אז דו האסט אין דערהיים א ווייב ביי הונדערט און צוואנציג יאהר מיט קליינע קינדער וואס קוקען אויף דיר ארויס ווי אויף משיח'ן, וואלט זיך דיר נישט גלוסטען ארוםשלעפען זיך איבער פרעמדע הינדער און ארוםטראגען זיך מיט אועלכע נארטישקייטען, וואס עס שלאגט צו דער גאל הערענדיג! נאך האט דו נישט אנגעלערנט יעהופעץ, ברענען זאל דאס אויפ'ן פייער, ווי עס ווונשט דיר פועל גומס און אימער גליק דיין באמת געטרייע פרוי

שיינה שוינדיל.

א שנייע מעשה נאך א קורצע: מאיר משולם'ס געדענקסט דו? האט ער א טאכטער שפרינצעל, געווען א געזונדטע מויד אין אייווערנע, שוין אפילו א ביסעל אין איבערגעוואכסענע, נאך זעהר א געראטענע! האט זיך צו איהר פארנארט א מוכר-ספרים'ניק, וואס טראגט ארום איבער דו הינדער מעשה-ביבלעך מיט ראמאנסען אויף פראקאט, האט זיך געבאף שפרינצעל ציגעחאפט צו דו דאזיגע מעשה-ביבלעך אין ראמאנסען ווי צו עפנים רעכטס און זי האט זי דורכגעלייענט, זאגט מען, א שטוקלעך הונדערט און זי איז געווארען נישט פאר מיר געדאכט, עפנים אזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט א טשונה מארנע לשון, אלץ א זעלכע ווערטער, וואס מע קאן נישט פארשמעהן; זי זאגט, אז מע רופט זי נישט שפרינצעל, נאר „בערטע“, און זי קומט ארויס אלע מינוט, אלע רגע, אז אט אט קומט עפנים איינער, וואס מע רופט איהם „לארד“, איהר „בעשיצער“, און גנבה'ט זי ארויס דורך א פענסטער און פארפיהרט זי ערגניץ אין אלדע שווארצע יאהר אוש קיין לאנדאן, און פון לאנדאן קיין סטאמבול... זאל נישט קומען אין אויסהאפעניש אויף דו פוסטע קעפ, וואס טראכטען אויס אועלכע ווילדע זאכען, וואס נישט געשמויען, נישט געפלויען? ...

XIX.

(מנחם-מגדול פון יערופפן צו זיין ווייב שיינה-שיינדל אין פתרי-עווקע).

לונגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדל שתחי' עכ"ב.

ראשית בן איה דיר מודיע, אז איה בן ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפן מע זאל הארכען איינס פונג'ם אנדערן נאך גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אמן.

והשנית זי וויסען אז מיר האבען א גרויסען נאָם. הער א מעשה: אז איה האב אָנגעהויבען ווערען איין אריינגעהער צו די בראַצקיס, בן איה געוואָרען א גרויסער חשוב אויף דער בערווע אין עס האָבען זיך צו מיר אָנגעהויבען צושארען מעקלערס פון דער וועלט מיט מויענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעס און וועלדער און באהגען און פאראחארען און פאבריקעס אויף מיליאָנען און אלץ פון בראַצקיס וועגען! צווישען די דאָזיגע מעקלערס זענען פארהאן א פאָר שותפים, ניט קיין היגע, איינער טראַגט א טענדעווערענדע מיט א הענגקאלנער, און דער אנדערער הייסט מיט א משונה מאַדנע נאָמען, וואָס איה שעם זיך דיר איהם ארויסשרייבען... אָט די צוויי מעקלערס האָבען מיר געפאקט איין מאָל בשעת איה בן גענאָגען פון בראַצקין, און טענדעווערענדע האָט זיך אָנגערופען צו מיר בזה הלשון: הערט זשע אויס, רב מנחם מענדל וואָס מיר וועלען איה זאָגען. די מעשה דערפון איז אזוי: מיר האָבען געהאָרכט, אז איהר דרעהט זיך דאָרט ארום די בראַצקיס, מהכתי, לאַז איה נאָם העלפען, וואָס האָבען מיר צו איה ד'—אם כן זאָג איה, וואָס זשע ווילט איהר? וואָס זאָגט ער, זאלען מיר וועלען? מיר ווילען דאָס וואָס יעדער מעקלער וויל, מיר ווילען פערדיגענען, מיר זענען איה מעקלערס, מיר האָבען איה געשעפטען, א קשיא אויף א מעשה, אבוסעל אין אייער זכות, אבוסעל אין אונזער זכות, מאַמער וועלען מיר עפּוס מאַכען, וועלען מיר מאַכען אינאיינעם, עס וועט זיין, יחלוקי'.

ווינציגער פארדיענט אבי פארדיענען, ווי זאגט מען: פון א קרוידע קאכט מען וועטשערע... — על כל פנים, זאג איך, צו וואס טויר אונז לאנגע דבורים? זאגט בעסקער, וואס האט איהר? שעמט זיך ניט. מיר האבען, זאגט ער, געשעפטען זעהר א סך מיט גאטס הילף, מיר האבען קייהלען אין פאלטאווער גובערניע, מיר האבען איינען אין קאניעווער אויער, מיר האבען א מיהל איין אפגעברענטע אין פערעיאסלאוו, מיר האבען מאשינעס אזעלכע גאר נייע, א פינסקער יוד האט זיי אויסגעטראכט, הינט האבען מיר א פריץ, וואס וויל אויספויטען א וואלד אויף א גראלנע, און א יודען האבען מיר, וואס וויל קויפען א גרויס הייז אין יעהופעץ אהן געלד, הינט אימעניעס! וועלדער! מאמער האט איהר קונים וועלען מיר אייך געבען קונים. — ניין, זאג איך, מיט קיין אימעניעס און וועלדער האנדעל איך שוין מעהר ניט, איין עק, איך האב מיר, זאג איך, מיט אימעניעס שוין אפגעבריהט און האב געגעבען זיך דאס ווארט, אז איך זאל קיין אימעניעס מיט קיין וועלדער מעהר אין די הענד אריין ניט נעמען! עט, מאכט צו מיר די טענדער ערעדע, אלע געשעפטען זענען דען גלייך? אט האבען מיר איצט א אימעניע אויף קאווקאז, א אימעניע מיט נאפט, דאס הייסט אזא מין ערד, וואס עס שפריצט פון דארט נאפט, סע שפריצט און סע שפריצט און עס הערט גאר ניט אויף צו שפריצען; ס'איז גאר א סברא, אז די ערד קאן דארט ארויס-ווארפען א מיליאן פוד נאפט אין איין טאג!... — אויב אזוי, זאג איך, זענט איהר פון מיניע מענשען; אט דאס, זאג איך, איז א געשעפט; אט דאס גיט אהער! און מיר זענען אזעק אלע דריי אין דער יודישער מאלאטשנע" (אויך געהט שוין מעהר ניט צו סעמאדענין, וויל דארט טרייבט מען ארויס, געהט איך שוין אין דער יודישער מאלאטשנע", פארט היימליכער, צווישען יודען, מע קאן זיצען און רעדען און טהון וואס מע וויל, און דארט האבען מיר ארומגעקעמט דאס געשעפט און געשלאסען שותפות, און אז ס'איז געקומען צום צעשרייבען זיך, האבען זיי מיר מנלה געווען דעם סוד, אז ביי דעם געשעפט ארבייטען נאך עטליכע שותפים: איינער מיט גראפע ליפען, דער אנדערער א געלער, ער האנדעלט מיט זיי געלעך, א מוראדיגער בעל-מונם, גאט זאל שומר ומציל זיין, און איינער מיט א רויטע נאז מיט ווייטפערלעך, אויך א ווילדער בעל מונום, און נאך איינער, איין אלמן. אז איך האב דערהערט אזוי פיעל שותפים, איז דאס מיר אפילו ניט אזוי געפעלען; טענדער ערעדע" האט איבער מיר

אזוי לאנג גערעדט און דערצעהלט משלים, אז איך האָב געמוזט מוסכם ווערען מיט זאָלען זיך אלע צעשרייבען אויף פאפיר. געוויינטליך, צווישען שותפים מווען דאָך זיין טענות, אימליכער האָט געדוונגען, אז איהם קומט א גרעסערען חלק, גאָט זאָל מיט גאָר מצליח זיין איך זאָל שוין מיטן אנדערן צד זיין אזוי פארטיג, ווי איך בין פארטיג מיט די מעקלערס, וועט אם ירצה השם זיין גאָר גוט שלעכט, וואָרום ביי אָט אזא מין געשעפט ווי אזוי פארדיענט מען גוט האַמטש א מיליאָן קארבען? עס איז ביי מיט געבליבען אם ירצה השם בלי נדר, טאָמער ווערד דאָס געשעפט, דינג איך מיט באלד א קאנטראַרעל אויף ניקאלאיעווסקי און איך ווער מיט גאָטס הילף א גרויסער מעקלער. מחמת איך בין פארנומען און האָב קיין צייט גוט, מאַך איך דאָס בקצור; אייַה אינ'ם אנדערן בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות; לעת עתה זאָל גאָט געבען עס זאָל זיין מיט געוונד און מיט הצלחה. לאָו גרויסען די קינגערלעך זאָלען לעבען און אימליכען בעוונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שבחתי: איך האָב אין זינען געהאט דיר שרייבען עפ'ים זעהר א גוטטיגס. האָב איך פארגעסען וואָס. לאָו איך שוין אם ירצה השם אויפ'ן צווייטען סאָל.

הנ"ל

XX.

(שיינה-שיינדל פון פתולעווקע צו איהר מאן מנחם-מענדל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם-מענדל נ"י.

ערשטענס קום איה דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט
צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו
הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איה דיר אין קורצען, ווארום איה האב שוין
קיין פה ניט מיט דיר צו רעדען. ס'איז ווי איין ארבעט אין דער וואנד,
ווי זאגט די מאמע: שפעל דעם חתן ווי יענער גיס, ער האט זיך זינס
אין זינען... ביזט טאקי אודאי א גרויסער חשוב אין יעהופעץ, ווארום
דו שטעהסט דאך ביי בראצקין ביי דער טהור, און סע קלשעט ביי דיר
מיט מיליאנען, נאר נאך אלעמען זאלסט דו ניט זיין ביי זיך אזוי גדול'דיג.
די מיליאנען זענען נאך לעת עתה ביי בראצקין, ניט ביי דיר, און עס
קען זיך אויסלאזען, אז די ערד וואס שפריצט מיט שמן זיט, זאל גאר
שפריצען מיט מים אחרונים וואסער" און אז עס וועט קומען צו עפוס,
וועט זיך אויסלאזען מיט פעטש, און וועמען וועט מען פאטשען? — דיה!
על פן איז מיינ עצה, אז דו זאלסט זיך באצייטענס ארויסחאפען פון דארטען
און קומען א היים. זאלסט פארנעמען, וואס ס'איז געווען בוי אהער, טאמער
האב איה דיה אריין אנגערהרט מיט א ווארט, ווי זאגט די מאמע:
"בעסער א פאטש פון א פריינד איידער א קוש פון א פינדל", און קלאפ א
טעלעגראם און קום צו פארהערן וואס גיכער און לאס איה פטור ווערען,
ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק דיין פאמט געטרייע פרוי
שיינה שיינדל.

איה קאן דיר רעדענהלען א נייעס, וואס ביי אינו האט זיך

פארלאפען, עס קלינגט מיט דעם די וועלט! די קענסט דאך מאיר
 מאַט? ל מ ש ה מאיר'ס, האָט ער אַטעכטערעל ראַצי'ל, איז דאָס אַ
 ראַצי'ל פון גאָט, אַ גאַנצע געוירענע אַ געבילבעטע מאַמעל, שניט
 מיט פראַנצויזיש, קלאַפט אויפֿן טאַפּטשאַן, געהט זיך גיט צענויף מיט
 קינעם, אַ קלינגעניש, זי קומט אַרויס אויף פון קצבים, ווי זאָגט די מאַמע:
 „וכות אַבות איז קיין קאַטאָועס“... הכלל, מע רעדט איהר שדוכים פון דער
 וועלט, און זי פערעבענדעוועט נאָך, וואָס מע ווייזט איהר, געפעלט איהר
 גוט; זי וויל אַ חתן דוקא מיט אלע מעלות, ער זאל זיין אי שעה, אי קלוג,
 אי רייף — דאָס טעלערל פונ'ם הימעל! שדוכים האָבען געאַרבעט אויף
 אלע בליים און מע האָט איהר אַראַנגעבראַכט אַ חתן, איין אַנטיק זאָגט
 מען, אַ קאַרעפּירער אַתרוג, און דוקא פון אַ קליין שטערטיל פון אַוורישט!
 צוגיפּגעפּאַהרען זיך, האָט מען געוויינטליך אַריינגעלאָזט חתן בלה אין אַ
 בעוונדער חדר זי זאלען זיך אַנקוקען, רופט זיך אָן די בלה צום חתן:
 וואָס האָרנט מען ביי אַיך מכה דרייפּוס? מאַכט ער צו איהר: מכה
 וואָסער דרייפּוס?, רופט זי זיך אָן צו איהם: איהר ווייסט גיט וואָסער
 דרייפּוס? מאַכט ער: גיין, מיט וואָס האַנדעלט ער?... איז זי באלד
 אַרויסגעלאָפען פונ'ם חדר און איז געפּאַלען חלשות, און דער חתן האָט
 געבאַה געמוזט אַוועקפּאַהרען צוריק קיין אַוורישט — אַ מכה איהם,
 אַ מכה איהר, אַ מכה זי בירען! איה בעט דיך מאַך מיך קלאַהר, בוזט
 דאָך צווישען מענשען, ווער איז אַט דער דרייפּוס וואָס עס קאַכט מיט
 איהם אזוי די וועלט?

XI.

(מנחם-מענדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה-שוינדל אין פתולקעווקע).

לעגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדל שתחי עבב"ב.

ראשית בין איה דיר מודיע, אז איה בין ב"ה בקו החיים והשלום, השם יתברך ואל העלפען מע ואל תמיד הארכען איינס פונם אנדערן נור גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז מיט פראצקן האב איה מיה צענאנגען, דאס הייסט מיר האבען זיך חלילה נישט געקריגעט, נאר איה האב אויפ-געהערט געהן אהין — וואס איז מיר פראצקן, אז איה שפאר שוין נאר אן צו רויטשילדען קיין פארניש? וועסט דו דאך מסתמא פרעגען, ווי קום איה, מנחם מענדל, צו רויטשילדען אז קיין פארניש? איז דער תירוץ טאק? ווידער קאווקאז און ווידער נאפט! אלע נאפטען וואס אויף קאווקאז זענען זינען און אלען זינען ער אין פארניש. בלייבט דאך די קשיא, ווי קומט די קאץ איבערן וואסער? פאלט מיר איה אזא מין געדאנק: פארהאן ביי אונז אויף דער בערווע אפויגעל, וואס ער הייסט מודרום, אט דער מודרום איז געווען א מאל נאר א גרויסער שפעגעלאנט, א הייסער, א פייעריגער שפעגעלאנט. אז דער עולם האט זיך אפגעשאקלט מיט די עטליכע גולדען, זענען אלע גרויסע שפעגע-לאנטען (און איה אויך בתוכם) געווארען מעקלערס, און מודרום האט זיך אוועקגעלאזט קיין פארניש און דרעהט דארטען די גרעסטע געשעפטען אויף מיליאנען! אויף מין גליק בעדארף אצינד מודרום זיין היע אין יעהו-פעץ, האב איה מיה נישט געפוינט און בין אוועקגעלאפען צו איהם אהיים און האב איהם נאנץ פון איבערגעגעבען, אז איה האב אונגעשמעקט איהן ערמעל אויף קאווקאז, וואס שפריצט מיט נאפט, און וועדליג מע הייסט זיך געבען דערפאר א סך געלד, וויזט אויס, אז דאס געשעפט פאסט נאר קיין פארניש. רופט זיך אן צו מיר מודרום: איה האב א קונה! פרעג

איה: ווער איז דער קונה? מאכט ער: „רויטשילד“! — איהר קענט זיך זאגן איך, מיט רויטשילדען? „צי איך קען זיך, מאכט ער, מיט רויטשילדען? לאמיר דאס, זאגט ער, ביידע פארמאגען, וויפיעל געשעפטען איך האב שוין מיט איהם געמאכט און וויפיעל געלד איך האב ביי איהם פארדיענט!“ — האט קיין פאראיבעל נישט, זאגן איך, אפשר וואלט איהר זיך ממריח געווען, זאגן איך, אוועקשריבען צו רויטשילדען קיין פארניוש? — אוועקשריבען, מאכט ער, איז קיין קוינץ נישט! איך בין טאקע מיט איהם ווי אנדערע צוויי, נאָר איינס צום אנדערן געהער זיך נישט אָן, מען בעדארף האָבען איין אָפּיס מיט אַ פּלאַן, אנדערש קאָן מען נישט. בקצור, איך בין אוועק צו מיניע שותפים און האָב איהם געבראכט פון זיי איין אָפּיס מיט אלע זיעבעצעהן זאכען. נו, ווי געפעלט דיר, זונתי היקרה, ווי אזוי מנחם מענדל שטעלט צענויף מיט גאָט'ס הילף אַנע-שעפט? השם יתברך זאָר נור העלפען עס זאָר אַנקומען די גוטע תשובה פון רויטשילדען, פערשטעהט דו שוין. וואָס פאר אַ פנים עס וועלען דע-מאלט האָבען ביי מיר אלע יעהופּעצער גרויסע מעקלערס! ס'איז נור שרעכט דערוויילע, וואָס סע פעהרט דאָס מוזמניע דרייערל. זאָסט זעהן, וואָס עס מהוט זיך ביי אונז, ווי אזוי די וועלט איז געענט אין געלד. ממש מע געהט אויס, מע שטארבט נאָך אַקערבעל! מע קוקט ארויס אלע מאָג אויף גרויסע אַנוצען. נאָר זאָרנ נישט, זונתי היקרה, ס'איז אלץ ביי אַ צייט; פאר אונזער עגמת נפש וועלען מיר אים ירצה השם האָבען גרויס נחת, לאָז נור אַנקומען די גוטע בשורה פון פארניוש, וועל איך מיר שוין אריינחאפען אין קלייט אריין, ווער איך שוין אין זינען האָבען אים ירצה השם אי זיך איך דיך אי די קינדערלעך אלע זאָלען גע-זונד זיין. און מחמת איה בין פארנומען און האָב קיין צייט נישט, מאַה איה דאָס בקיצור. איה'ש אינ'ס אנדערן בריעף וועל איה דיר אַרויסשריבען אַרסוינג באריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרויס די קינדערלעך און אימליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלה מנחם מענדיל.

ע י ק ר ש כ ח ת י : וואָס דו פרעגסט זיך נאָה אויף דריי פוי-סען, איז דאָס זעהר אַ שענע מעשה. אזוי איז געוועזן די געשוכטע: אין פארניוש איז געווען דריי פוס אַ קאפיטאן, דאָס הייסט ס'איז געווען אַ קאפיטאן, וואָס האָט געהייסען דריי פוס, און עסטערהאז איז געווען אַ מאַיאָר, נא מאַיאָר איז עלטער פון אַ קאפיטאן, און אפשר, פארקעהרט,

א קאפוטאן איז עלטער, איז ער געווען, דאס הייסט דרײַ פּוס. א יוד,
און עסט ערה אזוי דער מאיאר איז א ברויט, האָט ער אָנגעשריבען די
באָרדער; דאָס הייסט, דער מאיאר עסט ערה אזוי האָט אָנגע-
שריבען די באָרדער, און האָט ארויפגעלעגט די גאנצע באָר אויף איהם,
אויף דרײַ פּוסען, איז געגאנגען דרײַ פּוס און האָט זיך געוואָלט פאר-
ענטפערען, האָט מען איהם געמשפט, ער זאָל זיצען אייביג אויף אַיין
אינגל אין מיטען ים איינער אליין פּערשפארט, איז געגאנגען זאָל און
האָט געמאכט אַ געוואַלד, און האָט אויסגעוויזען מיט ראוות, אז ס׳זייט
ער ווייט פאר קלאָהר, אז ס׳איז נישט דרײַ פּוס האָט געשריבען די
באָרדער; וואָס האָט איהר צו איהם, ס׳איז גאָר דעם מאיארס אַרבייט,
עסט ערה אזוי! איז מען געגאנגען און מע האָט איהם געמשפט, ער
זאָל אויך זיצען, האָט ער זיך מיט געווען, טאקן זאָל און איז גאָר
אנמלאָפען, איז געגאנגען נאָך איינער, פּיקער, אַ פּאַלקאוויק, און האָט
אויך אָנגעהויבען שרייען און ליארמען, איז ארויסגעשפרונגען מערס!
דווקא אַ גענערעאל און נאָך איינער ראָזשע, אויך אַ גענערעאל, און נאָך
אַ סך גענערעאלען, און האָבען געזאָגט פאלשע עדות אויף דרייפוסען,
איז געוואָרען אַ געפילדער צווישען די פראנצויזלעך, מע זאָל איהם אַראָב-
ברענגען, טאקן דרייפוסען, האָט מען איהם געבראכט צו פיהרען קיין
רען אויפן משפט, איז געקומען צו פּאָהרען אַיין אַדוואָקאט
פון פּטריזש, האָט מען איהם געוואָלט שניסען, האָט מען
איהם געשטאָמען פון הינטען, האָט ער געמאכט פון אלע גענערעאלען אַ
פּלעדערוויש, און דרייפוסען האָט מען פון דעסטוועגען ווידער אַ מאָל
פארטשפט, נאָר מע האָט איהם אָבער באַלד ארויסגעלאָזט, דאָס הייסט יאָ
שולדיג און פּאַרט נישט שולדיג — אין רוף אונז קנאקנסעל!... היינט
פארשטעהסט דו שוין די מעשה מיט דרייפוסען?

ה'נ"ל.

XXII.

(שׁוֹנֵה-שׁוֹנֵדוּל פֿון פֿתּוּלֶעוּקע צו אײַהר מאַן מנחם-מענדל אין יעִהוּפֿען).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר
מנחם-מענדל נ״י.

ער שט עננס קום אײַך דײַר צו מעלרען, אז מײַד זענען ארע גאָט
צו דאנקען אין בעסטען געוונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פֿון דײַר צו הערען
אויף ווייטער נײַט ערגער.

צווייט עננס שרייב אײַך דײַר, אז דו ביזט נײַט ווייט פֿון אַ
משוגענעם, עס געהט דײַר אָב נור אײַן זאָך. — נעמען אַ שטעקען אין
לויפען איבער דײַ נאמען; האָסט דו געהערט אַביסעל אַ גדולה: ער שפּרײַצט
מיט גאז, פֿליהט קײַן פֿאַרײַוש, וואַרפט מיט מיליאָנען! ער גלייכט זיך צו
דײַ יעִהוּפֿעצער נגידים. זײַ האָבען קײַן געלד נײַט אין ער האָט קײַן געלד
נײַט, ווי זאָגט דײַ מאמע „בײַן אײַך מײַר אײַך אַ בהמה אין פֿגײַר אין דער
ששערערע“. גערענקט מײַן וואָרט, מענדל, אז מע וועט דײַך ברענגען
אחיים אָדער אין קײַטען, אָדער אין אַ לײַלעך, אזוי ווי דו ביזט ווערטה,
פֿכדי דו זאָלסט גערענקען, אז דו האָסט אַ ווייב בײַז הונדערט און
צוואַנציג יאָהר, וואָס פֿערשטעהט מעהר פֿון דײַר, און פֿאַר דײַנע מתנות,
מענדל, וואָס דו ווילסט מײַר אָנגעמען, דאנק אײַך דײַר זעהר. לאַז זײַ
נאָט העלפען אועלכע קונים אַ סך ווי דו מיט דײַנע שוהמים דײַ לינגערס.
וואָס פֿאַרדײַנען מיליאָניאַסען און פֿגײַרען פֿאַר אַ גראָשען, הלוואי ווייטער
נײַט ערגער, ווי עס ווינשט דײַר פֿיעל גוטס און אימער גליק דײַן באַמת
נעטרײַע פֿרוי

שׁוֹנֵה שׁוֹנֵד ל.

דײַ מעשה פֿון דרײַפֿוסען, וואָס דו האָסט מײַר באַשריבען, זאָל אײַך
אזוי וויסען בײַז, ווי אײַך פֿערשמעה אפילו אײַן וואָרט! ווי קומט אַ יוד

מִדְּרֵי אֵלֶּיךָ

זײַן אַ קאָפּיטאָן און וואָס איז דאָס פּאַר אַ מין, באַנדערט, וואָס איינער
לעגט אַרויף אויף דעם אנדערן? צו וואָס האָט דער וואָלע בעדאַרפּט
אַנטלויפּען און וואָס האָט מען איהם געוואָלט שיסען און פאַר וואָס עפּים
פּון הינטען, נישט פּון פּאַרינט? ... ווי זאָגט דײַ מאַמע: „ציענען זאָלען
אַזוי וויסען פּון פּרעמדע גערטנער, ווי ער ווייסט וואָס סײַ טוט זיך
מיט איהם“ ...

XXIII.

. (מנתם-מִעֲנִידֵי פִּן יִשְׁחַפְּצֵן צוּ וַיִּזְן וַיִּטֵּב שׁוֹנֵה-שׁוֹנֵדוֹל אִין פִּתְרֵי-דְעוּקָא.)

לִּזְנִיתִי הִיִּקְרָה הַצְנוּעָה הַחֲכָמָה מֵרַת שׁוֹינָה שׁוֹנֵדִיל שְׁתַּחֲוִי עַבְב־ב.

ר א ש י ת בִּין אִיָּה דִיר מוֹדִיעַ אִז אִיָּה בִּין בִּיָּה בְּקוֹ הַחַיִּים וְהַשְׁלוֹם,
הַשִּׁית וְאָר הַעֲלָפֵן מֵעַ וְאֵל תְּמִיד הַאֲרַכֵּן אִיִּים פּוֹגִים אַנְדֶּרֶן נֶאָר
נוֹטֵם מִיֵּט בַּשׁוֹרֹת מְבֹבֹת יִשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת—אָמֵן.

וְהַשְׁנִית זֵי וַיִּזְנֵן, אִז דָּאָם קְאוּקְאוּ הָאָם גַּעֲמֵקְט אַרְבִּין אִין
דְּעַר עֶרֶד אַרְבִּין אִיִּדְעַר אִיָּה הָאָב דָּאָם דְּעַרְקֵקְט! אִיָּה מֵאָר מִיָּה נֶאָר
נִישְׁט בְּאוּוֹיִזֵּן אִיָּה דְּעַר בַּעֲרוּעַ; וַיִּאָּם אִין דִּי מַעֲשֵׂה? דִּי מַעֲשֵׂה אִין
א פִּשׁוּמֵעַ מַעֲשֵׂה: נַעֲכְטֵן קִים אִיָּה אַרוּים אִיָּה דְּעַר בַּעֲרוּעַ, גַּעֲהַט מִיר
א קַעֲנֵן מוֹדְרוֹם און מַאֲכַט צוּ מִיר: „הַעֲרַט נוֹר, רַב יוֹד, וּוְאוּ אִין
עַרְגִּין אִיִּיעַר קְאוּקְאוּ?” — קְאוּקְאוּ, וְאָג אִיָּה, אִין אִיָּה קְאוּקְאוּ, וַיִּאָּם
אִין דְּעַן? „אִיָּה הָאָב מַאֲכַט עַר, נֶאָכְגַּעֲדַאֲכַט אִיָּה דְּעַר לְאַנְדֶּקְאֶרַט, וּוְאוּ
נַעֲפִינְט זִיָּה עַרְגִּין אִיִּיעַר גַּעֲשַׁעֲפַט, לְאִוֹט זִיָּה אִוִּים, אִז דִּי שְׁמֵאֶרַט,
וַיִּאָּם אִיהַר הָאָם דְּאֶרְטֵן אָנְגַּעֲרִיִּשֵׁן, אִין א נַעֲכְטִיגֶעַר מֵאָג”. וַיִּאָּם הַיִּיסַט,
וְאָג אִיָּה, א נַעֲכְטִיגֶעַר מֵאָג? „אָט דָּאָם הַיִּיסַט, וְאָגַט עַר, ס'אִין נֶאָר
אִז שְׁמֵאֶרַט נִישְׁט אָ אִיָּה דְּעַר וּוְעֵלַט. עֲפִים א נֶאָמֵן פִּן דְּעַר הַגְּדָה...
וַיִּי נַעֲמַט דָּאָם א יוֹד, וְאָגַט עַר, אִין לְעַגַט פֶּאָר א גַּעֲשַׁעֲפַט, וַיִּאָּם נִישְׁט
נַעֲשְׁטִיגֵן, נִישְׁט גַּעֲפִלוּיגֵן? און נֶאָה וּוְעַמֵּן? רִויִטְשִׁלְדֵעֵן! אִיהַר וַיִּיסַט,
וְאָגַט עַר, וּוְעַר רִויִטְשִׁלְדֵעֵן אִין? — פֶּאָר וַיִּאָּם, וְאָג אִיָּה, וְאֵל אִיָּךְ נִישְׁט
וַיִּזְנֵן? אִיָּה וַיִּזְנֵן עַרְהַר נוֹט, וְאָג אִיָּה, וּוְעַר רִויִטְשִׁלְדֵעֵן אִין, נֶאָר
וַיִּאָּם בִּין אִיָּה, וְאָג אִיָּה, שׁוֹלְרִיג? מֵעַ הָאָם מִיר גַּעֲוֹאָגַט, הָאָב אִיָּה
אִיָּה גַּעֲוֹאָגַט. און אִיָּה הָאָב מִיָּה בַּאֲלֵר גַּעֲלֹאָט לִויִפֵּן זִוכֵּן דִּי
מַעֲנִדְעוּ עַרְעַנְדֵּעַ” אִין הָאָב אִיהֵם גַּעֲפּוֹנֵן אִין דְּעַר „יִרְדִּישְׁעַר
מֵאֲלֶאֱטִישְׁנֵעַ”, דְּאֶרַט וּוְאוּ אֵלַע יִרְעֵן וַיִּצֵּן, און הָאָב אִיהֵם גַּעֲנוֹמֵן אוּיִפִּן
צִימְבַּעַל: — וְאָגַט מִיר נוֹר, מַעֲנִדְעוּ עַרְעַנְדֵּעַ סַעֲרַצֵּעַ, וּוְאוּ גַעֲ-

פֿינט זיך ערניץ דאָס געשעפט אונזערס? „ס'א משל, מאכט ער, דאָס
געשעפט איז דאָך ביי אײך, אײהר האָט דאָך דעם קונה!" — נײן,
זאָג אײך, נײט דאָס מיין אײך, אײך מיין דאָס געשעפט נופא, וואו שמעקט
דאָס ערניץ, אין וואַסערע מקומות, ווי אוי פאָהרט מען אהינגוצו, דורף
וואָס פאר אַ שטאָרט? „דאָס, מאכט ער, ווייס אײך גראָד נישט, דאָס
בעדארף וויסען דער שותף מינער". זענען מיר געגאנגען בידע זוכען דעם
שותף, זאָגט אָבער דער שותף, אז איהם האָט געזאָגט דער וואָס מיט
דער רויט ער נאָז, און די רויט ער נאָז זאָגט, אז ער ווייסט נײט
פון קיין פותר און פון קיין חלום, ער האָט געדאַרמט, זאָגט ער, פון
יענעם מעקלער, וואָס מיט די גראָבע ליפּען, אז די מענדע-
זערענדע האָט אנגעשעפט אויף קאווקאז, נאָר וואו קאווקא-
קאז און וואָס קאווקאז — ווייסט ער נישט, ער זאָל אוי נישט ווי-
סען פון קיין שלעכץ! הקצור, מע האָט זיך געוואָלט דערגרונטעווען, פון
וואנען שטאַמט דאָס געשעפט און ווער האָט דאָס אויפגעגעבען, האָט
איינער אָנגעוויזען אויפ'ן אנדערן, דער אויף יענעם און יענער אויף
דעם, אזוי לאַנג אזוי ברייט ביז ס'איז געבליבען מסתמא, אז דער גאנ-
צער סוב בײן אײך; אײך האָב שוין אזא גליק, משמיינסגעזאָגט, אז
אומעדם בײן אײך דאָס פפרהיהנדעל!... הערסט דו, זוגתי היקרה,
וואָס אײך בײן דערגאנגען? א ס'איז נישטאָ קיין מזל, זאָל מען זיך בע-
סער באגראָבען אַלעבעריגער! צו וואָס אײך זאָל מײך נישט געמען איז
לכתחלה דאכט זיך אלסדונג נישט און שען און פײן, אָט אָט האַפּ אײך דאָס
גליק, אָט אָט איז דאָס בײ מיר אין קעשענ? — צום סוף מהוש זיך דאָס
רעדיל אַ דרעה אײבער, און עס לאָזט זיך אויס אַ געכטונגער טאָג! נישט
באשערט, אַ פנים, אז אײך זאָל אויפקומען פון מעקלערײ, האפּען אַ
גראָבס און אנטלויפען! נישט באשערט, אז מנחם מענדיל זאָל אויפקומען
ווי אנדערע מעקלערס אין יעהופּעץ! אלע טראַסקען, נאָר אײך איינער
שמעה און קוק ווי די וועלט מאכט געשעפטען און פארדיענט געלד און
אײך דרעה מײך ארום ווי אַ פרעמדער. אײך זעה פאר זיך מיליאָנען מיט
מיליאָנען, און קאָן זײ נישט האפּען... אײך בײן שטענדיג עפּים ווי אין
דרויסען... אַ פנים, אײך האָב מײך נאָך נישט ארויפגעשלאָגען אויפ'ן
ריכטיגען וועג? קיין מענש ווייסט נישט, וואו זײן מזל געפונט זיך... מע
דארף עס לאַנג זוכען, און אז מע זוכט, געפונט מען... און מחמת אײך
בײן זעהר דערשלאָגען, מאַך אײך דאָס בקיצור. איה'ש אינ'ם אנדערן
ברינעף וועל אײך דיר ארויסשרייבען אלסדונג באריכות. לאַז גרויסען

שווער און שוויגער און שרייב מיר, וואָס מאַכסט דו עפּים אין געזונד,
אונ קוש די קינדער זאָלען לעבען און געזונד זיין, און שרייב מיר, וואָס
הערט זיך עפּים ביי אײַה אין פּתּרילעווקע? —
ממני בעלה מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: צרות רבים חצי נחמה. אז מע זעהט זיך
אַן יענעסם צרות ווערן אַ ביסעל גרינגער אויף דער נשמה אָט נעם
למשל דעם אורח וואָס שמעהט מיט מיר אין איין חדר. געווען אַמאָל אַ
פּאָדראַטשיק, זאָגט ער, אַ גביר, אַ בעל הבית פון היינער און קליימען
אייגענע, און הינט לאָרט ער זיך מיט קאַונאַ, ער האָפט אויפּמאַהען
אַ סך געלד, גאָר אַ סך געלד. גאָר סחמת ער האָט נישט אַ גראַשען ביי
דער נשמה האַלט ער זיך אויף לעת עתה ביי מיר. אים ירצה השם,
אַז ער וועט אויסלאָדען זיין געלד, וועט ער מיר, זאָגט ער, ניט
פּערגעסען... און נאָך איינער שמעהט מיט מיר צוזאַמען, נאָך אַ גרעסע-
דער אַרומטאָן פון יענעם: ער איז אַ שרייבער. ער שרייבט אין די בלע-
טער און מאַכט אַ פּוּך! דערווייל ביז זיין פּוּך וועט פּאַרטיג ווערען האַלט
ער זיך אויף מיט אונז אין איינעם און פאַר רחמנות ניט אײַהם די בעל
הבית'טע אַמאָל אַ גרעזעל טי. און נאָך איינער האַלט זיך אויף ביי אונז
אויף דער אַכסניא, אַ מין עני ואביון, דער שרייבער איז אַ הונט קעגען
אײַהם! ווער און וואָס ער איז וויים איך אליין ניט: עפּים אַ שטיקעל אַגענט,
אַ שטיקעל שדכן, אַ שטיקעל אַקטיאָר, זינגט לייערליך און טרייבט אַרויס
מיין, — זעהר אַ פּרעהליך יודעל, האָט נישט קיין העמד אויפ'ן ליב און
געהט אויס ממש פאַר אַ שטיקעל ברויט! הכלל, מע זעהט זיך אָן אזוי
פּוּעל צרות אויף דער וועלט, אַז מע פּאַרגעסט אָן די אייגענע!... גע-
דענק זשע, למעה'ש, שרייב מיר פון דיין געזונד און פון די קינדער
זאָלען געזונד זיין און פון שווער און שוויגער און פון איטליכען
געזונדער

הג"ל.

XXIV.

שׁוֹנֵה שׁוֹנֵה פֿון פֿתּוּלֶעוּקע צו אײַהר מאַן מנחם מענדל אין יערוּפּעץ.

לכבוד בעלי היסר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהרר
מנחם מענדל נ"י.

ערשטענס קום אײַה דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט
צו דאַנקען אין בעסטען געוונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פֿון דיר צו
הערען אויף ווייטער גיט ערגער.

צווייטענס שרייב אײַה דיר, וואָס האָב אײַה דיר געוואָנט, דו
אַפּגעריסענער נאר ? קושען בעדארפסט דו דאָך די ווערטער מיניע,
ווי זאָגט די מאמע: „קוש דעם קאנטשיק וואָס שטייט דײַך!“ ... האָסט
זיך שען אויסגעהאנדעלט דאָרטען וואָס מײַג מיר גרויס און האָסט זיך צע-
נויפגעסקאָמפּאָניעט מיט אַ פּינער חברה שלעק, פּאָדראַטשיקעס, שלעפּערס,
מחברים, לידעלמאַכערס, מיזען־טרייבערס — גיטאָ ווער ס׳זאל לאַכען
און גענוג. אוראי דארף מען זיצען צוליבע דעם אין יערוּפּעץ אויף אַנ-
אכסניא און טרענצלען קערבלאָך! מיר געפּעלט נור וואָס דו ביזט געקומען
צום שכל: אַ פנים, זאָגסט דו, ס׳איז דיר גיט באַשערט אויפצוקומען
דאָרטען, ווערען אַ מיליאָנשטיק ? ביזט נאָך מסופק מענדל ? אײַה שרייב
שוין פֿון לאַנג, אז דו זאלסט זיך ארויסשלאָגען פֿון קאָפּ די דאָזיגע נאָרטישע
געדאַנקען, לאָס אײַה שוין אזוי זיין באַוואָהרענט פֿון אלדאָס ביזו און דו
פונ'ס נאר דינעס, ווי דו ביזט באַוואָהרענט פֿון מיליאָנען! פּאַרגעס,
מענדל, אָן די מיליאָנען, פּאַרגעס אז ס׳איז גאָר פּאַרהאן ערגיץ אַ בראַצקי
אויף דער וועלט, וועט זיין אז וואָהל צו דיר און צו דיין נשמה! „קוק גיט
וואָס העכער פֿון דיר, קוק וואָס נידעריגער פֿון דיר“, אזוי, דאַכט זיך,
שמעהט געשריבען אין די ספרים ? און זיי נישט מקנא די יערוּפּעצער
פינע מעגלעך וואָס טראַסקען. לאָזען זיי טראַסקען, לאָזען זיי טרישטען,

לאָזען זײַ ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווײַנט דיר הינט און אלע מאָל
דין באמת נעטרמע פרוי
שײַנה שײַנדיג.

זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו זיך עפּים פּלוצים דערמאָהנט, מיין
טהייערער מענדל, זיך נאָכפרעגן אויף אונזער פּתּרילעווקע? און וואָס בין
אײך דיר עפּים געוואָרען אזוי טהייער, וואָס דו זאָרנסט זיך אזוי פּאַר מיין
געזונד? א פנים, דו האָסט זיך מאַקי פּאַרט פּערבענקט נאָך אינו? . . . ווי
זאָגט די מאַמע: „לאָז דאָס קאלב לויפּען, עס וועט זיך אויסהונגען וועט
דאָס אליין קומען אַהיים“ . . . אײך וואַרט אויף אַ דעפּעש פּון דיר און די
פּאַהרסט. שוין צײַט. שוין לאַנג צײַט — הלואי זאָל דאָס זײַן מיין לעצטער
ברײַעף . . .

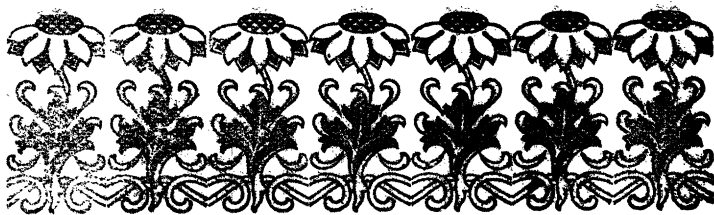
ענדע פונ'ם דריטען בוך.

IV.

אֲבֹתֵינוּ בְּבֹדֵר'עַ פְּרִנָּה.

(מְנַחֵם-מְעֵדִיל-אֶשְׁרֵי-בָּעוֹר).

א פּבּוּד'ע פּרנסה. (מנחם-מגדיל - א שרייפער.)

I.

(מנחם-מגדיל פון יענעפּען צו זיין ווייב שיינה-שיינדל אין פּרודעווקע.)

לונגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדל שתחי'.

ראשית בן איה דיר מוריע אז איה בן ברנך השם בקו החיים והשלום.
השם יהברך זאל העלפּען מע זאל תמיד האַרבען איינס פונם אנדערן נאָר
גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זי וויסען, אז איה האָב אוועקגעוואָרפּען אלע גע-
שעפּטען, איין עק, אויס בערווע, אויס סעמעדינג, אויס מעקלערני — ס'איז
גאלע שווינדעל מיט חאפּערני מיט בזיונות מיט דער שוואַרציאָהר ווייסט
וואָס! איה האָב שוין היינט אַ נייע פרנסה, אַ שאַפּאָגעל-נייע פרנסה, אַ בויסעל
אַ שענערע און אַ לייטשיערע פרנסה — איה בן געוואָרען למזל אַ שרייבער
איה שרייב! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען, ווי קום איה צו שרייבערני?
— ס'איז מן השמים.

אויב דו געדענקסט פון מיין לעצטען בריעף, האָב איה מיר דאָ אויף דער
אכמניא, וואו איה האַלט סטאַנציע, באַקענט מיט איינעם אַ שרייבער, וואָס
שרייבט אויף די גאָעטען, און דערפון טאָקן לעבט ער. דהיינו, ווי אזוי?
ער זעצט זיך אוועק און שרייבט אָן אַ זאך און שיקט עס אוועק און מע
דרוקט עס אָפּ, און אז מע דרוקט עס אָפּ, באַקומט ער בעצאָהלט פון
דער שורה, אַ קאָפּיקע אַ שורה, וויפּינעל שורות, אזוי פּינעל קאָפּיקעס.
האָב איה מיר מיישב געווען: גוואַלד, רבוגר-של-עולם, מיט וואָס בן איה

ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואס דא איז! דאכט זיך, איך האב
 אויך געלערענט אין א חדר, און א האנד צום שרייבען האב איך אשענערע
 ווי ער, אפער וואלט איך מיר א פרוב טהון און געבען א שרייב אריין
 אין אידיש בלאט, וואס קומט מיר דערפאר? קעפען וועט מען דאך מיר
 ניט! משה נפשה, יא — יא, גיין — גיין! — און געה און שרייב אוועק א
 ברויעך גליק אין דער רעדאקציע אריין אזוי און אזוי, און איך דערצעהל
 זי אויס מיין גאנצע, בעגריפיע. ווי אזוי איך האב אמאל געקנאקט אויף
 דער בערווע, אין אדעס און אין יעהופעץ, איבערגעדענט כל העבודה
 זרות, געהאנרעלט און געמקלערט מיט, לאנדאן און מיט, פאפיערלעך?
 און מיט, יקנה"ז אין די מיליאנען אריין, געווען זעבען און זעבעציג
 מאל אָט א גנור און אָט א קבצן, אָט א גביר און אָט אַנ' אביון. הקצור,
 איך האב נישט געוואלט וועט מיין טרחה און האב זי ארויסגעשריבען
 אלסדינג באריכות, אפער אויף צעהן זימלעך. און געבעטען האב
 איך זי, זי זאלען מיר ענטפערען, אויב עס געפעלט זי מיין שריי-
 בעכץ, וועל איך זי שרייבען און שרייבען. קומט מיר נישט אן, מינסט
 דו, אין אנדערהאלבען חדשים ארום פון דער רעדאקציע אנענטפער?
 זי שרייבען מיר, אז מיין שרייבעכץ געפעלט זי דוקא זעהר גוט און לעגען
 מיר פאר, איך זאל זי ארויסשריבען די אלע מינע באשרייבעכצען באריכות;
 און אויב מינע באשרייבעכצען וועלען זיין גוט באשריבען, וועלען זי
 מינע באשרייבעכצען מיט פערגעניגען אפדרוקען אויפן בלאט אין וועלען
 מיר בעצאהלען פאר דער שורה, א קאפיקע א שורה, דו פערשטעהסט?
 וויפיעל שורות, אזוי פיעל קאפיקעס. האב איך באלד געגעבען א חאפ
 אויף דער פען, וויפיעל, למשל, קאן איך אַנשרייבען? צום אלעם מיני-
 דעסטענס רעכען איך. אז איך קאן אין א לאנגען זימערדיגען טאג אַנשריי-
 בען גוטע מוזיקע שורות. מאכט דאס ניט א צעהנערל א טאג? האבען
 מיר א קיימא לך, הייסט דאס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל א חודש.
 נישקשה פון א זשאלאָואַניע, ווי מינסט דו? און נישט לאנג געטראכט,
 האב איך מיר געקויפט א פלעשעל מינט מיט א ריז פאפיער און האב מיר
 אוועקגעזעצט צו דער ארבייט. און טחמת איך האלט סאמע אין רעכטען
 שרייבען, מאך איך דאס בקצור. איה"ש אין די ווימערדיגע ברויעך וועל
 איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעתעמה זאל גאט געבען מיט
 געזונד און מיט הצלחה. גרויס די קינדערלעך זאלען לעבען און שווער
 און שוויגער און אימליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

שמתי בעלה מנחם מענדיל.

ע י ק ר ש כ ח ת י : א ו ד ע ר א ו י ב ע י ש י ע ר ו ו ע מ ה ע ל פ ע נ א ו נ א י ה
 ו ו ע ר פ א ר ט י ג מ י ט מ י מ ב א ש ר י י ב ע כ י , ד א ס ה י י ס ט מ י ט ' נ א מ ע נ פ ו נ י מ ב א -
 ש ר י י ב ע כ י , מ ח מ ת א י ה ה א ב נ א ה נ י מ ק מ נ א מ ע נ , א ו ו י ש י ק א י ה ע ס א ו ו ע ק
 ב א ל ר א ה נ א י נ ד ע ר ר ע ד א ק צ י ע , א י נ ב ע ט מ ע ו א ל ד י ר א ר ו י ס ש י ק ע נ
 א ו י ה ד מ נ א מ ע נ ק מ נ כ ת ר י ל ע ו ו ק ע ע מ ל י כ ע ק ע ר ב ל ע ה ע ד ל ח ש ב ו נ . א י ה
 ו ו י ל , ז ו נ ת י ה י ק ר ה , א ו ד ו ו א ל ס ט א י ד ה נ א ה ה א ב ע נ מ י נ ט מ נ א י צ מ י נ ע
 פ ר נ ס ה . ס ' א י ו א ב י ס ע ל ל י מ י ש ע ר פ ו נ מ ע ק ל ע ר י : ב י ט ע ק ר ע ר י ה י ס ט ע ס
 , ק א ר ט א ו ש ' , א י נ ב י ש ר י י ב ע ר י ר ו פ ט מ ע נ ד א ס נ א נ ע ר א ר . . . א ו י ס ק ע ר ב ע ל
 א מ ד א ס נ א נ ע ר א ר , א ג ר י נ נ מ א ו נ א ב ב ב ו ד ' י נ מ . . .

ה ג ל

II.

(שׁוֹנֵה שׁוֹנְדוֹל פֿון פֿתוּרֶדעוּקע צו אײהר סאָן מנחם מענדל אין יעִהוּבִיץ).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ד
מנחם מענדל נ״י.

ע ר י ש ט ע נ ס קוּם אײך דײַר צו מעלדען, אז מײַר זענען אלע
נאָט צו דאָנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פֿון דײַר
צו הערען אײַך ווייטער נײַט ערנער.

צו ר י י ט ע נ ס שרײַב אײך דײַר, מיין ליעבער און מיין באַשער-
מער, וואָס וועט זײַן פֿון דײַר? עס נעמט דאָך דײַך קײַן קײַל נישט!
נײַט מיט גוטען, נײַט מיט בײַזען! שײַם אײַן דער וואַנד אַרײַן! דײַ מאַמע
זאָל לעבען — אײהרע ווערטער מעג מען פֿערשרײַבען: „א קראַנקער, זאָגט
זײַ, וועט געזונד ווערען, אַ שפּור וועט זײַך אויסניכטערן, אַ שוואַרצע
וועט ווייס ווערן, און אַ נאָרר וועט בלײַבען אַ נאָרר“... און זאָג אפּשר,
אז זײַ אײַז אומגעקעכט! באַרעכען זײַך, וואָס דו האַסט אָפּגעטהאָן, זײַנט אײַך
קען דײַך פֿאַר אַ מאָן, אז אָך און וועה אײַז מײַר, אײַז דײַר נאָך קאַרג,
געהסט דו אויף דער עלטער און פֿאַרשטעלסט זײַך פֿאַר אַ מאַרשעליק! אַ
„רײַבער“ געוואָרען און „רײַבט“! און סײַ געפֿינען זײַך נאָך אזעלכע נאַראַניס,
וואָס זײַ צאָהלען דערפֿאַר. ווער ווייסט וואָס דו קאָנסט מיט דײַנע בע-
שרײַבעכען אַנאַרבייטען חלילה. אײַך בײַן שוין אַ געלערנטע. ווי זאָגט
דײַ מאַמע זאָל לעבען: „פֿאַר אַ געשלאָגענעם הונד מאַר מען קײַן שטעקען
נײַט ווייזען“... בראַש קלײַבט ער זײַך אויס אלע מאַר גרײַנגע פֿרנסות,
דופּטונגע פּויגעלעך. גאָר נײַט. ער וועט זײַך זיצען אין יעהופּעץ אויף דער
סטאַנציע און וועט „רײַבען“, און אײַך וועל זײַך וואַלנערן דאָ אין פֿתוּר-
לעווקע מיט זײַנע קינדער און קרענקען אײַך דער „פֿלענציע“! שוין אַ וואָך
דריי, אז זײַ האָט זײַך אַרײַנגעחאַפט צו אונז, דײַ „פֿלענציע“, און וויל
גאָר נישט אַרויס. אויסגעקויקעלט פֿון קלײַן בײַז גרויס... און וואָס דו
בײַזט מײַר מנדל דאָס געלד פֿון דײַנע שרײַבעכען, דאַנק אײַך דײַר בעי-

צימקנס. דינע יעהופצער פיינע בריות מענען עס פארמאנען אויף אים
 ווארעמעס, וואס דו וועסט זיך שוין דארטען אונגעמען, גאלענאר. דו ביזט
 אליין א גאלענאר, דאס הייסט פון אויבען ביז אראפ — גאר... און
 אויב דו ווילסט, איך זאל נישט געהן יונגערהייר פון דער וועלט, און דינע
 קינדער זאלען הייליך נישט בליבען קיין יתומים, זאלסט דו זיך ארויסשלאגען
 פונ'ם קאפ אלע דינע לופטיגע פרנסות מיט דינע זיסע שרייבעכצען און
 קומען צו פארהען א מאל אהיים, צו דיין ווייב און קינדער, צו דינע שווער
 און שוויגער, וועסט דו זיין אמירצה'שם א גאסט, ווי די טאמע זאגט:
 בארע דעם אויווען צעוואלנערן, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און
 אימער גליק היינט און אלע מאל — דיין באמת געטרומע פרוי
 שיינה שיינדיג.

משה דוד דעם קאלעקטאר גערענקסט דו צו נישט האט ער זיך
 מיט געווען און האט שוין לאנג געווארפען אין אום-הן אויף זיין ווייבעל,
 געוואלט פטור ווערען פון איהר, נישט געוואוסט ווי אזוי: נעמט ער און
 פארהט אוועק אין אמעריקא, האט זי איהם געפאקט ביי דער גרענעץ אין
 געמאכט אזא שקאנדאל, אז ער וועט דאס פארזאגען א צעהנטען. א ליטווישק
 קאן! מינע צרות אויף זיין קאפ!

III.

(מנחם-מענדל פון יעהופען צו זמן ווייב שנינה שנינדל אין כתרילקווקע).

לונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שנינה שנינדל שתחי עכב"ב.

ראשית בין איה ריר מודיע, אז איה בין ב"ה בקו החיים והשלום, השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד הארכען איינס פונם אנדערן נאך גוטס מאג בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית הנה זי וויסען, אז עס וועט אמירצה-השם זין רעכט. איה שמעה שוין, דאנקען גאט, אפגעדרוקט אויפ'ן בלאט גליה מיט אלע שרייבערס און איך פיהר מיך איצטער עפנים נאך אנ'אנדער מענש. די ערשטע מינוט, אז איה האב דערזעהן מיין נאמען אויפ'ן בלאט אפגע-דרוקט: מנחם-מענדל — האבען זיך מיר אוש געשמעלט מרערען אין די אויגען. די מינסט מחמת וואס? נור מחמת גוטסקייט, וואס סע געפינען זיך אוועלכע גומע, פינע, ליטמישע מעגשען אויף דער וע'ט. איך מיין טאקי די רעדאקציע. על-פי שכל דארף מען פערשמעהן, אז איה בין מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס'איז דא גענוג שרייבערס און מיר אויך. פון דעסוועגען, האט זי זיך נישט געפוילט און האט זיך אוועקגעזעצט און האט איבערגעליענט מיין בעשרייבעכען, ווי עס זעהט אויס, פון מאוועל ביו מאוועל, און ענטפערען ענטפערט זי מיר אין בלאט, דאס הייסט. אין בריעפאסטען, אז מיין בעשרייבעכען איז איהר געפעלען, נאך ס'איז אביסעל צו-לאנג — איז גומער איינס. והשנית, פערלאנגט זי נישט פון מיר, איך זאל איהר אויסטראכטען מעשיות פונ'ם קאפ, זי וויל נישטמעהר בלתי איה זאל איהר שריידערן (אזוי טאקי מיט דעם לשון) דאס לעבען פון דער שטאדט יעהופען מיט אלע איהרע טיפען. די משמעות, אז זי וויל וויסען, וואס ביי אונז אין יעהופען טהוט זיך, ווארום וואס דען איז דער פשט „טיפען“? .. איך, אנ-איידינקייט פון ארעדאקציע? קאן מען דאך שוין אזוי גראב נישט זין און נישט אפגע-

אויף מאַרגען, האָב איך אויסגעטראָן די קאפּאָמע אין איך האָב מיך אוועק-געזעצט אין איך שרייב איהר — שוין דער דריטער מאָג אז איך שרייב אין שרייב, אין סע הערט זיך גאָר ניט אויף צו שרייבען! אין מחמת איך בין זעהר פּערנומען מיט מיין שרייבען אין האָב קיין צייט ניט מאַך איך דאָס בקצור; אַם ירצה השם אינ'ם אנדערן ברעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד אין מיט הצלחה. גרויס די קינדער אין שויער אין שוויגער אין איטליכען בעזונדער גאָר פּריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: איך בעט דיר, שרייב מיר, צו האַסט די מקבל געווען עפּים מעות פּון דער דעראַקציע, מחמת איך האָב זי גע-בעטען, אז זי זאל דיר שיקען דערווייַל, עד לחשבון, עפּים אַזעלכע עמ-ליכע קערבלעך. ממהנפּשה, אַרענדעל אַראָפּ, אַרענדעל אַרויף, מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

הנ"ל.

IV.

(שׁוֹנֵה-שׁוֹנֵה לִפְנֵי מִן כְּתוּלָה וּקוֹקֵץ צוֹ אִיהֵר מִן מַחֲסֵי-מִקְנֵה לֵאמֹר אֵין יִשְׁחָפְצוּן).

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מחרירד
מנחם מקנדיל ג"י.

ע ר ש מ ע נ ם קוּם אִיהֵר דִּיר צוֹ מַעְלָרֵעֵן, אִז מִדַּ וְעִנְיָן אֵלֶּע
נָאָם צוֹ דִּאָנְקֵן אֵין בְּעִסְטֵן גְּעוֹנֵר, גַּעֲב נָאָם דָּאָם נְכַמְלִיכֵע פֿון דִּיר
צוֹ תַעֲרֵעֵן אִיהֵר ווייטער נִיט עֲרַגְעֵר

צווייטע נים שרייב איה דיר, אז איה שפיי שוין מיט בלוט פון
דיינע זיסע בריוולעך. ווער איז דאָס דאָרטען אָם די יפהפיה דיינע, וואָס
די האָסט אויסגעטראָן צוליבע איהר די קאפאָטע און ביזט געוואָרען מיט
איהר קוצעניו-מוצעניו? לאָז זי דיר ברענגען אויפֿן פֿיער אינאָיינעם מיט
איהר געלד. איה דארף זי אויף סִינס-סאָט כפרות, ווי זאָגט די מאַמע זאָל
לעבען: „שענק מיר נִיט דִיין האָניג און געב מיר נִיט דִיין בִּיט“... מאָל
דיר, דִיין רעדאקציע מעג שוין דעמאָלט קרענקען, ווען זי וועט מיר שיקען
מעות — מיאום און מאום זענען מיר שוין געוואָרען דיינע שרייבעכצען,
וואָס די שרייבסט מיר. און אויב אפילו ס'איז מיר שוין באַשערט אז מִיין
מאן זאָל זיין אַ שרייבער, פֿערשטעה איה נִיט, וואָס דארף מען צוליבע
דעם זיצען אין יעהופֿעץ? נִיטאָ קיין טינגט אין כְּתוּלָה וּקוֹקֵץ? נאָר מסתמא
מוז דאָה דאָ זיין עפֿים אַ הינטערפֿיסעל, אַ שמד-שטיק, ווי זאָגט די
מאָמע: „צעכֿים דעם עֵבֶל, וועסט די געפֿינגען אַ וואָרעם“... לכן, בעלי
היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעכצען און קום צו פֿאַהרען אַחִים נאָר אָדן
אַ שום תירוץ, וואָרום איה קאָן נִיט צוועהן דעם צער פֿון די קינדער. זי
פרענגען זיך נאָה אַלע מאָל: ווען קומט דער מאַמע? לעג איה זי אָפּ פֿון
פֿסח אויף סוכות און פֿון סוכות אויף פֿסח. ווער שמועסט, משה-הקדושעל,י,
מיר זאָל זיין וואָס פֿאַר אַ חכם דאָס איז, קלינגער פֿוג'ס מאַמען, ווי עס

ווינשט דיר פיעל גוטס און איבער גליק הינט און אלע סאל — דין באמת
געטרעיע פרוי

שױנה שױנדיל.

וואָס זאָגסט דו אויף מיין ברענדלען? זי גט זיך שוין מיט'ן צווייטן
מאָן. קמנער ווייסט ניט, איבער וואָס. נאָר בסוד האָט ער מיר בעוווּקן
א האַנד פול מיט בלויע ציכענס. ער איז איהר מזחל, זאָגט ער, דעם
גדן מיט איהר ציערונג, אבי פטור ווערען פון א שלאק. ווי זאָגט דו
מאסע; בעסער א לויט מול אירער א פונט גאלד. אינער נאָנצע משפּחה
האָט נישט קיין גליק צו מאַנען. . .

ו.

(מנחם-מענדל פון יעהופעץ צו זמן וויב שיינה-שווינדל אין כתר-לעיווקע).

לזונתי היקרה הננועה החכמה מרת שיינה שווינדל שתחי עכב"ב.

ראשית בין איה דיר מודיע, אז איה בין ברוך השם בקו החיים
השלים. השם יתברך זאל העלפען מע זאל תמיד האַרבען איינס פונ'ם
אנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית הנה זי וויסען, אז איה האָב שוין אויסגעשריבען צוויי
פלעשרעך מינט, איה האַלט שוין בי'ם דריטען. א קליינגקייט — באשרי-
בען אזא שטאַדט ווי יעהופעץ! אָנהויבען האָב איה אָנגעהויבען פון דער
אכסניא, דאָרט וואו איה האַלט סטאַנציע, און האָב זיך גענומען, ראשית
חכמה, צו דער בעל-הבית'מע. וועסט דו דאָך פרעגען: וואָס עפּים צו
דער בעל-הבית'מע? ווייל ס'איז נישט קיין בעל-הבית; זי איז איין אלמנה
שוין פון דרייצעהן יאָהר. דער מאן איהרער איז געווען א סאָדאט, און
זי איז געווען ביי איהם דאָס אנדערע ווייב. גענומען האָב זי איהם, זאָגט
זי, צוליב דעם. זי זאל מעגען נאָכדעם, אינ'ם זכות פון איהר מאן,
וואָהנען דאָ אין יעהופעץ, און האָב געהאט מיט איהם, זאָגט זי, אַלעכען
אז אָך און וועה אויף אלע שונאים, וואָרום זי איז געווען סך-הכל יונגער
פון איהם מיט גוטע צוואנציג יאָהר, און זי איז געווען, זאָגט זי, א בילד-
פארשוין מיידעלעווין; אלע מאַנסבילען, יודען און כריסטען, זענען געווען
נאָך איהר די כפרה... און איצט דארף זי ארויסקוקען, טאָמער וועט זיך
מנחם-מענדלען פארגלומען א מאָל עסען א באַרשט אָדער א שטיקעל פלייש
מיט חרין, און דערפון אויסהאלטען א זעהן א גימנאזיסט און א טאָכטער
א גימנאזיסטקע, וואָס טהון מווען זיי גאָרנישט, העלפען איהר ניט פון
דאָנען אהין, און מע קוקט ארויס, אז די מאמע זאל צושראָגען דאָס
גרימע גליק אין מויל, אין דער פרייה דאָס גלעזעל קאווע אין בעט אריין
אין שפעטער, געקומען פון דער גימנאזיע, איז נישט געפרעגט. צי ס'איז
דאָ פאר וואָס, צי ס'איז נישט פאר וואָס — דער אָנפרייסען מוז שטעהן
אויפ'ן פיש, און טאָמער נישט אזוי גיך — איז הימעל עפען זיך. אָמ
אזעלכע קינדער זענען דאָס. אנומעלמען האָב זיך דאָס מידעל, די גימ-
נאזיסטקע, אין דער פרייה צעשריגען. למאי ס'איז נישט קיין זיך, און איז

אריינגערלאפען האלב נאקעט, מיט'ן גאנצען הארץ אין דרויסען, אין שמוב אריין צו די אורחים, וואָס זענען געזעסען ביים מיזש און געטרונקען מיין, און האָט זיך צעלאָזט אויף דער מוטער מיט אַ גוואַלד: „שטאַ זאָ סווינסטווען“ האָבען מיר זיך שוין ניט געקאָנט איינהאלטען און האָבען זי גענומען שטרעפּען: סטייטש, אָט דערויף שטודירט מען אין די גימנאזיעס? „לאַדי, זאָג איה וואָס די סאַמע דינע האָרעוועט אזוי, פּוצט דיר די שניבלעך בשעת די שלאָפסט...“ אזוי רופּ איה מיר אָן צו דער טאַכטער און וויל ערשט אָנהויבען זאָגען מוסר, אז סע פאלט ניט אָן אויף מיר דאָס בחור'ער: „אזוואס קאָאיא די עלאָ!“... און האָט מיר גענומען באַדען ווי אַ רעכטער עזות-פנים! האָט דאָס מיר שוין גוט פאַרדראַסען און איה האָב אַרומגעשריבען די דאָזיגע אלמנה געבאָה מיט איהרע שענע קינדער, און איה פאַרהאַף, אז ס'וועט זיך אַפּדריקען, וועט דאָס זיין דער בעסטער מוסר. די וועלט איז גענוג גרויס! ס'איז פאַרהאַן מסתמא נאָך אַ זעלבן אַרעמע אלמנות און נאָך אוועקע קינדער גימנאזיסטען און גימנאזיסטקעס, וואָס מהוען זייערע מוטערס צום טוירט... .

הינט פערשטעהסט די שוין, זונתי היקרה, פאר וואָס מע צאָהלט מיר געלד! און מחמת איה בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט מאַך איה דאָס בקצור; אם ירצה השם אינים אנדערן פריער וועל איה דיר ארויסשריבען אלסרינג באריכות; לעת עתה לאָו גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרויס די קינדערלעך זאלען לעבען און שווער און שווי- גער, אימליבען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחתי: וואָס די פּרענסט זיך נאָך, ווער איז די רע- דאַקציע, האָסט די, אַ פנים, ניט פאַרשטאַנען, וואָס דאָס איז. אַ רע- דאַקציע איז ניט איין מענש, נאָר עטליכע מענשען, וואָס האָבען זיך צע- נויפגעלעגט און געבען ארויס אלע אינאיינעם אַ גאזעט. די גאזעט צעשוקט מען אין אלע שטערט און מע לייזט פאר איהר געלד. נאָר אזוי ווי אַ גאזעט דאַרף האָבען שטאַף, בעט אונז די רעדאַקציע, אז מיר זאלען שרייבען, און צאָהלט אונז דערפאַר געלד. מהוען מיר איהר צוליעב, דאָס הייסט, מיר שרייבען, און זי דרוקט. הינט פערשטעהסט די שוין, וואָס דאָס איז פאַר אַ געשעפט?

ה'נ"ט.

VI.

לשונות-שונות פון פארשפרייטן צו איהר מאן מנחם-מענדיל אין ירושלים.

לכבוד בעל ווער הנגיד החכם מופלג הרבני מוזרד
מנחם מענדיל נ"י.

ער שט עננס קום איה דיר צו מעלרען, אז מיר אלע ווענען נאָט
צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס געמליכע פון דיר צו הערען
אויף ווייטער נישט ערנער.

צווייטענס שרייב איה דיר, אז איה האָב געלמענט דין ברויף
און נישט געגלויבט מייןע אויגען. א פרויער חלום און גענוג. געפונען א
גויטיגע זאך צו באשרייבען! אטאלמנה האָט איהם גאָט באשרט מיט קיני-
דער, דער רוח ווייסט וואָסערע — און ער לענט אויף איהר רחמנות און
מאכט פון איהר א גאנצען צימעס. ווען איך בין אויף דין אָרט אין יע-
הופעץ, וואָלט איה דאָס בחור'על אנדערש באשריבען, און די מויר מיט
די נאקעטע פליצעס וואָלט איה אוועקגעוועצט אין קנה, אויף דער פלי-
שינער באַנק, לאָז זי שולען קארטאָפּלים, גיט איה זאָל זי זאָגען מוסר.
א מוסר-זאָגער געוואָרען גיין מאן, א בעל-דרש'ער. און מע צאָהלט איהם,
זאָגט ער, דערפאר געלד, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען! פארהאן
אלערליי משוגעים אויף דער וועלט... מיר דאכט, אז איידער אריינקוקען
אין פרעמדע טעפ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייכער עס
זאָל דארען דער קאָפ פאר אייגענע. דו קעהרט, דאכט זיך, אן דינע
קינדער א מאמע, צי גיין ז וואָלט הערען, ווי משה-הערשעל! לערענט שוין
קמץ-אלף — מעג דין יעהופעצער אלמנה מיט דער רעדאקציע אינאיינעם
זיין פאר איהם די כפרה. ס'זאָל מיר זיין גוט אויפ'ן הארצען, וואָלט איך
איהם אראפגענומען א פאָטאָגראַפיע מיט די איבעריגע קינדער און וואָלט
דיר אוועקגעשקט אהין, זאָלט האָטש זעהן, וועמען דו האָסט פערדייטען
אויף אלמנות מיט רעדאקציעס, מיט צרות און מיט שלעק, ווי עס
ווינטשט דיר פויער געזונד און אימער גליק הינט און אלע מאָל — דין באמת
געטרייע פרוי

שיינה שיינדיל.

VII.

מסתם-מגדול פון יעוהפען צו זיין וויב שיינה-שיינדל אין פתרי-עוואלד .

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שיינדל שתחי' עכ"ב .

דא שות פון איה דיר מדיע, אז איה פון ברוך השם בקו הדיוס
הזשלום. השם יתברך זאל העלפען מע זאל האַרבען איינס פונ'ם אנדערן
נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות—אַמן .

והשנית הנה זיי וויסען, אז איה פון שוין מיט דער בעל-הבית'מע
פארמיג אין האָב מיה גענומען צו די אורחים פון דער אכסניא, דאָס
הייסט, איה באשרייב אלע שלים-מול'ען, וואָס שטעהען מיט מיר איה
איין סטאנציע. איה קאָן מיה בעריהמען, אז ס'איז מיר, קיין עין-הרע,
געדאָמען. איין שלים-מול גרעסער פונ'ם אנדערן. נאָר דער גרעסער פון
אלע איז דער, וואָס מע רופט איהם ביי אונז, דער מוצלח. פון איהם
איז דאָ אזוי פיעל צו שרייבען, אז ס'וועט ניט קלעקען ניט קיין פאפיער,
ניט קיין טינט. אלעין איז דער יונגעראַן פון זשוואַנעץ, אנאידעם איז ער
געווען פריהער אַ לאַדיזשינער און נאָכדעם אַ סאַראַקער, באַזעצט האָט ער
זיך אין קאָסערניגעסלאַוו, און דאָרט איז ער אַרויסגעפאַהרען מיט'ן ערשטיגן
געשעפט, אָנגעהויבען האַנדלען מיט גאָלד, דאָס הייסט, חברה האָבען
איהם פאַרקויפט עטליכע זעקלעך גאָלד, צוגענומען דאָס גאַנצע ביסקעל
מוזינגס, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט, אז געהאנדעלט האָט ער זאָמער.
איז איהם געוואָרען שלעכט, האָטש וואָרף זיך אַ לעבעדיגער אין נייעפער
אָרין, האָט ער גענומען דאָס שטעקעל, אַרויס איה דער בערע, ציע'ע
נייפגעפיהרט אַ וואַנד מיט אַ וואַנד, געמאַכט עטליכע קערבלעך און מדיע
געווען אין די גאַנצען, אז ער זוכט אַ געשעפט מיט אַ שותף, ס'האָט לאַנג
ניט געדייערט, האָט זיך אָפגעזוכט אַ שותף מיט איין אייגענעגעשעפט, דאָס
הייסט, ער האָט געקויפט מיט'ן שותף אַ שטיקעל ערד ביי קרוואַראַג,
עפרות זיב, מע האָט זיי געוואָלט געבען דערפאַר במה אלפיה אָפמריקט

געלד. האָט ער געזאָגט: אָדער אַ האַלבען מיליאָן, אָדער גאַרניט. איז געוואָרען גאַרניט. האָט ער זיך אַוואָרף געטהאָן צו ערד־קויהלען, דער־מאַפּט אַ אינזשינער אַ דייַטש, דאָס הייסט, אַ יוד וואָס רעדט דייַטש, און האָט געדונגען מיט איהם אַ שאַכטע און דוקא אין גלייכען געלד, און מע האָט זיך אוועקגעשטעלט צו דער אַרבייַט, גראַבען קויהלען, האָט זיך געעפענט אַ קוואַל, מע ווייסט ניט פון וואַנען, אַ מכול. האָט מען אוועקגעשטעלט צוויי מאַשינעס אויף אויספאַמפען דאָס וואַסער. אַט פאַמפעט מען, אַט קומט אָן נאָך — אַ מעשה אַהן אַנעק. האָט ער אַ שפּי געטהאָן אויפ'ן דייַטש און האָט זיך באַקענט מיט אַ יודען, וואָס קויפט צענזיף איינער, אָנגעשלאַגענע, ניט קיין פּריַשע, און מאַכט פון די געלדכלעך עפּיס אַ מין זאָך, אויף האַב פּערנעסען ווי אזוי מע רופּט דאָס. דאָרף זיך טרעפּען אויף זיין גליק, פּלאַצט אַ מאַשינע און דער יוד מאַכט פּליטה און לאַזט איהם איבער איינעם אַליין מיט די צעשפּאַלטענע איינער. האַבען זיי באַקומען אזא ריח, אז מע האָט איהם געמאַכט אַ פּראַטאַקאָל, האָט ער געמוזט איינמאַל בייַ נאַכט אַרויסשפּרינגען דורך אַ פּענסטער און מאַכען אַ ויבראַ — און לאָ זיך קאַטערינגעסלאַוו האַלמען מיט די איינער. אַ ביסעל געלד האָט ער געהאַט, איז ער אוועק פון דאָרטען קיין קרעמענטשוק און האָט געעפענט מיט איינעם בשותפות אַ פאַבריקע פון גילזעס. בעדאָרף ער אָנטרעפען אויף אַ שוהף, וואָס איז אַ גרויסער ליַעבהאַבער פון שאַך, און אזוי ווי ער אַליין איז אויף אַ ליַעבהאַבער פון שאַך, ער קאָן אוועקוויצען. זאָגט ער, אַ טאָג מיט אַ נאַכט, ניט עסען, ניט טרינקען, ניט שלאַפען, אַבי שפּיעלען אין שאַך, האַבען זיי בייַדע אַזוי לאַנג געשפּיעלט אין שאַך, ביז זיי זענען געבליבען בייַ די לעדיגע קעסטלעך אַהן גילזעס. וואו זענען אַהינגעקומען די גילזעס — ווייסט מען ניט. דערווייל האָט ער דערהערט, אז איינער איין אַפּטיקער אין אַ קליין שטעטלע ניט ווייט פון קרעמענטשוק פּערקויפט אויס אַ גאַנצע קראַם מיט פּערשיעדענע סחורות ביזל הוול, טאַק אַ כּשר'ע מציאה. איז ער אוועק און האָט אָפּגעהאַנדעלט בחצי־חנם דאָס גאַנצע ראַטשעל און האָט זיך גענומען פאַקעווען די סחורה, און ס'איז איהם געשטאַנען דערבייַ פּערדיענען אַ ממון מיט גאָלד. דאָרף זיך טרעפּען אַנאַומגליק, אז צווישען די סחורה זאָל זיך געפּינען אַ קעסטלע פּולווער, האָט זיך מיישב געווען דאָס קעסטלע פּולווער, פּאָהרענדיג אין וואַגאָן, און מהוט אַ שאַם און צעשטעט דעם וואַגאָן און שייסט אָפּ אַ פּוס דעם קאַנדקטאָר — ער איז קיים אַרויס מיט'ן לעבען. וואָס זאָגסט דו אויף דעם, מוצלח'י ער זאָגט אַליין אויף זיך, אז ער מהוט אַ קיק אַרײַן אין

מנה ארמן — פנר'ען אויס אלע פיש. ווי דו קוקסט איהם אָן, איז ער צו די צרות נאָך אַ ווערטעל-ואַגער אויף. אלען איז דאָס אַ קליינטשיקס און אַ ריהרעוודיגס, מיט ברענגענדיגע אויגעלעך. דאָס קאפּעלישעל איז ביי איהם פּערוקט אהונטער, די הענד אין די קעשעניס און דער מוח אַרבייט — קאָנבינאציעס, אָהן אַ שיעור קאָנבינאציעס! ער זאָגט, אַז ער מוז, נעפּרעמטענאָץ ווין אַ מיליאָנער, אַ ניט — הויבט ער זיך אויף און פּאָהרט אוועק קיין אמעריקע. דאָרט האָט ער שוין גאָר קיין דאגה ניט. מנה רעדט ער צו, איה זאָל מיט איהם אויף פּאָהרען קיין אמעריקע. ער זאָגט, אַז אַזעלכע מענשען ווי מיר ווערען אין ערגיץ ניט פּאַרפּאלען. גאָר משונע וועל איה ווערען — אוועקווארפען אַזא בכבוד'ץ פרנסה, ווי דאָס שרייבער, און פּאָהרען זוכען גליקען! און מחמת איה בן זעהר פּאַרנומען און האָב קיין צייט ניט טאָה איה דאָס בקצור; אַם ירצה השם אינ'ם אנדערן בריעף ווער איה דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרויס די קינדערלעך און שווער און שוויגער און אימליכען בעזונדער גאָר פּריינדליך.

ממני בעלך מנחם מענדל יל.

עיקר שבחתי: איה פּערשעה ניט, פאַר וואָס איה האָב ניט קיין שום ענטפּער פון דער רעדאקציע אויף מייער ערשטע אַרבייט, וואָס איה האָב איהר אוועקגעשיקט. נישט קיין ענטפּער, נישט קיין געלד. איה האָב איהר שוין געשריבען דריי בריעף. איה רעכען, אַם-ירצה-השם, היינט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

הנ"ל

VIII.

(שייבה-שיינדיל פון פתח-לשון-עז איהר מאן מנחם-מענדיל אין יעהופעץ).

לכבוד בעלי היקר הגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם-מענדיל נ"י.

ער שט ענב קום איה דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט
צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען
אויף ווימער ניט ערגער.

צווייטע ענב שרעב איה דיר, בעלי היקר, אז ווי דו וועסט נור
בעקומען דאָס דאָזיגע בריוועל, זאָלסט דו למענהשם קומען צו פאָהרען
אהיים, וואָרום מין טאטע נעבאך איז מסוכן קראַנק. ס'איז שוין געווען
א קאָנסוליום פון דאָקטורים, האָבען זיי געפונען, אז ער האָט, אז אָה און
וועה, וואסער אין בויך. די וועהטאָגען, וואָס ער טראָגט איבער, איז נישט
צוזוועהן. קאָנסט פערשמעהן, אז די טאטע זאָל לעבען און גאָר נישט
צו דערקענען! מע קאָן זאָגען, אז זי אז זיך מפקיר צוליבע איהם. זי
זאָגט: מיט א שכן אז מע איז אָפ דרייסיג יאָהר אין איין שטוב און אויך
א רחמנות... און דו זיצסט דאָרטען אין דעם שענעם יעהופעץ און
בעשריפסט שלים-מול'ען, די כפרה זאָגען זיי זיין פאר מין טאטענס יאר-
מעלקע, ווי עס ווינשט דיר פועל געזונד און אימער גליק הינט און ארע
טאָל — דין באמת געטרעיע פרוי

שייבה שיינדיל.

גערענק ווען, למענהשם, באַלד ארויספאָהרען און קלעפען א
העפעש.

IX.

(מכתב-מקביל פון יעהופין צו זמן וונט שיינה-שינדל אין בתרילעווקע).

לונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה שינדל שתחי' עכב"ב.

ראשית בן איה דיר מודיע, אז איה בין ב"ה בקו החיים והשלום, השם יתברך ואל העלפין טע ואל תמיד הארכען איינס פונם אנדערן נר נטם מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית הנה זי וויסען, אז דיין בריוף איז געווען פאר מיר זי א פוסטויל אין הארצען. איה ואל האבען פליגלען, וואלט איך זי אבי אדלער געפלינגען צו איה קיין בתרילעווקע. האב איך אבער נישט וואס צו דיהערן זיך. דער בעל-הבית'טע פון דער אכמניא בין איה שולדיג, אז די האר זענען נישט מיניע. א חויץ וואס איה האב איהר אפגעגעסען דעם קאפ, האב איך ביי איהר נאך אלע סאל איבערגעחאפט אויף פאפיער און אויף טינט. איה האב אליין געמיינט — אט'אט. אזוי פיעל פאפיער און טינט אויסגענוצט, אזוי פיעל שעניע זאכען אויסגעטראכט, אפגעשריבען זיך אלע פינגער — און די דעראקציע ואל עס מיר אפילו ענטפערען! זי האט אונגענומען א פול מויל מיט וואסער און שווינט, ועדה נישט שען פון איהר זיט. ממה-נפש: געפעלט איה נישט מיין שרייבען, דארפט איהר מיר שרייבען, ווער איה אויפהערען שרייבען. יענעס טרחה איז ביי זי, א פנים, בר'אטע. ס'וואל זיין אבי'אנדערער אויף מיין ארט, וואלט ער זי אויסגעזורעלט אויף אלע זיטען. אדער איה ואל האבען געלד, וואלט איה זי געקלאפט א דעפעש: טויט אדער רויט!... איה בין גאָר נישט אימ' שטאנד דיר איבערגעבען דאס ענטהנפש מיט דעם הארציוועהאנג, מיט דעם אראפפאלען וואס מע איז ביי זיך, עס לעגט זיך גאָר נישט די פין אויף צו שרייבען מעהר. וואס דארפט די א סך? איה האב געבעטען, מע ואל מיר האטש שיקען די נאעט אומזיסט, ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך ואל אין דער צייט געווען האקען האלץ, וואלט איה דאכט זיך.

אויף מעהר פֿערדיענט. איך ווײס ניש, ווי אזוי מיט אנדערע שרײבערס — מיט מיר האָבען זײ זיך בענאָנגען ערגער ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מינע אויגען: מאין יבוא עזרי — אפשר וועט דער אויבערשטער העלפען, וואָרום ס'איז באו מיס עד נפש, ערגער קאָן שוין גאָר ניש זײן!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען טאָך איך דאָס בקצור; אם ירצה השם אינ'ם אנדערן ברויעף וועל איך דיר ארויס-שרײבען אלסדינג באריכות. לעת עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאָל צושיקען דעם שווער אַרפואה שלמה. גאָט זאָל העלפען. מע זאָל זיך זעהן געזונד אלע מיט די קינדערלעך, נאָך וועלכע איך בענק זעהר שטארק, ממש עס געהט מיר אויס דאָס חיות ממני בעלך גנחם מענדיל.

עי קר שבחתי: דער ברויעף ליגט שוין בײ מיר דעם אנדערן טאָג, מחמת איך האָב ניש אויף קײן מאַרקע, איך האָב איבערגעטראַכט די גאנצע צײט, צו וואָס נעמט מען זיך, וואָס טהוט מען און וואָס הויבט מען אָן צו טהו? דאָכט זיך מיר, ס'איז שוין גאָר נישטאָ אזא פרנסה אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל מיך אויף איהר נישט וואַרפען. איין זאָך נור האָב איך דורכגעלאָזט: שדכנות. עס שטעהט בײ אונז אויף דער אַכסניא א יוד א שדכן, און ווערליג ער דערצעהלט, איז ער מאספּ סמון. און א פרנסה איז דאָס אפשר נישט אזא בכבוד'ע ווי שרײבערײ, אָבער שענער פון סעקלעריי איז דאָס געוויס. דער עיקר, אבי דער אויבערשטער נישט א שטיקלעך הצלחה.

הניל.

X.

(שׁוּינְג־שׁוּינְדִיל פֿון כּתּוּב־לֵקוּקֶע צו אײהר סאַן מנחם-מֶסְנְדִיל און יֶעֱהוּפֶעץ).

כבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר
מנחם-מֶסְנְדִיל נ"י.

ער שׁמ ע נ ס קום איה דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט
צו דאַנקען און בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו
הערען אויף ווייטער גיט ערגער.

צװײטע ענע שרייב איה דיר, אז איה האָב דיר ניט וואָס צו
שרייבען. איה האָב געוווּנען דיין ברויער דער מאמען! זאָגט זי, אז איה
בין אלעין שולדיג. ווי אזוי מע בעט זיך, זאָגט זי, אזוי ליגט מען.
וואָלט געווען, זאָגט זי, מיך לאָזען זיך מיט איהם איבערשרייבען, מיט'ן
שענעם „גענדרעם“, וואָלט איה איהם שוין לאַנג, זאָגט זי, אראָפּגעבראַכט.
איה וואָלט זיך ניט געפּוילט, זאָגט זי, און וואָלט אלעין זיך דורכגעפּאָהרען
גאָר איהם. אויף דיין גליק, זאָגט זי, דארף דער טאַטע ליגען אויפ'ן
טוירמען בעט און מיר ביי'דע דארפֿען זיך קוים האַלטען אויף די פּיס.
דאָס געלד, וואָס איה שיק דיר דאָ, איז מיין טאַמעס — און ווייס איהר
גוטסקייט. איך בעט גאָט! אז מעהר זאָל איה פון דיר שוין קיין ברויולעך
ניט האָבען, און ווי-גאָר דו וועסט ארויספּאָהרען פון יֶעֱהוּפֶעץ, אזוי זאָל
זיך עפּענען די ערד און איינגעוונקען זאָל ווערען די דאָזיגע שטאַדט אזוי
ווי סדום מיט אלע איהרע גאָלדענע געשעפטען, גליקען, מעקלערס,
שרכנים, אכסניות, בעלי-בית'טעם, רעדאקציעס, ווי עס ווינשט דיר
פּועל געזונד און אימער גלוק היינט און אלע טאָל — דיין באמת גע-
טרייע פּרוי

שׁײנֶה שׁײנְדִיל.

ענדע פונ'ם פיערטען בוך.

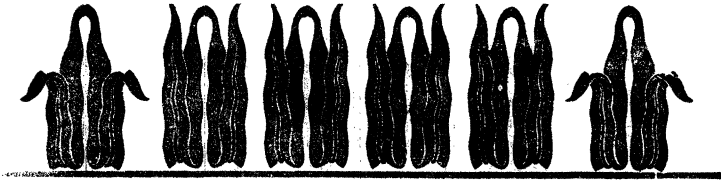

v.

עַם פִּיעַדְעֵלְט נִישְׁמַ

(מִנְחָם-קְעֵנְדִיר-א שְׂדֵקָה).

עם פיעדעלמ נישט. (מנה סמך עגדיל-אשדךן).

(פנחם-סענדיל פון וועג צו זען וועב שיינה-שיינדיל אין פתרידעווקען).

לונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה-שיינדיל שתחי' עכב"ב.

ראשית בן איה דיר מדיע או איה בן ברוך השם בקו החיים והשלום,
השם יתברך ואל העלפען מע זאל תמיד הארבען איינס פונם אנדערן נאר
נוטם מיט בשורות טובות ישועות ונחמות — אמן.

והשנית הנה זי וויסען, אז עם פיעדעלמ נישט, עם געהט
נישט, האטש צערנים זיך. הייב ומיר ווי איה האב מקבל געווען פון דיר
די צוועשטיקע עלויכע קערבלעך, האב איה זיך קודם צעצאהלט אויף דער
סטאנציע און האב מיך בארד אנגעהויבען פאקעווען אין וועג ארמן. וואס
דארפסט די מעהר, איה בן שוין אפילו געוועסען אין וואגאן, גענומען א
בילעט ביז חוואסטעווי, און פון חוואסטעווי האב איה גערעכענט פארהען
גלייך אהיים, קיין פתרידעווקע הייסט עם. האבען מיר דאך אבער א
שטארקען גאט, וועסט די הערען, וואס ער טהוט אפ. אנומעלמען האב
איה דיר געהאט געשריבען, אז אויף דער אכסניא, דארט וואו איה האב
געאלטען סטאנציע. האט זיך געפונען א יוד א שדכן, ליבע רעבע, סקי
הייסט ער, וואס בארעהמט זיך, אז ער טראגט ארום ביי זיך אין בוועם
די נאנצע וועלט און פערדיגעט שטיקער גאלד. דערווייל האט ער בע-
דארפט אפפארהען אויף א פאר מעג מכח א גרויסען שידוך; ער האט בא-
קומען, זאגט ער, א סטראטשנע דעפעש", ער זאל ניט מערליווען, האט
ער איבערגעלאזט דאס גאנצע פקעל זיינס ביי דער בעלה-בית'מע! גע-

בעמטן זי זאל עס בעהאלטען ביז ער וועט קומען צוריק פונ'ם שידוך, וועט ער זיך שוין צערעכענען, און אזוי ווי דו זעהסט איהם, אזוי האָבען מיר איהם געזעהן. פאר'ן אוועקפאָהר מאַכט צו טיר די בעל-הבית'טע: איהר פאָהרט דאָך אויף יענער ליניע, נאָט אייך דעם שדכ'ס פעקעל, טאָמער וועט איהר זיך באַגעגענען ערגיץ מיט'ן שלים-מור מיט דעם לעבעלסקין, וועט איהר איהם אָפגעבען זינע שפאָרגאלען. זאָג אייך: וואָס דארף אייך פרעמדע פעקלעך? זאָגט זי: האָט קיין מורא ניט; ס'איז ניט קיין געלד, ס'איז פאָפּולערען, שמוות, פֿך הוה, שוין ויצענדיג אין וואַגן, בינד איך אויף דאָס פעקעל אויף אַ טשיקאוועסט און טהו אַ קזק אַרײַן — אַ גאַנצער אוצר: ברויף פון שדכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאַט כתבים. צווישען די כתבים — אַ לאַנג צעטעל אויף לשון-קודש פון חתנים און כלות, אויסגערעכענט נאָכ'ן אלף-בית; אייך געב דאָס דיר איבער אות באות:

און רייץ — חוה בת הגביר רב לוי טאָנגינגאָ. . . גרויסר מיוחס . . . אשתו מרים גיטל . . . גם פן מיוחסת . . . הויכ וואַקס . . . קראַסאָוויצה . . . ד' אלפים . . . רוצה גיקאָנגינגין . . .

באָרטי — פייטעל פן הגביר יוסף היטלמאָכר . . . משפּיל . . . ציניסט . . . גיקאָניט פּוכהאַלטיין . . . מפרזעו אַסלאַבאָדיט . . . דאווינט אלע טאָג . . . וויל מעות . . .

גלויבן — יעפים באַלאָסני . . . אפטייקר גלוח . . . האָט ליב זיין . . . מלוח פרבית . . . רוצה ברענעטקה . . .

דובנאָ — לאה בת הגביר רב מאיר קאָרויק . . . משפּחה . . . קורצי וואַקס . . . רויטן האָר . . . מדברת פראַנצויז . . . יכוד ליתן מעות . . .

הייסין — ליפּע בראַש . . . שוואַגיר של איצו קויסין . . . בעל יועץ במאָכרני זאוואָד של רב זלמן ראָדמישליר . . . בן יחיד . . . והנער יפת תואר . . . ממור אוינגן . . . רוצה שמאַלץ-גרוב . . .

ווינעצע — חיים העכט . . . בחור מנגן על הבצורין . . . פאָרש בפּאָיטאָנדיל . . . גרויסר פאָרדינר . . . שוה 10 אלפים . . .

זימאָער — הנגיד שלמה זלמן טאַראַטיקו . . . ב' בתולות . . . קראַסאָוויצות פרימע . . . הקטנה מעט גישטופּילט . . . פיאַנע דייץ פראַנצויז . . . רוצה גישטודירטין . . . דעפּלאַם לאו דוקא . . . חמעלניק — הנגידה בתי פּלעקיל . . . אלמנה וואַכירניצה . . . חכמה נפלאה . . . רוצה למדו . . . מעג זיין בלאַ מעות . . .

מארגן — הרבני רב אברעמעלי פּינציק... אלמן... חסיד בעל תנ"ך... זוכט אלמנה עם גישעפט...

יאמפערי — משה נויסל קומבאק... נגיד חדש... אשתו מרת ביילה לאה... ווילן א שרוף כלות הנפש... וויפיל דער צד שבנגרו נים מתחייב צו געבן ב' פעמים... רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעלה ברעכן... מתנה להשדכן עקסטר? מצד המחויבתות...

בתריעווקע — רב נתן קורח... נביר ממון קורח... דבר אחר גדול... בן משכיל יוסף יצחק... קעניר חרף... מארגעניו ודארווען... שטימיר ווארים... מבקש אנ'אריט? יתומהלי... קראסאוויצה שבקראסאוויצה... נים חזקה לשלוח על הוצאות... נותן בצ'יט ביל הולך בטעניל...

ליפאוויץ — בן הגביר ליבוש קאפאטי... פארברעמיר חסיד... נותן אקזאמן על 8 קלאסין... יושב באדעס... שפירט על הפנדל ויכוד לשון קודש... קראסאוויץ...

מעזבויש — רב שמשון שעפסיל שימעליש... אלמן... האָט ב' בתולות עם ג' אלפים... רק מוז קודם אליין חתונה האָבן... וויל גם בן בתולה...

נע מערעוון — סמוציק... בערנארט מאַסעוויץ... פון די אָמתי סמוציקעס... גרוש סאמעסטאָיאטעלני... שפילר מתמיד בפריוויראנג... תקיף אצל נאצאלסמוי... מן היושר בתולה עם ה' אלפים אָדיר גרושה עם 10 אלפים...

סמירע — פערילי דאמה... גרושה עם 10 אלפים... דארף א משכיל קאמעסניר...

ענאמעווקע — הבעל הבית רב מענדי לאָפיטע... זקן ארי-ביר שבעים... רק האלט זעה קרעפק?... מקבר גווען ג' נשים... וויל בתולה...

פרידוק — הגומענאזיסט פרייטיג... בן הגביר מיכל פרייטיג... מראַנט הימל בבית... שרייבט נים בשבת... וויל כ' אלפים לא פחות פרושה... כנגד חצי...

צאריצען — רשימה מן נביר אלמן פישיר... יושב באסטריעכאן... צונקאנגט ב' וויגרעני בילעטין פערווע זאיאם... חוץ רח"ש... צריך לכתוב עוד א' ברוחעל. בקשתי לשלוח כ"ה רויב אויף הוצאות... לכה"פ בארקעס...

קרימענצוק — משכיל וציניסט סכנת נפשות... מאה קא-

מיסים... חכם... חרוף בשאף... ש"ס בעל פה... קענר ובעל דברן...
ווערטיג-וואַגיר אַש להבה... כתבא רבה... שמעתי אז ער האָט שוין
חתונה ג'האט...

ר א ד י מ י ש 5 — אייניקל שר רב נפתלי ראדימישליך... שייך
לסאדינגער? ... סאכרניג וואוואַד... גילדיג פאָן... חצי חסיד חצי דיין...
קורצן פאה ולאנגליכ! קאפאָמי... קענר בשפראך וקלאַר יורה דעה... יש
לו פעטיר מיליאָניק וואצאָמי קויטאנצי... זוכט קראסאויניצה משפחה
יחוס ר' ארפּים פאַרטיפּיאַן אַרונטלעך פראנצויז פארק טאנצין לעכטבענצן
בארעשני בלא קאווארירן...

ש פ א 5 — הגביר המפורסם אליה מצערנאָבל... יושב ביהופיץ...
מעקליר של צוקור ואימעניות... בשותפות עם הגביר המפורסם
באבישקע... בת יחידה... פערלאנגט טעליריל מן השמים... קענר
יותר מדאָקטער... באוואַרניגט מפרוּזעווי... שיינן כמו יוסף הצדיק...
וקלוג כמו שלמה המלך... זינגן ושפילן על כל הכלים... משפחה בלא
פלעק... מעות אָהן אַ שיעור... עם כל המעלות... כמעט בראַקען...
דפתי דעפּעש לראדימישל...

ת א מ א ש פ א 5 — ה' בתולות... ג' קראסאויניצות וב' פאָס-
קודניצות... און אַרמיען אַריר אַ דאָקטער עם גאבינעט ומעבּל אַריר
אנארויקאט עם פראקטיק ביהופיץ... כתבתי כמה בריוולאך...

זיין איך מיר אזוי אין וואנאָן, מיט'ן שרכ'ס פּעקע היסטעס, און
לייען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל דאָס דאָזיגע לשון-קודש'דיגע צעטעל פון
חתנים און כלות און טראַכט מיר: רבונז של עולם! וויפּעל פרנסות דער
אויבערשטער האָט בעשאַפּען אויף דער וועלט פון זיינע יודען'ס וועגען!
אַט, אַ שטייגער, דאָס שדכנות. וואָס קאָן זיין, דאָכט מיר, פּיינער און
לייטשער, בעסער און גרינגער דערפּון? וואָס איז דאָ פּארהאָן וואָס צו
טהון? מע בעדארף גור האָבען אַ קלעפּקע אין קאָפּ און קאָנען אויסמאַר-
קירען מיט'ן שכל, ווער צו וועמען סע פּאָסט, למשל: אַווריטש האָט אַ
מוידעל אַ קראסאויניצע מיט פּיער טויענד, וואָס וויל אַ נעקאָנטשעמען,
האָט באלמא אַ ציוניסט אַ משכיל, וואָס האָט נעקאָנטשעט בוכהאַלטרעיע
און וויל גערד — איז דאָך דאָס אַנגעמאַסטען! אַרער דאָמיר נעמען טאַרנע:
זיצט אַ יוד אַנ'אַרמ, וואָס זוכט אַנ'אַלמנה מיט אַ געשעפט — פּאר וואָס
זאָל ער זיך נישט כשריח זיין קיין מעלניס צו דער אַלמנה בתיה פּלעקער,

וואס זוכט אנצולאזן און געלד, און אלס דאס? הערסט דו, זוגתי היקרה, מע דארף נור קאנגען מאכען קאנגענאציעס. ווען איך זאל געווען געבוירען ווערען א שרכן, וואלט איך אוועקגעשטעלט דאס געשעפט גאר אנדערש. איך וואלט זיך אויפגעשריבען מיט ארע שרכנים פון דער גאנצער וועלט, צענויפגענומען אלע ווערע רשימות און וואלט זיך אוועקגעזעצט צענויפ-פארען, פריהער אויף פאפער, געוויינטליך, דעם חתן מיט דער בלה, די בלה מיט דעם חתן, און אין יעדער שטאדט וואלט איך מיר געהאט א שותף, וויפיעל שטענדט, אזוי פיעל שותפים. ממהנפשק, וויפיעל ס'וועט זיין, וועט מען זיך טויען, חצי שלי וחצי שרף. עס וואלט זיך אפשר געלוינט עפענען א קאנטאר אין יעדער ארט אין ארעס, האלטען מען-שען, זיי זאלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריווערע און קלאפען דעפע-שען — און איך אלעין טהו גאר ניט, נאר איך זיך מיר און פארא און מאך קאנגענאציעס!

אז אונזערע מחשבות, פאנטאזיעס, קאנגענאציעס פליהען ביי מיר אין קאפ, טראגט אן דער גוטער יאהר צו מיר אין וואנאן אריין א נפש א בעוואכסענעם מיט האר פון אויבען ביי אראפ, שלעפט מיט זיך א זאק און סאפעט ווי א גאנז און רופט זיך אן צו מיר מיט א מאדנע בנעמות'דיג לשון, גאר ניט ווי געוויינטליך: „יונגערמאן, זאגט ער, אפשר וואלט געווען א סברא, איהר זאלט זיך מיט אייער עלטער מטריח זיין, זאגט ער, ארוק טהו זיך בשעת הדחק א בוסעלע אראפ, בכדי, זאגט ער, אז אזא יוד ווי איך, למשל. זאל האבען די זכיה באזעצען זיך אויף א רגע מיט אייך בהרחבה אין שכנות?“ — „פאר וואס ניט? אך, מיט'ן גרעסטען כבוד!“ — אזוי זאג איך צו איהם און געס און מאך איהם אנצארט און טהו איהם א פרעג גלאט אזוי, פון יוצא וועגען: „פון וואנעט איז א יוד?“ — „מאין באתי, הייסט עס? פון קארעע — ענטפערט ער מיר — מיין נאמען איז אשר, און רופען רופט מען מיר רב אשר שרכן. איך בין שוין פאוואלדיק, זאגט ער, ווי איהר קוקט מיר אן, מיט'ן אויבערשטענס הילף, כמעט פערציג יאהר א שרכן.“ — „אזוי? — זאג איך — זענט איהר, הייסט עס, אויך א שרכן?“ — „על כן, דארפען מיר, זאגט ער, לערנען דעם פשט, אז איהר זענט מסתמא אוראי א שרכן, הייסט דאס — אהינגי נחה, קומט דאך אייך, זאגט ער, על-פירדין שלום עליכם!“ — אזוי מאכט צו מיר דער דאזיגער שרכן און רוקט מיר אריין א מנושם-דיגע ווייכע הארטיגע האנד און טהוט מיר א פרעג, א פנים, אויך פון יוצא וועגען: „מה שמכס?“ — זאג איך: „מנחם-מענדל...“ א קענטליכער

נאָמען, מאַכט ער צו מיר, ערגניץ האָב איך געהערט, נאָר איך ווייס ניט וואו. הערט ושע, זאָגט ער, אויס, רב מנחם־מענדל, וואָס איך וועל אײך זאָגען. וויבאלד, זאָגט ער, אז דער צער פון טראָגען איז יאָ אזוי גרויס, דאָס הייסט, אז דער אויבערשטער, זאָגט ער, האָט אזוי געפיהרט מיט זיין השגחה עליונה, אז מיר, צוויי שדכנים, זאָגט ער, זאָלען זיך מורמן זיין לפונדק אָחד, וואָלט אפשר, זאָגט ער, געווען אַ סברא, אז מיר זאָלען טאָקן אַמ־דאָאָ, פאָהרענדיג מיט אייך אין איין וואַגאָן, עפּים מתקן זיין? ... דהיינו, זאָג איך, וואָס זאָלען מיר מתקן זיין? ... אפשר האָט איהר, זאָגט ער, אַ בעלן אויף גוטען וויין אין אַ שלעכטער כלי? ... דהיינו, זאָג איך, וואָס ווערט ביי אייך אָנגערופען גוטער וויין אין אַ שלעכטער כלי? ... ראָזט אייך דיענען, זאָגט ער, תיכף ומיד וועל איך אייך מסביר זיין. וועט איך דער פּסוק ווערען רעכט אַרום און אַרום. נאָר וואָס דען? איהר דארפט צולעגען קאָפּ. איך האָב, זאָגט ער, אין יארמעל־ניצע אַ שטאַקעל סחורה מן המזכּהר, אָבער טאָקן פון די אַנטיקען, רב איציקעל מאַשראָץ הייסט ער. מילא יחוס — איז אָפּגערעדט. מע קאָן זאָגען, זאָגט ער, איינגעטינקען אין יחוס. וויאָרום אַ חוץ וואָס ער איז אַליין, זאָגט ער, אַ גרויסער מיוחס, איז זי נאָך אַ גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאָגט ער, איז אָבער, וואָס ער הייסט זיך פאר זיין יחוס משלם זיין מיט מעות מוזמנים. וויפיער ער גיט, וויל ער, אז דער צד שפּגנרו זאָל געבען צוויי מאָל אזוי פּיעל... שאַט, זאָג איך, מיר דאָכט, אז ס'איז פארהאן פונקט דער אַרטיקעל, וואָס איהר דארפט. און איך מהו ביה אַ נעם צו מיין פּעקעל, שלעפּ אַרויס דעם ספּרהזכּרונות פון מיין שדכן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאַמפּעלי און מהו איהם אַ ווייז: אָט איז ער, זאָג איך, אָט דער, וואָס איהר זוכט איהם. לייגענט, וועט איהר זעהן: משה ניסעל קימבאק, נגיד חדש — אַנאָיפּעקומענער נגיד הייסט עס; וויל אַשידוה כּלֹות הנפּש — דאָס הייסט, ער געהט אויס; און וויפּיעל דער צד שפּגנרו גיט, איז ער זיך מתחייב געבען ב' פעמים — צוויי מאָל אזוי פּיעל הייסט עס. פונקט דאָס, וואָס איהר דארפט...?

דעהערט אַזעלכע דבורים און דערווען ביי מיר, אז אָט דער משה־ניסעל קימבאק זאָגט נאָך צו רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעלער־ברעקען, און אַ חוץ אַ מתנה עקסטערע פון דער סחותנאָטיץ, — טראַט זיך מיין רב אָשר אַ הויב אויף פּונ'ם אָרט, געמט מיה אָן ביי דער האַנד און מאַכט צו מיר, מול טוב. רב מנחם־מענדל, מיר האָבען גע-

מאכט א געשעפט. איך האב געזעהן, זאגט ער, ביי אייך אין קוישעל. אויב איך בין מנה נישט מועה, אייער-קיבלעך, מיי און צוקער ושאר ירקות, וואלט אפשר נישט געשאדט, זאגט ער, מיר זאלען דערוויילע מאכען כוונות, אין אסירצה-שם, אז מיר וועלען קומען בשלום קיין חוואסטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאך הייס וואסער, איך האב געזעהן, זאגט ער, ביי אייך א טשייניק, וועלען מיר טרינקען צו גלעזלעך ווארעמס. און מסתמא, זאגט ער, וועלען מיר קריגען אויף דער סטאנציע א בוסעל יי"ש אויף, זעבען און פופציג גראדאווער, וועלען מיר שוין אין אייני-וועגס, זאגט ער, טרינקען לחיים פאר מיין יארמעל:געצער מיוחס מיט אייער יאמפעלער אויפגעקומענעם נגיד, וואס חלש'ט א שידוך, און לאז זיין, זאגט ער, אין א גוטער שעה, אין א מול'דיגער". קאמן, זאג איך, פון אייער מויל אין גאט'ס אויערן. נישט אזוי גיך אבער טהוט זיך עס, זאג איך, ווי ס'רעדט זיך... שלאגט ער מיר איבער די רעד, דער שרכן הייסט עס: "לאזט איך דיענען, רב מנחם-מנדל, זאגט ער, איהר ווייסט נישט מיט וועמען איהר האנדעלט. איהר האט צו טהון נישט מיט קיין יונגעלעך. איהר רעדט, זאגט ער, מיט א וועלט-שדכן, וואס מע רופט איהם רב אָשר און וואס האט נישט אזוי פילע האָר אין קאָפּ, וויפילע שירזכים ער האט שוין בעזרת השם יתברך אויסגעפיהרט. לאָמיר ביידע, זאגט ער, פערמאגען די מאות, וויפילע פאָר-פאלק עס האָבען זיך שוין ביי מיר אָפגעגט און נאָך א מאָר חתונה געהאט און וויעדער געגט זיך... איך, זאגט ער, אז איך טהו א קוק ארשימה, טאפ איך באַרד אָן, צו ס'זעט הולכ'ען צו גיין. אייער משה-ניסעל, זאגט ער, געפעלט מיר, דארף זיין מיט א סרחה, וואָרום לאָמיר קאָרשט פערשטעהן, זאגט ער, וואָס איז ער אזוי לחוט נאָך א שידוך און וואָס ברענט אזוי די מחותנת'טע און זאגט אויב צו מתנות להשדכן? די משמעות, זאגט ער, אז דאָרט ליגט א וואָרעם. א ווערעמונגער עפעל הייסט עס"... וואָס זשע, זאג איך, איז די עצה?" — "די עצה, זאגט ער, איז דאָ א פשוט'ע עצה: מיר ביידע דארפען טאקן באַרד צעשיידען זיך, זאגט ער, אין צוויי בע-ונדערע דרכים, איך, זאגט ער, קיין יארמעל:געצ, צו מיין מיוחס רב-אציקעל טאשראץ, און איהר קיין יאמפעלי, צו אייער משה-ניסעל קומ-באק. נאָר וואָס דען? מיר ביידע, זאגט ער, דארפען ארבייטען אויף אלע פליס. איהר מצדכם וועט זיך דארפען משהרל זיין, אז אָט דער ווערעם-דינער עפעל זאָל נתנען וואָס מעהר, און איך מצדי, זאגט ער, וועל מן הסתם צוהאַרעוויגן, אז מיין טאשראץ זאָל טאקן געבען כנגד די גאנצע

העלפט, ווי ער האט מיר מבטיח געווען, וואָרום אַ קשיא, זאָגט ער, אויף אַ יודען, וואָס האַנדעלט מיט יחוס?

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אָנגעהויבען פלומר'שט מיט אַ שפּאַס, אויף קאַטאוועס הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויס-געלאָזט טאַקן אויף דער רעכטער אמת, וואָרום ביז וואָס-ווען — זענען מיר געקומען קיין חוואסטעוו. געקומען קיין חוואסטעוו, האָבען מיר קודם גע-טרונקען טיי, פּינטשיק פּערביסען און גענומען שמועסען עסק גאַנץ ערנסט. איז מיר אַפילו תחילת געווען פּריקרע די נאַנצע מעשה: וואָס פאַר אַ שדכן בין איך? און וואָס פאַר אַ מחותן בין איך מיט פּרעמדע רשימות? וואָרום אז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גוילה! עלעהי יעגער האָט פּערלאָרען אַ מיסטער מיט געלד און איך האָב איהם אויפגעהויבען. נאָר אז מע וויל דאָס אייגענע צוריק — מה רעש? ממה-נפשך, וועט זיך אויספיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פּעלד-גולן, וואָס איך זאל פּערלאָנגען פּרעמדס. היצור, ס'איז ביי מיר געוואָרען רעכט פון אלע זייטען און ס'איז געבליבען, אז מיר לאָזען זיך ביי דעם און וועג אריין, ער קיין יארמעלי-געץ. איך קיין יארמעלי. אַכגעשמועסט האָבען מיר אזוי: אז איך וועל קומען אויפ'ן אָרט, זאל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואָס איז די מעשה, וואָס אָט דער משה-ניסעל קומבאק יאָגט זיך אזוי אַ שידוך מהון, און אז איך וועל בעטראַכטען די שטוב און דאָס קרן וועט מיר געפּעלען, זאל איך איהם קלאַפּען אַ דעפּעש קיין יארמעליגען כך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאַפּען אַ דעפּעש כך וכך, וועט מען זיך צעגויפּפּאָהרען מסתמא קיין זשמערינקע אַנקוקען זיך, און אויב ס'איז אַ זוג, וועט זיין אַ שידוך. דער עיקר, זאָגט ער מיר, דארפּט איהר זעהן, רב מנחם-מענדל, ניט זשאַלעווען קיין הוצאות, קלאַפּען דעפּעשען, וואָרום ביי אַ שידוך, זאָגט ער, איז דער עיקר דעפּעשען... אַ מחותן, זאָגט ער, אז ער דערזעהט אַ דעפּעש, האַפט איהם אוועק דער רוח... ס'איז געקומען צום שפיץ, ביים נעמען בילע-טען — לאָזט זיך אויס, אז מיין לאַנד-שדכן רב אַשר'ען פּעהלט אויס אויף הוצאות. ער האָט זיך, זאָגט ער, אויסגעבראַכט ביי דער לעצטער פּרושה אויף דעפּעשען מיט טעלעגראַמעס. איהר זאָלט עס פּערזיענען, זאָגט ער, אלע חודש, וואָס מיר קאָסט אָפּ אַ וואָך דעפּעשען מיט טעלעגראַמעס. דו פאַרשטעהסט? אַז אזא פּרנסה איז דאָס שדכנות! בקיצור, דער פּאַיער דערוויל שמעהט ניט, איך האָב געמוזט אויסלענען מינע עטליכע קערב-לעך, וואָרום איבער הוצאות צענעהט זיך קיין געשעפט ניט, מיר האָבען

ווי געבומען מיט די ארומים, גאנץ פון זיך אפגענוענט און צעפארען זיך, ער קען יארמעלינגען, און איה קען יאמפעל?

געקומען קען יאמפעל, האָב איה ראשית חכמה, אָנגעהויבען חוקר ודרוש זיין: ווער איז אָט דער משה-ניסעל קומבאק? זאָגט מען מיר: הויך זיין שפּען אויף אלע יודען געזאָגט געוואָרען... — האָט ער עפּים אַ סך קינדער? זאָגט מען מיר: אַ סך קינדער האָט אנאַרעמאַן, און אַ נגיד האָט מער גישט ווי איין קינד... — וואָס פאַר אַ קינד? זאָגט מען מיר: אַ טאַכטער. — עפּים אַ היבשע טאַכטער? זאָגט מען מיר: מע קאָן פון איהו מאַכען צוויי... — גיט ער עפּים אַ סך נדן? זאָגט מען מיר: וויפּיעל ער גיט, איז ער גישט קראַנק געבען צוויי מאָל אזוי פּיעל... הויב איה אָן טאַפען: פאַר וואָס? טאַפּ אהין, טאַפּ אהער — סע טאַפּט זיך גיט. טהו איה אָן די שבת'דיגע קאַפּאַטע און לאָ מיר געהן גלחָה צו דעם דאָזיגען מחותן.

מילא, איה זאָל דיר באַשרייבען אַ שטוב, איז גיט שייך. אַ נגיד'ישע שטוב פון פּל טוב און מענשען — דימעניען. געזאָגט, ווער איה בין און וואָס איה בין געקומען, האָט מען מיר אויפגענומען ביד המלך, מכבד געווען מיט זיסען טוי, מיט צוקער-לעקעך און מיט שמעקענדיגען אַתרוגים-איינגע-מאַכטס, און גומען ווישניק אַ פּלעשעל אוועקגעשטעלט. דער מחותן אליין, משה-ניסעל הייסט עס, איז מיר געפּעלען ער אין לשער: אַ צוגעלאָזטער מענש, אַ מוג'שוב, מע קאָן זאָגען — אַ מענש אָהן אַ גאל. איה די מחותנת'טע, ביילה'לאה הייסט עס, איז מיר געפּעלען געוואָרען פּונ'ם ערשמען קוק. אַ שענע יודענע מיט אַ גיידער, אַ שטילע, אַ צדיקית. ביידע האָבען זיך גענומען אויסמאַפען ביי מיר, ווער איז דער צד שכנגדו, האָט ער עפּים אַ וואוילען זעהן און וואָס קאָן ער? וואָס זאָל איה זיי זאָגען, אז איה ווייס אליין איה גיט? נאָר איז אַ למדן גיט זיך אַנעצה. רוף איה מיר אָן צו זיי: לאָמיר נאָר פאַרטוג ווערען מיט איין צד, וועלען מיר נאָכדעם שמועסען פּונ'ם אנדערן צד; ראשית, זאָג איה, וויל איה וויסען אַקוראַט, וויפּיעל גיט איה? ודשנית, וואָלט איה וועלען אָנקוקען דאָס קרן. דער-הערט אזעלכע דבורים, רופּט זיך אָן דער מחותן, משה-ניסעל הייסט עס, צו דער מחותנת'טע, ביילה'לאה הייסט עס: וואו איז ערניץ סאַנטשקע? רוף זי נור ארמין. — סאַנטשקע טהוט זיך נאָך אָן, מאַכט צו איהם די מחותנת'טע, ביילה'לאה הייסט עס, הויבט זיך אויף און געהט אוועק אין

צווייטען חדר אריין, און איך מיט'ן מחותן, מיט משה-ניסלען הייסט עס, בליבען איבער אין צווייטען, גענומען צו קאפלעך ווישניק, פערביסען מיט אחרונים-איינגעמאכטס און מע שמועסט. פון וואָס שמועסט מען? — לאַמיה אוי וויסען בײַן, נעכטיגע טעג, אויפ'ן הימעל איאריד. שוין לאנג אז איהר זענט א שדכן? — מאכט ער צו מיר און גיסט מיר אן נאָך א גלעזעל ווישניק. פון נאָך דער חתונה אָן, זאָג איך איהם, מיין שווער, זאָג איך, איז א יוד א שדכן און מיין טאטע, זאָג איך, איז אויך געווען א שדכן, אלץ מינע ברודער זענען שדכנים, במעט די גאנצע משפחה אונזערע, זאָג איך, באשטעהט פון שדכנים... אָט אויז האק איך איהם איין ליגען נאָכ'ן אנדערן און פארקרים מוך אפילו נישט, נאָר איך פיהל, אז עס פלאכט מיר דאָס פנים. איך ווייס אלען נישט, פון וואנען עס האַכען זיך צו מיר גענומען אויז פועל שקרים! א ברירה האָב איך געהאט? ווי זאָגט די מאמע דינע: „אז מע קריכט אריין אין א בלאַטע, קריכט מען וויטער“. געפועלט האָב איך ביי זיך, ווי איך האָב דיר שוין אויבען געזאָגט, אז דער אויבערשטער וועט מיר פאגליקען און איך וועל דורכברעכען אָט דאָס דאָזיגע געשעפט, וועל איך מיין חלק פערדיענסט, אס-ידיצה-השם, נאָר אָהן א שום תירוץ, טיילען אויף דער האלב מיט יענעם שדכן, מיט דעם ליכע לעבעלסקרין הייסט עס, וואָס האָט פערגעסען אויף דער אכסניא זיין פעקעל מיט כתבים, וואָס האָב איך צו איהם? איי, על פי יושר קאָן מען אפשר צופטקענען, אז מיין חלק רח"ש געהער אינגאנצען צו איהם, צו לעבעלסקרין הייסט עס? איז דער תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאָך דאָ, אייגענטליך, דער גאנצער גורם. און מיין ארבייט איז שוין גארניט ווערטה? און האקען שקרים פון יענעם ווענען בין איך דאכט מיר אויך נישט מחויב. און ווער ווייסט אפשר האָט גאָט אויז געפיהרט, אז ער זאל פערלירען און איך זאל געפיינען, און אין מיין זכות זאלען דריי יודען פערדיענען געלד?

אין די דאָזיגע מחשבות עפיינט זיך די מהר און עס קומט אריין די מחותנת'טע. בילד-לאה הייסט עס, און תיכף נאָך איהר — סאָנישקע, די בלה הייסט עס. א שעינע, א הויכע, א געוונדע און אַנאַסאָבע, אויז ווי די מאמע איהרע. נו, א וואכס, און ברייט קיין עין הרע! — טראכט איך מיר. — נישט קיין סאָנישקע, נאָר טאקו א גאנצער סאָנישניק... אָנגע-טהון געהט זי, די בלה הייסט עס, עפויס מאַדנע, אין א לאנגען קאפאָט, א בונדע אַזעלכע, זעהט אויס זעהר ווי א ווייפעל, נישט מחמת אלטקייט, נאָר מחמת ברייטקייט, סגנת גלות! מע וואלט בעדארפט מיט איהר

עפֿים א שמועס טהון, זעהן וואָס איז פאר אַהיה, לאָזט ער נישט, דער פּאָטער הייסט עס. ער האַלט אין איין רעדען, באַשט מיר מיט רעד. פון וואָס, מינסט דו, רעדט ער? פון יאַמפּעלי. וואָס פאר אַ שטאַרט דאָס איז, אַ שטאַרט פון באַרערערס, נישט קיין פאַרגינערס, שונאים אין לעבען אַרײַן, איינער דעם אַנדערן וואַלט דערטרונקען אין אַ לעפעל וואַסער! וכדומה אַזעלכע פּוסטע רעד. אַדאָג דער מחותנת'טע, ביילה-לאהץ הייסט עס, זי מישט זיך אַרײַן און טהוט אַ זאָג צום מאַן: „משה-ניסל, אָפּשר וואַלט געווען גענוג רעדען? לאָז זי בעסער סאַניטשקע אַ ביסעל שפּיעלען אויפֿן פּערטויפּיאַן“. „ביי מיר האָסט דו געפּוילט“, ענטפּערט איהר דער מחותן, משה-ניסעל הייסט עס, און גיט אַ וואונק צו דער מאַכטער. געהט צו די מאַכטער צום פּערטויפּיאַן, זעצט זיך אוועק, עפּענט אויף אַ גרויס בוך און קלאַפט מיט די פּונגער אויף וואָס די וועלט שטעהט. רופּט זיך אָן צו איהר די מאַמע, ביילה-לאהץ הייסט עס: „סאַניטשקע, וואָס טויר דיר מירדען? שפּיעל זי בעסער, יעחאל קאַזאק זאָ דונאַיעס“, „הייסע באַבקעלעך“ אָדער גאָר „המבדיל“... „פּאָזשאלעסטע, מעשאיע נישט“, ענטפּערט איהר סאַניטשקע און מאַכט מיט די פּונגער איבערן פּערטויפּיאַן אזוי גוף, אז דאָס אויג איז גאַרניט אימלשטאַנד צו האַפּען, און די מחותנת'טע, ביילה לאהץ הייסט עס, בעת-מעשה לאָזט נישט אַראָפּ פון איהר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „איהר זעהט פּונגער? ... און ווי זי שפּיעלט אזוי, גליטשען זיך אַרויס פון חדר מיין מחותן מיט דער מחותנת'טע און איהר בלייב אַליין מיט דער פּלה, מיט סאַניטשקען הייסט עס, — אויף פּער אַויגען. „אַצינד איז אַ צייט, טראַכט איהר מיר, מאַכען מיט איהר אַ שמועס; לאָמיר האַטש הערען, צי זי קאָן רעדען“. גאָר פון וואָס הויבט מען אָן? לאָז מיר אזוי וויסען אַ ביזען וועטשערע! הויב איהר זיך אויף פון אַרט און געה צו און שטעל זיך אוועק הינטער איהרע פּלייצעס און רוף מיר אָן צו איהר: „האָט קיין פאַראַיבעל נישט, סאַניטשקע, וואָס איהר שלאָג איהר איבער אינמיטען דער שפּיעל, איהר האָב איהר געוואַלט עפּים פּרעגען“... דרעהט זי זיך אויס צו מיר מיין פנים און קוקט אויף מיר בײַ און מאַכט צו מיר אויף רוקיש: „נאַפּרומער? ... נאַפּרומער, זאָג איך, איהר האָב איהר געוואַלט פּרע-גען, וואָס איז אייער באַגעהר? דאָס הייסט, וואָס פאר אַ מין חתן, אַ שטיינער, וואַלט איהר געוואַלט, מע זאָל איהר געבען?“ „ויריטיע, מאַכט זי צו מיר שוין אַ ביסעל ווייכער און לאָזט אַראָפּ די אויגען, סאַבסטווענאַ וואַלט איהר געוואַלט אַ געקאַנטשעמען, גאָר איהר ווייס, אז סע איז פּאַ-

נאפראסנא, וואלט איה וועלען פא קראינעי מערע, ער זאל זיין אנאברא-
 זאוועמער, ווארום האמש אונזער יאמפעלי סמשיטאיעט זיך א פאנאמי-
 משעסקן שטארט, פון דעסטוועגען האבען מיר נייעסמאטריא אלע פארוטשעט
 רוישע אבראזאוואניע, און כאמיא מיר פאסייעשטשאיען ניט קיין אוי-
 משעבנע זאוועדיעניעס, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט געפינען ביי אונז
 איין בארזשינע, וואס זאל גיט זיין ונאקאמע מיט עמיד זאליא, מיט
 פושקניען און אפילו דאזשע מיט גארקין". . . אזוי מאכט צו מיר די דא-
 זיגע יפהפיה, סאניטשקע הייסט עס, און רעדט און רעדט צו מיר האלב
 אויף יודיש, האלב אויף רוסיש, דאס הייסט מעהר אויף רוסיש, ווי אויף
 יודיש. און אין דעם קומט אן די מחותנת'שע, ביילה-לאה הייסט עס,
 רופט אוועק די כלה, ווי איינער רעדט: „אלסינג דארף זיין מיט א
 מאס". . . און עס קומט אריין דער מחותן, משה נוסעל הייסט עס, און מיר
 זעצען זיך אוועק מיט איהם וויעדער אין צווייגען שמועסען מבחין שידוך:
 וויפועל גיט ער נדון, וואוהין זאל מען זיך צענויפפאהרען מאכען איין
 אַנקויקעניש, אויף ווען זאל מען אפשטעלען די חתונה וכדומה אוועלכע
 זאכען, וואס זענען שייך צום ענין, און איהר הויב מיך אויף און וויל געהן
 אויף דער סטאנציע קלאפען א מעלענגראס, נעמט ער מיך, משה נוסעל
 הייסט עס, פאר א האנד און מאכט צו מיר: „איהר וועט נישט געהן, רב
 מנחם מענדיל! איהר וועט פרוהער עסען מיט אונז ווארעמעס, איהר
 קעהרט אירדי זיין הונגעריג". און מע געהט זיך וואשען און מע זעצט זיך
 אוועק עסען און מע נעמט צו גלעזלעך ווישניק, און ער, דער מחותן הייסט
 עס, די גאנצע צייט — דאס מויל מאכט זיך איהם ניט צו: יאמפעלי,
 יאמפעלי און יאמפעלי. . . „איהר ווייסט ניט, זאגט ער, וואס פאר א
 שטארט דאס איז! א שטארט פון לעדיגעהערס און בארעדערס. איהר
 זאלט מיך פאלגען, זאגט ער, וואלט איהר זיך געהאלטען פון דער-
 ווייטען, נישט גערעדט מיט קינגעס א ווארט. איהר זאלט זיין, זאגט ער,
 נישט דערצעהלען קיין מעשיות, ווער איהר זענט און פון וואנען איהר
 זענט און וואס איהר טהוט דא, און מיין נאמען זאלט איהר זיין אפילו
 גארניט מוכיח זיין, גלייך ווי איהר קענט מיך גארניט. איהר פארשטעהט,
 רב מנחם-מענדיל? איהר קענט מיך גאר ניט! — אזוי זאגט ער
 מיר אן אפשר א מאל צעהן, און איך געה אוועק, קלאפ א דעפעש צו מיין
 שותף קיין יארמעלינעץ, אזוי ווי מיר האבען אפגערעדט. און שרייבען
 שרייב איהם גאנץ דייטליך, בזה הלשון: „מאָוואר אַסמאַרעל".
 פערזוי סאָרט. שעסט מיסיאמשי. מעלענראמירויטע סקאָלקאַ

נאפראמיוו. גדיע סיעכאיעמסיא. קומט מיר אן פון מיין שותף אויף מארגען א תשובה, מארגען פארשטעלט: „אופיראלסיא דעסיאט. נאפראמיוו פאלאווניע לעסט. ראבאמאיע נאבאוקע. סאגלאסען זשמערניקע. מאוואר פרימע. מעלעגראמירוימע.“ לויף איך אוועק צו מיין מחותן, צו משהניסלען היסט עם, און ווייז איהם די דעפעש און בעט איהם, ער זאל מיר פערטיממען דעם פסוק, ווארום איך פער-שטעה ניט איין ווארט. ליענט ער דורך די דעפעש און מאכט צו מיר: יוד! וואס פערשטעהט איהר דא? ניט? ס'איז דאך יאוונע ויאסנע. ער וויל, פערשטעהט איהר מנה, אז איך זאל געבען צעהן, וועט ער מיר געבען אקעגען די העלפט פון זעכס, דאס היסט, דריי טויזענד, שרייבט ושע איהם אוועק, זאגט ער, אז ער איז שוין צו קלוג. ס'איז, זאגט ער, קורצע דבורים: וויפיעל ער ניט, לעג איך אקעגען צוויי מאל אזוי פיעל, און שרייבט איהם, זאגט ער, ער זאל ניט מערליווען, מאקי מיט דעם לשון, זאגט ער, שרייבט איהם, ווארום עם קאן זיך אוינטערהאפען א'אנדערער.“ — פאלג איך איהם און קלאפ אוועק מיין שותף אזא דעפעש: „קארמקי סלאווא. סקאלקא דאיאט קלאדי נאפראמיוו דווא ראזא באלעיע. נע מעדליוואט. פאדחואמימסיא דרוגאני. — בעקים איך פון מיין א'שר'ען א תשובה, וויעדער פארשטעלט: „סאגלאסען דווא ראזא מענעיע וויגאוואראם מיסיאמשא נאזאד. מאוואר נאחאד-קא.“ לויף איך וויעדער אוועק מיט דער דעפעש צו מיין מחותן. זאגט ער מיר וויעדער א מאל: ס'איז יאוונע ויאסנע: אייער שותף, זאגט ער, שרייבט, אז ער איז מסכים צו לעגען פונקט העלפט, נאר מיט א תנאי טויוענד צוריק, דאס היסט אזוי: ווען איך, למשל, וועל געבען, זאגט ער צעהן, דארף ער דאך געבען פונף. וויל ער אפציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאגט ער, אז איך געב מאקי צעהן און ער וועט מעהר ניט געבען ווי פיער. א יוד א חכם, זאגט ער, אייער מחותן; ער וויל מנה אפשווינדלען פון קאפ ביו פיס. איך בין אבער, זאגט ער, א סוחר און פערשטעה א געשעפט. איך וועל איהם בעסער געבען, זאגט ער, צוויי מאל אזוי פיעל און מיט טויוענד מעהר, איידער ער זאל מיר געבען די העלפט און מיט טויוענד וועניגער. וועט דאס אויסקומען, זאגט ער אזוי: וועט ער געבען דריי, געב איך אקעגען זעבען; וועט ער געבען פיער, לעג איך ניין; וועט ער געבען פינף, לעג איך עלף — האט איהר עם, זאגט ער, צעקניעט? געהט ושע, זאגט ער, מאקי באלד און שרייבט איהם אוועק א סטראממען, ער זאל ניט פארציהען אין דער לאנגער באנק, און לאז ער

איך, זאגט ער, ענטפערן אויף מיט א סמראַטשנע, אז מע פּאָהרט זיך צענויף — און אנ'עק לאָז עס האָבען!¹
 לויף איך אוועק און קלאַפּ מיין אַשר'ען א סמראַטשנע דעפּעש:
 „דאָס טרי קלאַדיאָט סעס. דאָס טשימערע קלאַדיאָט דעוויאָט.
 דאָס פּיאָט קלאַדיאָט אַדינאָצאָט. נע מיאָגוט דלינע סקאָמיקע.
 סמראַטשימע וועיעכאיעס.“ — קומט מיר אָן צוריק א סמראַטשנע דעפּעש,
 ניט מער ווי צוויי ווערטער: „וועיעכאיעס. וועיעכאיעס.“

ווען קומט אָן אזא וואַזשנע דעפּעש? — מסתּמא ביי נאכט. און דו דארפסט שוין אליין פּערשטערן, אז שלאָפען האָב איך די נאכט נישט גע-
 קאָנט. איך האָב גענומען רעכענען, וויפּיעל אַשטייגער וועט זיך אַקארשט אַנגעמען
 אויף מיין חלק, ווען, למשל, דער אויבערשטער העלפט מיר, איך פּיהר
 אויס דאָס גאַנצע צעטעל מיט שידוכים, וואָס דער לייבע לעבעלסקי האָט
 פּערלאָרען? ביי גאָט איז דען ניט מעגליך? אַפּגעקט איז ביי מיר געווען
 פּעסט, אַמירצה-השם, אז איך פּיהר דורך דעם דאָזיגען עסק, שליס איך
 מיט מיין אַשר'ען א שטענדיג שותפות. וואָרום ער געפּעלט מיר פּאַר זעהר
 אַ פּראַווען מענשען און טאָק אַ מוצלח אויף. און פּערשטעהט זיך, אז
 אָט דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך ניט זיין געקרוינעט. וואָס האָב איך
 צו איהם? נעבעך אויך א יוד אַנ'אַרעמאָן און אַ מופּל מיט קינדער...
 קוים דערלעבט טאָג, האָב איך אַפּגעראַווענט און בּין אוועק צו מינע
 מחותנים, זיי בעוויזען די דעפּעש. האָבען זיי באַלד געהייסען געבען
 קאווע מיט פּוטערגעבעקס, און סע איז געבליבען, אז טאָק דעם איינע-
 נעם טאָג פּאָהרען מיר אַרויס זאלבעפּערט קיין זשמערינקע. נאָר בכדי
 יאַמפּעל! זאָל ניט זיין קשה, וואָס פּאָהרען מיר עפּים אלע פּיער אינאיי-
 נעם, — האָבען מיר געמאַכט אזוי, אז איך זאָל אַרויספּאָהרען מיט אַ
 פּאָיעזר פּריהער, און זיי — מיט אַ פּאָיעזר שפּעטער; און דערווייל זאָל
 איך פּון ווערטוועגען דאָרטען צוגרייטען עפּים אַ רעכטע סטאַנציע, הייסען
 מאַכען וועטשערע, ווי גאָט האָט געבאָטען. און כּך הוה. איך בּין גע-
 קומען קיין זשמערינקע פּריהער פּאַר אלעמען, פּאַרפּאָהרען אויף דער שעג-
 סטער אַכסניא, טאָק די איינציגע אין זשמערינקע, מיט'ן נאָמען „אַדעססקי
 גאָסטיגען“, זיך באַקענט, ראשית חכמה, מיט דער בעל-הבית'טע, זעהר
 אַ וואַילע יודינע, אַ מכניס-אורח'טע, און איך טהו זי אַ פרעג: „וואָס איז
 ביי איהך דאָ וואָס צו עסען?“ — זאגט זי: „וואָס ווילט איהר?“ — זאָג

איה: פיש איז ביי איה דא? — זאגט זי: מע קאן קויפ'ען. — זאג איה: נו, און א יוד? — זאגט זי: מע קאן צושמעלען א יוד איה. — זאג איה: מיט וואס? מיט לאקשען, צי מיט רייז? — זאגט זי: אפילו מיט מאנדלען. — זאג איה: נו, און א שטינגער, בדומה למשל, גע- בראטענע קאטשקעס? — זאגט זי: פאר געלד קריגט מען קאטשקעס איה. — זאג איה: נו, און טרינקען? — זאגט זי: וואס טרינקט איהר? — זאג איה: בער איז דא? — זאגט זי: פאר וואס זאל גיט זיך? — זאג איה: נו, און ווייז? — זאגט זי: אבן געלד. אויב אזוי זאג איה, טאג זיט זיך מטרחה, מיין לעבע יודיגע, און קאכט וועטשערע אזוי גרויס ווי אויף אכט פארשוין. — זאגט זי: פון וואנען האבען זיך ביי איה גענומען אכט, אז איהר זענט בסקהכל איינער? — זאג איה: א, מאדנע יודיגע! וואס געהט איך אן? מע זאגט איה אכט, איז אכט. און אזוי ווי מיר רעדען, קומט אן מיין שותף, רב אשר הייסט עס, און פאלט ארום קושען מיה און האלוען, ווי אנאייגענער טאטע: דאס הארץ האט מיר אבער געזאגט, זאגט ער, אז איה וועל איה טרעפען דא, אינים אדעסקו גאסט'יגע! געפינט זיך דא עפיים, זאגט ער, וואס צו נעמען אין מיר ארעין? — אט גאר-וואס, זאג איה, האב איה באשטעלט א ווע- טשערע ביי דער בעל-הבית'טע איה אכט פארשוין. — וואס איז שייך וועטשערע? זאגט ער, וועטשערע איז זיך וועטשערע, נאר ביז די מחותנים פון בידע צדדים וועלען א מאל זיך אויסקראצען קומען, זענען מיר, זאגט ער, נישט מחויב דערווילע צו פאסטען. איה זעה, זאגט ער צו מיר, איהר זענט דא א היימישער, הייסט זשע, זיט מוחל, מע זאל אינו גרייטען צום טיש און מע זאל אינו געבען א בוסעל בראנפען מיט עפיים פליישונג צו פערביטען. עס חלש'ט מיר, זאגט ער, דאס הארץ מסובן נפש! — אזוי זאגט צו מיר רב אשר און מאכט נישט קיין שהיות און געהט אין קיה ארעין זיך וואשען, באקענט זיך מיט דער בעל-הבית'טע, הייסט געבען צום טיש וואס ס'איז דא, און מיר זעצען זיך אוועק בידע צו דער סעודה גאנץ ברייטליך, און רב אשר דערצעהלט מיר עסענדיג די נסים ונפלאות, ווי אזוי ס'איז איהם געראמען, ער האט געשפאלמען דעם ים, קיים געפועלט ביי דעם דאוונען מיוחס, ער זאל געבען די ג' אלפים ריך. וואס הייסט, זאג איה, ג' אלפים? מיר האבען דאך געשמועסט נישט ווינציגער פון פיער טויזענד? — לאזט איה דיענען, זאגט ער, רב מנחם-מענדל, איה ווייס, וואס איה האב צו טהון. איה הייס רב אשר! איהר דארפט וויסען, זאגט ער, אז מיין מיוחס האט בסקהכל חשק גע-

האט לעגען פננד גארנישט מיט גארנישט, וואָרום ער איז אַליין אַ גרויסער
 מיוחס, זאָגט ער, און האָט אַ ווייב נאָך אַ גרעסערע. און אז ער זאָל
 וועלען, זאָגט ער, אַ שידוך טהון טאָט אַבי וועמען, וואָלט מען איהם נאָך,
 זאָגט ער, צוצאהלען אין פּיטעל אַרעין... בקיצור, איך האָב, זאָגט ער,
 נענוג געהאָרעוועט, געהאָקט האַלץ, און קוים מיט צרות, מיט אַנגסטען,
 געפּוילט, ער זאל געבען לכלהפחות ב' אלפים. וואָס הייסט, זאָג איה,
 ב' אלפים? איהר האָט דאָך נאָר-וואָס, זאָג איה, געזאָגט ג' אלפים? —
 זאָגט ער מיר וויעדער: „לאָזט איך דיענען, רב מנחם-מענדל, איה בין
 אַנעלטערער שרכן פון איך און איך הייס רב אָשר. לאָזען זיך נור די
 צדדים צענויפּפּאָהרען און חתונה-כלה וועלען זיך אַנקוקען, וועט אַסירצה
 השם אלסדינג זיין אַגיל ואשמח, איבער אַזעלכע טויענד קראַפּען צעגעהט
 זיך, זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך הייס, פּערשמעה איהר
 מיך, רב אָשר! איין פּרט, זאָגט ער, איז דאָ יאָ פּארהאן, וואָס מען
 קוועטשט מיך. — דהיינו וואָס, זאָג איך, קוועטשט איה? — מיך
 קוועטשט, זאָגט ער, דער פּרויוו. איך האָב אַיינגערעדט, זאָגט ער דעם
 מחותן מיניעס, אז ביי אַייער משה-ניסלען איז טאַקן נאָך גאָר אַ יונג
 קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פּרויוו פאַר דריי גראַשען.
 שוין גע'פּטר'ט דעם פּרויוו... וואָס בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף
 יך מיך אָן צו מיין שותף. — וואָסער פּרויוו? וואָסערע לאַקשען? —
 זאָגט ער צו מיר וויעדער אַ מאָל: „לאָזט איך דיענען, רב מנחם-מענדל,
 איך הייס רב אָשר!... איהר מענט איהך הייסען אַכטצעהן מאָל רב אָשר,
 זאָג איך, פּערשמעה איך אַלץ ניט, וואָס איהר רעדט, עפּים בעלעבע-
 טשעט איהר מיר: „פריוו“, „שמיוו“ — פון וואַנען האָט זיך גענומען צו
 מיין משה-ניסלען אַ פּרויוו? אַ נקבה האָט שוין דעןן אויך אויף זיך אַ
 פּרויוו?... מאַכט צו מיר אָשר: וואָס הייסט — אַ נקבה? און וואו איז
 אַייער משה-ניסלען בחור?... פון וואַנען, זאָג איך, האָט זיך גענומען
 צו משה-ניסלען אַ בחור, אז ער פּערמאַנט פּסך-הכל זיין אַייגענס אַ טאַכטער
 אַ בת יחידה, איין און אַיינציגע הייסט עס? — איז די משמעות, זאָגט
 ער, אז ביי איהך איז אויך אַ בתולה? ס'טוישט, זאָגט ער, מיר האַבען
 דאָך גאָר געשמועסט עפּים וועגען אַ חתן!... אוראי, זאָג איך אַ חתן.
 איך האָב אַבער גאָר אַנדערש ניט גערעכענט, זאָג איך, אז חתן'ס צו —
 דאָס זענט איהר!... פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָגט ער, אז חתן'ס
 צו — דאָס בין איך?... פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָג איך, אז חתן'ס
 צו — דאָס בין איך?... פאַר וואָס זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר

ניט מזכיר געווען, אז ביי איך איז א בתולה? ... זאג איך: „נו, און איהר האט מיר מזכיר געווען, אז ביי איך איז א בתולה?“ ... ווערד ער אין פעם און מאכט צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל איך זאגן, מנחם-מען-דיל? איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רב!“ זאג איך: „און איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רביצין!“ א ווארט פאר א ווארט — ער מיר: „מלמד!“ איך איהם: „שקרן!“ ער מיר: „שליס-מול!“ איך איהם: „זולל-יוסובאניק!“ ער מיר: „מנחם-מענדל!“ איך איהם: „שפור'ניק!“ ... פארדרוסט דאס איהם, געהט ער און לאזט מיר אראפ א פאטש, געה איך און פאהר איהם ארטן אין בארד — א שאנדאל, זאל גאט שומר ומציל זיין! ...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה. היינט די בויונות! דאס נאנצע שמערטעל איז זיך צענויפגעלאפען אַנקוקען די דאָוונע שדכנים, וואָס האָבען בעוויוזען אַ בריה'שאפט צענויפפאָרען צוויי מוידלעך. איז אָבער אַט דער אָשר, פּערשאפט זאָל ער ווערען, באלד אַנטרונגען גע-וואָרען, און מיך האָט ער איבערגעלאָזט איינעם אליין זיך צערעכענען מיט דער בעלה-הבית'מע פאר דער וועטשערע, וואָס איך האָב בעשטעלט אויף אַכט פאַרשוין. אַ גליק, וואָס איך האָב מיך האָטש בעצייטענס אַרויסגע-מאַכט, איידער די מוחותנים מיט די צוויי פּלות זענען אָנגעקומען קיין זשמערניקע. וואָס מיט זיי האָט זיך דאָרט אָפּגעטהאָן — ווייס איך ניט. נאָר איך שמעל מיר פאַר די בויונות! ... היינט געה זיי אַנביא, אז אַט דער שדכן, ימח שמו זאָל ער ווערען, איז אזא פּוסמע זאך, אַ ווינדמיהל, צו אלדי שוואַצע יאהר, וואָס רעדט און פּאהרט און פּליהט און קלאַפּט דעפּעשען — און וואָס לאָזט זיך אויס? — צוויי בתולות! ... איין מאָל פאר אלע מאָל, זונתי היקרה, עס פּיערעלט נישט, האָטש וואָרף זיך אַ לעבע-דיגער אין וואַסער אַרין! און מחמת איה בין זעהר דערשלאָגען פּונם דאָוונען שדוך, מאַך איה דאָס בקצור; איה איגם אַנדערן ברעף וועל איה דיר אַרויסשריבען אַלסדינג באַריכות. לעת עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך זאָרען לעבען, וואָס איה בענק נאָך זיי שטארק, און שווער און שוויגער און איטליכען בע-ענדער גאר פּריינדליך.

ממני בעלה מנחם מענדיל.

עיקר שבחתי: גאט שיקט צו די רפואה פאר דער מכה. פאה-רענדיג פון זשמערניקע, האָב איד געמינט, אז דער הימעל איז שוין אויף

מיר געפאלען. נעחאריבן וואלט איך געהאט גענוג אויף הוצאות, וואלש
 איך שוין ווי-עס-איז דערשלעפט זיך אהיים, קיין פתרילעווקע הייסט עס.
 האב איך מיך אָבער אויסגעריכענט, אז איך וועל מוזען בליבען שטעקען
 ערניץ אין וועג, האַטש נעם, אל תפתח פה לשון, און ציה זיך אויס
 אויף די „רעלצען“! איז דאך אָבער פארהאן אַ גאָט אויף דער וועלט,
 באַקען איה מיך אין וואַנאַן מיט עפּים אַיינעם אַ שלאַק, אַנאַגענט אַ
 אינספעקטער, וואָס שטראַפּירט מענשען פּונ'ם טוירט, און הויבט מיך אָן
 צורעדען און זאָגט מיך צו הרים וגבעות, אבן איך זאָל ווערען אַנאַגענט.
 וואָס איז דאָס אַזעלכעס אַנאַגענט און ווי אַזוי שטראַפּירט מען מענשען
 פּונ'ם טוירט — איז אַ סך צו שרעבען, און איך האָב שוין איצטיגס
 מאַל אַזוי אויך איבערגעחאפּט די מאַס, לאַז איך עס איבער אויף אַנ'י
 אַנדערש מאַל.

הנ"ל.

ענדע פונ'ם פינפטען בוך.

VI.

שְׁלִיִּם-שְׁלִיִּם-מִזְלָה ♦

(מִנְחָם-מְעַנְדֵּיל-אֲנִי אֲנַעֲנֶם).

שְׁרַיִם - שְׁרַיִם - מְנַרְל.

(מְנַחֵם - מְעַנְדִיל - אֵיין אַנְעַנְט).

~~~~~

(פּנחֵם-מְעַנְדִיל פּון וועג צו זײַן ווייב שײַנה שײַנדיל אין פּתּר־לעוועקס).

לונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שײַנה שײַנדיל שתחי' עכב"ב .

ר א ש י ת בִּין אִיךְ דִיר מוֹדִיעַ, אִז אִיךְ בִּין בִּיהּ בְּקוֹ הַחַיִּים וְהַשְׁלוֹם, הַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ וְאֵל הַעֲלֹפֶען מֵעַ וְאֵל תְּמִיד הָאֲרֻכָּען אֵינִים פּוֹנֵם אַנדער־ן נאָר גוטס מיט בשורות טובות ישועות ונחמות אויפ'ן כלל ישראל — אמן.

וְהַשְׁנִית הֵנָּה זײַ וויסען, זונתי היקרה, אִז אִיךְ הָאָב געמוט עוקר זײַן, אַנטלויפֶען הַיִּסֵּט עִם. אִיךְ הָאָב מִיךְ נאָר-וואָס אַרויסגעחאפט פון אַנ'אומגליק, פון אַ גרויסען אומגליק; אִיךְ מעג בענשען גומל. שיער-שיער בִּין אִיךְ אַרײַן אין חר-גדיא אַרײַן, און נאָט ווייסט, מיט וואָס אִיךְ וואָלט אָפּגעשניטען. פון רעסטאנסקי ראָטע אִז נאָר נִיטאָ וואָס צו רעדען, און אָפּשר נאָך קאַטאָרושנע סיבֹר, האָטש אִיךְ בִּין אין דעם שולדיג גלייך מיט דיר. ווי זאָגט דו מאַמע דײַנע: „שלים-שלים-מול דורך טהיר און דורך טהירער“... איצט, אִז דער אויבערשטער האָט מיר גע- האָלפֶען, אִיךְ הָאָב מִיךְ בעציימענס אַרויסגעחאפט ווי פון אַ שרפה, האָב אִיךְ מִיךְ אוועקגעזעצט, אַרויסשרייבֶען דיר אין אַ בריִעף אלסדינג פאריכות, פונ'ם אָנהויב בײַן סוף.

פון טײַן פּרײַהער־גען בריִעף געדענקסט דו דאָך מן המתם, אין וואָס פאַר אַ פּאַלאָזשעניע אִיךְ בִּין געווען נאָך דעם שענעם שידוך מיט דו צוויי בתולות, ניט היינט געדאכט. אִיךְ הָאָב דעמאָלט גערעכענט, ס'איז אַנעק. אויס מנחם-מְעַנְדִיל. בעדארף אִיךְ מִיךְ באַגעגענען מיט אֵינעם אַ פאַרשײַן, אַנ'אנענט אַ אינספּעקטאָר פון „אקוויטעבל“, וואָס שטראַפֶירט מענשען פונ'ם

טוירט און האָט דערפון פרנסה מיטן פולען מויל. ער האָט מיר אַרױסגע-
 נומען אַ ביכעל און האָט מיר באַוווּען, וויפּיעל מענשען ער האָט שוין פּער-
 שטראַפּירט פּונם טוירט און וויפּיעל מענשען עס זענען שוין בײַ איהם גע-
 שטאַרבּען. און דאָס איז אזא געשעפט, וואָס אַדרבה, וואָס מעהר מע
 שטאַרבּט, איז אלץ בעסער, סאי פּאַר די טוירמע, סאי פּאַר די לעבע-
 דיגע, וועסט דו דאָך פּרענען: וואָס איז דער שכל? דער שכל איז אַ
 פּראַסטער שכל. אַ שטייגער נאַפּרימער, אַקוויטעבל, האָט גענומען און האָט
 מײַך אָפּגעשטראַפּירט פּונם טוירט אויף צעהנטיזענד קאַרבען. דאַרף אײַך
 צאָהלען פּאַר דעם סך-הכל אַזעלכע צוויי-דריי הונדערטער אַ יאָהר ביזן
 טוירט. איז ממה-נפשׁה, שטאַרבּ אײַך אַוועק, חלילה, דאָס ערשטע יאָהר—
 איז דיין גלוק: צעהנטיזענד קאַרבען איז אַ מטבע. אַלא וואָס דען, אײַך
 לעב? איז אַקוויטעבל'ס גלוק. דאַרטען דענען אָהן אַ שיעור מענשען,
 אַגענטען, צום מינסטען— יודען, וואָס האָבען אויף ווייב-אַני-קינדער און
 דאַרפּען אויף לעבען אויף דער וועלט. וואָס זשע אַרט דאָס מײַך? דער חסרון
 איז, וואָס נישט אַ יעדער קאָן זײַן אַנאַגענט. אַנאַגענט דאַרף, ראשית חכמה,
 געהן אָנגעהאָן פּיין, אָבער טאַקן וואָס פּיין הייסט: אַ שענעם גאַרניטער,
 אַ קאַלנער מיט טאַנקעטען, מעג זײַן פּאַפּיערענע, אַבן ווייסע, אַ שניפּס אַ
 שענעם, נו און אַ קאַפּעל'יש, שמועסט מען נישט. דער עיקר אָבער איז—
 שפּראַך. אַנאַגענט מוז קאָנען שפּראַך. דאָס הייסט, ער דאַרף קאָנען
 רעדען, צורעדען, אַייגנרעדען, אַיבעררעדען און פּאַררעדען. אזוי לאַנג רע-
 דען, ביז יעדער זאָל זײַך שוין מוזען שטראַפּירען פּונם טוירט— און מעהר
 דאַרף מען נישט. הקיצור, מיין פּאַרשוין דער אַגענט-אַינספּעקטאָר האָט
 אַרױסגעזעהן אין מיר, אז אײַך בעדאַרף זײַן אַ גוטער אַגענט, אַנאַויס-
 געצײכענטער אַינקוויטאַר.

איצט, זוגתי היקרה, דאַרף מען דײַך קלאָר מאַכען, זאָלסט פּער-
 שטעהן דעם חילוק צווישען אַנאַגענט אַ אינספּעקטאָר און אַנאַגענט אַ
 אַינקוויטאַר. אַנאַגענט אַ אינקוויטאַר הייסט גלאַט אַנאַגענט, וואָס
 שטראַפּירט מענשען פּונם טוירט, און אַנאַגענט אַ אינספּעקטאָר הייסט שוין
 אַנעלטרער אַגענט, וואָס מאַכט אַגענטען. היינט איז פּאַרהאָן אַ קרוזש-
 גאָי אַגענט-אַינספּעקטאָר, וואָס מאַכט אַגענטען-אַינספּעקטאָרעס, און אַיבער
 דײַ אלע אַגענטען, אַינקוויטאַרעס, אַינספּעקטאָרעס און קרוזשגאָי אַי-
 ספּעקטאָרעס איז פּאַרהאָן אַיינער, אַנאַיבערהאַר אַיבער אלע, וואָס מע
 רופּט איהם גענעראַל-אַינספּעקטאָר. קיין עלטערער פּון איהם איז שוין
 נישטאָ אויף דער גאַנצער וועלט. פּערשטעהט זײַך, אז צו ווערען אַ גענעראַל

מזו מען פרוהער זיין א אינקוויזיטאר, נאכדעם א אינספעקטאר, און אזוי ווייטער. און אז נאך העלפט, מען דערדיינט זיך און מען ווערד א גענעראל — איז מען שוין באוואהרענט מיט פרנסה אויפ'ן גאנצען לעבען. עס איז פארהאן, זאגט מיין פארשוין, גענעראלען אוועלכע, וואס פארלעבען א יאָהר ניט וועניגער פון דרייסיג-טויזענד. הכלל, ער האָט מ'ה אנגעהויבען צורעדען, איך זאל ווערען אנ'אנענט. האָב איה מ'ה מיישב געווען: וואָס האָב איך דאָ איינצושמעלען? ממנהנפשה, וועט עס געהן, וועט עס געהן; אָלא ניט — איז אַינה מקודשת. קיין פוטער, זאגט ער, לעג איה ניט אַרײַן. אדרבה, איה בע-קום נאָך, זאגט ער, אנ'אויאני, דאָס הייסט מען גיט מיר אנ'אדערניף פאר מיין ארבייט עטליכע קערבעך, איה זאל האָבען דערווייל איה הוצאות און אויף אויסקלירען זיך און אויף צו קויפען זיך א פאַרטעפּעל. אויב אזוי, איז דאָך עס טאקן גאָר נישקשה פון א קאָנבּינאציע! און איה האָב מ'ך געלאָזט איבעררעדען און בײַן געוואָרען למול אנ'אנענט.

נאָר נישט אזוי גיך טהוט זיך עס, ווי ס'ע רעדט זיך. ווערען אנ'אנענט דארף מען זיך זעהן קודם מיט'ן גענעראל, וואָרום ביז דער גע-נעראל שרייבט ניט אונטער — איז בלאַטע. און ער האָט מ'ה גענומען, דער אינספעקטאר הייסט עס, און האָט מ'ה טאקן אויף זינע אייגענע הוצאות געבראכט צו פיהרען קיין אדעס צו זייער גענעראל אין „אקוויטעבל“, וואָס האָט צו שאפען איה עטליכע און צוואנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאגט מען, כמעט אכטזעהן הונדערט אנענטען. מילא, איה זאל דיר באשרייבען די גרויסקייט פונ'ם דאָזיגען גענעראל, איז ניט שייך. דאָס הייסט, ער אַרײַן איז דוקא ניט אזא גרויסער, ווי דער טארעראס איז גרויס, און אויגען האָט ער גרויסע, שארפע אויגען, און א פנימעל א ליכטיגס, און בעקלעך רויטען, און רופען רופט מען איהם: יע ווערעל. דעם גענעראל'ס קאנטאר פארנעמט א גאנצע שטוב. חדרים, חדרים און חדרים. א סך מיטען טוט בענקלעך מיט ביכער, מיט פאפיערען, און אנענטען דרעהן זיך ארום, און ס'ע גריבעלט און ס'ע שוויבעלט, און דעפעשען לויפען הין און צוריק — עס טהוט זיך חשך! איידער מען דער-שלאגט זיך צום גענעראל אליין, דארף מען דורכגעהן שבעה מדורי גיהנם. א טיירדיכער בן איה געווען, אז מען האָט מ'ה אריינגעפיהרט צו דעם דאָזיגען יעווערערעל, האָטש אפילו ער האָט מ'ה דוקא געבעטען זיצען מבבד געווען מיט א פאַפיראַס, אויסגעפרעגט ביי מיר, ווער איה בן און וואָס איה בן און וואָס איז מיין געשעפט? בן איה גענאנגען און איהם

אויסדערצעהרט אלסדינג, פויג'ס אנהויב ביזן סוף, ווי אזוי איך בין גע-
 באהרען קיין קעשעניוו און פערבלאָנועט קיין אדעס, געחאנדעלט מיט
 „לאַנדאָן“, און פון דאָרטען קיין יערוזפעץ, זיך געדורכט ארום דער
 בערווע, געקויפט און פארקויפט „קנה״ז און „פומיוויל“ און „לידעפומטען“
 און אנדערע „פאפיערלעך“ אין די מיליאָנען ארעין, און נאָכדעם, ווי איך
 בין, גיט היינט געדאכט, געוואָרען אַ מעקלער פון צוקער און פון געדר,
 פון הייזער און פון אימעניעס. פון וועלדער און פון זאָוואָרלעך, און ווי
 אזוי איך בין נאָכדעם געוואָרען אַ שדכן, אפילו אַ שרייבער אויך, גע-
 דרעהט, געברענגט, געפלאַקערט און געטראַסקעט מיט דער גאַנצער וועלט,
 און דער סוף איז געווען, זאָג איך איהם, נישט גיט — שלים-שליס-מול
 דורך טהיר און דורך טהויער... אויסגעהערט מיר, שטעהט אויף דער
 גענעראַל, יעווערערל הייסט עס, לעגט אַרויף אויף מיר די האַנד און רופט
 זיך אָן צו מיר: „ווייסט איהר, וואָס איך וועל אַיך זאָגען, נאָספּאַרן
 מנחם-מענדל? איהר געפעלט מיר, אַ נאָמען האָט איהר אַ שענעס, און
 רעדען ברוך השם קאָנט איהר. איך זאָג אַיך נביאות, אַז מיט דער צייט
 וועט איהר זיין אַ גרויסער אנגענט, מאַקי נאָר אַ גרויסער! דערווייל בע-
 קומט איהר אַנאָוואַנג, פּאָהרט אַרויס אויף דער וועלט, אין די יודישע
 שטעט און שטעטלעך, דאָרט קען מען אַיך אויסגעבינדען, און זייט
 מצליח“...

און כּה הוה, איך האָב נאָר בעקומען פון זי די עטליכע קערבלעך,
 אזוי האָב איך מיך באלד אויסגעגלייבט בגדי-מלכות. וואָלסט מיר זעהן,
 וואָלסט דו מיר גיט דערקענט. און אַ פּאַרטעפּער האָב איך מיר געקויפט
 אַ גרויסען, האָט מען מיר אָנגעפאַקט אַהין ביכלעך מיט פּאפיערען אַ
 גאַנצען טראַנספּאָרט, און איך האָב מיך געלאָזט אויף גאַט'ס וועלט.
 קודם קיין בעסאָראַביע, אַ ווינקער פון פרנסה! דאָרט, זאָגט מען, קאָן מען
 מאַכען געשעפטלעך, שטראַפּורען און שטראַפּירען. דאָרף זיך מאַכען אזוי,
 אַז איך האָב יאָהרצייט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ מפּאַיענד לפּאַיענד אין אַ
 קליין שטעטלעך, עפּים אַ העק צו אלדין שוואַרצע יאָהר. איך האָב נאָר
 גיט געוואוסט, אַז דאָס שטעטלעך האָט אַ שם אויף דער וועלט מיט איהרע
 שקצים, עוונט־פּנימ'ער, מוסרים און יאַבערדינקעס. פּאַרברענט וואָלט עס
 געמוענט ווערען איידער איך האָב עס דערקענט! נאָר אַ סע איז באַשערט
 אַנאָמגליק — דאָרף איך אַקראַט אָמ דאָ, אין דעם שטעטלעך. האָבען
 יאָהרצייט און פּאַל ארעין אין אַ בלאַטע, זאָל דער אויבערשטער שומר
 ומציל זיין! דאָס האַרץ האָט מיר אַפּער מאַקי געזאָגט, אַז איך וועל

דאָ גוט נישט אָפּשניידן. נאָר אז מע דארף זאָגען קדיש, איז עפּים אַ תּירוץ? בין איה אױעק גלײַך און בית־מדרש ארײַן און קום אָן פּונקט צו מעריב. אָפּגעראױענט מעריב, געהט צו צו מיר דער ש... און רופט זיך אָן צו מיר: „יאָהרצײַט?“ — זאָג איה: „יאָהרצײַט“. — מאַכט ער צו מיר: „פּון וואַנעט איז אַ יוד?“ — זאָג איה: „פּון דער גאָרער וועלט“. — „מה שמכּם?“ — זאָג איה: „מנחם־מענדיל“. — „קומט דאָך איה שלום?“ — און ער שטעקט מיר אַפּ אַ שלום־עליכם, און נאָך איהם דער נאַנצער מנין. אלע געבען מיר אָפּ שלום און עס ווערד ארום מיר אַ רעדעל און מע הויבט אָן אויסטאַפּען בײַ מיר, ווער איה בין און פּון וואַנען איה בין און וואָס איז מיין מהייעק? זאָג איה צו זי: „איה בין אַנאַגענט“. — פרעגען זי: „פּון וואָס אַנאַגענט? פּון מאַשינעס?“ — זאָג איה: „דוקא נישט. איה בין אַנאַגענט אַ אינקוויזיטאָר פּון „אַקוויזעבל“. — זאָגען זי: „וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק?“ — זאָג איה: „איה באַוואַרען מענשען נאָכײַן מוירט“. און איה געב זי צו פאַרשטעהן דעם שכל, ווי אזוי מע שטראַפּירט מענשען פּונם מוירט. שטעהען זי ארום מיר מיט אָפּגען מילער, גלײַך ווי מע וואַלט זי דערצעהלט — אויפן הימעל אַ אַריר. נאָר צוויי חברה־לייט האָב איה באַמערקט צווישען זי, איינער אַ הויכער, אַ דארער, אַנאַויסגעבויגענער, מיט אַנאָ איה אַנאַויסגעבויגענע און אַ גלאַנצענדיגע; אַ טבע האָט ער, אַז ער רעדט, ציפט ער דן האָר פּונם בערדעל איינציגווייז. דער אַנדערער — אַ גירענער, אַ ברייטער, אַ שוואַרצער, ווי אַ צינגער, מיט איין אויג אַ שעלמיש, וואָס קוקט בײַ איהם קיין פּצין נישט. ער מעג רעדען ווי אַרנסט, ווייזט זיך אויס, אַז ער שטיי־בגלײַט. דן ראַזיגע צוויי חברה־לייט האָבען, אַ פנים, יאָ פּערשטאַנען, וואָס הייסט שטראַפּירען מענשען פּונם מוירט, מחמת זי האָבען זיך עפּים מאַדנע איבערגעקוקט מיט דן אויגען און האָבען אַ זאָג געטוהן איינס צום אַנדערן אונטער דער נאָז: „סע וועט געהן אַ גאַנג...“ איה האָב באַלד פּערשטאַנען אָן דן צוויי פאַרשויען, אַז זי זענען נישט גלײַך צו אַנדערע; זי פּערשטעהען אַנעסק און מיט זי קאָן מען שוין עפּים מאַכען. אין פּך הויז. איה בין גור ארויס פּון בית־מדרש, געהען זי מיר נאָך, דן צוויי חברה־לייט, פּון הינטען און מאַכען צו מיר: „וואָס לויבט איהר אזוי, רב מנחם־מענדיל, שטעהט אַוויילע, מיר ווילען איה עפּים פרעגען. אַט דאָ בײַ אונז, אין דער בלאַמע, ווילט איהר מאַכען געשעפּ־טען?“ ... — זאָג איה: „פאַר וואָס נישט?“ — מאַכט צו מיר דער לאַנגער, דער וואָס מיט דער אויסגעבויגענער נאָז: „צווישען אחינו בני־ישראל?“ ...

און דער וואָס מיט'ן אויגעל העלפט איהם אונטער: מיט יודען איז נומ קונער עסען". — זאָג איה: וואָס זשע איז דערצו די עצה? — זאָגט דער לאנגער: האנדלען זאל מען מיט א פריץ". — לעבען זאלען די נומ... העלפט איהם אונטער דער וואָס מיט'ן אויגעל. און אָט אזוי געהען מיר און דערען, און אז מע רעדט, דעררעדט מען זיך. עס לאָזט זיך אויס א מעשה, אז אָט די צוויי חברה־לייט האָבען זיך אַייגענס א פריץ א מאַלדאוואַן, א ריכען בער־הנוף, וואָס זיי פֿערדינען ביי איהם אָפּט א קערבעל. מוּנען זיי, אז איהם וואָלט מען געקאָנט זעהר זען פֿאַר־שטראַפֿרען... זאָג איה: אָך, פֿאַר וואָס נומ? מיט'ן גרעסטען כבוד! אדרבה, זאָג איה, נעמט זיך צום עסק און לאָמיר עס מאַכען יחידיו. איה בון, זאָג איה, נישט קיין אַץ להעשיר... און עס איז געבליבען, אז מאַר־גען, אסיר־צההשם, און בית־מדרש צום ערשטען מנין דארפֿען זיי מיר ברענגען תשובה פון זיך פריץ דעם מאַלדאוואַן. נאָר וואָס דען? איין זאָך האָבען זיי מיר געבעטען — ס'זאל זיין בסוד־סודות, דאָס הייסט, איה זאל זיך נישט אויסרעדען אויף דער אכסניא, אז איה האָב מיר מיט זיי געזעהן און אז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכת א געשעפט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געוואָרען, האָב איה מיר געפֿעדערט אין בית מדרש ארין דאוונען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּגעראַוענט — נישטאָ מינע חברה־לייט. איבערגעוואַרט דעם אנדערן מנין — נישטאָ מינע פֿאַרשינען. פֿאַר וואָס האָב איה זיי, שומה, נישט געפֿרענט, ווי אזוי רופט מען זיי בנ"ם נאָמען און וואו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און א פֿרעג טהון ביי איהם — האָב איה מורא: איה האָב דאָך געגעבען זיי דאָס וואָרט, ס'זאל זיין בסוד! ערשט העט נאָך אלע היום'ס האָבען זיי זיך בעוויזען מיט די מלית־ותפילין. אז איה האָב זיי דערזעהן, האָט מיר א טיף געטהאָן דאָס האַרץ פֿאַר שמחה. נאָר צוגעהן צו זיי און פֿרעגען וואָס הערט זיך האָב איה מיר איינגעהאַלטען, ס'איז נישט מעשה מענטש. אָפּגעראַוענט פֿאַר זיך אויף איין פּוס, האַפען זיי די מלית־ותפילין און לאָזען זיך געהן געשווינד. איה נאָך זיי. — "נו?" מאַך איה צו זיי. מאַ־כען זיי צו מיר: יהודי בלא, דבר'ט נישט אויף דער גאָס, איהר קענט נישט אונזער שטאַרט, ברענגען זאל זי איה! איהר געהט אינו בעסער נאָך פון הינטען און קומט צו אינו א היים. דאָרט מאַכען מיר דאָס געשעפט, און טאָקן אין איינעם עפֿים צוביסען... אזוי מאַכט צו מיר דער וואָס מיט דער אויסגעבויענער נאז און טהוט א וואונט צו דעם וואָס מיט'ן

אויגעל, און יענער וואס מיט'ן אויגעל ווערד נעלם. און מיר אין צווייטן לאזען זיך געהן איבער ענגע פינסטערע חושב'דיגע געסלעך, ער אויף צופריהער און איה נאך איהם, אזוי לאנג, אזוי ברייט, ביז נאט האט געהאלפן, מיר זענען בשלום געקומען.

אריינגעקומען אין א קליין פינסטער פעררויבערט שטיבעל מיט א סך פריגען אויף די ווענד און אויף דער סמעל, מיט א געמאלטען מורח, א רויטען טישטויך אויפ'ן טיש און מיט א לאמפ, פערהאנגען מיט פאפיר רענע אפגעבליאקעוועטע קוויטען, האבען מיר געטראפען ביים אויווען א קליין אויסגעשטירט ווייבעלע מיט א בליך-איבערגעשראקען פנים. דאס קליינע ווייבעלע האט א קוק געטהאן מיט'ן איבערגעשראקען פנים אויפ'ן סאן, און דער סאן האט א זאג געטהאן צו איהר פארבייגעהענדיג: "עסענו!" — און ס'איז בעשאפען געווארען אין איין פהרף-עין א טישטויך מיט א בולקע, מיט בראנפען און מיט פערבייסען. עס האט נישט לאנג גערוי-ערט און יענער וואס מיט'ן אויגעל איז אריינגעקומען, און נאך איהם האט זיך אריינגעקאממעט א נפש פון א פויד צווערף מיט א גרויסער בלויער נאז מיט פעטע הארליגע הענד און מיט צוויי מאדנע פיס, וואס אנהויבען הויבען זי זיך אן דווקא גראב, נאך וואס ווייטער געהען זיי דינער און דינער, עס דארף זיי זיין שווערליך צו טראגען אויף זיך אזא גרויסען, אזא שווערען גוף.

אט דער דאזיגער נפש איז געווען דער פרייז דער מאלדאוואן. דער-זידן דאס פלעשעל בראנפען אויפ'ן טיש, האט ער ארויסגעלאזט פון זיין בעטען בויה א פעטע שטימע אויף גויעש: "אצע דאברע דילא!" .. גענומען צו: סלעך בראנפען דער פרייז דער מאלדאוואן האט גענומען צוויי בויס-לעך, האבען די צוויי חברה-לייט פערבונדען מיט איהם א שמועס מכח זייען און מכח קארן, און בשעת מעשה טהיט מיר יענער וואס מיט'ן אוי-נעל א זאג אויפ'ן אויער: "דער אדון איז אונגעשמאפט! .. האט אפער טויענד טשעטווערט ברויט, א חוץ האבער .. קוקט ניט אויף איהם, יואם ער געהט אזוי ארעם געקליידעט; ער איז נור א קארנער" .. און יענער, דער לאנגער, גיט איהם אלץ עצות, ער זאל נישט פערקויפען דאס ברויט, ווארום עס וועט זיין טהיער ווייז; ער זאל בעסער אפגעגען דאס גאנצע ברויט אויפ'ן ווינטער. "אצע דאברע דילא!" וואגט איהם אלע סאל דער פרייז דער מאלדאוואן, האקט אריין איין כוסה נאך דער אנדער-רעך אין פערבייסט מיט אפעמוט, ווי נאך א תענית, און בלאזט מיט בידע ייפען און מיט דער נאז. נאכ'ן עסען רופט זיך אן צו מיר דער

לאנגער: „אינד קאנט איהר דבר'ן מיט'ן אָדון מֶכַח אייער עסק“... האָב
 איה סך אוועקגעזעצט מיט'ן אָדון בעזונדער אין אַ ווינקלעך און האָב
 איהם אנדערגעלעגט אַ דרשה, איה וויס ניט, פון וואַנען עס האָט זיך צו
 מיר גענומען! איה האָב איהם געגעבען צו פֿערשטעהן, ווי נויטיג דאָס
 איז פאר אימליכען מענשען דאָס שטראַפֿירען זיך, ער מעג זיך רמה ווי
 קורח; אדרבה, וואָס דער מענש איז רייכער, זאָג איה, איז אלץ נויטיגער
 ער זאָל זיך פֿערשטראַפֿירען, וואָרום אַ רייכער מענש, זאָג איה, איז ער
 ווערט אָן דאָס געלד אויף די עלטערע יאָהרען, איז איהם טויענד מאל
 ערגער ווי דעם קבצן; אַ קבצן, זאָג איה, איז שוין געוואוינט געוואָרען
 מיט'ן דלות, און אַ נגיד, זאָג איה, איז ער בלייבט חלילה אָהן געלד, איז
 ערגער ווי געשמאַרבען. „יאַק נאָפּיסאַנאָ אַו נאָס—זאָג איה צו איהם—
 עני חשוב כמת, זנאטשומסא, ביערנ'ן חושע יאק מערמוי. אַ פאָטאָמו,
 זאָג איה, ויאשע בלאַהאַרדיע, זאָג איה, זאשטראַפֿיראַיט'ן סוב'ן, זאָג איה,
 אָט סמערמי משרען סמאָ דוואַרצאט ליעט, זאָג איה, נא דעסיאַט טי-
 סיאַטי“... „אַצע דאָברע דילאָ“, מאכט צו מיר דער אָדון און בלאָזט
 מיט בידעך ליפען ווי אַ בלאָז-זאָק. איה פּיהל, איז דער כח פון רעדען האָט זיך
 אין מיר צעברענגט מיט ספּנת-נפשות, וויל איה רעדען ווייטער, רופט זיך
 אָן צו מיר דער לאַנגער: „גענוג איה צו דברען; געמט אַרויס דעם נייד
 און כתב'עט אָן וואָס מע בעראַרף“... און יענער וואָס מיט'ן אויגעל
 טראַגט מיר אונטער אַ טינט און פֿעדער און איה טהו אָפּ אלסרינג, וואָס
 מע בעראַרף, און איז עס קומט צום חתמ'ענען, שוויצט דער פּריץ דער
 מאַדראַוואַן געבאָה שטאַרק ביו ער, לעגט דעם טאַטען“. נאָכדעם געה איה
 מיט איהם צום דאָקטאָר, ער זאָל איהם בעטראַכטען, איה געם אַנאַדע-
 רויף, געב אַרויס אַ קוויטאַנציע—און דאָס געשעפט איז געמאַכט.
 געקומען פאר נאכט אויף דער אכסניא פרעהליק און געהויסען זיך
 קאָכען וועטשערע, רופט זיך אָן צו מיר דער בעל-הבית פון דער אכסניא:
 „וואָס הערט זיך עפּוּס ביי איה?“— „וואָס זאָל זיך הערען?“ זאָג איה.—
 „מעג מען איה—זאָגט ער—אָפּגעבען מול-טוב?“— „וואָס פאר אַ מול-
 טוב?“ פרעג איה איהם.— „דאָס געשעפטעל—זאָגט ער— וואָס איהר האָט
 אָפּגעאַרבעיט“... „וואָסער געשעפטעל?“ זאָג איה און מאַה מיה תמע-
 וואטע.— „מיט'ן פּריץ“, מאכט ער צו מיר.— „מיט וואָסער פּריץ?“—
 „מיטן גראָבען פּריץ“.— „פון וואַנען ווייסט איהר, זאָג איה, איז איה האָב
 געמאַכט אַ געשעפטעל מיט אַ פּריץ?“... „ס'איז אזוי, זאָגט ער, אַ פּריץ.
 ווי איה בין אַ רביצין“...— „וואָס זשע דענן איז ער?“— „ער איז אַ פי-“

פערנאמער, מאכט צו מיר דער בעל-הבית און צעלאכט זיך מיר גלייך אין פנים אריין. וען איך סיך צו צום בעל-הבית און הויב איהם אן בעמען. חלש'ען, ער זאל מיר זאגען, וואס בעדיט דאס, פופערנאמער און פון וואגען וויסט ער, וואו איה בן געווען און וואס איה האב געמאהן? הקיצור, ער האט, א פנים, ארויסגעזעהן פון מינע רעד, אז איה בן דא נאט די נשמה שולדיג, האט ער אויף מיר רחמנות געהאט און האט זיך פערשפארט מיט מיר בעוונדער אין א חדר און האט מיר גענומען דערצעהלען אויף מינע צוויי שותפים אוועלכע זאכען, אז די האר האבען זיך מיר געשמעלט קאפויר. לאזט זיך אויס א מעשה, אז די צוויי חברה-לייט זענען בסך-הכל פראסטע שווינדלערס, מוזיקים, זאגט ער, וואס די וועלט האט דאס נישט. זיי האבען שוין, זאגט ער, אפגעמאהן אויף זייער לעבען אוועלכע קרימינאל-זאכען, וואס ווען מע האפט זיי, זאגט ער, געהען זיי אוועק ווייט... זייער טרופה'נער גליק, זאגט ער, איז, וואס תמיד שמע'ען זיי ארויס א דריטען און אלען, זאגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרום-סען... דער דאזיגער פריץ, זאגט ער, וואס מע האט איה איהם ארויס-געשמעלט פאר זעהר א רייכען מאלדאוואן, איז בסך-הכל א פראסטער לאפאצאן, זאגט ער, א שפור הגדול הגבור והנורא, און דער, זאגט ער, וואס איהר האט איהם פארשמראפירט, — איז אדער ער האלט ביי אפזאגען די עטליכע גילדען, זאגט ער, אדער ער איז שוין א שוכר עפר... איהר פערשמעהט, זאגט ער, מיט וואס דאס שמעקט?"...

דערהערט אוועלכע דבורים, איז מיר פרוחה נשמתו געווארען. עס געהט מיר מעהר נישט אפ צו מינע זיידענע קליידער, אז איה זאל סיך נאך אריינחאפען אויף א מינוט אין א טורמע אריין, האב איה נישט געמאכט קיין לאנגע שהיות און געלאזט זיך גלייך צו דער באהן, לויפען וואהן די אויגען טראגען, גאר נישט געוואלט אפילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מינע צוויי חברה-לייט, ראזען זיי געהן כף-הקלע מיט זייער מאלדאוואן און מיט דער שטאדט און מיט גאנץ בעסאראביע און מיט'ן גאנצען עסק פון שטראפירען מענשען פונם טוירט, וואס מע קאן דורך דעם אימגליקליך ווערען... לאז נאט געבען בעסערע פרנסות, הלואי איך זאל שוין קומען אופן ארט בשלום. און מחמת איה האלט ביי פארווען א ווייטען ועג מאה איה דאס בקצור; אם ירצה השם פון האמבורג וועל איה דיר ארויס-שרייבען אלסדינג באריכות; לעת עתה לאז נאט געבען מיט געוונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך זאלען לעבען. גאט זאל העלפען, זיי זאלען זיין געוונד און שטארק און מע זאל זיך זעהן מיט פרעהליכע

הערצער. גרים שווער און שוויגער, און אימליכען בעזונדער גאר פריינדליך.
ממני בעלך מנחם מענדיל.

עיקר שכחת: איך האב דיר גאר פארגעסן שרייבען, וואוהין איך פאהר. זוגתי היקרה, איך פאהר קיין אמעריקע. נישט אריין — א גאנצע קאמפאניע פאהרען מיר. דאס הייסט, פאהרען פאהרען מיר אייגענטליך קיין האמבורג, און פון דארטען שוין קיין אמעריקע. וואס עפנים קיין אמעריקע! ווייל אין אמעריקע, זאגט מען. ווערען יודען גליקליך. גאלד זאגט מען, וואלגערט זיך דארט אין די גאסען. געלד רעכענט זיך דארטען אויף מאלערס און מענשען זענען דארטען בחשיבות גדול — ארענדער א מענש! און ווער שמועסט, יודען — די זענען גאר דאס אויבערשטע פון חריין! אלע זענען מיר מבטיח, אז אין אמעריקע וועל איך, אסירצההשם, מאכען גוט, טאקי וואס גוט הייסט. די גאנצע וועלט פאהרט איצט קיין אמעריקע, מחמת דאס איז נישטא וואס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האבען זיך אויסגעלאזט אלע געשעפטען. היינט וויבאלד אז די וועלט פאהרט, פאר וואס זאל איך אויך ניט פאהרען? וואס האב איך איינצושטעלען? ... רק זאלסט גאר קיין יסורים ניט האבען, זוגתי היקרה, און נישט איבערטראכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אז איך וועל דיך ח'ו נישט פארגעסען, נישט דיך, נישט אינווערע קינדערעך, זאלען געזונד זיין. איך וועל ארבייטען מאג ווי נאכט, קיין זאך וועט מיר ניט זיין שווער, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העלפען, איך וועל, אסירצה השם, באגליקען, און באגליקען וועל איך געוויס, דאס איז ביי מיר זיכער ווי ס'איז מאג אויף דער גאנצער וועלט, וועל איך דיר צושיקען שיפסקארטען, פאר דיר און פאר די קינדער, און וועל דיך ארויסגעבען אהין, און וועסט ביי מיר לעבען בכבוד, ווי די גרעסטע שררה'טע, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען, קיין שפרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאזען פאלען. און עס איז שוין טאקי צייט כ'לעבען, אז דו זאלסט אויך וויסען פון א וועלט צו זאגען! רק נישט געזארגט און נישט גענומען זיך צום הארצען, — מיר האבען א שטארקען גאט!..

ה'ת"ס.

ענדע פונ'ם זעפסטען בוך.

אין פלעגלע פראגראם אין ערשיינען יודיש

רעדאגירט דורך י. ל. פראק.

שעתן גערדעקט אויף נושען פאפיר מיט אמפאניעלעך שרייבען
לויטאראפאטישע וועלך פון יונגען קונסטלעך ב. קראסקא מיט
פאלגענדען אנהאלט:

י. ל. פראק: דער ריפטיקער, דאס בוך אין דער לעקער.
פראק היינטיגייט: פון מיט אלעס I אויפן פרייע-וועלט. II דער
שטיבעל וואסער-פרייעקער.

ג. היינטיקע: צוויי וועלטען (ערשיינענדיג).
א. היינטיקע: לויטע: I צום איינזעסן, II צו איינזען.

ל. שאפלא: ער און ווען דעקער.
היינטיקע: מיט ווען איינזענדיג.
היינטיקע: דער פרייע-וועלט: דער פרייע-וועלט איינזען.

ש. גאנצער: אונזער שטודירענדער.
ב. בראדער: (לעקטורע).
מנחם: שלום (לעקטורע).

היינטיקע נאטורלעכע: עקזיסטענץ און טאג.
א. ה. שטיק: * (געזעט).
ק. באמבאג: * (געזעט).
ב. שטיק: שטיק.

אלא דאמבאג: א וועלטלעך לעבעך
ערענעט געארט: דו קונסטלעך.
אסקאר אויזוילד: געווענלעכע שטיקען.

אפרים קאנאנאוויץ: אין דער ארבעט מיטל (נאטורלעך).
י. שרונק: צווייטער (א בילד).
ו. היינטיקע: ווען און בילאני (א בילד).
ראק: י. צו מיט טאפערן (געזעט).
י. שרונק: ווען און בילאני (א בילד).

В. ЛИДСКИЙ, Варшава, Halevki 36.

נאך דאס ערשיינען דאס צווייטע בוך יודיש

מיט פאלגענדען אנהאלט:

י. ל. פראק: דער ריפטיקער, דאס בוך אין לעקער.
ל. שאפלא: אום האלבע טאג (געזעט).
ברברה: דו ווען און שוין פרייע-וועלט.

פ. היינטיקע: דו שפראך-פרייע-וועלט.
היינטיקע: מיט ווען.
מנחם: א טאג-ביי-נועט פון שפראך-פרייע-וועלט.
דער: א. בראדער: גאנצער און דו היינטיקע ברויך.

י. שרונק: פון ים.
א. קאנאנאוויץ: היינטיקע (נאטורלעך).
ש. גאנצער: היינטיקע (קריטישער נאטורלעך).

יעקב ברויך: דער דאס שטיק.
אלא דאמבאג: דאס איינזען פאל.
פראק היינטיקע: פון מיט אלעס.
היינטיקע: צו שטיק.

ברברה: פאלן וועלטלעך (געזעט).
ד. היינטיקע: צוויי וועלטען (ערשיינענדיג).
פרייע פון בראדער 75 קאפ.

ברויך היינטיקע צווייטע בילאני 1,25 פראגא פרייע. נאטורלעך
אין פראגא ברויך נאך צו 40 קאפ פון היינטיקע בראדער.
פרייע:

Книгоиздательство "ПРΟГРЕСС"
В. ЛИДСКАГО, Варшава, Halevki № 36.

Verlag "PROGRESS"
J. LIDSKI, Warschau, Nolewski № 36.

אין פערלאג „פראגראם“ ווארשא, און ערשינען:
לי שאפונא.

נא וועלען.

- סוף פאליגורען אונזאלט:
  - I און דער פוינטער שארם. VII ער און נון דינען.
  - II שמוך המוך. VIII ברוגזען.
  - III דער קיש.
  - IV שטארקער.
  - V אויפ'ן ים.
  - VI דער צלם.
- א פראפאגאנדא-שענע אוימונגען, 192 וועטן אויף נאמען פאריער.
 פריט פון באנד: 76 קאפ.
- אן פראפאגאנדא-נאך 40 קאפ.

און דעם וועלכען פערלאג און ערשינען א באנד ערציהונגען
 פון א. ס. ווייסענבערג, און וועלכען ס'קאמט גערודט:
 I קראה און תאוו.
 II אונזער-פאג.
 III א הויפט שבת-פאג.
 א פראפאגאנדא אוימונגען, פריט 80 קאפ.
 און פראפאגאנדא נאך 40 קאפ.

נאך ווען ערשינען, י' א' ל' א' נ' א' נ' א' ד' א' א' א'
 פון פריץ הירשבערג, א פראפאגאנדא אוימונגען, פריט 36 קאפ.
 סוף פאליגורען און א ווערען:
Книгоиздательство „Прогресс“
Я. ЛИДСКИЙ, Варшава, Налеcki № 36.

אין פערלאג „פראגראם“ ווארשא,
 און ערשינען אלע ווערק פון י. ל. פריץ.
 אין פריץ גרויסע בענדער:

- I פאליקאמאמיליכע געשיכטען. פריט 1.25
- II די צייט. פריט 1.25
- (נאך ווען ארויס פון דרוק)
- III דראמאטישע שרופטען (רעד אויפטריוט) 1.25
- IV אדם ודוה 1.25

שען גערוקט אויף גוטען פארי. סוף פאליגורען ערודע
 געזעצטען חילקן פון יונגען קאמלער ב. קראפא.
 די ווען שרובען אויס אלע 4 בענדער צאמלען בלוי 4 ר'
 פארא פרי, געגנער און פראפאגאנדא נאך 45 קאפ.
 פון יעדער בענד.

פאליקאמאמיליכע ווען און ערציהן ערשינען דער
 פאליגורען באנד פון אלע ווערק י. ל. פריץ: **הסיפורים.**

ערדען:
Книгоиздательство „Прогресс“
Я. ЛИДСКИЙ, Варшава, Налеcki 36.
Verlag „Progress“
J. Lidski, Warschau, Nalecki 36.